

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

TÜRKİYE'DE KÜRT KİMLİĞİNİN KÜLTÜREL BAĞLAMDA
İNCELENMESİ VE SİYASALLAŞMA SÜRECİ

Yüksek Lisans Tezi

Taylan MARAL

115120136

Danışman: Doç. Dr. A. Filiz SUSAR

İstanbul, 2014

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

**TÜRKİYE’DE KÜRT KİMLİĞİNİN KÜLTÜREL
BAĞLAMDA İNCELENMESİ VE SİYASALLAŞMA SÜRECİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: **Taylan MARAL**

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

17/03/2014

Enstitümüz *Medya ve Kültürel Çalışmalar* Anabilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **115120136** numaralı **Taylan MARAL** “*İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*”nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “**TÜRKİYE’DE KÜRT KİMLİĞİNİN KÜLTÜREL BAĞLAMDA İNCELENMESİ VE SİYASALLAŞMA SÜRECİ**” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun **07.01.2014** tarih ve **2014/01** sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 48. maddesi gereğince (**P**) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında **oyçokluğu/oybirliği** ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü’ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

DOÇ.DR. A. FİLİZ SUSAR

ÜYE

DOÇ.DR. SAFİYE KIRLAR BAROKAS

ÜYE

PROF. DR. MURAT ÖZGEN

KABUL VE ONAY

Taylan Maral tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kürt Kimliğinin Kültürel Bağlamda İncelenmesi ve Siyasallaşma Süreci” başlıklı bu çalışma, Savunma Sınavı tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tez olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN	Doç. Dr. A. Filiz SUSAR	
ÜYE	Doç. Dr. Safiye KIRLAR BAROKAS	
ÜYE	Prof. Dr. Murat ÖZGEN	

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ümit ATAMAN

Enstitü Müdürü

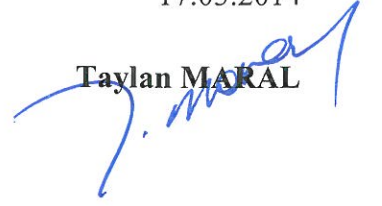
Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Kürt Kimliğinin Kültürel Bağlamda İncelenmesi ve Siyasallaşma Süreci” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17.03.2014

Taylan MARAL

ONAY

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece İstanbul Arel yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- Teziminyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

17.03.2014

Taylan MARAL

ÖZET

TÜRKİYE'DE KÜRT KİMLİĞİNİN KÜLTÜREL BAĞLAMDA İNCELENMESİ VE SİYASALLAŞMA SÜRECİ

Taylan MARAL

Yüksek Lisans Tezi, Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. A. Filiz SUSAR

17 Mart, 2014 – 164 sayfa

1800'lü yıllarda özellikle batılı misyonerlerin faaliyetleri sonucu Anadolu'da Kürt isyanları ortaya çıkmaya başlamıştır. Kürtçülük üzerine birbiri ardına çalışmalar yapılmaya başlanmış ve halk arasında isyanlar teşvik edilir olmuştur. Bazı kaynaklara göre, bu dönemde ortaya çıkan ve günümüze kadar gelen ayaklanmaların temelini II. Abdülhamit döneminde kurulan Hamidiye Alayları olduğu da söylenmektedir.

İngiliz, Fransız ve Rus araştırmacıların Kürtlerle ilgili sayısız çalışmaları vardır. Kürtlerin kültürel yapısının, tarihsel geçmişinin ve dil özellikleri ile Türklerden farklılaştırılarak ayrılması çabaları 1600'lü yıllara kadar dayanmaktadır.

Tarih boyunca çıkartılan Kürt ayaklanmalarına bakıldığında hiç şüphesiz en uzun süreli olan ayaklanmanın PKK terör örgütü üzerinden uygulanan terör hareketi olduğu görülmektedir.

1974 yılında "Apocular" adıyla kurulan ve sonrasında kısa adı PKK yani Partiya Karkarên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi) olarak dünya terör örgütü listelerindeki yerini alan hareket ile birlikte ülkemizdeki Kürtler artık Türk siyasal yaşamında önemli bir politik malzeme haline getirilmiştir.

Bu alışmada, Kürt kültürü, etnik kökeni ve Kürtçe dil yapısı üzerinde durularak, PKK terör örgütünün günümüzde legal-siyasal yapı haline dönüşüm sürecine değinilecektir. Kürtler üzerinden oluşturulan i politikaların medya ile olan bağlantısı, Adalet ve Kalkınma Partisinin Demokratik zm Süreci kapsamında uyguladığı Akil İnsanlar girişiminin gazetelerdeki yansımaları üzerinden değerlendirilecektir.

Bu bağlamda Ak Parti hükümetinin “Demokratik Açılım” sürecinde uyguladığı “Akil İnsanlar” heyetinin çalışmaları ve bu çalışmaların başladığı tarihler arasındaki tiraj sayılarına göre en çok satan ilk beş gazetenin ilk sayfalarına yansıyan süreç ile ilgili haberler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kürt Kimliği, Kültür, Medya, Terör.

ABSTRACT

THE STUDY OF KURDISH IDENTITY AND POLITICIZATION PROCESS IN CULTURAL CONTEXT IN TURKEY

Taylan MARAL

In the 1800s, particularly as a result of the activities of Western missionaries, Kurdish rebellion had began to emerge in Anatolia. The studies had been done one after another on Kurdism and the rebellions had been encouraged to the people. According to some sources, the basis of the rebellions what emerged in this era and extanted to present-day is said that the Hamidiye Regiments that was established in II. Abdülhamit term.

British, French and Russian have numerous studies about Kurds. Their efforts of the differentiated from the Turkish with the cultural structure, historical background and language features of Kurdish based on up to the 1600s. The longest one of the studies that were made and the rebellions that were removed throughout history is the terrorist movement with no doubt which was applied on PKK the terrorist organization. The Kurds in our country became an important political material in Turkish political life anymore with the action which was established under the name of “Apocular” and than as the short name of the PKK and the long name of Partiya Karkarên Kurdistan (Kurdistan Workers Party) that replaced in the lists of the world terrorist organization.

In this study, the conversion process of the becoming a legal-political structure of PKK the terrorist organization which increasing their bloody action after particularly 1980 and arguing "the Kurdish people's spokesman", emphasis on the Kurdish culture, ethnic origin and Kurdish structure and the connection of the internal policies with the media is intended to reveal.

In this context, the AK Party government's "Democratic Opening" in the process that applied the "Wise People" mission works and according to circulation numbers on the dates of these works began about the processes related the news of the best-selling first five newspaper's first pages are evaluated.

Keywords: Turkey, Kurdish Identity, Culture, Media, Terror

ÖNSÖZ

Uluslararası güçler, tarih boyunca küresel/bölgesel ekonomiyi ele geçirmek ve yönetmek adına çeşitli yollar kullanmışlardır. Bu yolda kendilerine engel olarak gördükleri devletleri veya milletleri başta terör olmak üzere bir takım faaliyetler ile karıştırmış ve güçlenmesine müsaade etmemiştir. Ülkemiz de gerek medeniyetler beşiği olması gerekse bereketli hilal olarak bilinen bölgede jeopolitik konumu gereği, bölgede her türlü ticareti dolayısıyla gücü yönetmek isteyen devletlerin hedefinde olan ülkelerden biri olmuştur.

Tarih boyunca farklı kültürlerin yaşadığı ve farklı medeniyetlerin kurulduğu bu topraklarda kimi zaman dini ve kimi zaman da etnik ayrılıklar meydana gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı ortaya çıkartılmak istenen bu etnik ayrıştırmaların nedenlerini belirlemek ve ülkemizdeki en büyük sorun olan terör ve onun gölgesinde ayrıştırılmaya çalışılan Kürt kimliğinin etimolojik kökenine vurgu yapmaktır. Bu sayede kültürel halklara ve haklarına karşı daha olumlu bakabilmek ve medya da konu ile ilgili verilen haberleri bu açıdan değerlendirebilmek amaçlanmaktadır.

Yoğun akademik faaliyetleri arasında zamanını ayırarak bilgi ve deneyimi ile terör konusuna kültürel açıdan yaklaşmamı sağlayacak şekilde yol gösteren tez danışmanım sayın Doç. Dr. A. Filiz SUSAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tüm yüksek lisans dönemi boyunca bilgisini ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Murat ÖZGEN'e ayrıca şükranlarımı sunmak isterim. Derslerimize gelen ve özellikle iletişim ve kültür konularında bilgilerini esirgemeyen diğer hocalarımıza da emeklerinden dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca bu günlere gelmemi sağlayan annem Leman ve babam Mustafa Maral'a, varlığı ile moral veren biricik oğlum Ahmet Alparslan Maral'a, akademik anlamda bana ışık olan eşim Fevziye Maral'a teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2014

Taylan MARAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET-----	I
ABSTRACT-----	III
ÖNSÖZ-----	V
İÇİNDEKİLER-----	VI
KISALTMALAR LİSTESİ-----	X
GİRİŞ-----	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KİMLİK, KÜLTÜR VE MİLLİYETÇİLİK-----	5
1.1.KİMLİK-----	5
1.2. KÜLTÜR KAVRAMI-----	7
1.2.1. Kültürün Öğeleri-----	9
1.2.1.1. Maddi Kültür-----	10
1.2.1.2. Dil-----	10
1.2.1.3. Ahlak ve Estetik-----	11
1.2.1.4. Eğitim-----	11
1.2.1.5. İnançlar-----	12
1.2.1.6. Tutum, Değer ve Normlar-----	13
1.2.1.7. Politik Yaşam-----	14
1.3. MİLLİYETÇİLİK-----	14

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRT KİMLİĞİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ-----	21
2.1. KÜRT KİMLİĞİ ÜZERİNE SİYASAL ÇALIŞMALAR--	22

2.1.1. Edmund R. Leach-----	24
2.1.2. David Pryce-Jones-----	25
2.1.3. William Eagleton-----	27
2.2. KÜRTLERİN KÖKENİ İLE İLGİLİ ÖNE SÜRÜLEN TEZLER / İDDİALAR-----	29
2.2.1. Kardü – Karduk – Kardaka Tezi / İddiaları-----	29
2.2.2. Med Tezi / İddiaları-----	33
2.2.3. Ekrad – Arap Tezi / İddiaları-----	34
2.2.4. Ermeni Tezi / İddiaları-----	36
2.3. KÜRT DİLİ VE ÖZELLİKLERİ-----	38
2.4. SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLER-----	45
2.4.1. Aile Yapısı-----	46
2.4.2. Toplumsal Yapı-----	47
2.4.3. Doğum ve Çocuk-----	49
2.4.4. Evlenme ve Düğünler-----	50
2.4.5. Ölümle İlgili Adetler-----	52
2.4.6. Yılbaşı (Ergenekon Bayramı – Nevruz)-----	53
2.4.7. Giyim – Kuşam ve Renkler-----	56
2.4.8. Halk Oyunu ve Müzik Aletleri-----	58
2.4.9. On İki Hayvanlı Takvim-----	59
2.4.10. Demografik Yapı-----	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK TARİHİNDE KÜRT İSYANLARI-----	64
3.1. OSMANLI DÖNEMİ İSYANLARI-----	64
3.1.1. Babanzâde Abdurrahman Paşa İsyanı-----	65
3.1.2. Babanzâde Ahmet Paşa İsyanı-----	65

3.1.3. Revanduz Yezidî İsyanı-----	66
3.1.4. Mir Muhammed İsyanı-----	66
3.1.5. Kör Mehmed Paşa İsyanı-----	66
3.1.6. Bedirhan Bey İsyanı-----	67
3.1.7. Şeyh Ubeydullah İsyanı-----	69
3.2. HAMİDİYE ALAYLARI-----	69
3.3. KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ KÜRT İSYANLARI-----	71
3.3.1. Ali Batı İsyanı-----	72
3.3.2. Cemil Çeto İsyanı-----	72
3.3.3. Millî Aşireti İsyanı-----	73
3.3.4. Koçgiri İsyanı-----	74
3.4. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜRT İSYANLARI-----	75
3.4.1. Nasturi İsyanı-----	77
3.4.2. Şeyh Sait İsyanı-----	78
3.4.3. Dersim İsyanı-----	81
3.5. PKK (KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ)-----	84
3.5.1. PKK Sonrası Kürt Siyasetinin Legal Oluşumları-----	98
3.5.1.1. Halkın Emek Partisi (HEP)-----	99
3.5.1.2. Özgürlük ve Eşitlik Partisi (ÖZEP)-----	100
3.5.1.3. Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)-----	100
3.5.1.4. Demokrasi Partisi (DEP)-----	101
3.5.1.5. Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)-----	102
3.5.1.6. Demokratik Halk Partisi (DEHAP)-----	102
3.5.1.7. Demokratik Toplum Hareketi (DTH)-----	103
3.5.1.8. Demokratik Toplum Partisi (DTP)-----	103
3.5.1.9. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)-----	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEDYANIN TOPLUMU YÖNLENDİRMEDEKİ ETKİSİ-----	106
4.1. MEDYANIN TOPLUMU YÖNLENDİRMESİNE DAİR ORTAYA KONAN KURAMLARDAN BAZILARI-----	107
4.1.1. Gündem Hazırlama Tezi-----	107
4.1.2. Ekme-Yetiştirme Kuramı-----	109
4.2. ARAŞTIRMA: TÜRKİYE'DE KÜRT KİMLİĞİNİN KÜLTÜREL BAĞLAMDA İNCELENMESİ VE SİYASALLAŞMA SÜRECİ-----	113
4.2.1. Araştırmanın Amacı-----	114
4.2.1.1. Demokratik Açılım Çalışmaları ve Akil İnsanlar Heyeti-----	115
4.2.2. Araştırmanın Yöntemi-----	124
4.2.3. Araştırmaya Konu Olan Gazetelerin Sahiplik Yapısı-----	125
4.2.3.1. Doğan Grubu-----	127
4.2.3.2. Çalık Grubu-----	128
4.2.3.3. Samanyolu Yayın Grubu-----	129
4.2.3.4. Çağdaş Yayıncılık-----	129
4.2.4. Bulguların Yorumlanması-----	130
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME-----	137
KAYNAKÇA-----	139
EKLER-----	154
ÖZGEÇMİŞ-----	164

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	Aynı Eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
a.m.	Aynı Makale
a.t.	Aynı Tez
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
ASALA	Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia <i>Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu</i>
BBC	British Broadcasting Corporation <i>Britanya Yayın Kuruluşu</i>
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
Bnb.	Binbaşı
CFR	Council on Foreign Relations <i>Amerikan Dış İlişkiler Konseyi</i>
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	Central Intelligence Agency <i>Merkezi İstihbarat Teşkilatı</i>
CNN	Cable News Network <i>Kablolu Haber Ağı</i>
Çev.	Çeviren
DDKO	Doğu Devrimci Kültür Ocakları
DEHAP	Demokratik Halk Partisi
DEP	Demokrasi Partisi
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemesi
DSP	Demokratik Sol Parti
DTH	Demokratik Toplum Hareketi
ed.	Editör
EMEP	Emeğin Partisi
ETA	Euskadi Ta Askatasuna <i>Bask Vatanı ve Özgürlük</i>

FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
FP	Fazilet Partisi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi
HEP	Halkın Emek Partisi
HRK	Hezen Rızgarıya Kürdistan <i>Kürdistan Kurtuluş Birliği</i>
IKDP	Irak Kürdistan Demokratik Partisi
IRA	Irish Republican Army <i>İrlanda Cumhuriyet Ordusu</i>
K.K.K.	Kara Kuvvetleri Komutanlığı
KDP	Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	Kürdistan Yurtseverler Birliği
M.Ö.	Milattan Önce
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
NATO	North Atlantic Treaty Organization <i>Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü</i>
ÖDP	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
Örn.	Örnek
ÖZDEP	Özgürlük ve Demokrasi Partisi
ÖZEP	Özgürlük ve Eşitlik Partisi
PKK	Partiya Karkarên Kurdistan <i>Kürdistan İşçi Partisi</i>
Prof. Dr.	Profesör Doktor
RAND	Research And Development <i>Araştırma ve Geliştirme</i>
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SDP	Sosyalist Demokrasi Partisi
SETA	Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SP	Saadet Partisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TİP	Türkiye İşçi Partisi

T-KDP	Türkiye Kürdistan Demokratik Partisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyonu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TV	Televizyon
ty	Tarih Yok
vb.	Ve Benzeri
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
yy.	Yüzyıl
Yzb.	Yüzbaşı

GİRİŞ

Etniklik anlam açısından bütünüyle toplumsal bir kavram olup, kültürel pratiklere ve belirli bir toplumun insanlarını diğerlerinden ayırt eden görünümlere atıfta bulunur.¹ Aynı zamanda etniklik birçok farklı ölçütle tanımlanabilen esnek bir kavramdır. Genel itibarıyla, benimsenen köken (soy), dil, din ve kültürleriyle diğer gruplardan farklı olan gruplar etnik olarak nitelenebilir.²

Dünyada, etnik kimliğin kültürel bir olgu olduğunu gösteren örnekler çok sayıda mevcuttur. Örnek olarak, Güney Amerika'da (Latin) çok sayıda ülke halkı; Mayalar, İnkalar, Aztekler gibi yerli halk ile Afrika kökenliler, İspanyolların, Portekizlilerin karışımı melezlerdir. Bu topluluklar melez olduklarını bilmelerine ve anadillerinin İspanyolca ya da Portekizce olmasına rağmen kendilerini ülkelerinin (Örn. Brezilya) ulusal kimliği ile tanımlarlar.³

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan soğuk savaş döneminin meydana getirdiği ABD ve Sovyetler Birliği etrafında belirginleşen iki kutuplu dünya, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte ayrılıkçı hareketler için bir fırsat olarak algılanmıştı. Bazı bölgelerde din, bazılarında ise etnik kimlik adına terör eylemleri yapılmaya başlanmıştı. 1970'li yıllarda IRA ve ETA, 1980 sonrasında ise PKK etnik terör yapan örgütler olarak dünya gündemini belirlemiştir.⁴

Başta İngiltere olmak üzere çeşitli yabancı devletlerin tarih boyunca irili ufaklı çeteleri kullanarak ayaklanma çıkarmaları, ülkemizin doğu ve güneydoğusunda kanayan bir yara oluşmasına sebep olmuştur.⁵ Bu sorunu çözecek olanlar ise yine dün olduğu gibi bu günde tüm farklılıkları zenginlik olarak kabul edip asgari müşterekte birlikte yaşayacak olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır.

¹ Kottak, C. P., Antropoloji, İstanbul, Ütopya Yayınları, 2003, s.45.

² Önder, A. T., Türkiye'nin Etnik Yapısı, Ankara, Kripto Yayınları, 2010, s.1.

³ A.e., s.2.

⁴ Gürses, E., Ayrılıkçı Terörün Anatomisi IRA-ETA-PKK, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001, s.14.

⁵ Üstel, A., İngiliz Raporlarında Kürt Sorunu, Star Gazete, 02 Eylül 2012, s.6.

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1929 sonbaharı ile 1930 Şubat ayları arasında kaleme aldığı ve ortaokul ile liselerde okutulmak üzere 1930 yılında Afet İnan'a yazdırdığı "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" kitabında millet kavramını en kısa haliyle şöyle tanımlamıştır:

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir".⁶

Bu gün ise ülkemizde yaşanan sorunun temelinde vatandaşlık tanımı ve bu tanımın kanayan bir yara haline getirilmesi vardır. Ülkemizde çeşitli etnik gruplar bulunmasına rağmen bu ayırım daha çok Kürtler üzerinden ve üstelik terör kullanılarak yapılmıştır.

Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemlerindeki çeşitli ayaklanmalar uzun süreli olmadan bastırılmış ve isyancıların gerçek niyetlerinin arkalarındaki yabancı milletler olduğu da anlaşılmıştır. Kültür oluşturulması ve buna dayalı çalışmalar ise önce yazılı basın sonrasında da görsel basının yayılmasıyla daha kolay ve ulaşılabilir bir güç haline gelmiştir.

Bir zamanlar PKK terör örgütünün yayın sorumlusu olan ancak sonrasında çeşitli nedenlerle örgüt yönetimi ile ters düşen Selim Çürükkaya isimli terörist, örgüt hayatına ilişkin yazdığı kitapta örgüt liderinin medyaya verdiği önemden bahsetmektedir. "Apo'nun Ayetleri" isimli kitapta örgüt lideri Abdullah Öcalan'ın medyaya verdiği önem şu cümlelerle aktarılmıştır: "*Kitap yazın beni anlatın, makale yazın beni anlatın, video kasetleri ile beni tanıtın, gazetelerde büyük boy fotoğraflarımı yayınlatın.*"⁷

Terör eylemleri ve söylemleri ne kadar kamuoyu gündeminde kalırsa, terörün psikolojik olarak toplum üzerine yerleşmesi ve etki altına alması da o denli kolay olacaktır. Bu etkiyi de medyadan başka sağlayabilecek bir başka araç da yoktur. Dolayısı ile medya terörün de vazgeçilmez bir silahı haline gelmiştir.⁸

⁶ Atatürk, M.K., "Medeni Bilgiler". Uğurlu, Ö. A. (ed.). 3.Baskı, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2010, s.23.

⁷ Çürükkaya, S., Apo'nun Ayetleri Beyrut Günlüğü, Adana, Doz Yayınları, 2005, s.57.

⁸ Yarar, E., Türk Medyasının Asıl Düşmanı Kavram Kargaşasıdır, Ankara, Yeni Türkiye Dergisi, S.12, 1996, s.1211.

Türkiye’de kültürel Kürt kimliğinin terör bağlamında siyasallaşma süreci ise tam da bu problemler üzerine oturmaktadır. En başında Kürt kimliğinin yanlış ya da eksik tanımlanması ve bunun kamuoyuna iletilmemesi sorunu, sonrasında bunun terör kullanılarak gündeme getirilmesi ve son olarak da terörün medyanın inanılmaz etkisini arkasına alarak kendisini küresel güçlerin çıkarları doğrultusunda, ulusal ve uluslararası gündemin en tepesine çıkarması ile sonuçlanmıştır.

Uluslararası medyanın habere bakışı ve haberin satır aralarında verilen niyetin aslında ne olduğu görülebilmektedir. Buna yakın zamandan bir örnek ünlü gazete The Times’ın haberidir. 2011 yılının Mart ayından itibaren Ortadoğu’da başlayan dalgalanmalardan Suriye’de etkilenmiştir. Bu etkilenme sonucu ülkede hükümet güçleri ile isyancılar arasında yoğun çatışmalar yaşanmıştır. Bunun üzerine Suriye’deki Kürtler, Irak’ın Kuzeyine doğru göçe başlamışlardır. Times’a göre bu “Kürtlerin 100 yıllık rüya”sıydı. Times yorumunda, Kürtlerin Birinci Dünya Savaşı’ndan bu yana kendi devletlerini kurmaya çalıştıklarını, Kuzey Irak’taki özerk Kürt yönetiminin kendilerine refah ve istikrar getireceğini yazmıştır. Bölgeden Kürdistan diye bahseden Times, kalkınma ve istikrarın sebebinin ise dünyanın en büyük altıncı petrol rezervine sahip olmasını göstermiştir.⁹

Türkiye’de Kürt Kimliğinin Kültürel Bağlamda İncelenmesi ve Siyasallaşma Süreci Demokratik Açılım Süreci Kapsamında “Akil İnsanlar” Girişiminin Gazete Haberleri Temelinde İçeriksel Analizi konulu çalışma toplamda dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde kimlik, kültür ve milliyetçilik terimleri üzerinde durularak açıklamalı tanımlamalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise Kürt kimliği ve tarihsel gelişimi incelenerek çeşitli iddialara yer verilerek Kürt dili ve sosyo-kültürel özellikleri incelenmiştir.

⁹ Kürtlerin Hayali Gerçek Oluyor, Vatan Gazetesi, 20 Ağustos 2013, s.3.

Üçüncü bölümde Türk tarihindeki Kürt isyanları kronolojik sıraya göre anlatılmış ve Türkiye siyasetindeki Kürt siyasal oluşumlarına kadar uzanan hareketler sıralanmıştır.

Dördüncü ve son bölümde medyanın toplumu yönlendirmedeki etkisine dair bazı kuramlara yer verilerek, kültürel Kürt kimliğinin siyasallaşma süreci Akil İnsanlar girişimi üzerinden gazete manşetleri ele alınarak değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİMLİK, KÜLTÜR VE MİLLİYETÇİLİK

Kişilik ve kimlik kavramları birçok yerde eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak mutlaka farklılıkları vurgulanmalıdır. Kişilik, iç dünya ile ilgili psikolojik bir olgudur. Kişilikte, benliği meydana getiren temel öğeler esastır. Kimlikte ise esas olarak dışa karşı yansıtılan bir cephe veya bir tür davranış/tutum söz konusudur.¹⁰

Aynı kimlik etrafında birleşen bireyler, kendilerini etnik grup olarak tanımlar ve ötekileştirdiği gruplardan ayrılırlar. Marcus Banks'e göre Etnik grup, toplumsal grup üyelerinin birbirlerini gerçek ya da gerçek olduğuna inandıkları ortak bir geçmişe dayanarak ötekileştirdikleri insan topluluğudur.¹¹

1.1.KİMLİK

Kimlik, bir nevi marka işlevi görenek nitelediği ve temsil ettiği grupları diğerlerinden ayırır. Cinsiyet, mekân, ülke, toprak, coğrafya, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevreler kimliğin oluşum ve bilinçlenmesinde etkili olan faktörlerdir.¹²

Kişilik, psikolojik bir hal olduğundan iradi olarak bir diğer alternatif ile kolaylıkla değiştirilemez. Kimlik ise daha ziyade topluma dönük sosyal bir olgudur. Kimlik, bir tür planlanmış davranış veya yüklenilmiş rol olduğundan, alternatiflerden bir diğeri tercih edilebilir, herhangi bir sosyal durumda bir başka kimlik sergilenebilir.¹³

Kişiliği, kişinin sahip olduğu bir şey olduğunu söyleyenler, bir takım insanların kişiliklerini, arkadaş canlısı, hoş, güçlü ya da saldırgan gibi kelimelerle betimlemeye çalışırlar. O halde, anlatılmak istenen kişiliğin, bireyin diğer kişilerin yanında gösterdiği davranış özellikleri olduğudur.

¹⁰ Birkök, M. C., Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 1994, s.69.

¹¹ Etnik Gruplar (t.y.) <http://tr.wikipedia.org>, (29 Mart 2013).

¹² Şener, Ö., Şiddet Temelli Sosyal Hareketlerden Terörizmin Örgütlenme Biçimleri: PKK Örneği, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, 2006, s.59.

¹³ Birkök, a.g.t., s.69.

Psikologlara göre kişilik bireyin kendine has ve diğerlerinden ayırıcı davranışlarını içermektedir. Kişinin kendisine özeldir çünkü bireyin sıklıkla yaptığı davranışlarını temsil eder. Ayırt edicidir çünkü bu davranışlar kişiyi başkalarından ayırır. Bireyin başkalarından hangi noktalarda ayrıldığı kişiliğin incelenmesinde önem kazanmaktadır.¹⁴

Kolektif kimlik kavramı, antropolojik ve sosyolojik çalışmalarda etniklik veya etnik kimlik terimleriyle karşılanmaktadır. Bu bağlamda kimlik, toplumsalın sunduğu görünüşte dünyanın değerlerinin, kişilik sisteminin algıladığı gerçek dünyanın verileri süzgecinden geçirilmesi sonucu oluşur.¹⁵

Psikologların üzerinde aynı fikirde olduğu bir tek “kişilik” tanımı yoktur. Kişilik bireyin iç ve dış çevresi ile kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir.¹⁶

Kolektif kimlikle beraber cinsiyet ve mekan (ülke/toprak) kategorisi de bireysel kendi’yi oluşturan kategorilerdendir. Yerel ve bölgesel kimlik, özellikle modern öncesi devirlerden beri yaygınlık göstermektedir. Farklılaştırmanın ortaya çıkardığı ayrıştırmanın birbirleri ile birleşmesi bunun sonucu olarak görülebilir. Ancak görüntü çoğu zaman yanıltıcı olabilmektedir. Bölgeler kolaylıkla yerel birimlere ayrılabilir. Yerel birimlerde farklı yerleşimlere ayrışabilir. Birçok olayda “bölgecilik”, kendi sorun ve dertleri yüzünden halkın hareketliliğini taşımaktan uzaktır. Bölgeleri coğrafi olarak tanımlamak da oldukça zordur. Bu durum tek bir merkezden ve düzenli sınırlardan yoksun olmasıyla açıklanabilir.¹⁷

Bir toplumun siyasi denetiminde kendi milliyet grubu egemen ise, fert çoğunluk grubun üyesi, aksi durumda ise azınlık grubun üyesi sayılır. Bu tür gruplamalar aidiyet özelliğine göre yapılan kimlik sınıflandırmalarıdır.¹⁸

¹⁴ Morgan, C. T., Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Hüsnü Arıcı v.d. (çev.), Ankara, Meteksan Yayınları, 1981, s.311.

¹⁵ Bilgin, N., Evrenselcilik-Farkçılık Geriliminde Kolektif Kimlik, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1999, s.63.

¹⁶ Cüceloğlu, D., İnsan ve Davranışı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004, s.404.

¹⁷ Smith, D. A., Milli Kimlik, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s.18.

¹⁸ Şener, a.g.t., s.62.

Kimlik tanımlamaları içerisinde en çok tartışma ve çatışmaya neden olan milli kimlik sınıflandırılmasıdır. Milli kimlik, ilk olarak zayıf olsa da belli anlamda siyasi bir topluluğu gerektirir. Topluluk mensuplarının kendilerini özdeşleştirecekleri, aidiyet duyacakları belirli bir toplumsal mekân, hatları belirlenmiş bir toprak parçasının varlığı da milli kimlik için önemli hususlardan biridir.¹⁹

1.2.KÜLTÜR KAVRAMI

Latince kökenli olan Kültür sözcüğü, Türkçeye Fransızcadan geçmiştir. Latince’de “toprağı ekip biçme” ve “hayvan yetiştirme” anlamına gelen “cultura” sözcüğü, 17. yüzyılın sonuna doğru halkın “bütün bir yaşama biçimi” şeklini alarak Almanca ve İngilizceden batı dillerine girmiştir. 18. yüzyıla gelindiğinde ise, Antropolojideki gelişmeler sonucu “bütünsel bir yaşam şekli” anlamını kazanmıştır.²⁰ En genel tanımıyla kültür, insanın doğa dışında oluşturduğu ve ona eklediği maddi ve manevi her şeydir.²¹

Yetiştirme anlamındaki “cultura” sözcüğünü, insanın yetiştirilmesi, işlemesi, eğitilmesi anlamında ilk defa kullananlar Romalı iki filozof, Marcus Tullius Cicero ve Horatius olmuştur.²²

“Cultura animi” terimini Romalı düşünür Cicero, bir köylünün tarlasını işlemesi gibi, başlangıçta doğal bir malzeme ve nefesine düşkün bir hayvan olarak tanımladığı insanın işlenmesi, eğitilmesi, yetiştirilmesi anlamında kullanmaktadır. Cicero’nun Mektuplarında da, cultura animi autem philosophia’est (akıl kültürü bilgidir) ifadesine rastlanmaktadır.²³

İngilizler ve Fransızlar, kültürü medeniyetle eş anlamlı olarak kullanırken, Almanlar daha çok teknolojik araç ve gereçleri içeren maddi medeniyet anlamında kullanmışlardır. Modernleşmenin anahtar

¹⁹ Smith, a.g.e., s.32.

²⁰ Özbek, N., Global İş Kültürü Oluşturmada Devlet Hava Meydanları İşletmesinin Attığı Adımlar, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2011, s.3.

²¹ Aydın, S., Erdal, Y. S., Antropoloji, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayın No:1761, 2007, s.25.

²² Özlem, D., Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, Ankara, Doğubatu Yayınları, 2009. s.21.

²³ Sarı, Ü., Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi SBE, 2006, s.5.

kavramlarından biri olarak kabul edilen kültürün farklı anlamlarda kullanılmasının başlıca nedeni, ulusal yapılardaki değişikliklerdir.²⁴ İnsan hayatının bütün yönlerini kapsayan ve tarihsel bir derinliği bulunan kültür kavramını tanımlamak oldukça zordur. Bu yüzden kavram genellikle çok çeşitli yönlerine bakılarak tanımlanmış, antropolojinin tarihi içinde, çeşitli dönemlerde pek çok tanımlama denemesi ortaya çıkmıştır. Antropolog A. L. Kroeber ve C. Kluchohn, 1952 yılında yayımladıkları “*Kültür: Kavramların ve Tanımların Eleştirisi*” başlıklı derlemede 164 farklı kültür tanımına yer vermişlerdi. Ancak şu açıktır ki, eskilerin deyimiyle ağyarını mâni, efradını câmi (yani, içeriğinde olmayanları dışlayan ama öğelerini içinde toplayan) bir tanım yapabilmek için, kavramın içeriğini belirleyen öğeleri tam olarak anlamak gerekmektedir. Bu da farklı tanımlamalar yapılmasına neden olmaktadır.²⁵

20. yüzyılın başlarında kültür ile ilgili çalışmalar batı dünyasından doğu ülkelerine yayılmış, öncelikle İranlılar kendi dillerindeki “ferheng” sözcüğünü kültür yerine kullanmışlardır. Ülkemizde ise Ziya Gökalp, Fransızca’dan aldığı “cultura” sözcüğünün Arapça kökenli “hars” ve “tehzip” kelimelerinin karşılığı olduğunu öne sürmüştür. Gökalp, Arapça’da “çift sürme, tarla işleme” anlamını taşıyan ve ulusal bir kavram olarak gördüğü “hars”ı kültür karşılığında kullanmıştır. Aynı zamanda, “düzeltme, temizleme, yetiştirme, bir işte hız kazanma” anlamındaki “tehzip”i uluslararası ve aristokratik bir kavram olarak değerlendirmiştir. Cumhuriyet döneminde başlatılan dilin sadeleştirilmesi çalışmaları sırasında “ekin” sözcüğünün kullanılması önerilmiş, fakat bu sözcük dile yerleşememiştir. Zamanla “hars” da unutulmuş ve kültür sözcüğü aynı şekilde kullanılmaya devam etmiştir.²⁶

Yüz altmış dört farklı kültür tanımını derleyen Amerikalı iki antropolog, A. Kroeber ve C. Kluchohn kültürü şöyle tanımlamışlardır:

“Kültür, temelde insanların var olduğu maddi yapılarda dâhil olmak üzere, insan gruplarının etkinliği sonucunda ortaya çıkan, semboller aracılığıyla kazanılan ve iletilen düşünce, algılama ve sembolize edilmiş belirli

²⁴ Torun, E., II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kültürel Değişmeler İç ve Dış Etkenler, İstanbul, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, 2006, s. 13.

²⁵ Aydın, S., Erdal, Y. S., Antropoloji, s.27.

²⁶ Torun, a.g.e., s. 13.

tepki biçimlerine dayanmaktadır, kültürün çekirdeğini geleneksel düşünceler ve özellikle bu düşüncelerin bağlı olduğu değerler oluşturmaktadır”.²⁷

Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan ise kültürü, yapılış/ifade biçimi olarak tanımlamaktadır. Örneğin, bir taşın olduğu yerde durması doğadır. O taşı alıp bir hayvanı kovalamak için attığında taş, amacını gerçekleştirmek için kullandığı doğal bir araç olur. Taşı alıp yonttuğunda ve bir araç yaptığında ise artık kültürel bir ürün haline gelmiştir.²⁸

Kültür için “sosyal kalıtımın tümü” tanımını öneren ise Calvin Wells’dir. Wells’e göre kültür, içgüdüsel olmayan, bilerek ya da bilmeyerek başka insanlardan öğrendiklerimizin bütünüdür.²⁹

Sosyologlar gibi Antropologlarda kültürü çeşitli şekillerde tanımlamışlardır. Fonksiyonist Antropologların başında gelen Polonyalı Bronislaw Kasper Malinowski, yaşayan her kültürü bir organizmaya benzetir. Ona göre bir kültür ünitesinin işlevi, o ünitenin mensup olduğu tüm kültür sistemi içinde açıklanabilir ve bir ünitenin gerçek kimliği kültür bütünü içinde anlaşılır hale gelir.³⁰

Sosyologlar, kültürü yukarı sınıf ve aşağı sınıf kültürü olarak ele alırken, Antropologlar bu sınıflandırmayı alt kültür olarak değerlendirmiş ve yaygın kültürü oluşturan alanlar olarak değerlendirmişlerdir. Ralph Linton’a göre bir toplumda bu alt kültürlerin toplamı yaygın (genel) kültürü oluşturmaktadır.³¹

1.2.1.Kültürün Öğeleri

Kavram olarak soyut bir olgu olan kültür, bir toplumun yaşama biçimi olarak da ifade edilebilir. Toplumların farklı olan yaşam tarzları, onları birbirlerinden farklı kültürlere sahip topluluklar haline gelmelerini sağlar.

²⁷ Aydın, S., Erdal, Y. S., Antropoloji, s.20.

²⁸ Alemdar, K., Erdoğan, İ., Öteki Kuram, Ankara, Erk Yayınları, 2010, s. 349.

²⁹ Wells, C., Kültür ve Politika, Çev. Bozkurt Güvenç, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984, s.43.

³⁰ Saran, N., Antropoloji, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1993, s.264.

³¹ Türkdoğan, O., Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme, İstanbul, IQ Yayınları, 2007, s.41.

Toplumlarda kültürleri oluşturan temel faktörler vardır. Ancak bu faktörlerin önem sırası toplumlara göre değişiklik gösterebilmektedir.³²

İlhan Erdoğan, kültürün öğelerini yedi başlık altında incelemektedir: Maddi kültür, dil, ahlak ve estetik, eğitim, inançlar, politik yaşam ile tutum, değer ve normlar.³³

1.2.1.1.Maddi Kültür

Bir toplumun teknoloji düzeyi, eserleri ve aletleri maddi kültürü olarak kabul edilebilir. Maddi kültür, insanın yaptığı eserler ve aletler ile kişinin davranışlarının birleşmesi yani hammaddesi el emeği ile işlenerek ortaya çıkmasıdır. Ortaya çıkan bu el emeği yöntemi ise teknoloji olarak adlandırılır.³⁴

1.2.1.2.Dil

Dil, kültürün en önemli parçası ve taşıyıcısıdır. Kültürün bütün unsurlarının nesilden nesile aktarılmasına, kişilerarası iletişime ve sosyal ilişkilerinin düzenlenmesine aracılık etmektedir. Bu temel unsur, kültürün öğrenilmesine, anlamlarının simgelenmesine yardımcı olur.³⁵

Dil, kültürlerin özellikleri ve değerleri hakkında da bilgi verir. Örnek olarak, İngiliz dili ticari ve endüstriyel iletişim kelimeleri yönünden zengindir. Bunu nedeni ise İngiliz kültürünün ticari üstünlüğü gösterilebilir. Ekonomisi geri kalmış ülkelerin dillerinde ticari kelimeler nispeten daha azdır. Buradan hareketle, bir ülkenin dilinin, o ülkenin kültürü için anahtar konumda olduğu söylenebilir.³⁶

Kültürel değerleri aktarma aracı olan dil aynı zamanda kültürel yapıyı bir arada tutan çimento ve kültürel davranışları etkileyen bir unsur olarak da kabul edilebilir.

³² Özbek, a.g.t., s.16.

³³ Erdoğan, İ., İşletmelerde Davranış, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, s.135.

³⁴ Soydaş, A. U., Kültürlerarası İletişim, İstanbul, Parşömen Yayınları, 2010, s.39.

³⁵ Özbek, N., a.g.t., s.16.

³⁶ Erdoğan, a.g.e., s.130.

Melbourne Üniversitesi'nden Profesör Anne-Wil Harzing'in 2005 yılında yönettiği ve Türkiye dâhil 24 ülkeyi kapsayan araştırmada, bireyin kendi dilinden başka bir dili kullandığında kültürel değerlerinin etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.³⁷

1.2.1.3. Ahlak ve Estetik

Ahlak ve estetik, bir kültürde gelişmiş çeşitli güzel sanat dalları hakkında bilgi verir. Ahlak kuralları sosyal hayatta bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerini düzenleyen ve yazılı olmayan kurallardır. Ahlak kurallarının yaptırımı, yani ahlak kurallarına aykırı davranışlarda bulunanların karşılaşacağı tepki manevidir. Bu yaptırım ayıplama ve küçük görme şeklinde ortaya çıkar. Herhangi bir kimse ahlâk kurallarının emir ve yasalarına, ancak toplumun kendisi hakkında kötü bir değer yargısına varmasından, ayıplanmasından, küçük görmesinden, lanetlemesinden ve nihayet ilişkisini kesmesinden korktuğu ve çekindiği oranda uyar.³⁸

Estetikte genel değerler ve farklılıklar vardır. Belirli kültürlerin kendilerine özgü estetik değerleri vardır. Bu bağlamda farklılıklar ulusal olmaktan çok bölgeseldir. Teknoloji ve haberleşmenin hızlı gelişimi ve ortaya çıkan paylaşım ortamı, ulusal düzeydeki estetik değerlerin önemini azaltırken toplumun gelenek ve geçmişi ile ilgili olan estetik değerlerin önemini korumasına neden olmuştur. Milli marşlar ve bunun gibi özel eserler bu konumdadır.³⁹

1.2.1.4.Eğitim

Eğitim, toplumlara göre farklılaşan şekillerde, çeşitli amaçların gerçekleşmesini sağlarken, hem toplum kültürüne katkıda bulunur hem de toplum kültürüne biçim vermiş olur. Eğitim yoluyla kültür öğeleri yeni nesillere aktarılırken, yaşanan zamanın şartlarına uydurulur ve bu özellik eğitimin, kültürün devamlılığını sağlayan yönünü oluşturur.⁴⁰

³⁷ Soydaş, a.g.e., s.41.

³⁸ Özbek, a.g.t., s.18.

³⁹ Erdoğan, a.g.e., s.131.

⁴⁰ Soydaş, a.g.e., s.43.

Bozkurt Güvenç kültürün yaratılışa kadar uzanan bir geçmişi olduğunu söyler. Güvenç'e göre, kültür bir kuşaktan diğerine geçiyorsa, yani süreklirse, onun her kültürde ortak nedenleri ve sonuçları vardır. Eğitim, bir çocuğun yalnız bakımını ve korunmasını değil, onun doğuştan gelen eğilim ve dürtülerinin sosyal hayatın koşullarına göre sınırlanmasını, kısıtlanmasını öngörür. Her kültürel sistem üyelerini besler; fakat kimlerin nerelerde, ne zamanlarda, neleri, nasıl yiyeceklerini kültür belirler. Kültür denildiğinde akla önce töreler gelir. Çünkü kültürün sürekliliğini gelenek ve görenekler sağlar.⁴¹

Bir toplumda teknolojik düzey değiştiğinde, paralel olarak kültürel değişimler de yaşanabilmektedir. Eğer teknolojik değişim herhangi bir baskı oluşmadan toplumun kendi bünyesinde gerçekleşiyorsa, ortaya çıkan kültür değişimi serbest kültür değişimi olacaktır. Baskı ile sağlanmaya çalışılan değişiklikler, kültür değişimi sırasında dirençle karşılaşılır. Manevi yönü ağır basan kültürler günümüzdeki teknik, ekonomik değişimler ve modernleşme sonucu yerini teknik yönü ağır basan kültürlerle bırakmaktadırlar. Sonuç olarak kültürün öğelerinden olan eğitim, kültürün önemli bir yönü olan teknolojinin gelişmesini ve toplumlararası ortamda yaygınlaşmasını sağlar.⁴²

1.2.1.5. İnançlar

İnanç, tutum ve değerler de kültürün temel ögesini oluşturur. Her toplum çeşitli şekillerde bir inanç sistemine sahip olmuştur. Öteden beri din, insanlarda ortak duygu ve inançların gelişmesinde önemli bir toplumsal kurum olmuştur. İnanç ise bireyin dünyasının bir yönüne ait algı ve bilgilerin devamlı bir organizasyonudur. İnsanlar çeşitli konularda çeşitli inançlara sahip olabilirler. İnançlar arasındaki benzerlikler ne kadar çok ise o toplumun kültür inançları da o derece birbirine bağlı olur.⁴³

Bireylerin inançlarının, duygularının ve tepkilerinin sonucunu ise tutumları oluşturur. Bu tutumlar inançla birlikte manevi kültür birliğini oluşturur. Değer ve kurallar ise kültürün özelliğini veren kültürlerarası

⁴¹ Güvenç, B., İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, 10. Baskı, İstanbul, 2003, s.102.

⁴² Erdoğan, a.g.e., s.154.

⁴³ Özbek, a.g.t., s.16.

benzerliği veya farklılığı ortaya çıkaran faktörlerdir. Kültürel kurallar, kültürel değerlere dayanır ve bireyin davranışlarının sınırlarını belirleyerek yön verirler.⁴⁴

Din de bütün bu inanç, tutum, kural ve değerleri etkileyen, toplumlar arasındaki farkı oluşturan önemli bir kültürel öğe olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1.6.Tutum, Değer ve Normlar

Her toplumun, kültürel özellikleri tarafından şekillendirilmiş kendisine özgü bir sosyal yapısı vardır. Zaman içerisinde bu toplumsal tutumlarda değişiklikler meydana gelebilmektedir. Bu değişiklikler bir kültürel değişmeye de yol açabilmektedir. Kültürde meydana gelebilecek değişmeler sosyal yapının da değişmesine neden olacaktır. Bu bir etki zinciri şeklinde devam eder ve sonuç olarak kültür ve sosyal yapı birbirinden etkilenir ve birindeki değişim ötekinin değişimine neden olabilir.⁴⁵

Bireyin, çevresindeki herhangi bir canlı ya da cansıza karşı sahip olduğu tepki gösterme şekli tutum'dur. Tutum, gerçeklere dayanan bilişsel öğe, bireyden bireye geçebilen ve gerçeklerle açıklanamayan duygusal öğe ve tutumun sözlü veya eylemsel ifadesi olan davranışsal öğe olmak üzere üç öğeden oluşmaktadır.⁴⁶

Değerler, kişiler, gruplar ve toplumları ayıran, önemli hislerin oluşturduğu fikirler ve kavramlarla ilgili topluluklardır. Her toplum bir değer sistemine sahiptir ve bu değerler birliği bir araya gelerek toplumdan topluma değişen kavramları meydana getirir. Normlar (kurallar) ise daha çok belirli rolleri olan kişilerin uymaları gereken emirler, kurallar ve ölçüler olarak tanımlanabilmektedir.⁴⁷

⁴⁴ Erdoğan, a.g.e., s.135.

⁴⁵ A.e., s.46.

⁴⁶ Tekarslan, E., Baysal, A. C., Davranış Bilimleri, İstanbul, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 191, 1987, s.163.

⁴⁷ Erdoğan, a.g.e., s.130.

1.2.1.7.Politik Yaşam

Kültürün oluşumunda rol alan, düzen ve kanunların kapsamını belirleyen bir diğer öge ise politik yaşamdır. Devletin otoriter yönünün oluşturan düzenleme fonksiyonu gereği olan genel bir politika veya politik tedbirler dizini vardır.

Politik tedbirler, toplumun genel yapısını korumaya yönelik olmakla beraber devamlılığı sağlayıcı tedbirlerin alınması ile de ilgilidir. Ayrıca toplumsal devamlılığın yanı sıra diğer toplumlarla olan ilişkilerin de belirlenmesinde veya tedbir alınması gereken durumlarda belirleyici olabilmektedir.⁴⁸

1.3.MİLLİYETÇİLİK

İlk olarak Alman filozof Johann Gotfried Herder'in 18. Yüzyılın sonlarındaki çalışmalarında karşılaşılan milliyetçilik hakkında birçok tanım yapılmıştır.⁴⁹ Ancak görüşler arasındaki çeşitli uyumsuzluklar ortak bir tanımlama yapabilmeyi zorlaştırmıştır.

Milliyetçilik, birbirinden farklı şekillerde anlatılmışsa da ortak kanı XIX. ve XX. yüzyılın temel ideolojilerinden olduğudur.⁵⁰

Avustralya kökenli Britanyalı felsefeci Karl Popper'a göre; "milliyetçilik açık toplumun kurulmasını önleyen en büyük engellerden biridir; milliyetçilerin iddiaları da histerik hezeyandan başka bir şey değildir." Öte yandan, Karl Deutsch "milliyetçilik, siyasi ve sosyal gelişmenin bugüne kadar erişilen en yüksek seviyesine, yani modern ulus bünyesine kavuşma hareketidir; bütün dünyanın bir 'açık toplum' olmasına giden yol buradan geçer" diyerek milliyetçiliğin önemine vurgu yapmıştır.⁵¹

⁴⁸ A.e., s.105.

⁴⁹ Şirin, T., Türk Anayasalarında Milliyetçilik, İstanbul, Marmara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.26.

⁵⁰ Baydur, M., "Ulus-Devlet ve Ötesine Teorik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Birkaç Not", Ankara, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı:23, 1993, s.10.

⁵¹ Şirin, a.g.t., s.26.

Milliyetçilik fikrinin öğretisel anlamda öne çıkmış bir ideolog ya da filozofunun olmadığı görülmektedir. Kapitalizm Adam Smith ile, komünizm Karl Marx ile, anarşizm Mikail Bakunin ile anılmaktadır. Ancak “-izm” kategorileri içinde “nationalismin” (yani milliyetçiliğin) hemen beraberinde akıllara taşıdığı bir filozof bulunmamaktadır.⁵²

Ayrıca milliyetçilik hakkında özellikle son yirmi senedir literatürde kuramsal açıdan önemli çalışmalar yapılsa da, bu çalışmaları yapan yazarların büyük bir kısmının milliyetçi olmaması, bu alandaki boşluğu göstermektedir.⁵³

Milliyetçilik kuramlarında genellikle primordialist (ilkçi) ve modernist olmak üzere iki yaklaşımın varlığı kabul edilir. Umut Özkırımlı, Anthony D. Smith’in başını çektiği ve ilkçi sayılan orta yolcu bir grubun ise aslında ilkçilerden farklı bir yaklaşımı temsil ettiğini söylemekte ve bu sebeple etnosembolcüler adı altında üçüncü bir grup olarak tasnif edilmeleri gerektiğini belirtmektedir.⁵⁴

İlkçilerin öne sürdüğüne göre, ulus ve milliyetçilik sürekli ve doğal olgulardır. Buna bağlı olarak ulus olgusu ve milliyetçilik duygusu tarihin içinde daima mevcut olmuştur. Milliyetçi tarih yazıcıları da genelde ilkçi bir tarih inşasına girişirler. Bu inşada tarihin derinliklerinden bu yana tarihsel düşmanlarını alt ederek başarıyla bu güne gelmiş modern ulusun çekirdeği olan bir etnik birimin mitoslarına inilir veya uygun mitoslar icat edilir.⁵⁵

Milliyetçilik, ideolojik içeriği itibarıyla, yekpare ve sabit değildir. Farklı milliyetçilik görüşleri, ideolojileri, doktrinleri vardır ve bu söylemler arasında sürekli bir alışveriş ve rekabet söz konusudur.⁵⁶

En kısa tanımıyla milliyetçilik, milletperver olmaktır. Kökünü milletten almaktadır. Yabancı baskısı ve sömürsünden kurtulmayı, kendi ulusunu sevip yüceltmeyi amaçlamak, kendi ırkını bütün başka ırklara karşı üstün görüp

⁵² Şirin, a.g.t., s.27.

⁵³ “Milliyetçilik”, <http://tr.wikipedia.org>, (26 Haziran 2013).

⁵⁴ Özkırımlı, U., Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Yaklaşım, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 3. Baskı, 2009, s.27.

⁵⁵ Aydın, S., Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği, Ankara, Öteki Ajans, 1998, s.89.

⁵⁶ Bora, T., Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Milliyetçilik, C.IV, İletişim Yay., İstanbul 2003, s.18.

onları egemenliği altına almayı istemeye kadar varabilen öğretilerin genel adıdır.⁵⁷

Millet, 19. yüzyıl ortalarından itibaren İngilizce’de ve Fransızca’da “nation” kavramına karşılık olarak kullanılmıştır. Türkçe "ulus" (Orhun Yazıtlarında uluş olarak yer alır) sözcüğü, 1932 yılında aynı kavramın yeni Türkçesi olarak benimsenmiştir. Orhun Yazıtları ve Kaşgarlı Mahmut’un 1072-1074 yılları arasında yazdığı, Divânu Lügati’t-Türk adlı kitabında millet sözcüğünün Türkçe karşılığı “budun” sözcüğüdür. Latince kökenli olan "nation", kök anlamı itibariyle "aynı atadan gelenler topluluğu" demektir.⁵⁸

Budun, günümüz Türkçesinde kavim veya aşiret karşılığıdır. Türkçe ulus ise (eski Türkçe’ de budun) siyasi amaçla bir araya gelmiş olan boylar konfederasyonunu ifade eder.⁵⁹

Diyarbakırlı bir Kürt olan ancak kendisini Türk olarak tanımlayan Ziya Gökalp, millet tanımını yaparken dört maddede milletin ne olduğunu değil ne olmadığını anlatarak yola çıkar. O’na göre millet, her şeyden önce coğrafi bir zümre değildir. Örneğin, İran’da sadece İraniler değil Türkler ve Kürtler de yaşamaktadır. Bundan dolayıdır ki kimse bulunduğu coğrafya sebebi ile milliyetini tayin edemez.⁶⁰

İkinci olarak millet, ırk ve kavmiyetçilik de değildir. Tarih öncesi dönemlerden beri savaşlar, göçler ve kız alıp vermeler gibi durumlardan dolayı milletler birbirlerine karışmışlardır. Gökalp, kişilerin kendi keyfi isteklerine göre istedikleri millete ait olma özgürlüğünün olmadığını söyler. Buna göre asıl olan duygusal hayatımızdır, fikri hayatımız ise ona aşılannıştır. Fikirleri ile duyguları yani hissettikleri birbirine uymayan kişi ruhen hastadır. O’na göre insan, milliyetini ancak araştırma ve soruşturma ile keşfedebilir.⁶¹

⁵⁷ Cihan, E., Atatürk Milliyetçiliği ve Ceza Hukuku, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1983, s.339.

⁵⁸ “Milliyetçilik”, <http://tr.wikipedia.org>, (26 Haziran 2013).

⁵⁹ “Budun”, <http://www.tdk.gov.tr> (26 Haziran 2013).

⁶⁰ Gökalp, Z., Millet Nedir ?, Diyarbakır, Küçük Mecmua, Sayı:28, 1922, s.1.

⁶¹ Gökalp, a.g.m., s.2.

Ziya Gökalp'e göre kültür, millet olabilmenin tek ve en önemli özelliğidir. İnsanın henüz beşikteyken dinlediği ninni ile ilk etkileşimini kültürün temel özelliklerinden biriyle yani dil yoluyla aldığını, sonrasında dini, ahlaki ve sanatsal duygular ile ruhunu şekillendirdiğini belirtir.⁶²

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, millet kavramı üzerinde durmuş, birçok araştırma ve çalışma yapmıştır. Atatürk, “Müşterek millî fikrin, ahlâkın, hissin, heyecanın, hatıra ve anelerin etrafında meydana gelmesini, kökleşmesini temin eden müşterek mazinin, birlikte yapılmış olan tarihin, vicdanları ve zihinleri doğrudan doğruya birleştiren müşterek dilin milletlerin teşekkülünde en mühim amiller” olduğunu kaydetmiştir. Millet hakkında ikinci derece unsurları dikkate almadan, mümkün olduğu kadar her millete uyabilecek bir tarifi ele alarak: “Zengin bir hatırat mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan, sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete millet namı verilir” diyerek millet tanımını ortaya koymuştur.⁶³

1929 sonbaharı ile 1930 Şubat ayları arasında kaleme aldığı, ortaokul ve liselerde okutulmak üzere 1930 yılında Afet İnan'a yazdırdığı “Vatandaş İçin Medeni Bilgiler” kitabında ise “Türk Milletini” şöyle tanımlamıştır:

“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir”.⁶⁴

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının hepsini millet olarak tanımladıktan sonra, bunları halk kitleleri olmaktan çıkarmış, bireyleri birbirine bağlayan esasları dil, kültür ve ideal olarak nitelemiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran insanlarda esasen dil ve kültür birliği bulunmaktaydı. Ve bu halkın yüzde doksan yedisi Müslüman’dı. Tarih boyunca, ortak bir kültürün içinde yaşamış ve ortak bir kültür geliştirmişlerdi. Sonuç olarak zaten tarihten

⁶² Gökalp, a.g.m., s.2.

⁶³ Atatürk, a.g.e., s.34.

⁶⁴ A.e., s.23.

gelen temelleri bulunan topluluğu bir millet şuuruyla tekrar canlandırmak zor olmamıştır.⁶⁵

Atatürk, millet kavramını Osmanlı dönemindeki anlamının dışına çıkararak çağdaş boyutlarda ele almış; yeni Türk Devleti'nin belirleyici ögesi olarak halka sunmuştur. O'na göre "Millet" ne Türkçülerin anladığı anlamda tüm Türkleri, ne de İslamcı bir boyutta tüm İslam Dünyasını kapsıyordu. O milleti, çağdaş anlamda ırk, din öğelerine önem vermeyen, ayrımcılığı reddeden "Türkiye'de yaşayan tüm halkı içine alan" bir kavram olarak görüyordu.⁶⁶

Milliyetçilik, sosyolojik ve ideolojik olmak üzere iki kategoriye ayrılır. İdeolojik milliyetçilik de kendi içinde ırk milliyetçiliği, kültür milliyetçiliği, din milliyetçiliği, coğrafya milliyetçiliği ve totaliter milliyetçilik başlıkları altında beş gruba ayrılabilir.⁶⁷

Hobsbawm'ın, Avrupa'da on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren, ırk ile millet sözcüklerinin, ırksal/milli karakter biçiminde "genelleştirilerek, fiilen eş anlamlı sözcükler gibi kullanılmasına" dikkat çekmesi ırkçılık ile milliyetçilik arasındaki sıkı bağlantıya örnek olması bakımından önemlidir.⁶⁸

Fransız düşünür Etienne Balibar'a göre, ırkçılık ve milliyetçilik arasındaki belirlenimde her zaman bir karşılıklılık mevcut olmuştur. Balibar, milliyetçilikten sürekli olarak ırkçılığın ve ırkçılıktan da milliyetçiliğin çıktığını öne sürerken "İrkçılık milliyetçiliğin bir 'dışavurumu' değil, milliyetçiliğe bir ektir, daha doğrusu milliyetçiliğe bir iç ektir" tespitinde bulunur.⁶⁹

⁶⁵ Genelkurmay Başkanlığı, Atatürkçülük (İkinci Kitap), Ankara, MEGSB Yayınları, 1983, s.169.

⁶⁶ Güneş, İ., Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları, 1997, s.118.

⁶⁷ Keskin, M., Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999, s.10.

⁶⁸ Hobsbawm, 1789'dan Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Mit, Program, Gerçeklik., Akinhay, O. (çev.)İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1995, s. 133.

⁶⁹ Balibar, E., Wallerstein, I., İrk Ulus Sınıf, Ökten, N. (çev.), İstanbul, Metis Yayıncılık, 2000, s. 73.

Ülkemizde ise milliyetçilik, zaman zaman ırkçılık boyutuna taşınmaya çalışılsa da, Mustafa Kemal Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı ve O'nun izlenimleri, "Atatürk Milliyetçiliğinin" ırkçılıktan ne denli uzak olduğunun göstergesidir.⁷⁰

Atatürk, yine Afet İnan'a yazdırdığı "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler Kitabında" yaptığı şu üç tespit ile ırkçılık ve milliyetçiliğe olan bakışımı şöyle anlatmaktadır:

1. Siyasî varlığımızın haricinde, başka ellerde, başka siyasî zümrelerle isteyerek veya istemeyerek kader birliği etmiş, bizimle dil, ırk, köken birliğine sahip ve hatta yakın uzak tarih ve ahlâk yakınlığı görülen Türk toplulukları vardır. Tarihin bir olayının sonucu olan bu hal, Türk milleti için acıklı bir hatıradır, fakat Türk milletinin tarih ve bilim bakımından oluşumundaki asalete, birliğe asla zarar getirmez.

2. Bugünkü Türk milletinin siyasal ve sosyal topluluğu içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat geçmişin despotluk devirleri ürünü olan bu yanlış adlandırmalar, birkaç düşman aleti, mürteci beyinsizden başka hiçbir millet bireyi üzerinde üzüntü ve tasadan başka bir etki yapamamıştır. Çünkü bu millet fertleri de bütün Türk toplulukları gibi aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlâka, hukuka sahip bulunuyorlar.

3. Bugün içimizde bulunan Hıristiyan, Musevi vatandaşlara kader ve talihlerini Türk milliyetine vicdani arzularıyla bağladıktan sonra kendilerine, yan gözle bir yabancı bakısıyla bakılmak, uygar Türk milletinin asil ahlâkından beklenebilir mi?⁷¹

Atatürk'ün modern milliyetçilik anlayışı ile ırkçılığı bir arada düşünmek mümkün değildir. Dünyanın pek çok bölgesinde ırkların birbirine karıştığı, aynı ülkenin yurttaşları olarak, aynı bayrak altında zaferleri, sevinçleri, üzüntüleri ve geleceğe ait ümitleri paylaşarak kökleşen ortak milli kültür, ırk unsurundan çok daha önemlidir. Irk ayrımcılığı millet bütünlüğünü

⁷⁰ Hoşgeldi, S., Atatürk İlkeleri: Milliyetçilik, Eskişehir, Osmangazi Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.113.

⁷¹ Atatürk, a.g.e., s.32-33.

yıkmak için bilerek körüklenmektedir. Irkçılık sadece uygulandığı ülkeyi değil, bütün insanlığı kanlı maceralara sürüklemiş ve insanlık dışı cinayetlere yol açmıştır. Bu bağlamda Türk milliyetçiliğinin “üstün ırk” gibi kuramlarla ilgisi yoktur.⁷²

Türk milliyetçiliği, Atatürk ile birlikte ırkçı düşüncelerden arınmış ve çağdaş bir bağımsızlık ve kalkınma ideolojisine dönüşmüştür.⁷³

⁷² Feyzioğlu, T., Atatürk ve Milliyetçilik, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1986, s.46.

⁷³ Kışlalı, A. T., Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, Ankara, İmge Kitabevi, 1993, s.119.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRT KİMLİĞİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Son yıllarda, Kürtlerin ırki bir millet olarak gösterilme eğilimine bazı basın organları, aydınlar ve temelde hepsinin bir şekilde bağlantılı olduğu siyasi parti yöneticileri de katılmış bulunmaktadır. Bu görüşlerin ortak noktası, genellikle Kürtlere dil, kültür veya soya dayalı kimlik tanıma hususunda yoğunlaşmaktadır.⁷⁴

Bu kimikleştirme sürecinde doğal olarak dil ve kültür varlıkları yanında, kökenlerine yönelme de göz ardı edilmemektedir. Ancak, bu tür bir yaklaşım karşısında, yapılması gereken en doğru yol bilimsel açıdan konuya yaklaşmak olacaktır.

İsmet İnönü, Lozan Konferansı sırasında Lord Curzon'a karşı, Kürtlerle ilgili şu tezi ileri sürüyordu:

*"Kürt halkının İran kökenli olduğu öne sürülmüştür; oysa bu iddiayı, Kürtlerin Turan kökenli olduğunu kabul eden, Encyclopedia Britannica yalanlamaktadır. Zaten Anadolu'yu tanıyanlar bilirler ki, gerek töre, gerek gelenek ve görenek bakımından, Kürtler, hiçbir yönden Türklerden farklı değildirler. Aynı dilleri konuşmakla birlikte, bu iki halk, soy, inanç ve görenek bakımından tek bir bütünü meydana getirmektedir."*⁷⁵

İlerleyen bölümlerde de açıkça değinileceği gibi bu tarihten günümüze kadar konu üzerinde yapılan çeşitli araştırmalar, İsmet İnönü'nün görüşlerinde değişiklik olmamasının yanı sıra, her geçen gün yeni görüş, bilgi ve belgelerle desteklendiğini de göstermektedir.

⁷⁴ SHP'nin Güneydoğu Anadolu Raporu, ağırlıklı olarak dil, kültür ve soy özelliklerine önemli bir yer vermektedir. http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/rapor_1989.pdf. (27 Haziran 2013)

⁷⁵ Meray S.L.(çev)., Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler, Kitap I, 1969, s.346.

2.1. KÜRT KİMLİĞİ ÜZERİNE SİYASAL ÇALIŞMALAR

Kürt kimliğinin etimolojisinde ve bu çalışmanın temelinde kavram kargaşasını ortadan kaldırmak ve tanımlamalara açıklık getirerek problemin tespitini bu yönde yapmak gerektiğinden, bu bölümde Kürt kimliğinin siyasal oluşum sürecine açıklık getirilecektir.

Kavramların doğru tespiti yapılmadığı durumlarda, temeli zayıf kalacak ve doğru sonuca ulaşılamayacaktır. Bu durum kimi zaman farkında olmadan göz ardı edilse de, çoğu zaman kavram kargaşaları bilerek ve isteyerek özellikle medya yolu ile ortaya atılabilmektedir.

Olası kavram kargaşalarının doğurabileceği sonuçları Fransız politik düşünür Alexis de Tocqueville şöyle özetlemektedir:

“Demokrasi” ve “demokratik devlet” kavramlarının kullanımı konusunda büyük bir eksiklik vardır. Bu kelimeler açıkça tanımlanmadıkça ve anlamları üzerinde uzlaşmadıkça, insanlar bu kavram karmaşası üzerinde yaşamaya devam edeceklerdir ve bu tartışmalar demagoji yapanların ve despotların işine yarayacaktır”⁷⁶

Bu düşünceden hareketle kavramların temelini sağlam kurmak ve bu temeller üzerine Kürt kimliğini doğru anlamak, sonrasında ise terör bağlamında nasıl siyasallaştığını açıklayabilmek daha doğru ve sağlıklı olacaktır.

Kavramları doğru anlamak ve anlatmak kadar kullanılan kelimelerin de anlam bakımından birbirleriyle ilişkileri de önemlidir. Konu Kürtler olduğunda, çeşitli kelimelere dayandırılarak tarih yazımına çalışılmışsa da, (Kardaka-Kürt ilişkisi vb.) bilimsel olarak başarılı olunamamış ancak toplum üzerinde Tocqueville’in örneğindeki gibi kavram kargaşası oluşturmak suretiyle önemli olumsuz etkileri olmuştur.

⁷⁶ Bulut, A., Türklerin Etnik Kökenleri, İstanbul, Kalipso Yayınları, 2010, s.17.

Kürtlerin kimliği meselesi, ülkemizde günümüze kadar uzanan siyasi ve sosyolojik bir sorun haline gelmiştir. Kürtlerin Türklüğü ya da Türklerin Kürtlüğü çeşitli yerli ve yabancı araştırmacılar, siyasi liderler ve hatta din adamları tarafından ortaya atılan fikirlerle destekçi bulmuştur. Kürtler hakkında bu gün hala savunulan tezlerin ve kuramların temelini on sekizinci yüzyılda batılılar tarafından ortaya atılan görüşler oluşturmaktadır.⁷⁷

Papalık, hem Orta Doğu'daki Hıristiyanların haklarını korumak hem de misyonerlik yapmak amacıyla 1531 yılında Bağdat'ta patrikhane açmış ve 1725 yılına kadar da açık kalmıştır. Bunun peşine, başta Kürtler'e yönelik olmak üzere bölgede misyonerlik yapmak amacıyla İtalyan ve Fransız Kapuçin papazları 1632 yılında Musul ve Ahmediye'de misyonerlik merkezleri açmışlardır. Kürtler hakkında ilk çalışmaları yapanlar da yine Vatikan tarafından bölgeye gönderilerek yerleştirilen Kapuçin ve Dominiken papazlarıdır.⁷⁸

Dominiken papazları Hıristiyanlığın Katolik mezhebine bağlı ve gizli bir tarikata mensup olup "Vaizci Papazlar" olarak da bilinirler.⁷⁹

Kapuçin veya Kapusenler olarak bilinen papazlar da yine Hıristiyanlığın Katolik mezhebine bağlı Fransisken tarikatının bir koludur.⁸⁰ Kapusen papazlarının dış ülkelerdeki etkinliğine en büyük örnek ise Osmanlı imparatorluğunun yenilgi ve çöküş sürecindeki rolüdür. Nitekim Venedikli Kapuçin Papazı Marco d'Aviano, Papa tarafından Avusturya, Polonya ve Venedik'i Osmanlıya karşı kutsal ittifak yapmakla özel olarak görevlendirmiş ve bu görevde başarılı olmuştur.⁸¹

Michéle Fevbre'e göre 1683 yılında misyonerlik için Kürtçe dilbilgisi ve sözlük geliştirerek Kürt çalışmalarını başlatanlar yine Fransız Kapuçin papazlarıdır. Ancak günümüzde bu belgelere ulaşamamıştır. Kürtlerle ilgili

⁷⁷ Bayrakdar, M., Kürtler Türklerin Nesi Oluyor?, İstanbul, Kelâm Yayınları, 4.Baskı, 2011, s.23.

⁷⁸ Merdanoğlu, H., Türk-Kürt Soy Birlikteliği, <http://www.kemalistyaklasim.info>, (25 Mart 2013).

⁷⁹ Galata'da Bir Manastırın Hikâyesi, Milliyet Cadde, 16 Haziran 2010, s.4.

⁸⁰ Kapusenler, <https://tr.wikipedia.org>, 30 Haziran 2013.

⁸¹ Barlas, M., İslam Dünyası Acaba Nelere Öfkelenmelidir?, Sabah Gazetesi, 11 Mart 2013, s.23.

elde bulunan en eski eserler üç Dominiken papazının yazdıklarıdır. Bunlardan ilki, Domenhico Lanza (1718-1782) isimli papazın bölge halkı hakkındaki gözlemlerini yazdığı “Compendiose relazione istorica dei viaggi fatti dal Padre Domenico Lanza dell’Ordine dei Predicatori de Roma in Oriente dall’anno 1753 al 1771” isimli eseridir. Kürtler hakkında yazılan ikinci eser, Musul’da yaşayan papaz Maurizio Garzoni (1734-1804)’nin “Grammatica e Vocabolario della Lingua Kurda” isimli Roma’da da basılan eseridir. Bu eser ilk İtalyanca-Kürtçe sözlük niteliğinde olmakla birlikte Kürt alfabesi olarak da değerlendirilmektedir. Eserde bahsi geçen alfabe Fars ve Osmanlı alfabelerinden başka bir şey değildir. Üçüncü eserin sahibi papaz Giuseppe Campanile (1762-1835)’dir. Kürtlerin dini yaşamlarıyla ilgili bilgiler içeren “Storia della regione del Kurdistan e dele sette di religione ivi esistenti” adındaki eseri 1818 yılında Nepal’de basılmıştır.⁸²

Günümüzdeki Kürtçülük çalışmalarının ve çeşitli tarih tezlerinin temelini bu batılı papazların yazdıklarının oluşturduğu söylenebilir. Bu çalışmaların üzerine sayısız değerlendirmelerde bulunulmuş, özellikle de, sonraki dönem batılı yazarların görüşlerini bu çalışmalar üzerine temellendirdikleri ve geliştirdikleri görülmüştür.

Prof. Dr. Mehmet Bayrakdar, Kapuçin ve Dominiken papazlarının tezlerinin üzerine görüşlerini geliştiren üç batılı yazardan yani Edmund R. Leach, David Pryce-Jones ve William Eagleton’dan bahsetmektedir.

2.1.1. Edmund R. Leach

Özellikle Doğu, Güneydoğu ve Güney Asya kültürlerine ilişkin çalışmalarıyla tanınan İngiliz sosyal antropolog olan Edmund Leach, matematik ve mühendislik eğitimi aldığı Cambridge Üniversitesi’nden 1932’de mezun olmuştur. Fakat daha sonra, London School of Economics and Political Science’ta çalışan Bronislaw Malinowski’nin etkisiyle antropoloji dalına geçiş yapmıştır.⁸³

⁸² Bayrakdar, a.g.e., s.24.

⁸³ Edmund Leach Kimdir?, <http://www.derszamani.net>, 26 Haziran 2013.

Leach, Malinowski'nin işlevselci okulunda yetişmiştir. Ama daha sonra yapısalcı Fransız düşünür Claude Lévi-Strauss'un etkisi altına girmiş, İngiliz antropologların Levi Strauss'u ve çalışmalarını dikkate almalarına katkıda bulunmuştur.⁸⁴

Antropolojinin politik tartışmalar ve sosyal politikalar için doğrudan ve pratik bir anlamı olduğunun farkında olan ve şiddetin kökenleri, kültürlerarası estetik, ırk ve ırkçılık, etnosentrizm gibi meseleler üstüne de çeşitli makaleler yazan Leach, 1938 yılında Kürtler hakkında araştırma yapmak üzere Irak'a gelmiş ve batılıların Kürtler hakkında yaptıkları çalışmaları "*Kürtler ve Kürdistan hakkında mevcut belgesel materyallerin büyük bir kısmı son derece romantikleştirilmiş seyahat hikâyelerinden oluşur*" şeklinde değerlendirmiştir.⁸⁵

2.1.2. David Pryce-Jones

"Golden Days of The Black Arts: Human Intelligence, the Right Way" adlı eserinde Jones, Kürt çalışmaları yapmış İngilizleri şu şekilde değerlendirmiştir:

*"İngiliz uzmanlara göre; Irak'ta, Afganistan'da ve Filistin'de küçük hücrelere ayrılmış teröristleri (direnişçilerden terörist olarak bahsetmektedir) yok etmek için, onların içlerine girmek tek yoldur. İngiliz uzmanlar bu alanda dillere destandır. İmparatorluğun gerekli bir ilkesi olmakla birlikte aynı zamanda bu başka halkları ve onların geleceklerini tayin etme sevgisi gibi İngiliz karakteriyle ilgili bir şeydir. Öyle ki, İngiliz konsoloslar, askerler ve tacirler kendilerini Müslüman kabul ettirecek derecede onların dillerini ve İslam'ı derinlemesine öğrenme, doğulu elbiselere bürünme ve kendilerini kalabalıklardan gösterme alışkanlıkları veya yerli gibi dedirtme adetleri vardı."*⁸⁶

John Buchan'ın "Greenmantle" adlı 1916 tarihinde basılmış piyesi de buna örnektir. Piyeste, İngiliz askerlerinin Müslüman dünyayı batı karşıtı bir

⁸⁴ A.g.m. 26 Haziran 2013.

⁸⁵ Bayrakdar, a.g.e., s.26.

⁸⁶ Bayrakdar, a.g.e., s.30.

cihad ilanına yönelik bir fesat çıkarmadaki başarıları anlatılmaktadır. Ve kısaca Buchan: “Biz, başka uzak insanların içine dalmakta mahir insanları yetiştirebilen yeryüzündeki tek ırkız” şeklinde özetler.⁸⁷

Bir başka örnek model Hindistan’daki İngiliz ordusunda casus Binbaşı E. B. Soane’dır. Henüz genç bir askerken 1902’de İran’a giden Soane, orada kendisini Şirâz şehrinde birisi olarak gösterecek kadar Farsça ve Kürtçe öğrenmiştir. İsminin Mirza Ğulam Hüseyin Şirâzî olduğunu söyleyen Soane, Arapça ve Türkçe de konuşabiliyordu. 1905 yılında yalan yere şahadet getirerek Şii olmuş sonrasında ise 1907 yılında ortaldan kaybolmuştu. Soane, Kürt şehirlerindeki tecrübeleriyle ilgili raporlarında “*Kürtlerin bağımsızlığa ve kendilerinin bir milli devlete sahip olmaları gerekir*” görüşünü bildiriyordu. Birinci dünya savaşı sırasında İngilizlerce işgal edilmiş olan Irak’a geri dönen Soane, Kürtler ve Şii Araplar için ayrı idare kurulması taraftarıydı. Wallace Lyon da, Soane’ın tam bir bağımsız Kürdistan taraftarı olduğunu hatıralarında belirtmiştir.⁸⁸

1909 yılında Şehrizer ve Süleymaniye bölgesinde bulunan İngiliz istihbarat subayı Soane'nin faaliyetleri oldukça dikkat çekicidir. İstanbul üzerinden Beyrut'a oradan da Halepçe'ye geçen Ely Banister Soane'e, bölgedeki güçlü Caf aşireti reisi Osman Bey'in karısı Adile Han'ı etkilemiş ve O'nun Farsça kâtipliği görevini üstlenmişti. Birinci dünya Savaşı yıllarına kadar kimliğini saklamayı başaran Soane, 1914 yılında İngilizler'in Irak'a girmeleri üzerine, İngiltere'nin bölgedeki "istihbarat subayı" olarak görev almıştır. 1909 tarihindeki gizli görevi ile ilgili hatıraları "To Mesopotamia and Kurdistan in Disguise (1881-1923)" adı ile 1912 yılında Londra'da yayınlanmıştır. Savaşın sonuna doğru tüberküloza yakalanan Soane 1923'te ölmüştür.⁸⁹

⁸⁷ Buchan, J., Greenmantle, Londra, Holder&Stoughton, 1916, s.17.

⁸⁸ Bayrakdar, a.g.e., s.30.

⁸⁹ Akın, A., İngiltere'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Faaliyetleri, http://www.stratejikanaliz.com/kategoriler/ic_guvenlik/ingilterenin_dogu_ve_guneydogu_anad_oludaki_faaliyetleri.htm, 22 Temmuz 2013.

2.1.3. William Eagleton

Asıl adı William Lester Eagleton, Jr olan ABD’li Dışişleri görevlisidir. 17 Ağustos 1926’da ABD’nin Illinois eyaletinde doğmuş, 27 Ocak 2011 tarihinde yine ABD’nin New Mexico eyaletinde ölmüştür. Birçok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri Büyükelçisi olarak görev yapan Eagleton, 1956’da “Günümüz Dünyasında Irak Kürdistanı” ve 1961 yılında “1946 Kürt (Mahabad) Cumhuriyeti” isimli kitapların da yazarıdır.⁹⁰

Şah henüz İran’da rejimini muhafaza ederken, Amerika Birleşik Devletleri ile sıkı işbirliği içindeydi. Tam da o dönemde ABD’ye göre Irak; düşman güçleri temsil ederdi ve dolayısıyla sürekli “Terörü Destekleyen Ülkeler Listesi”nin başlarında yer alırdı. Washington, Irak’la diplomatik ilişkisi bulunmadığından uluslararası işlerini Belçika Büyükelçiliği vasıtasıyla sürdürmekteydi.⁹¹

Bir dönem Belçika Büyükelçiliği’nde çalışan William Eagleton, 1949’da diplomatlık unvanı kazandıktan sonra Şam Büyükelçiliği’nde müsteşar olarak gönderilir. 1954–55 yılları arasında Kerkük’teki konsoloslukta enformasyon görevlisi olarak hizmet veren Eagleton, bu vesileyle bölge halkıyla ilk ciddi temaslarına başlar. Tunus’ta, ABD Dışişleri’ne bağlı dil okulunda Arapça eğitim almış, 1978-80’de Trablus’ta maslahatgüzarlık yaptıktan sonra, Irak’a atanmıştır. 1980–84 arası bu işi yürütürken sürekli Kerkük, Musul ve Süleymaniye’ye gidip dolaşır. Eagleton’ın bu bölgede ne aradığını soranlara “Kürt halı ve kilimleri üzerine inceleme yapıyorum” der. Irak istihbaratı ise bu kişinin aynı dönemde sık sık Güneydoğu Anadolu’ya geçtiğini ve PKK ile yakın münasebetlerini ortaya çıkarmıştır.⁹²

İran’daki rejim değişikliğinden sonra en önemli müttefikini kaybeden ABD, 1984’te iki ülke arasındaki savaşın kızıştığı bir dönemde Irak’ı birden bire “Terörü Destekleyen Ülkeler” listesinden çıkartıp bu ülkeyle diplomatik ilişkiler başlatır. ABD’nin Irak’ı terör listesinden çıkarttığı bu dönemin en

⁹⁰ William L. Eagleton, <http://en.wikipedia.org>, 29 Haziran 2013.

⁹¹ Akgül, A., Cumhuriyet Türkiyesinde Nifak Hareketleri, İstanbul, Bilge Karınca Yayınları, 2007, s.731.

⁹² Akgül, a.g.e, s.755.

dikkat çekici olayı ise, PKK terör örgütünün Irak'taki Barzani kamplarında eğitim gördükten sonra Türk topraklarına geçerek güvenlik güçlerimizle silahlı çatışmayı başlatmasıdır.⁹³

Tam bu dönemde Eagleton, Abdullah Öcalan'ın o dönem yaşadığı Şam'a büyükelçi olarak atanırken, PKK ile doğrudan ve daha sıkı ilişkiler kurmaya başlamıştır.⁹⁴

Dünyada insan haklarını izlemek iddiasıyla kurulmuş olan olan Helsinki İzleme Komitesi 1988'de Türkiye ile ilgili bir rapor hazırlıyor ve raporda “Kürdistan’ın işgal altında olduğu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki insanların isyan halinde bulunduğu, dolayısıyla Türk hükümetinin sivillere harp hukukuyla ilgili 1949 Cenevre Sözleşmesi uyarınca muamele etmesi gerektiği” ileri sürülüyordu.⁹⁵

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın her yıl yayınladığı insan hakları raporu tam bu tarihte Helsinki izleme Komitesi'nin raporuyla birebir benzerlik taşıyor. Bakanlığın raporunda “Türk hükümeti Lozan Antlaşması'yla herkesin yaşam hakkı ve özgürlüğünü, din, dil, ırk ve milliyet ayırımı yapmaksızın tam anlamıyla güvence altına alma yükümlülüğünü üstlenmiştir.” denildikten sonra “Buna karşın Türk olmayan ve değişik etnik kökenden gelen kişilerin toplumun ana dokusu içinde eritilmelerine çalışılması, Türk hükümetlerinin eskiden beri uyguladıkları bir politika olmuştur.” denilerek tarihte İslam kardeşliği içerisinde Türklerle hep bir ve beraber yaşamış olan Kürtlerin azınlık olduğu ABD tarafından kabul edilmiş oluyordu.⁹⁶

Eagleton da 1974–76 yılları arasında yukarıda belirtilen raporun hazırlandığı ABD Dışişleri Bakanlığına bağlı Güney Avrupa İşlerinden Sorumlu Daire'nin başındaki kişidir. Hatırlanacağı gibi bu aynı zamanda bizim Kıbrıs harekâtını yaptığımız ve ABD ambargosuna maruz kaldığımız dönemdir. Ambargo esnasında Kissinger'in ekibinde yer alan en hatırlı

⁹³ a.e., s.756.

⁹⁴ Bir, T., Uyan Ey Türk Gidiyoruz, İstanbul, Göl Kitap, 2011, s. 125.

⁹⁵ Yavuz, T., ABD'nin Kürt Kartı, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2.Basım, 2003, s.91.

⁹⁶ Akgül,a.g.e., s.756.

kişilerden biri de William Eagleton olmuştur.⁹⁷

2.2. KÜRTLERİN KÖKENİ İLE İLGİLİ ÖNE SÜRÜLEN TEZLER / İDDİALAR

1927 yılında İngilizce basılan İslam ansiklopedisindeki Kürtler maddesini yazan ve aynı zamanda Rus subayı olan Viladimir Minorsky isimli doğu bilimciye kadar Kürtler, Turani bir kavim olarak bilinirdi. Sonrasında ise Minorsky Kürtlerden; “Mezopotamya’nın eski milletlerinin bir kalıntısı” şeklinde söz etmiştir. Ayrıca Minorsky, “Prensipte milletlerin menşelerini etimoloji ile ispat etmek tehlikelidir. Bunun için tarihi ve coğrafi elemanlara dayanmak gerekir” dese de, Türkiye’de yayınlanan ve Türkçe basılan İslam ansiklopedisindeki Kürtler maddesinde tarihte kaybolmuş eski topluluklar ile Kürtler arasında ilişki kurmak suretiyle menşei efsanesi oluşturmaya çalışmıştır.⁹⁸

Türk tarihçi ve akademisyen Abdulhalûk Mehmet Çay, “Her Yönüyle Kürt Dosyası” isimli çalışmasında, başta Rus subaylar⁹⁹ Nikitin ve Minorsky’nin tezlerinden hareketle Kürtlerle ilgili ortaya atılan iddiaları dört başlık altında toplamıştır:

2.2.1. Karduk - Karduk – Kardaka Tezi / İddiaları

Fransız arkeolog F. Thureau – Danguin M.Ö. 2000 yıllarında yazıldığı sanılan iki Sümer yazıtında “Kar-da-ka” şeklinde okuduğu bir sözcük bulmuş ve bunun bir ülke adı olduğunu tahmin etmiştir.¹⁰⁰

Bazı batılı yazarlar ise ses benzerliğine dayanarak Yunanlı general¹⁰¹ Ksenophon (M.Ö. 427-355)’un “Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)” adlı eserinde bir kavim adı olarak geçen “Khardoukhoi” kelimesi ile ilişkilendirmişlerdir.

⁹⁷ a.e., s.757.

⁹⁸ Çay, A. M., Her Yönüyle Kürt Dosyası, İstanbul, İlgı Yayınları, 2010, s.57.

⁹⁹ Üşümezsoy, Ş., Kürt “Kim”liği, İstanbul, İleri Yayınları, 2006, s.39.

¹⁰⁰ Bayraktar, a.g.e., s.73.

¹⁰¹ Ksenophon, Anabasis (Onbinlerin Dönüşü), Çev. Hayrullah Örs, İstanbul, İnkılap Yayınları, 1975, s. 106.

Kürtlerin atası olduğu düşünölen Kardaka - Karduklar'ın ölkesi olarak gösterilen coğrafya, Dicle (Tigre) nehri ile Cudi (Djudi) dağı arasındaki bölgedir. Aramiler, Kardaka'yı "Bes-Kardu" olarak bilirken, Ceziret'öl İbn Ömer kasabasına "Kardu Gazartası" adını vermekte, Ermeniler "Karduh", Araplar ise "Bakarda" veya "Karday" olarak zikretmektedirler.¹⁰²

Minorsky, Ksenophon'un eserine atıfta bulunarak Karduk ölkesini Botan (Bokhtan) nehrinin doğusu yani Şırnak, Siirt, Mardin'in Doğusu ve Batman Bölgesi olarak belirler.¹⁰³ Oysa Ksenophon eserinde farklı bir tarifte bulunmaktadır. Ksenophon, Cizre'de istirahata çekilmiş Hellen askerlerinin yol sormalarını ve kendilerine kuzeye gidilirse Kardular'ın ölkesine ulaşacakları cevabının verildiğini nakleder. Bölge olarak ise Dicle'nin kaynağı ile Fırat'ın kaynaklarının birbirine yakın oldukları yer; Trabzon'dan önceki İskit ölkesine ve Batı Ermenistan'a komşu bir öлке olarak anlatılmıştır.¹⁰⁴ Dolayısıyla Kardu ölkesi olarak bahsedilen bölgenin Elazığ-Erzincan ve Erzurum üçgeninde yer aldığı bu tariftan anlaşılmalıdır.

Her ne kadar Minorsky ve bazı batılı tarihçiler Kardu'ları Kürtlerin atası olarak kabul etse de, bu kurama karşı çıkan tarihçiler de olmuştur. Bunların başında M. Hartmann, Th. Nöldeke ve Weissbach gelmektedir. Bu bilginler filolojik açıdan Kürt kelimesi ile Kardu kelimesi arasında hiçbir bağlantı kurulamayacağını belirterek Karduların, Kürtlerin atası olamayacağını söylemişlerdir. Ayrıca Amerikalı yazar Christopher Lehmann-Haupt, Karduk'ları Gürcülerin atası yani "K'art'ueli" (Kart Veli) olduğunu dolayısıyla Kürtlerle ilgisi olmadığını da söylemiştir.¹⁰⁵

Minorsky, tezini savunurken daha çok Kardukhoi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Öyle ki, Kardu + Khoi olarak ayırdığı kelimenin sonundaki -oi ekini Ermenilerdeki -kh ekine benzetmiş ve Yunanlı general

¹⁰² Çay, a.g.e., s.59.

¹⁰³ Bayrakdar, a.g.e., s.75.

¹⁰⁴ Ksenophon, a.g.e., s. 145.

¹⁰⁵ Bayrakdar, a.g.e., s.76.

Ksenophon'un bu kelimeyi Ermenilerden aldığını öne sürerek, Khoi'nin –kh'sinin Ermenice çoğul eki olduğunu iddia etmiştir.¹⁰⁶

Ancak, -oi eki Yunanca'da zaten çoğul eki olduğundan, Minorsky'nin öne sürdüğü gibi –kh eki çoğul eki olamaz. Ayrıca “kh”nin karşılığı olarak Ksenophon'un yazımında ki “X” kullanılmıştır. Kardü kökü için ise Minorsky, Akkadça-Asurca da güçlü, kahraman anlamlarındaki “kardû” ve “karadu” kelimelerinden geldiği üzerinde durmaktadır.¹⁰⁷

Kardaka ve Kardukh kelimeleri hecelendiğinde “Kar+da+ka” ve “Kar+du+kh” şeklinde olur. Görüldüğü üzere her iki kelimenin de kökeni “Kar” sözcüğüdür. Sümerce Kardaka kelimesinin kökündeki “Kar” Sümercede Kaç (kaçmak), Türkçe de ise bilinen anlamıyla Kar demektir. Da/Ta eki ise Türkçedeki –la, -lı gibi nitelik belirten ektir. Örneğin; sisli, buzlu kelimelerinde olduğu gibi. Son hecedeki –ka eki ise kapı-geçit anlamının yanı sıra Ural-Altay dil gurubunda aidiyet bildiren ektir. Dolayısıyla Kardaka kelimesinin anlamı, “Karlı/Karlu yer, Kayalık, Karlı geçit anlamına gelmektedir. Sümerce de ise Kardaka kelimesi, Karlılar manasına gelen bir kavim adını işaret etmektedir. Dolayısıyla kavmin yaşadığı yerin karlı ve kayalık olduğunu göstermektedir.¹⁰⁸

Ksenophon'un tarif ettiği bölge düşünüldüğünde yani Elazığ-Tunceli-Erzincan üçgeninden Erzurum'a kadar uzanan bölgenin¹⁰⁹ karlı ve kayalık olduğu bilinmektedir.

Oğuznamelerde de sıkça Kürdak kelimesi geçmektedir. Bu kelimeler Oğuz boylarının dağlık bölgelerde oturdukları yerlerin yani kışlakların genel adıdır.¹¹⁰

Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı Kara Kuvvetleri Komutanlığının 1982 yılında yayımladığı “Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar” isimli kitabında Kürt kelimesinin kökenine de değinilmiştir. Burada, özellikle doğa olaylarının ses ve özelliklerinin toplumsal hayatı şekillendirdiği dönemlerden beri, tabiatın

¹⁰⁶ Minorsky, V., Bois, T., Kürt Milliyetçiliği, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2008, s.12.

¹⁰⁷ Bayraktar, a.g.e., s.76.

¹⁰⁸ a.e., s.77.

¹⁰⁹ Ksenophon, a.ge., s.138.

¹¹⁰ Togan, Z. V., Oğuz Destanı, İstanbul, Enderun Kitabevi, 2013, s.18.

her hali yaşamsal özellikleri de birlikte etkilendiği belirtilmiştir. Dağların yüksek kısımlarında, tepelerde yaz ve kış aylarında erimeyen karlar oluştuğu ve bu karların üzeri güneşin de etkisiyle hafif eriyerek zamanla buzlaştığı ve üstü sert altı yumuşak bir tabaka oluşturduğu ifade edilmiştir. Üzerinde yüründüğünde basılan bu yerler kırt-kürt diye ses çıkarır. Bu sese izafeten (dayanılarak), bu tip kar oluşumuna “kürtün” denmektedir.¹¹¹

Günümüzde bu ve benzer tanımlamalar eleştiri konusu olsa da, bu gün hala Anadolu’nun birçok yerinde ve Azerbaycan’da rüzgârın getirdiği ve çukur yerlere doldurduğu kara Kürtük veya Kürtün denilmektedir. Bununla beraber Sibir Türkleri, Altay dağlarında yaşayan soydaşlarına Kürdak demektedirler.¹¹²

Kürt kelimesinin geçtiği ve anlam ifade ettiği en eski kaynak yine bir Türkçe eser olan Kaşgarlı Mahmud’un 1073 yılında tamamladığı Divanı Lügat it Türk’tür. Dört ciltlik bu eserde Kürt kelimesi, “dallarından yay, kamçı, değnek gibi nesnelere yapılan kayın ağacı” olarak açıklanmaktadır. Aynı eserin aynı sayfasında, “sert ses” iması olarak, “at arpayı kürt kürt yedi” örneği vardır.¹¹³

Kürt kelimesine, bir soy veya boy adı olarak ilk defa Yenisey’deki Köktürk kitabelerinde rastlanmaktadır. Elegeş Bengü-taşı’ndaki kısa bilgiden anlaşıldığında göre adı geçen Kürt uruğu, Kök-Türkler içinde yaşamakta olup, beylerinin adı da Alp Urungu idi.¹¹⁴

Türk tarihinde, Kürt olarak bilinen topluluğu diğer bir Türk topluluğunu oluşturan Macar milletinde görülmektedir. Macarlar önce beş-ogur sonra ise on-ogur Türk konfederasyonuna dahil olmuşlardır. Macar milletini oluşturan iki ana grup vardır. Bunlar Türkler ve Macarlardır. Macarlar Nyek ve Megyer

¹¹¹ K.K.K. Yayınları, Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar, Ankara, K.K.K. Ankara Basımevi, 1982, s.43.

¹¹² a.e., s.44.

¹¹³ Önder, a.g.e., s.206.

¹¹⁴ Orkun, H. N., Eski Türk Yazıtları, C.3., İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1940, s. 183.

isimli iki gruptan oluşurken, Türkler yedi gruptur. Bunlar, Kabarlar, Kürtler, Gyarmatlar, Taryanlar, Yeneler, Kerler ve Kesailer'dir.¹¹⁵

2.2.2. Med Tezi / İddiaları

F. Rödiger, A.F. Pott, N.J. Marr ve V. Minorsky gibi araştırmacılar “Kürtçe” olarak kabul edilen dilin İran menşeyli olduğunu düşünerek bu yönde de araştırma yapmışlardır.¹¹⁶ Minorsky, Kürtler adlı eserinde Kürtlerin İrani kavimlerden sayılmasının ırki olmaktan çok dil ve tarih verilerine dayandığını söylemektedir.¹¹⁷ Hatta Nikola J. Marr, Kürtlerin asli dillerini bırakarak, Farsça'ya yakın bir dil kullanmaya başladıklarını öne sürmektedir. Marr'ın bu görüşünü Nikitin'de desteklemektedir.¹¹⁸

Dil bakımından Kürtçeyi, İndo-Avrupa dil ailesinin İndo-İran dalının alt grubuna bağlayarak buradan hareketle Kürtleri İrani yani Ari ırk olarak sayan hatta “Ari Irkın Babası” olarak gören yazarlar da olmuştur.¹¹⁹

Gökçe Fırat, Kürtlerde yapılmaya çalışıldığı gibi farklı kimliklerde de “ata” aramalarını ve özellikle saf-ari ırk meselesini tamamen ırkçılık olarak nitelendirmektedir.¹²⁰

Kürtlerin atasının Medler olup olmadığından önce, Medlerin İrani olup olmadıklarının açıklık kazanması önemlidir. Bu noktada, Amerikan Ansiklopedisi'nin “Media” (Med Ülkesi) maddesinde verilen bilgi şöyledir: “.. Med Ülkesi, eski yazarların Medler dedikleri aslen Turani bir ırkın yurt edinip yaşadığı yerdir.”¹²¹

Med tarihi uzmanı Julius Oppert, Medlerin kesinlikle Turani olduklarını belirterek, yazıda ve dilde Medlerin kesinlikle ari ve sami olmadıklarını söyler.

¹¹⁵ Togan, Z. V., Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1970, s.157.

¹¹⁶ Çay, a.g.e., s.60.

¹¹⁷ Minorsky, V., Kürtler, İstanbul, Koral Yayınları, 1992, s.7.

¹¹⁸ Sekban, M. Ş., Kürt Sorunu, İstanbul, Bilge Karınca Yayınları, 2009, s.108.

¹¹⁹ İzoli, D., Ferheng, İstanbul, Deng Yayınları, 2002, s.246.

¹²⁰ Fırat, G., Kürt Irkçılığı ve Faşizmi, İstanbul, İleri Yayınları, 2010, s.27.

¹²¹ Media, Amerikan Ansiklopedisi, 1957, c.18, s.534.

Aynı şekilde Sir P. Sykes de, Medler'in boyları olan Magiler ve Buddiler'den bahsederken bunların Turani olduklarını kabul eder.¹²²

Heredotus'un Med kralı olarak bahsettiği Astyages, Zerdüştlüğün kutsal kitabı Avesta'da "Afrasyab" ve "Franhrasyan" adıyla anılmakta ve Turan kralı olarak kabul edilmektedir. Türk kaynaklarında da Afrasyab, Alper Tunga adıyla anılmaktadır.¹²³

Medlerin Türk soylu bir kavim olduklarının gösteren başka bir görüş ise Med devletini kuran Dahaka'nın ismi üzerine kurulmuştur. Buna göre, Dahaka ismindeki -ka aidiyet eki çıkarıldığında geriye kalan Daha ismi hem Avesta'da hem de eski Yunan kaynaklarında Turani bir topluluğun ismi olarak geçmektedir. -ka ekiyle birlikte, Dahalardan olan kimse anlamına gelmektedir.¹²⁴

Selçuklu zamanında Dahaka ismi Dokak olarak kullanılmış ve hatta Selçuklu sultanlarından birisinin isminin de Dokak olduğu bilinmektedir.¹²⁵

2.2.3. Ekrad-Arap Tezi / İddiaları

Arap tarihçisi Mesudi, 10. yy.'da Kürt kavimleri için ekrad (Kürdün çoğulu) tanımını kullanmıştır. Araplar ekrad kelimesini esas itibariyle konar-göçer topluluklar için, Osmanlılar da konar-göçer aşiretler için kullanmışlardır. Yavuz Sultan Selim zamanında tutulmaya başlanan tahrir (kayıt) defterlerinde ekrad tanımı, Türk olduğu kesin olan birçok konar-göçer Türk aşireti için kullanılmıştır. Örnek olarak; Kılıçlı, Döğer, Avşar, İgirmidörtlü aşiretleri sayılabilir.¹²⁶

Mesudi, Murûc'üz-Zeheb (Altın Çayırılar) isimli eserinde Kürtler'in menşei olarak Hz. Süleyman'a atfedilen bir efsaneden bahsetmektedir. Efsaneye göre, Davud'un oğlu Süleyman'ın cariyelerini Şeytan Casad'ın hamile bırakması sonucu doğan nesil Hz. Süleyman tarafından dağlara

¹²² Bayrakdar, a.g.e., s.89.

¹²³ a.e., s.90.

¹²⁴ a.e., s.93.

¹²⁵ Selçuklular, <http://tr.wikipedia.org>, (26.08.2013).

¹²⁶ Önder, a.g.e., s.173.

sürülmüş ve oraya yerleşmelerine müsaade edilmiştir. Sürgün edilmenin Arapça karşılığı olan Karrâd terimiyle, sürgün edilen şeytan nesline Kürd denildiğini aktaran Mesudi, Kürdlerin zamanla kendi dillerini yani Arapça'yı unuttuklarını “barbar” olduklarını anlatmaktadır.¹²⁷

Mesudi'den sonra Kürtlerin Araplığı tezini bugüne kadar tefsirci Alûsî ve Faris Himadeh gibi birkaç Arap yazarın dışında pek fazla savunan çıkmamıştır. Günümüzde ise savunulan tezlerden biri olmaktan çıkmıştır.¹²⁸

Tapu tahrir defterleri incelendiğinde, Kürt olarak bilinen yerlerdeki kaynaşmanın sonucu olarak bu bölgelerde yaşayanların aslında Türk oldukları kanıtlanmaktadır.¹²⁹ 1515 yılında Osmanlı İmparatorluğuna bağlı eyalet olan Diyarbakır Eyaleti Mufassal Tahrir Defterindeki vergi mükelleflerinin isimlerinden bazıları şöyledir:

Kığı Sancağı, Şadıllu Cemaati, Çavlu Köyü:

Ağa, Allahkulu, Başlamış, Alman, Budak, Bahadur, Bayram, Göçbek, Hüdaverdi, Kaya, Karaca Ömer, Kava Ali, Kara Hacı, Keçilü, Kılıç, Korkmaz, Kulu, Kurt, Şeyh Ali Türkmen, Turalı, Tutu, Yağmur.¹³⁰

Desim (Dersim/Tunceli) Desimlü Cemaati:

Alpı, Bayram, Budak, Dengiz (Deniz), Durak, Gemrek, Göçbek, Khanibaba, Kılıç, Korkmaz, Kutlu Buğa, Manılı, Melik Kuş, Menteş, Ulaş.¹³¹

Bu ve benzeri kayıtlar ve bilgiler bugün pek çok Türk boyunun zaman içinde Kürtleştiklerinin olduğu kadar, Türk-Kürt kaynaşmasının da en çok yaşandığı yerlerdendir.

¹²⁷ Çay, a.g.e., s.61.

¹²⁸ Bayrakdar, a.g.e., s.155.

¹²⁹ Önder, a.e., s.174.

¹³⁰ Ögel, B., Yıldız, H. D., vd., Türk Milli Bütünlüğü İçerisinde Anadolu, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1986, s.744.

¹³¹ Ögel, a.g.e., s.748.

2.2.4. Ermeni Tezi / İddiaları

Ermeniler arasında yaygın olan kanaate göre Kürtlerin bir kısmı Ermeni soyundandır. Aynı şekilde bazı Kürt yazarlar da Ermenilerin, Kürtlerden çok önceleri ayrılmış kardeşleri olduğuna inanmaktadır. Ancak bu iddia diğerlerinden daha mesnetsiz ve tamamen siyasidir.¹³²

Taşnak Ermenistan'ının Sovyetize olmasından sonra İran'a sığınan Taşnak örgütüne mensup Ermeni aydınları İran'da Kürtlerle Ermenilerin İran Nijad kavimlerinden olduklarını ve İran Şahlığı şemsiyesi altında birleşmeleri gerektiği yönünde propaganda yapmışlardı. Daha sonraki yıllarda kurulacak olan özgürlükçü Kürt örgütü olan Hoybun Cemiyetinin de temel propaganda konusu yine bu temel üzerinde olacaktır.¹³³

Kürtlerle Ermenilerin karışmasını tarih içinde engelleyen en büyük faktör din'dir. Kürtlerin büyük çoğunluğu koyu bir Sünni mezhep olan şafilîği benimsemişlerdir. Bu da Hıristiyan Ermenilerle, Kürtlerin birleşmesini engelleyen en önemli faktörlerden birisi olmuştur.¹³⁴

Bu dört ana başlık dışında bir de Kurmançlar vardır. Ancak, Kurmanç kelimesinin Antik Çağ'a yamanması, Kürt kelimesinin yamanmasından daha zor olduğundan çoğu bilim çevrelerince fazla dikkate alınmamıştır.¹³⁵

Kurmanç kelimesinin ne Farsça'da ne Arapça'da ne de diğer komşu dillerde hiçbir karşılığına rastlanmamaktadır. Ancak Minorsky, Kurmanç kelimesini; Son ek olan -c'yi çıkararak kalan bileşikte Kur(d) olarak, ikinci unsuru da Medyalıların mantiano kelimesi ile ilişkilendirmeye çalışmıştır.¹³⁶

Saka Türkleri, Dicle Irmağı boyunca İran, Irak, Suriye ve Türkiye toprakları üzerine yayılmıştır. Bu bölgelerde Karduk/Kortuk ve Kurmanc olarak anılırlar. Kurmancılar, Boht ile Beccen adlı iki kardeşten türediği

¹³² Çay, a.g.e., s.62.

¹³³ a.e., s.62.

¹³⁴ Önder, a.g.e., s.174.

¹³⁵ Özdemir, A. R., Kurmançlar Kimlerdir, <http://www.21yyte.org>, (20.07.2013).

¹³⁶ Özdemir, a.g.m.

söylenmektedir. Bohtlar, 24 Oğuz boyunun Üç-Oklar/İç-Oğuzlar (12 boy) kolundandır.¹³⁷

Bir başka varsayım da Kürtçü çevrelerde oldukça itibar gören Musa Anter'in ortaya attığı görüştür. Ona göre, Farslar Kür kelimesini Gürd şeklinde aldılar. Araplar da Gürd kelimesini Farsçadan aldı ve Kürt yaptılar. Sonra Farslar Kürt sözcüğünü Araplardan alıp Kürdman şeklinde kullanmış, zamanla bu kelime bozularak Kırmanç halini almıştır.¹³⁸

Ali Rıza Özdemir, Kurmanç kelimesi hakkındaki en tutarlı görüşün Emekli Vali Kemal Yavuz'a ait olduğunu ve bu görüşün Dr. Mahmut Rışvanoğlu ve Ömer Özüyılmaz tarafından da kabul gördüğünü söylemektedir.¹³⁹

Bu görüşe göre kelimenin kökeni Gur'dur. Bilineceği üzere Gurluk Türklüğün kadim isimlerinden biridir. Afganistan'da Gur Türkleri tarafından Gurlular (1206-1526) adıyla bir devletin varlığı bütün tarih kayıtlarında mevcuttur. –man eki ise halen günümüzde kullandığımız şekliyle, şiş+man, koca+man kelimelerinde olduğu gibi Gur ismine eklenmiş ve Gur+man haline gelmiştir. Türk+men kelimesi de bunun gibi oluşmuş bir kelimedir. Sondaki –ç(i) takısı da büyük olasılıkla konuşulan dili ifade etmek için eklenmiştir. Türkçe'de bir topluluğun dilini ifade etmek için –çe, -ça takıları (Türk+çe, Arap+ça, Fars+ça vb.) kullanıldığı gibi.¹⁴⁰

Gur'luk Türklüğün esaslarındandır. Gurluk, tarihin çeşitli dönemlerinde Türk boylarına ön ad ya da son ad olmuştur. Örneğin; Gur, Uygur, Sugur, Asgur, Beşgur, Başgur, Belgur, Ogur, Finogur, Ongur, Bulgur (Mesudî Bulgar'a Bullgur der), Hunugur (Hungar-Macar), Salgur, Guran, Kongur, Gurgan, Kuturgur, Utrigur ve Kutrigur bunlardan bazılarıdır.¹⁴¹

¹³⁷ Kalafât, Y., Türk Kültüründe Kürtler, Ankara, Berikan Yayınevi, 2011, s. 8.

¹³⁸ Eröz, M., Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1987, s. 136.

¹³⁹ Özdemir, a.m.

¹⁴⁰ Özüyılmaz, Ö., Gurmanc ve Kürtlerin Kökeni, İstanbul, Karakutu Yayınları, 2010, s.260.

¹⁴¹ Özdemir, a.g.m.

2.3. KÜRT DİLİ VE ÖZELLİKLERİ

Dil bilimci Ahmet Buran'a göre Kürtçenin kökeni de Kürtlerin kökeni gibi tartışmalıdır. Kürt adıyla birleştirilmeye çalışılan toplulukların birçoğu farklı kökenlerden gelmektedir. Dolayısıyla dilleri de farklıdır. Kürt adının ve sözü edilen Kürtçenin esas itibarı ile hangi çekirdek topluluğun dili olduğu ve ne zamandan beri mevcut haliyle kullanıldığı da açık değildir.¹⁴²

Dil, bir toplumun etnik kökeninin en önemli göstergelerinden biridir. Bu temelde, Kürtçe yapı ve kelime olarak incelendiğinde görülmektedir ki, bu dil Türkçe, Farsça (İran) ve Arapça'nın karışımıdır. Bu da Kürt kimliğinin oluşumunda bu üç unsurun ağırlığını göstermektedir.¹⁴³

Minorsky, Kürtçenin Farsça gibi Batı İran dillerinden olduğunu ancak geçmişinin farklı olduğunu söylemektedir. Ayrıca, söyleniş biçimi, ses değişimleri, şekil ayrılıkları, söz dizimi ayrılıkları ve kelime ayrılıkları gibi beş ana başlıkta farklılık gösterdiğini öne sürmektedir.¹⁴⁴

Çarlık Rusya'sı Erzurum Başkonsolosu Alexander Jaba, 1856 yılında Erzurum ve çevresinde çeşitli incelemeler yapmış ve temas kurduğu aşiret ağzlarının sözcüklerini tespiti çalışmıştır. İnceleme sonucunda Kürtçedeki 8307 sözcüğün, 3080'inin Türkçe, 2640'ının Farsça ve 2000'inin Arapça olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁴⁵

Viladimir Minorsky de benzer bir tasnif yapmış ve neredeyse aynı sonuçları bulmuştur. Minorsky, 3080 Türkçe, 2230 Farsça (1200'ü Zend lehçesi), 370 Pehlevi lehçesi (Farsça), 2000 Arapça, 220 Ermenice, 108 Keldanice, 60 Çerkesçe, 20 Gürcüce ve 300 menşei belli olmayan kelime olduğunu belirlemiştir.¹⁴⁶

Tarihçiler, antropologlar ve etnologlar tarafından dilin ırkiliği belirtmede tek başına yeterli ölçüt olmadığı kabul edilen bir görüş olmasına

¹⁴² Buran, A., Kürtler ve Kürt Dili, Ankara, Turkish Studies Dergisi, V.6/3, 2011, s.49.

¹⁴³ Önder, a.g.e., s.167.

¹⁴⁴ Minorsky, a.g.e., s.77.

¹⁴⁵ Başbuğ, İ., Terör Örgütlerinin Sonu, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2011, s. 29.

¹⁴⁶ Önder, a.g.e., s.168.

rağmen, bazı batılı yazarlar Kürtleri ırki köken itibariyle Türklerden ayrı görmüşlerdir. Neden olarak ise dil bakımından Kürtçenin İranlılara yakın olduğunu savunmuşlardır.¹⁴⁷

Kürt ve Kürtçe konusunda en önemli kaynaklardan biri olarak gösterilen Şerefname bile Kürt adı verilen toplulukları konuştukları dialektlere göre dört ana gruba ayırmıştır. Bunlar; Kurmanç, Lor, Kelhur ve Goran'dır.¹⁴⁸

1597 yılında Şeref han tarafından yazılan Şerefname Kürtçeyi konuşulmalarına göre dört başlığa ayırsa da, Evliya Çelebi Silvan'ı (Meyafarîkîn) ziyaretinden sonra seyahatnamesine şöyle yazmıştır:

“...Bu tahrir olunan sevâd- mu’azzam olmağile elsine-i muhtelifeleri vardır. Lisân-ı Zaza ve lisân-ı Lulu ve lisân-ı Celve-yi Hakkâri ve lisân-ı Avnikî ve Lisânı Mahmûdî ve Şirvanî ve Cizrî ve Pisanî ve Sincarî ve Harîrî ve Ardalanî ve Suranî ve Haltî ve Cekvanî ve İmadî ve Lisân-ı Rujikî vardır, amma lisan-ı kadîm Arabî ve Fârisî ve Derî'dir. Zira min Dakâyıkî'l-Hakâyık li-Kemaâlpaşazâde kuddise sırru-hu. “Kale'n-Nebiy-yü...” buyurmuşlardır. Amma lisân- Kürd budur kim tahrir olunur.

...birbirlerine elfâzları ve lehçei mahsûsaları mugayirdir, kim nicesi birbirlerinin kelimâtların tercüman ile anlarlar” ifadesi ile net bir şekilde anlatmaktadır ki, onaltı kadar ayrı dialektten bahsetmekte ve bunların kendi aralarında dahi anlaşılmadıklarını ifade etmektedir.¹⁴⁹

Kürt sözcüğünün Türkçe kökenli olması ve bir etnonim olarak en geniş, en eski kullanımının Türkçeye ait olması, Kürtçe ile Türkçe arasında önemli derece ilişki olduğunu göstermektedir. Kürtçede yer alan çok sayıda eski Türkçe kelime, tarihi ve coğrafi birlik, Macarları meydana getiren ve Türk kökenli oldukları bilinen Kürt boyu, Elegeş yazıtındaki “Kürt el kan / Kürt ilhanı” ibaresi, Azerbaycan'daki Kürdemir, Kazakistan ile Kırgızistan arasındaki Kürdak bölgesi, 20'den fazla Türk aşiretinin adında Kürt sözünün

¹⁴⁷ Bayrakdar, a.g.e., s.204.

¹⁴⁸ Çay, a.g.e., s.168.

¹⁴⁹ a.e., s.170.

kullanılması gibi birçok delil, Kürt denilen topluluğun, Türk kökenli olduğunu ve dillerinin de başlangıçta tamamen Türkçe olduğunu göstermektedir.¹⁵⁰

Türk Dil Kurumunun ilk Genel Sekreteri olan ve Türk Dili üzerine yaptığı çalışmalardan ötürü Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kendisine “DİLAÇAR” soyadı verilen Türkiye Ermenisi Agop Martayan (Dilaçar), 1968 yılında yayınlanan “Dil, Diller ve Dilcilik” adlı eserinde, Zazaca ile Guranî/Goranî dillerinin Kürtçe olmadığını belirterek:

“Yeni Farsçanın batısında Kürtçeyi (6 milyon) buluruz. Güney Kuzey olmak üzere iki bölümü vardır. Güneyde Kirmanşahî ve Bahtiyarî lehçeleri yer alır. Kurmancî denilen Kuzey bölümü de Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılır. Mukrî denilen Doğu grubunun merkezi Süleymaniye’dir. Batı gruptaki lehçeler ise Erivan’dan Rumiye (Rızaiye) gölünden Suriye’ye kadar uzanır. Kürtçenin doğusunda ve batısında buna yakın olan fakat Kürtçe sayılmayan Zaza (batı) ve Guranî dilleri yer alır” demiştir.¹⁵¹

Dilin beş temel birimi olan ses, yapı, söz dizimi, söz varlığı ve vurgu bakımından Kürtçe değerlendirildiğinde, Kürtçenin tamamen karma bir dil olduğu ortaya çıkmaktadır. Karma bir dilin yapısında çok farklı kökenden sözler, gramer unsurları yer alır.¹⁵²

Prof. Dr. Mehlika Aktok Kaşgarlı ile Dr. Yaşar Kalafat Kürtçenin karma (vernaküler) bir dil olduğu konusunda; “Bir dilin, kelime hazinesi çoğunlukla başka bir dile ait ise, cümle teşkili ve ifade şekli başka bir dilden alınmışsa, morfoloji sistemi (kelime yapısı) dengesizse, kendine ait ve dilin özelliklerini koruyan bir alfabesi yoksa, edebiyat ve eğitim düzeyine gelememişse, konuşulduğu yöreye göre değişiklikler arz ediyor ve o belirli yörede sınırlı kalıyorsa, bu ilkel anlaşma dillerinden birini tanımlıyor demektir. Bu iletişim şekilleri sadece vernaküler (karma) olup, eğitim ve kültür dili olamazlar”¹⁵³ demişlerdir.

¹⁵⁰ Buran, a.m., s.49.

¹⁵¹ Dilaçar, A., Dil, Diller ve Dilcilik, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968, s.118.

¹⁵² Buran, A., Karma Diller ve İki Örnek; Klasik Osmanlıca ve Kürtçe, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.20, 2006, s.19.

¹⁵³ Kaşgarlı, M. A., Kalafat, Y., Türko-Kürtlerde Uygarlık ve Ağızlar Hakkında Düşünceler, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Basımevi, 1991, s.20.

Kürtçenin yapısı ve söz varlığı hakkında Kürtçülerin en büyük referansı olan V. Minorsky bile Kürtçe konusundaki hayal kırıklığını; “*Kürtçeye bir ömür sarf ettim. Yıllardır bu dil üzerinde çalışıyorum. Ancak eldeki bütün kelimeler Türkçe, Farsça, Arapça, Ermenice, Süryanice, Dürzüce, Rumca vb. dillerden alınma ve bozma çıktı. Kökenini tespit edemediğim sadece 164 kelime kaldı. Bunların da aranırsa kökenini bulmak mümkündür. Menşei bulunmasa bile 164 kelime ile bir dilin varlığı hiçbir zaman iddia edilemez*” sözleriyle ifade etmiştir.¹⁵⁴

Kültürler arasındaki alışveriş kaçınılmazdır. Ancak, bu alışveriş daha çok yeni kültür ve medeniyet unsurlarını ifade eden kelimelerde görülür. Fakat en azından iki bin yıllık iktisadi ve içtimai hayata ait kelimelerin dışarıdan alınmasına imkân yoktur. Bu kelimeler asli kelimelerdir ve o topluluğun aslını, irki menşei gösterir. Göçebelige ve özellikle aile ve ziraat hayatına ait çok sayıdaki Türkçe kelime Doğu Anadolu aşiretlerinin Türk asıllı olduklarının da delillerindendir.¹⁵⁵

Philip Kreyenbroek gibi bazı araştırmacılar Kurmanci ve Sorani dillerini de lehçe olarak kabul etmez, bunların iki ayrı dil olarak kabul edilmesi gerektiğini, çünkü bu iki dil arasındaki farkın Almanca ile İngilizce arasındaki fark kadar olduğunu söylerler. Aslında, Türkiye’deki Kurmançlar konuştukları dile Kürtçe değil daha çok Kurmanci, Irak’takiler de Sorani derlerdi. Bunların tamamını Kürtçe olarak adlandırma ve hepsini bir dil sayma girişimi daha çok siyasi Kürtçülükle paralel gelişen bir durumdur.¹⁵⁶

Haddank, David Mac Kenzie, İngmar Sauberg, Terry L. Todd, Gouchie Kojima, W. B. Lockwood ve T. M. Jhonstone gibi ciddi bilim çevreleri de Zazacayı Kürtçenin bir lehçesi olarak değil ayrı bir dil olarak görmektedirler. Ancak, tüm bu bilimsel görüşlere rağmen T.C. Devletinin resmi yayın organı TRT Zazaca’yı Kürtçe’nin bir lehçesi olarak sunmuştur. 2004 AB İlerleme

¹⁵⁴ Buran, A., Doğu Anadolu Ağızlarının Kelime Hazinesi, İstanbul, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S.33, 1987, s.44.

¹⁵⁵ Özdemir, A. R., 101 Soruda Kürtler, Kripto Yayınları, Ankara, 2009, s.117.

¹⁵⁶ Buran, A., Kürtler ve Kürt Dili, Turkish Studies Dergisi, V.6/3, Ankara, 2011, s.51.

Raporunda da Zazaca Kürtçe'nin lehçesi olarak tanımlanmış ve T.C. Devleti bu duruma sessiz kalarak durumu kabul etmiştir.¹⁵⁷

Kurmanci ve Sorani dışında yine bazılarına göre değişik dil veya diyalektler vardır. Bunlar İran ve Irak'ta konuşulan Gurani ve Türkiye'de ve Irak'ta konuşulan Zazacadır. Zaza ve Gurani arasında yakın bir ilişki olduğu görülmekle birlikte, ikisinin de kuzeybatı İran dil grubuna yakın olduğu söylenebilir.

Günümüzde konuşulan Zazacanın, dilcilere göre %80'i Türkçe, eski Türkçe veya değişikliğe uğramış Türkçedir. Zazaca ile Çuvaşça lehçesi arasında da çok önemli benzerlikler olduğu ifade edilir. Aynı zamanda Zazaca konuşanların, Oğuzlar'a dayandığına ilişkin tespitler de mevcuttur.¹⁵⁸

Sonuç olarak şu söylenebilir, dil açısından Kürtler arasında, Kurmanci diğerlerine göre üstün durumda görülse de, onun da bir ulusal dil seviyesine ulaştığı söylenemez.¹⁵⁹

Kürtçe ortak bir konuşma-yazma-eğitim ve edebiyat dili olmamasına rağmen, bölgedeki sınır toplumuna bir kimlik kazandırmak amacıyla ortak bir Kürtçe oluşturma gayretleri emperyalist politikaların başlıca hedefi olmuştur. Bunun için konuşulan diyalektler dikkate alınmadan bir takım lûgatlardan alfabe denemelerine girişilmiş ve sonrasında XIX. yy. başlarından itibaren de bir Kürt Edebiyatı tesisine çalışılmıştır.¹⁶⁰

Batı'da lûgat konusunda ilk akla gelen isim İtalyan asıllı misyoner rahip P. Maurizio Garzoni'dir. Garzoni'nin 1787 yılında yayınladığı "Grammatica e Vocabolario della Lingua Kurda" adlı eserinde kendi ifadesiyle Arap harfli Fars Alfabeti'ni, Kürd Alfabeti olarak takdim etmesinden sonra, bazı Batılılar Kürd alfabetinden bahsetmeye başlamışlardır.¹⁶¹

¹⁵⁷ Önder, a.g.e., s. 170.

¹⁵⁸ Türkdogan, O., Etnik Sosyoloji, Timaş Yayınları, İstanbul, 3.basım, 1999, s. 119.

¹⁵⁹ Başbuğ, a.g.e., s.30.

¹⁶⁰ Çay, a.g.e., s.188.

¹⁶¹ Şimşir, B. N., Kürtçülük (1787-1928), Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007, s. 46.

Batılıların Kürtçe üzerinde çalışmalar yaptıklarını, 1991 yılında çıkartacağı “Kürtçe Öğrenme Metodu” adlı kitabı hakkında Yüzyıl Dergisine röportaj veren Feqi Huseyn Sağnıç da söylemiştir. Sağnıç, “*Kürtçe'nin kelime hazinesi hakkında şimdilik bilgi veremem. Ancak Avrupa'da 55 bin kelimelik bir Kürtçe sözlüğün hazırlandığı söyleniyor*” diyerek Batılıların Kürtçe üzerindeki çalışmalarını da ifade etmiş oluyordu.¹⁶²

Ayrıca Sağnıç, Kürtçe'de alfabe'de 31 harf olduğunu, Jifton denilen ve iki harften oluşan, bitişik bir ses veren “xw” nin de sayılması durumunda 32 harf olacağını belirtmiştir.¹⁶³

Ses bakımından Türkçe, Kürtçe ve Farsça, Arapça'dan zengin olduğundan Arapça karşılığı olmayan sesler için Arapça harf karakterlerine benzer harfler oluşturmuşlardır. Dolayısıyla bu açıdan Osmanlı alfabesi ile Fars alfabesi arasında bir fark yoktur. Kısaca ifade edilecek olursa, Kürtlerin Kürt alfabesi diye bir alfabeleri yoktur. Bugüne kadar ulaşan ve Kürtçe olduğu söylenen metinler Fars veya Osmanlı alfabesi ile yazılmıştır.¹⁶⁴

Günümüzde Kürtçe alfabe olarak kullanıldığı söylenen yazım şekli, oryantalistlerin Arapça, Osmanlıca ve Farsça kelimeleri kendi dillerine aktarmada kullandıkları transliterasyon (harf çevirisi) veya transkripsiyon (çeviri yazı) sisteminden birisidir. Oryantalistler Arapça Hı harfini X harfiyle; Gaf harfini ve Kaf-ı Fârisî'yi Q veya bazen G harfleriyle; Farsça V harfini, O harfiyle ve bazen Vo şeklinde karşılamışlardır. Örneğin, Arapça asıllı Haber kelimesini, Xaber veya Xabar şeklinde yazmaktadırlar.¹⁶⁵

Prof. A. Maragulof, Erivan'daki çalışmalarına teşkil eden bir Kürtçe Latin Alfabesini 1929'da hazırlamış, bazı değişik ve eklemelerden sonra bu alfabe 9-14 Temmuz 1934'de Ermenistan'ın başkenti Erivan'da toplanan “Kürdoloji Genel Konferansı”nda son halini almıştır. Dağılan SSCB'de Kiril

¹⁶² Gençoğlu, S., Neden Türkler Kürtçe Öğrenmez, İstanbul, Yüzyıl Dergisi, Yıl:2, S:1, 1991, s.53.

¹⁶³ Sağnıç, F. H., Kürtçe'nin Dilbilgisi Kuralları, İstanbul, Yüzyıl Dergisi, Yıl:2, S:8, 1991, s.56.

¹⁶⁴ Bayraktar, a.g.e., s. 208.

¹⁶⁵ a.e. s. 209.

harflerinden oluşan bir Kürt alfabesi oluşturmuşsa da bu tutmamış ve terk edilmiştir.¹⁶⁶

Ahmedi Hani'ye kadar tarihte görülen bütün Kürt kökenli olduğu söylenen yazarlar, değil Kürt alfabesiyle Kürtçe yazmak, başka alfabelerle dahi Kürtçe eser yazmamışlardır. Öte yandan, Asya'da, Orta Doğu ve Anadolu'da yapılan arkeolojik çalışmalarda Kürtlere ait herhangi bir yapıta, anıta, esere ya da ona işaret eden herhangi bir yazıya tesadüf edilmemiştir.¹⁶⁷

Kürt tarih tezlerinin ve Kürtçe ile ilgili çalışmaların temelini yabancı devletlerin siyasi amaçları oluşturmaktadır. Bunun siyasal anlamdaki yazılı kanıtlarından birisi de Lozan görüşmeleridir. 1922-1923 yılları arasında yapılan Lozan görüşmelerine İngiltere adına Başkanlık eden kişi Lord Curzon olarak bilinen George Curzon'du. Lord Curzon, Musul sorununun görüşüldüğü 23 Ocak 1923 tarihli oturumunda Kürtlerle ilgili olarak *“Kürtlerin İran soyundan oldukları konusunda herkes birleşmektedir. Bir İran dili konuşmaktadırlar ve görünüşleri Türklerinkinden tamamıyla farklıdır. Kör değilsem birini ötekiyle karıştırmam”* diyerek ayrı bir ırk ve millet olduklarını ifade etmiş ve Kürtlerin yüzyıllar boyunca dağlarda tek başlarına yaşadıklarını, bundan sonra da Türklere bağlanmak istemediklerini belirterek İngiltere olarak her türlü desteği vereceklerini söylemiştir.¹⁶⁸

Görüşmeler esnasında Türk heyetine Başkanlık eden İsmet İnönü, Lord Curzon'a *“..orası Kürt ülkesi ise neden dağıttığınız bildiriler Türkçe?”* diye sorması üzerine Lord Curzon şu karşılığı vermiştir: *“Buna şöyle cevap vereceğim. Kürtler çoğunlukla okuma-yazma bilmemektedir. Bizim başlattığımız Kürt yazısıyla öğretimin çok gelişmesine de vakit bulunamamıştır. Şimdiye kadar da güney Kürdistan'da yazılı hiçbir Kürt dili de yoktu.”*¹⁶⁹

¹⁶⁶ Çetiner, S., Sorunlarıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Gerçeği, Ankara, Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı Yayınları, 2005, s.35.

¹⁶⁷ Özdemir, a.g.e., s.125.

¹⁶⁸ Meray, S. L., a.g.e., s.359.

¹⁶⁹ Meray, S. L., a.g.e., s.359.

Bu açıklamasıyla aslında Lord Curzon Kürtler ve Kürt diliyle ilgili de bazı itiraflarda bulunmuş oluyordu. Curzon'a göre yazılı Kürtçe metin yoktu ve Kürtçe ile ilgili çalışmaları İngiltere yeni yazı geliştirerek yürütüyordu.

İsmet İnönü, yine Kürtlerle ilgili olarak “*Gerçekten, yüzyıllardır bu iki halk, soy, inanç, özlem ve töre bakımından olduğu kadar, gelenek ve görenek bakımından da ortak bağlarla birleşmiş olarak tam bir uyum içinde yaşamaktadırlar*” diyerek, Türklerle Kürtlerin ayrılmaz bir parça olduklarını ve her yönüyle birbirleriyle birlikte olduklarının da altını çiziyordu.

Konuşmalar ve tarihi vesikalar karşısında elindeki verileri yetersiz kalan Lord Curzon, İsmet İnönü'ye karşı Kürtleri kastederek, “*Ben onlara bir alfabe verdiğim gün, görürsünüz*” demiştir.¹⁷⁰

Türkiye'nin Güneydoğusu, Musul ve Kerkük bölgelerinin Lord Curzon ve dolayısıyla İngiltere için önemli olmasının sebebi ise Curzon'un konuşmasının sonunda ortaya çıkıyordu: “*Savaştan hemen önce Musul ve Bağdat vilayetlerinin petrol bölgeleri için, Türk Hükümeti bir İngiliz anonim şirketine bir imtiyaz vermişti. Almanların bu şirkette bir payları vardı. Savaş, Almanların yenilgisiyle tamamlanınca bu paylar İngilizlerin eline geçti. İngiliz hükümeti bu imtiyazı savunmakla yükümlüdür. Bununla birlikte hem İngiliz hükümeti hem de şirketin kendisi, petrolün bütün dünyayı ilgilendiren bir tüketim maddesi olduğunu ve buna ilişkin bir tekel istemenin büyük yanlış olacağını kabul etmektedirler. Bunun sonucu olarak şirket, tamamıyla İngiliz hükümetinin desteği ve bilgisi dâhilinde bu imtiyaza sahip çıkma kararındadır.*”¹⁷¹

2.4. SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLER

Milletlerin ortaya çıkışlarında, varlıklarının devamında şüphesiz en önemli rol “kültür”e aittir. Kültür, insan toplulukları arasındaki farklılığı belirleyen, milleti millet yapan başlıca faktörlerdendir. Ziya Gökalp; “*Bir cemiyetin fertlerini birbirine bağlayan yani aralarındaki dayanışmayı meydana getiren müesseseler, kültürel müesseselerdir. Bu müesseselerin bir araya*

¹⁷⁰ Avar, B., Hangi Dünya Düzeni, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2012, s.89.

¹⁷¹ Meray, S. L., a.e., s.363.

getirilmesi, o cemiyetin kültürünü oluşturur” diyerek kültür unsurlarını ve önemini vurgulamıştır.¹⁷²

Kültür hakkında çeşitli tanımlamalar yapılsa da, en klasik tanımı E. B. Tylor yapmıştır. Tylor’a göre kültür; Bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.¹⁷³

Ziya Gökalp, Türklerle Kürtlerin birbirlerine ne kadar benzedikleri konusunda şöyle demiştir: *“Türklerle, Kürtlerin içleri birbirine benzediği gibi, dışları da benzer. Türk yahut Kürt milletine mensup bir adamı gördüğünüz zaman, bunun Kürt mü yoksa Türk mü olduğunu simasından tanıyamazsınız. Halbuki başka milletlerden bazılarında mensup fertlerin ilk bakışta hangi kavimden olduklarını simalarından pek kolay anlayabilirsiniz. Kendimize benzeyen bir çehre, kendimize benzeyen biri demek değil midir?”*¹⁷⁴

Mustafa Kemal Atatürk de Türk milletinin dünya milletleri arasındaki önemine işaret ederken, bu topraklarda yaşayan bu milletin fertlerinin farklı olmadığını şöyle vurgulamıştı: *“Türk yurdu büyüktür. Her yeri dolduran Türk’tür ve her yeri aydınlatan Türk’ün yüzüdür. Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep bir milletin evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır. Bu damarlar birbirini tanısın.”*¹⁷⁵

2.4.1. Aile Yapısı

Hemen her millette ve kültürde olduğu gibi Ural-Altay grubuna mensup milletlerde de aile toplumun en küçük ve önemli birimidir. Türk ve Kürt aile, ataerkil aile yapısındadır. Aile reisi, dede veya babadır. Ancak erkek hâkimiyeti genellikle görünüştedir. Kadının hâkimiyeti ise gizli ve önemlidir. Özellikle ev içi idarede kadın daha yetkindir.¹⁷⁶

¹⁷² Gökalp, Z., İçtimaiyat: Hars ve Medeniyet, İstanbul, Yeni Mecmua, S.60, 5 Eylül 1918, s.5.

¹⁷³ Kızılcıkelik, S., Erjem, Y., Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü, Konya, Emre Grafik Reklam, 1992, s.271.

¹⁷⁴ Gökalp, Z., Türkler’le Kürtler, Diyarbakır, Küçük Mecmua, S.1, 5 Haziran 1922, s.7.

¹⁷⁵ Yusufoglu, K., Atatürk’ün Türklük ve Milliyetçilik Anlayışı, İstanbul, Yılmaz Basım Yayın, 2011, s.14.

¹⁷⁶ Bayraktar, a.g.e., s. 261.

Kürtlerin evin bölümleri için kullandıkları isimler, Türklerle aynıdır. Havlu/avlu, evdamı, mercek, makat, çark, loğ, kilit, açar (anahtar), boyak (boya), kapı, kerpiç, kon, gün (çadır), çit vb. bunlardan bazılarıdır.¹⁷⁷

Geleneksel olarak kullandıkları ev eşyalarının çok büyük kısmı da Türklerin kullandıkları ev eşyalarının aynısıdır. Ev ve aile eşyası, çift koşumu hayvanları, ehlileştirme için kullanılan malzeme, kuşlar ve yabancı hayvanların, eski hastalık ve ilaçların, otların, yüzde doksan dokuz adları Türkçedir.¹⁷⁸

Örneğin, kab, kacak, kazan, kup (küp), kömir, balte, çakuç (çekiç), çomak, çivi, ege (eğe, yeğe), erebe (araba), tepsi tulum, goçik/kevçi (kaşık), çatal (çetel), masa (mase), çömçe (kepçe) vb. eşyalar sayılabilir.¹⁷⁹

2.4.2. Toplumsal Yapı

Kürt topluluklarında yakın aileler, sülaleyi ve soy-sopları oluştururdu. Soplar ise kabile veya oymağı oluştururlardı. Oymaklar, boyları veya aşiretleri meydana getirirlerdi.¹⁸⁰

Aşiret, Arapça kökenli bir kelime olmakla birlikte, dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk anlamına gelir ve Türkçedeki oymak kelimesini karşılar.¹⁸¹

Boylar eskiden hem Türklerde hem de Kürtlerde 6, 12, 24 oymaktan meydana gelirdi ve çoğunlukla boyların 24 oymağı olurdu. Hun Türkleri, Göktürkler, Oğuz Türkleri, Moğollar, Harzemşahlar, Memlûkler, Akkoyunlular ve Safevîler'de hep bu teşkilat yapısı görülmektedir.¹⁸² Kürtler için de bu teşkilatlanmaya benzerlik gösteren yapılanma örnekleri çoktur. Örneğin;

¹⁷⁷ Özdemir, a.g.e., s.133.

¹⁷⁸ Fırat, M. Ş., Doğu İlleri ve Varto Tarihi, İstanbul, IQ Yayınları, 2007, s.40.

¹⁷⁹ Özdemir, a.e., s.134.

¹⁸⁰ Bayrakdar, a.e., s. 261.

¹⁸¹ Aşiret, <http://www.tdk.gov.tr>, (27 Ağustos 2013).

¹⁸² Eröz, a.g.e., s. 145.

- Bitlis dağlarındaki Ruzangi adlı Kürt aşireti 24 obadan oluşur ve bu obalardan 12'si Bilbasi, 12'si de Kovalsi adını taşımaktadır.
- Kürtlerin Zilan kolundan sayılan ve Murat suyu ile Ağrı Dağı çevresinde yaşayan 24 oymaklı Celali boyunun 12 oymağı Halikan, 12 oymağı ise Sakan adını taşımaktadır.
- Dicle bölgesinde yaşayan Hakari aşireti de 24 oymaktan oluşmaktadır.
- Güney Kafkasya'da bulunan Karabağ'da Kürtler 24 kabileye ayrılmıştır.

Bunlardan başka birçok Kürt aşiretinin de 12+12=24'lü teşkilat yapısına sahip olduğu görülmektedir.¹⁸³

Kürt aşiretlerdeki sosyal statüler de çoğunlukla Türkçedir ve Türk aşiretlerle benzerlikler gösterir. Kürtlerde soylulara “torun”, reisin silahlı askerlerine gulam, çalışanlara ise reaya denir. Bunlara, ağalar, beyler, şeyhler, meleler (molla) de eklenebilir. Diğer göçebe Türkmenlerde olduğu gibi sözü geçen reis eşlerine hanım, diğerlerine ise yaya denir.¹⁸⁴

Bilindiği üzere Türklerde ve göçebe Türkmenlerde olan oba kültürü, Kürtlerde de vardır. Kürtler, obalarını kurdukları yere zozan, yurt veya var derler.¹⁸⁵

Ziya Gökalp, yerleşik hayata geçildiği dönemlerden sonra obalar, yurtlar, aşiret sisteminin yerini köy ağalığına yani feodalizme bıraktığı bölgeler halini aldığını belirtir. Köyde kalarak ağa'nın emrine girildiğini, onun izni olmadan köyün dahi terk edilmediğini belirten Gökalp, köylülerin hayatının, malının, ırzının kısacası her şeylerinin beylerin keyfine tabi olduğunu söyler.¹⁸⁶

Gökalp, Türklerin neden feodal yaşam yerine şehir yaşamını tercih ettiğini de şu sözlerle açıklamaktadır:

¹⁸³ Özdemir, a.g.e., s.136.

¹⁸⁴ Gerger, A., Dağların Ardı Kimin Yurdu, Ankara, Başak Yayınları, 1991, s.47.

¹⁸⁵ Bayrakdar, a.g.e., s. 262.

¹⁸⁶ Gökalp, Z., Şehir Medeniyeti, Köy Medeniyeti, Diyarbakır, Küçük Mecmua, S.30, 10 Ocak 1923, s.6.

“İktisadî feodalizmin bu tecellilerini gördükten sonra, Türklerin ne için şehirlerde toplandığı kolayca izah edilebilir. Türkler, eskiden beri hürriyete ve müsavata âşık bir millettir. Cenup (güney) vilayetlerinde ise hürriyet ve müsavat (eşitlik) yalnız şehirlerde bulunabilir. Şehirlerde ne ağa ne bey, ne de aşiret reisi vardır. Her fert kendi evinin efendisi, kendi hukukunun sahibidir. Kanunların temin ettiği haklar tamamıyla caridir. Şehirdeki medeniyet, köylerdeki ve aşiretlerdeki feodal medeniyetin tamamıyla zıddıdır. Bundan dolaydır ki Türkler şehir hayatını tercih etmişlerdir. Şehirlerde ve ahali köylerinde yaşamaya imkan bulamayan Türkmen aşiretleri de Kürtleşmişler ya da münkariz olmuşlardır (yok olmuşlardır). Çünkü buralarda yaşayabilmek için, serf (toprakla birlikte satılan köle) hayatı kabul etmek, siyasî bendlere dâhil olmak, köyde, nahiyede ayrı ayrı efendilere tabi olmak lazım gelirdi. Türkler bu şekilde yaşamayı (emir altına girmek, boyun eğmek) beceremedikleri için, şehirde yaşamaya mecbur olmuşlardır.”¹⁸⁷

2.4.3. Doğum ve Çocuk

Doğumla ilgili adetler de Türkler ile Kürtler arasında aynıdır. Doğumu ebe denilen yaşlı ve tecrübeli kadınlar yapar. Doğum esnasında annenin sesi dışarıdan duyulmasın diye doğum evinin etrafında yaşlı ve tercihen engelli bir kişiye davul çaldırılır, çocuk kırk gün dışarı çıkarılmaz ve anne kesinlikle yalnız bırakılmaz.¹⁸⁸

Doğan çocuk dedeye veya babaya müjdelenir, müjdeyi getirene hediyeler verilirdi. Bebeğin kesilen göbek bağı, çoğunlukla evin bahçesine, cami bahçesine veya okul bahçesine gömülürdü.¹⁸⁹

Kürtler de Türkler gibi erkek çocuklarını sünnet ettirir, sünnete “sinet”, sünnetçiye “sinetkar” derler. Kürtlerde, sünnet olacak erkek çocuğu kucağında tutan erkeğe kirve/küvra denilir. Araplar ve İranlılarda olmayan kirve âdeti, Azerbaycan’dan Adana ve Sivas’a kadar bütün Türk/Türkmen unsurlarda bulunmakla birlikte Kazak Türklerinde de görülmektedir.¹⁹⁰

¹⁸⁷ a.m., s.7.

¹⁸⁸ Bayraktar, a.g.e., s. 262.

¹⁸⁹ Kop, K. K., Anadolu’nun Doğu ve Güneydoğusu, Ankara, TKAE Yayınları, 1982, s.40.

¹⁹⁰ Özdemir, a.g.e., s.141.

Çocuk diş çıkarmaya başladığında, olay ailesi tarafından kutlanır. Bu vesile ile çocuğun ailesi buğday, nohut, fasulye gibi bazı tahılları kaynatıp komşulara dağıtır, buna da “diş hediği” denir.¹⁹¹

Doğumla ilgili bir başka önemli adette albastı veya alkarısı denilen inanıştır. Buna göre alkarısı veya albastı denilen kötü ruh, doğum sırasında ve sonrasında gerek anne gerekse de çocuk için büyük tehlike olarak görülen önemli bir folklorik unsurdur.¹⁹²

Doğan bebeğin yüzüne sarı bir örtü örtülerek, alkarısının çocuğu boğması veya kaçırmasından korunur. Bir Kürt aşireti olan Rişvanlar’da ve Barak Türkmenlerinde, bebek kırkıncı günü tamamladığında kırklama banyosu yapılır. Tuz ve şeker karışımı un haline getirilerek pişik olmasın diye çocuğun her yerine sürülür. Kurt postunun başı çocuğun yıkanacağı suyla temas ettirilir. Yıkandıktan sonra ise korunması amacıyla çocuğun elbisesine veya beşiğine mavi boncuk veya Kurt tüyü takılır.¹⁹³

2.4.4. Evlenme ve Düğünler

Minorsky ve Bois, Kürtlerin evlilik adetlerini anlatırken yüz görümlüğü, bekâret bezi, gelini eşikten atlatma gibi uygulamalardan bahsetmektedir.¹⁹⁴ Minorsky bu adetleri Kürtlere atfetse de, Türkler ve Kürtler arasında evlenme ve düğün ile ilgili adetler benzerlik göstermektedir. İslam öncesi, Türkler’de ve Kürtler’de yedi göbek öncesi akraba evliliği yoktu, ancak İslam’dan sonra Arap-Fars kültürünün tesiriyle akraba evlilikleri ortaya çıkmıştır.¹⁹⁵

Evliliğin ilk safhasında halledilmesi gereken en önemli husus erkek tarafının, kız tarafına ödeyeceği mal veya paradır. Anadolu’da genelde bu meblağa “kalın”, günümüzde “başlık” denilse de, Doğu Anadolu aşiretlerinde

¹⁹¹ Gerger, a.g.e., s.104.

¹⁹² Bayraktar, a.g.e., s. 262.

¹⁹³ Çay, a.g.e., s.254.

¹⁹⁴ Minorsky, V., ve Bois, T., Kürt Milliyetçiliği, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2008, s.167.

¹⁹⁵ Bayraktar, a.g.e., s. 263.

Kars, Van, Erzincan, Gaziantep, Şanlıurfa ve Tunceli’de bu eski Türkçe terim “kalın, kalıng” olarak kullanılmaya devam edilmektedir.¹⁹⁶

Kürtlerde Türklerde olduğu gibi evlenme merasimlerine toy veya düğün/dernek derler. Düğünü yönetenler toybeyi, gelinin başını yapanlar ise berbuk olarak adlandırılır.¹⁹⁷

Türk düğünlerinde olduğu gibi davul ve zurna, Kürtlerde de geleneksel çalgıdır ve halay yanında çeşitli mahalli oyunlar oynanır. Türklerden başka herhangi bir toplulukta örneğin Araplarda ve Faraslarda bu gelenek kesinlikle görülmez.¹⁹⁸

Düğünler, geleneksel olarak Pazartesi veya Salı günü başlar ve Perşembe günü biter. Düğünlerde erkek tarafının “düğün yemeği” vermesi zorunluluktur. İki ila üç gün düğün aşu denilen etli yemekler yapılır ve bütün köy veya mahalle halkı davet edilir. Yörelere göre değişiklik göstermekle beraber çeşitli eğlenceler düzenlenir, düğün bayrakları düzülür, bu bayrağın tepesinde çeşitli renklere boyanmış kuş tüyleriyle örülmüş ve küçük aynalar takılmış bir tuğ bulunurdu. Tuğun altında, sıraya sıralanarak bağlanan kırmızı, sarı, yeşil, mavi ve beyaz renkli yazma denilen ince bezler yer alırdı.¹⁹⁹

Prof. Dr. Abdulhalûk M. Çay’ın aktardığı ve Basil Nikitine’e ait şu anlatımlar, Kürtlerde evlenme merasiminin Türklerle aynı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir: “*Düğün, yaygın olarak, “kışlak”ta yapılır. Düğünde “zurna” çalınır, aşiret mensupları “arkalık” ve “oyma” adlı elbiseleriyle görünürler, atlar gelir, “cirid” oynanır. Atlar “zurna” sesi ile “kaide-i süvariye” ile yürürler bundan sonra da “koçeri” oynanır.*”²⁰⁰

¹⁹⁶ Çay, a.g.e., s.248.

¹⁹⁷ Özdemir, a.g.e., s.141.

¹⁹⁸ Çay, a.e., s.250.

¹⁹⁹ Bayraktar, a.e., 2011, s. 263.

²⁰⁰ Çay, a.g.e., s.250.

Yeni gelinin ocağın veya tandırın etrafında üç defa gezdirilmesi, bekâret bezi, kaynana ve kaynata isimleri ve uygulamaları Türklerde olduğu gibi Kürtlerde de aynı isim ve şekilde uygulanır.²⁰¹

2.4.5. Ölümle İlgili Adetler

Özellikle İslam'dan sonra ölüm ile ölüm törenlerinde birlik kurulmuştur. Sadece Sünniler ile Şiiiler arasında bazı ufak ayrılıklar vardır. Törenleri bazı bölgelerde imamlar bazı bölgelerde ise seyitler idare eder. Hem Türklerde hem de Kürtlerde görüldüğü üzere “üç gulluk” (üç günlük), “yedilik”, “kırk aşı” (kırkı) ve bir yıl sonra da “ilık” (yıllık) yemeği verilir, “helva” dağıtılır.²⁰²

Kürt kadınları arasında yaygın olan dövünerek ağlama/ağıt yakma, Mersin'de bulunan Bahşiş Türkmen/Yörük oymağındaki kadınların “yakım” dedikleri ağıtlarla aynıdır.²⁰³

Ziya Gökalp'in tespit ettiği ve fakat Nikitine'in sadece Kürtlere ait zannettiği bir başka adet ise, ölen kişi eğer erkekse atının cenazenin önünden veya arkasından mezara kadar götürülmesidir. Ölen gençse atın boynuna kırmızı, yaşlı ise siyah bir şal takıldığını, atın eğerine ise ölen kişinin kılıcının asıldığı anlatılmaktadır.²⁰⁴

Bilindiği üzere ölen şahsın atının cenazenin önünden veya arkasından mezara kadar yürütülmesi Türklerde de görülen bir adettir. Anadolu'daki Kayı Boyu'ndan Atçekenler, cenazenin önünden atlarını süsleyerek çekerlerdi. Daha da önemlisi, Fatih Sultan Mehmed'in cenaze töreninde aynı adet yerine getirilmiş, oğlu, vezirleri ve diğer devlet adamları tabutu omuzlarında taşırlarken, Türk âdeti üzere, kuyrukları kesilmiş ve eğerleri ters çevrili atlar cenazenin önünde yürütülmüştür.²⁰⁵

²⁰¹ Kop, a.g.e., 1982, s.39.

²⁰² Çay, a.e., s.255.

²⁰³ Özdemir, a.g.e., s.145.

²⁰⁴ Gökalp, Z., Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1992, s.61.

²⁰⁵ Çay, a.g.e., s.257.

2.4.6. Yılbaşı (Ergenekon Bayramı – Nevruz)

Günümüzde çeşitli kesimler tarafından istismar edilen bir değer de, Nevruz bayramıdır. Nevruz bayramını, Farslar, Afganlar, Arnavutlar, Gürcüler, Tacikler ile birlikte Türkiye Türkleri, Türkmenler, Özbekler, Azeriler, Kırgızlar da kutlamaktadır. Nevruz neredeyse tüm kuzey yarımkürenin orta kuşağında yaşayan değişik milletler tarafından kutlanan, geleneksel yeni yıl, doğanın uyanışı veya bahar bayramıdır. Bu coğrafyada Nevruzu kutlamayan belki de tek istisna Araplardır.²⁰⁶

Divanı Lügat it Türk'te Oniki Hayvanlı Türk Takvimi'nde yılbaşı 21 Mart yani Nevruz günüdür. Türkler bu güne "Yengi-gün", Kırgızlar "Nouruz" ve Çuvaş Türkleri de "Naurus" demektedirler.²⁰⁷

Ebulgâzi Bahadır Han'ın Şecere-i Türk adlı eserinde naklettiği üzere, Ergenekon destanı eski Çin kaynaklarının verdiği tarihi olayların bir yankısıdır. Dörtüzyıl dört tarafı yüksek dağlarla çevrili bir vadide kalan Türk'ün, yaşama mücadelesidir. Ergenekon'dan bir bahar günü, tekrar ata yurduna dönen Türk'ün, hürriyetini, istiklalini tekrar kazanarak herkese var olduğunu duyurduğu gün (21 Mart) olmuştur. İstiklâlin kazanıldığı kurtuluş günü Türklerde yeni bir geleneğinde doğmasına vesile olmuş ve günümüze kadar kutlanarak ulaşmıştır.²⁰⁸

Nevruz, Türk kültürünün her alanına yerleşmiştir. Öyle ki, Nevruz adında birçok kişi, yerleşme ve kabile adı vardır. Aynı zamanda Nevruz, Türk dünyasında bir çiçeğin adıdır. Nevruziyye adı verilen şiir türü tamamen Nevruz bayramını anlatmaktadır ve nihayetinde Nevruz Türk müziğinde bir makamdır.²⁰⁹

Ancak, özellikle Türk kültür unsurları üzerinde şüpheler yaratmak isteyen bazı çevreler, 1970 yılında devrin Irak hükümeti ile Molla Mustafa Barzanî liderliğindeki Irak Kürdistan Demokrat Partisi arasındaki anlaşmaya

²⁰⁶ Özdemir, a.g.e., s.147.

²⁰⁷ Çay, a.e., s.280.

²⁰⁸ K.K.K. Yayınları, Türkiye Cumhuriyetini Kuran Türk Milletinin Tarihi, Ankara, K.K.K. Basımevi, 1988, s.38.

²⁰⁹ Özdemir, a.g.e., s.148.

dayanarak, günümüzde “İyd-i Kürt” yani Kürt bayramı olduğu propagandasını yapmaktadırlar. Özellikle Türkiye aleyhine bugün Avrupa’da faaliyet gösteren bazı çevreler, bu tarihlerdeki Irak geleneğini devam ettirme çabasındadırlar. Bir takım çevrelerin Kürtlere ırk, dil, tarih, edebiyat, kültür ve en nihayetinde suni bir milliyet oluşturma çabalarının bir parçasıdır.²¹⁰

Bu çabaların bir parçası olarak Nevruz kutlamalarıyla ilgili ideolojik tanımlamalara da gidilmiştir. Gürdal Aksoy, Kürt Dili ve Söylenceleri Üzerine İncelemeler adlı eserinde Nevruzla ilgili şöyle demiştir: “Nevruz’u yalnızca bir yeni yıl festivali olarak ele almak kadar, yalnızca bir halkın kurtuluşuyla özdeş tutmak da hatalıdır. Bilimsel bazda incelenirken, yalnızca bir boyuta indirgenmemelidir. Çünkü Nevruz içinde birçok tarihsel zenginliği taşıyan bir söylencedir. Ancak Nevruzun aktüel anlamıyla ele alırsak, yalnızca başkaldırısız boyutlarla ifade edebiliriz. Nevruzun Kürtlere en çok ait olan boyutu budur. Bu boyut tarihin ta gerilerinden gelen acıları, ölümleri, direnişleri ve başkaldırıları bağrında taşır.”²¹¹

Genelde siyasi Kürtçüler, Nevruz’u Demirci Kawa veya Zalim Dahhak olarak bilinen efsaneye dayanarak Kürtlere ilişkilendirmeye çalışmışlardır. Buna göre Demirci Kawa’nın Zalim Dahhak’a başkaldırdığı ve onu öldürdüğü iddiası olup, olayın cereyan ettiği tarih 21 Mart olarak kabul edilmektedir.²¹²

Efsane özetle şöyledir; İran ülkesini ele geçirip ülkeye hâkim olan zalim kral Dahhak’ın omuz başlarında çıkan iki kanser çıbanını hekimler iyileştiremezler. Günün birinde hekim kılığına giren şeytan krala gelerek, günde iki genç insanı öldürüp beyinlerini çıbana sürerse iyileşeceğini söyler. Bunun üzerine görevlendirilen iki aşçı (Kermayıl ve Ermayıl) günde iki genci öldürerek beyinlerini çıbana sürmeye başlar. Günler geçtikçe Dahhak iyileşir, ancak bir zaman sonra aşçılar insafa gelir ve her gün iki gençten birini serbest bırakarak onun yerine kuzu veya keçi beyni çıkararak çıbanlara sürerler. Kurtarılan gençlere ıssız bir dağa kaçmaları söylenir ve kaçan insanların dağda oluşturdukları topluluğun çoğalarak Kürtleri oluşturduğu söylenir. Efsaneyi bu

²¹⁰ Çay, a.g.e., s.282.

²¹¹ Aksoy, G., Kürt Dili ve Söylenceleri Üzerine İncelemeler, Ankara, Öteki Yayınevi, 1991, s.132.

²¹² Çay, a.g.e., s.283.

şekliyle Kürtlerin kökenini açıklamak için 932 yılında yazdığı “Murûcu’z Zeheb” adlı eseriyle ilk kullanan Mesûdî’dir.²¹³

Daha sonra İranlı şair Firdevsî, 1010 yılında yazdığı “Şehname” isimli eserinde efsaneyi bazı değişikliklerle aktarır. Firdevsî’ye göre Kawa (Gave), Kürt değil Arap’tır ve bölge ise Kürt ili olmayıp Kudüs’tür.²¹⁴

Dönemin kaynaklarında demirci Kawa ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Firdevsî’nin Şehnâme’si XI.yy’ın başlarında kaleme alınmış olup bu efsanede “Gave” olarak zikredilen bu kişinin Zalim Dahhak’ın ölümünde yani Nevruz olayı ile ilgisi yoktur. Çünkü Şehname’de Zalim Dahhak’ı mağlup eden ve Demavend dağlarındaki bir mağaraya hapseden efsanevi İran kahramanı Feridun’dur.²¹⁵

Ayrıca İranlı Feridun’un, Zalim Dahhak’ı mağlup ederek İran tahtına oturmasıyla sonuçlanan bu olayın başlangıcı 21 Mart olmayıp, 17 Eylül’dür. Bu tarih ise Mihrimah bayramı’na tekabül etmektedir.²¹⁶

Asıl kaynağı Zend-Avesta metinleri olan efsaneyi son olarak 1597 yılında Şerefnâme adlı eserinde Şerefhan’ın özet olarak geçmiş ve III. Mehmet Han’a ithaf etmiştir. Zend-Avesta kaynaklarında efsane şöyle anlatılmaktadır: Dahhak, İran’ı işgal eder ve bütün Persleri öldürür. Dahhak, üç kuyruklu, üç başlı, altı gözlü ve binlerce duyu gücü olan dev bir ejderhadır. Dahhak, beşinci İran kralı Cemşid’i öldürünce, aristokrat aileye mensup Feridun (Thraêtaona) Dahhak’ı öldürür, Cemşid’in iki kızını kurtarır ve onlarla evlenir. Feridun’un üç oğlu olur ve ülkesini üçe bölerek oğullarına paylaşır. Merkez ülke İran’ı Airya’ya verir ve bu oğlundan İranlılar türer. İkinci oğlu Tur’a dünyanın doğusunu verir ve ondan da Turanî’ler türer. Batı’yı da üçüncü oğlu Sairima’ya verir ve ondan da diğer milletler türer.²¹⁷

Günümüzde halen daha siyasi Kürtçüler, tarihsel olarak herhangi bir bağı olmamasına rağmen 21 Mart tarihini hem Kürt Nevruz’u ile hem de

²¹³ Bayrakdar, a.g.e., s. 136.

²¹⁴ Önder, a.g.e., s.185.

²¹⁵ Çay, a.g.e., s.284.

²¹⁶ Önder, a.e., s.185.

²¹⁷ Bayrakdar, a.g.e., s. 138.

Dünya Irkçılıkla Mücadele Günüyle ilişkilendirerek bu yönde propaganda yapmaktadırlar. Bunun en son örneği ise Türkiye Komünist Partisi (TKP)'nin 2013 yılı Nevruz öncesi hazırladığı bildiride görülmektedir. TKP bildirisinde: “Kürt halkı, zalim hükümdar Dehak’a karşı Demirci Kawa’nın yaktığı isyan ateşini çağlar boyunca taşıyarak Newroz’u bugüne getirdi. Bugün Newroz’u hep birlikte eşitlik ve özgürlük temelinde onurlu barış talebiyle, gençlerin artık birbirini öldürmemesi, akan kanın durması özlemiyle kutluyoruz. BDP'nin girişimiyle Newroz’u beş gündür çeşitli şehirlerde “Kürtlere Statü, Öcalan'a Özgürlük” sloganıyla kutlayan Kürt halkı bugün Diyarbakır’da Newroz kutlamalarını taçlandırarak. Kürt halkı, Öcalan’ın AKP’yle müzakere ederek hazırladığı barış planının açıklanmasını merak ve umutla bekliyor” denilmektedir.²¹⁸

2.4.7. Giyim-Kuşam ve Renkler

Kürtler hakkında çeşitli tezler ortaya atan ve özellikle tarihi gelişimleri konusunda farklı bilgiler veren Minorsky, Kürt Milliyetçiliği adlı eserinde, kültürel özelliklere çok fazla yer vermemiştir.

Giyim kuşam’ın insanın özelliği olduğunu, ülkelere ve toplumsal konuma göre değiştiğini anlatan Bois, köylerdeki Kürtlerin daha geleneksel giyindiğini söyler. Kürt kadınlarının giyimlerinde altın, gümüş, değerli taşlardan gerdanlık ve bilezik kullandıklarını, erkeklerinin ise işlemeli kuşaklar, av bıçakları ve tabancalarla birlikte sigara ağızlıkları ve tütün keselerinin giysilerini tamamladığını belirtir.²¹⁹

Nikitine de Dickson, Rich, Banse ve Rondot gibi gezginlerin görüşlerine dayanarak Kürt adı verilen toplulukların ortak bir giyim tarzının olmadığını, bölgeye göre değişiklik gösterdiğini belirtmiştir. Nikitine, Doğu Anadolu’da Türk, İran’da İran dağlılarının, güneyde Arap tesiriyle doğmuş ayrı bir giyiniş geleneği olduğunu söylemiştir.²²⁰

²¹⁸ Yaşasın 21 Mart, <http://tkp.org/icerik/yasasin-21-mart-876>, (28.08.2013).

²¹⁹ Minorsky, V., Bois, T., Kürt Milliyetçiliği, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2008, s.166.

²²⁰ Çay, a.g.e., s.237.

Sosyolog Zayaczkovski de Kürtçe'deki giyim kuşamla ilgili terimleri anlatırken, “başlık, başmak, başmakçı, çarığ, döğme, etek, kayış, kalpak” gibi Türkçe olan terimler kullanıldığını söylemiştir.²²¹

Günlük yaşamla ilgili kullanılan kelimelerin bazılarında Ön-Türkçe kelimeler halen Kürtçe içinde yaşamaya devam etmektedir. Bunlar günümüz Türkçe'sinde bile kullanılmayan ancak Kürtçe içerisinde halen kullanılan kelimelerdir. (Ek: 1)²²²

Renkler, tüm milletlerde olduğu Türklerde de ayrı bir önem ve anlam taşır. Orta Asya'daki Türk köylü kadınlarının kullandığı elbiseler ağırlıklı olarak sarı, kırmızı ve yeşil renklerden oluşmaktadır. Bugün halen daha Kırgızlar, Hıdrellez'de çocuklarına sarı, kırmızı ve yeşil renkte elbiseler giydirmektedirler.²²³

Özellikle günümüzde PKK terör örgütünün de sözde bayrağının renklerini oluşturan ve Kürtlerle özdeşleştirilen sarı, kırmızı ve yeşil renkler, Türk tarihinde siyasi gücü ve otoriteyi temsil eden renklerdir. Altaylar'da 7.-11. yy.'lara ait Türk büyüklerinin mezarlarında bu üç renkli ipeklere sarılı cesetler bulunmuştur. Ayrıca İranlı tarihçi Abdülcélil el-Kazvinî Büyük Selçuklu bayraklarının yine bu üç renkten oluştuğunu yazmaktadır. Osmanlı devleti'nin bayrak ve flamalarında da aynı renklerin hâkim olduğu bilinmektedir.²²⁴

Bu renklerin Kürt tarihi oluşturmada herhangi bir derinliği de yoktur. Sadece Firdevsî'nin Şehname adlı eserinde Kava'dan bahsederken bayrak yaptığı deri önlüğünü sarı, mor ve kırmızı renkte bezlerle süslediği anlatılmaktadır.²²⁵

Gerek Türkler ve gerekse de Kürtler için renklerin başka anlamları da vardır. Örneğin renkler yönleri anlatmada kullanılmıştır. Mavi, hakikati dolayısıyla Doğu'yu temsil ederdi. Kara, renk olarak esmer ve siyah anlamına

²²¹ a.e., s.237.

²²² Özdemir, a.g.e., s.119.

²²³ Önder, a.g.e., s.184.

²²⁴ Bayraktar, a.g.e., s. 288.

²²⁵ Özdemir, a.g.e., s.159.

gelse de coğrafi olarak Kuzeyi ve iklimin soğukluğunu/sertliğini ifade ederdi. Karadeniz ifadesi bundan dolaydır. Kızıl, yön olarak Güneyi ve sıcak iklim demektir. Kızıldeniz'e böyle isim verilmesi de bundandır. Ak, yön olarak Batı'yı anlatırdı. Türkler Anadolu'ya yerleşince Akdeniz'i böyle isimlendirmişlerdir.²²⁶

2.4.8. Halk Oyunu ve Müzik Aletleri

Thomas Bois, Kürtlerin her zaman her yerde şarkı söylediklerini, bütün aile içi toplantılara, kutlama ve doğumlara, sünnet, düğün ve dini ayinlere şarkı ile eşlik ettiklerini söyler. Kürt müziğini oryantal müziğin bir parçası olarak gören Bois, her ne kadar etkilense de Arap, Ermeni ya da Türk müziği ile karıştırılmamalıdır demektedir. Kürt müziği ile ilgili ilk derlemenin Erivan'da 1965 yılında, ikincisinin ise 1965 yılında Moskova'da yayınlandığını, Irak'ta İngilizler tarafından dernek kurulduğunu ve Avrupalıların (Fransızlar) Kürt müziğiyle yakından ilgilendiklerini belirtmesi, başından beri Kürt kültürü oluşturmada hangi milletlerin önyak olduğunun da göstergesidir.²²⁷

Kürtlerin halk oyunlarının temeli "Govent", eski Türkçede "Ovant" (düzgün) kelimesinden türetilmiştir. Kürtlerde, yalnız kadınların ve erkeklerin oynadığı oyunlar olduğu gibi, karışık oyunlar da vardır. Öte yandan Türk toplulukları tarafından oynanan birçok halkoyununun adı da Kürtlerle ilgilidir.

- Erzurum'da "Kürt Barı" ile "Kürdün Yaymanı Barı",
- Çukuruova, Sivas ve Merzifon'da "Kürt Halayı",
- Yozgat'ta "Kürtçe Horan",
- Samsun'da "Kürt Horonu",
- Bayburt, Çankırı ve Ayaş'ta "Kürdün Kızı" bunlardan bazılarıdır.²²⁸

Adnan Gerger, Kürtlerin halkoyunlarını sıralarken çalgıların geleneksel anlamda sadece davul, zurna, saz, ney ve tef olduğunu ifade etmiştir. Yüzde

²²⁶ Bayrakdar, a.g.e., s. 288.

²²⁷ Minorsky, a.g.e., s.172.

²²⁸ Özdemir, a.g.e., s.149.

doksan beş oranında kullanılan müzik aletleri, Türklerin de değişmez çalgısı olan ve Araplar ile Farslarda görülmeyen davul-zurna'dır.²²⁹

Thomas Bois, Kürtlerdeki müzik aletlerini; Kaval, zurna (zirne), davul (dahol), tepil, zil, saz ve tenbur (tambur) olarak sıralamıştır.²³⁰

2.4.9. On İki Hayvanlı Takvim

Her yılın bir hayvan adıyla anıldığı ve her on iki yılın bir takvim devri sayıldığı zaman anlayışı, geçmiş bütün Türk soylu milletler tarafından kullanılmıştır. E. Chavannes ve Z. Gökalp'e göre de söz konusu takvimi Türkler icad etmiş, sonrasında da Çinliler, Tibetliler ve Moğollar bu takvimi Türklerden alarak kullanmışlardır.²³¹

Bazı Kürt aşiretleri yakın zamana kadar on iki hayvanlı Türk takvimini kullanmaya devam etmişlerdir. Çeşitli araştırmalar neticesinde, On iki hayvanlı Türk takvimi, Cemaldini ve Dilkhiri aşiretlerinden meydana gelen köylerde kesin olarak tespit edilmiştir.²³²

Kars'ın Söğütlü köyünde yaşayan Kürt topluluklarında da On İki Hayvanlı Türk Takviminin kullanıldığı görülmüştür. Kaşgarlı Mahmud'un eserindeki takvim ile Kürt aşiretlerinin kullandığı takvim neredeyse aynıdır.²³³

Tablo 2.1. On İki Hayvanlı Türk Takvimi

Sıra No	Kürt Aşiretleri	Kaşgarlı Mahmud
1	Tavşan	Tavşan
2	Fare	Fare
3	Ejderha	Pars
4	Yılan	Yılan
5	At	At
6	Karakoyun	Koyun
7	Koç	Maymun

²²⁹ Gerger, a.g.e., 76.

²³⁰ Minorsky, a.g.e., s.174.

²³¹ Bayrakdar, a.g.e., s. 284.

²³² Ögel, a.g.e., s.95.

²³³ Özdemir, a.g.e., s.154.

8	Köpek	Köpek
9	Balık	Balık
10	Tosbağa	Tavuk
11	Tilki	Tilki
12	Domuz	Domuz

Kaynak: Özdemir, A. R., 101 Soruda Kürtler, Ankara, Kripto Yayınları, 2009, s.154.

2.4.10. Demografik Yapı

Kürt nüfusu ile ilgili bilimsel çalışmalardan uzak çeşitli tahminler yürütülmektedir. Batılı araştırmacılar, bir yandan bölgedeki Türk nüfusu az gösterilmeye çalışılırken öte taraftan tarih sahnesinden kaybolmuş halklarla (Urartu, Asur, Med, Babil vb.) ilişkiler kurmaya çalışarak “Büyük Ermenistan”, “Pontus”, “Megali İdea” ve “Büyük Kürdistan” gibi projeleri temellendiriyorlardı.²³⁴

Bunun içinde karşılaştıkları herhangi bir kaynaktaki istatistikî bilgiyi %50 ila %100 oranında arttırarak kâğıt üzerinde Kürt nüfusunu arttırmaya çalışmışlardır. I. Dünya Savaşında, Dünya’daki Kürt nüfusunu 3 milyon, Türkiye’deki nüfusu da 1,7 milyon olarak belirten Basile Nikitine, “Dostum Emir Kâmuran Ali, Kürt nüfusunun 8-9 milyon olması gerektiği kanısındadır” diyerek nüfus sayılarının ne şekilde yapıldığını da itiraf etmiştir.²³⁵

Stefanos Yerasimos ise bölgedeki Kürt nüfusunu 21 milyona kadar çıkarmış ve Türkiye’de 11 milyon, İran’da 6 milyon, Irak’ta 3 milyon, Suriye’de 0,8 milyon, Sovyetler Birliğinde 350 bin Kürt olduğunu söylemiştir.²³⁶

Kürt nüfusunu 35 milyona çıkaran kişi ise Botan Amedî’dir. Amedî’nin dağılımına göre Ürdün’de 30-40 bin, İsrail’de 20 bin, Lübnan’da 400 bin,

²³⁴ Çay, a.g.e., s.48.

²³⁵ a.e., s.48.

²³⁶ Yerasimos, S., Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu, Şirin Tekeli (çev.), İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s.117.

Sovyetler Birliği'nde 1,5 milyon, Suriye'de 1,2-2 milyon, Irak'ta 3,5-4,5 milyon, İran'da 6,5-7 milyon, Türkiye'de 18-20 milyon Kürt yaşamaktadır.²³⁷

Encyclopedia Britanica'nın 1911 baskısında Kürt nüfusu Türkiye'de (Suriye ve Mezopotamya dahil) 1,650.000, İran'da 800 bin, Rusya'da 50 bin olarak gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler Anket komisyonu'nun 1925 yılında yayınladığı raporda ise dünyadaki toplam Kürt nüfusu 3 milyon olarak verilmekte ve bunun 1,5 milyon'u Türkiye'de, 700 bini İran'da, 500 bini Irak'ta, 300 bin'i Suriye'de gösterilmektedir.²³⁸

İlki yabancı uzmanların kontrolünde 1927 yılında daha sonra da 1935 yılından itibaren beş yılda bir yapılan Türkiye Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Kürt ve diğer etnik grupların nüfusu anadil esasına dayalı olarak çıkarılmıştır.²³⁹

Tablo 2.2. 1927-2000 Arası Nüfus Sayımları

(1970 sonrası yıllık ortalama artış dikkate alınarak hesaplanmıştır)

Yıl	Nüfus	Türk	Kürt
1927	13.629.426	11.777.810	1.184.446
1935	16.157.450	13.899.073	1.480.246
1940	- Yapılmadı -		
1945	18.790.174	16.598.037	1.476.562
1950	20.947.188	18.254.851	1.854.569
1955	24.064.763	21.625.902	1.678.429
1960	27.754.820	25.172.535	1.847.674
1965	31.391.421	28.289.680	2.219.587
1970	35.605.176	31.724.212	2.670.388
1980	44.736.957	39.860.629	3.355.272
1990	56.570.100	50.403.960	4.242.757
2000	69.412.000	61.846.092	5.205.900

Kaynak: Çay, A. M., Her Yönüyle Kürt Dosyası, İstanbul, İlgı Yayınları, 2010, s.55.

²³⁷ Amedî, B., Kürtler ve Kürdistan Tarihi, İstanbul, Fırat Dicle Yayınları, 1991, s.60.

²³⁸ Çay, a.g.e., s.52.

²³⁹ Önder, a.g.e., s.31.

Gazeteci Ayşe Hür, Taraf Gazetesinde 26.12.2010 tarihli köşesinde Kürt nüfusuna ilişkin verilen rakamlara dikkat çekerken verilerin dengesizliğinden ve güvenilir olmadığından bahsetmiştir. Ayşe Hür, “*Time dergisi 18 Mart 1991 tarihli sayısında Türkiye’de sekiz milyon Kürt olduğunu yazmış, ancak nedense iki hafta sonra, 1 Nisan 1991 tarihli sayısında bunu 14,5 milyona çıkarmıştı. Aynı yıl mart ayında Paris Kürt Enstitüsü Başkanı Kendal Nezan, “Türkiye’de 25 milyon Kürt var” derken sürgündeki önemli Kürt lideri Kemal Burkay, 19 Aralık 1991’de yaptığı basın açıklamasında, Türkiye’de 15 milyon Kürt olduğunu ileri sürmüştü. Kürt asıllı milletvekilleri Muzaffer Demir ve Mahmut Alınak ise 24 Aralık 1994 günü, ATV’deki Siyaset Meydanı programında Kürt nüfusunu sırasıyla 15 ve 20 milyon olarak vermişlerdi. Son olarak Diyarbakır’daki Demokratik Özerklik Çalıştayı’nda tartışılmak üzere dağıtılan metinde Türkiye’de Kürt nüfusuna değinilmezken Ortadoğu’daki Kürtlerin nüfusu 40 milyon olarak belirtiliyordu.*

Peki, bu kişiler bu sonuçlara nasıl, nereden varmıştı? Bunlardan birinin kaynağını biliyoruz. İzady, kendisine bu tahminini neye dayandırdığını soran ‘Türk dostu’ Amerikalı bilim adamı Justin McCarthy’ye “İstatistiklere değil, Cumhurbaşkanlığı sözcüsü Kaya Toperi’nin Körfez Savaşı sırasında telaffuz ettiği bazı rakamlara, geçen yüzyılda atla dolaşım tahminlerinde bulunan seyyahlara ve siyasi beyanlara” dayandırıldığını söylemişti. Diğerlerinin de bilimsel araştırmalara dayandığını sanmıyorum” demiştir.²⁴⁰

Eski CIA Başkan yardımcısı, şimdi ise Amerikan Ordusuna Milli Güvenlik konularında strateji üreten kuruluş olan RAND (Research And Development)’ın daimi politik danışmanı olan Graham E. Fuller, “Türkiye’nin Kürt Meselesi” adlı kitabında Türkiye’deki Kürtlerin sayısının genel nüfusun %20’si olduğunu söylemektedir.²⁴¹ Önsözünü Amerika’nın eski Ankara Büyükelçisi Morton Abramowitz’in yazdığı kitapta, Kürtçe ve Zazaca konuşanların tamamının Kürt olduğu varsayılmış, zamanla asimile olan Kürtler

²⁴⁰ Hür, A., Kürt Nüfusu, Tahminler ve Gerçekler, Taraf Gazetesi, 26 Aralık 2010, s.4.

²⁴¹ Fuller G. E., Barkey, H. J., Türkiye’nin Kürt Meselesi, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2011, s.100.

olduğunu ve bunlar da hesaba katıldığında sayının daha da artacağı görüşü savunulmaktadır.²⁴²

²⁴² a.e., s.101.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK TARİHİNDE KÜRT İSYANLARI

Türk tarihinde Kürt isyanlarının tamamının etnik anlamda isyanlar olduğu söylenemez. Bunların birçoğu vergilere ve merkezileşmeye karşı yapılan isyanlardır. İsyanı yapanlar Kürt olmakla birlikte, Kürtçülük adına yapılan isyanlara daha sonraki dönemlerde rastlanmaktadır. Birçok araştırmada, 1908 Şeyh Abdulsalam Barzani isyanının ilk Kürtçü isyan olduğu sonucu çıkmaktadır. Nedeni ise Şeyh Abdulsalam Barzani'nin Kuzey Irak'ta "Heviya Kurd" (Kürt Ümidi) adında kurduğu cemiyet üzerinden bölgede bir Kürt devleti kurma çabalarıdır.²⁴³

Türk tarihinde ortaya çıkan Kürt isyanları, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki bölüm halinde incelenebilir. PKK terör örgütü de Cumhuriyet dönemi isyanlarından kabul edilmekle birlikte, günümüz Kürt siyasallaşmasının son temsilcisi olduğundan dolayı Cumhuriyet dönemi içerisinde ayrı bir başlık halinde değerlendirilecektir.

3.1. OSMANLI DÖNEMİ İSYANLARI

XVIII. yy.'dan itibaren Osmanlı'nın son dönemlerindeki emperyalist kıskırtmalarla Güneydoğu Anadolu'da birçok Kürt isyanı çıkmıştır. 1733 yılında Çarsancak beylerinin bazı Kürt aşiretlerinden şikâyeti üzerine I. Mahmud, Diyarbakır Beylerbeyliğine bir ferman göndererek bölgedeki diğer aşiretlerden destek alınarak isyanın bastırılmasını istemiştir.²⁴⁴

XIX. yy. boyunca tam bir siyasi kargaşanın yaşandığı Osmanlı topraklarında gayrimüslim unsurların dışında kalan topluluklarda da çeşitli hareketlenmeler görülmeye başlamış ve Kürt olayının siyasi mahiyet kazandığı 1898 yılına kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde çeşitli isyanlar görülmüştür.²⁴⁵

²⁴³ Özdemir, a.g.e., s.186.

²⁴⁴ Meydan, S., Cumhuriyet Tarihi Yalanları II., İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2010, s.154.

²⁴⁵ Çay, a.g.e., s.394.

3.1.1. Babanzâde Abdurrahman Paşa İsyanı

Büyük çaptaki ilk isyan 1806-1808 yılları arasındaki Babanzâde Abdurrahman Paşa isyanıdır. Süleymaniye mutasarrıfı Babanzâde İbrahim Paşa'nın ölümü üzerine, yine aynı aileden Babanzâde Halit Paşa bu göreve atanır, ancak Devlet tarafından asi ve cani mizacı nedeniyle bu göreve atanmayan Abdurrahman Paşa durumu kabul etmeyerek ayaklanır. Halit Paşa, Abdurrahman Paşa karşısında yenilgiye uğrar. Bunun üzerine Bağdat Valisi Ali Paşa, Halit Paşa'yı desteklemek üzere bölgeye gelir ve Abdurrahman Paşa daha fazla dayanamayarak bozguna uğrar.²⁴⁶

Abdurrahman Paşa isyanı, Baban ailesine mensup fertler arasındaki tamamen şahsi makam ihtirasından meydana gelen sıradan bir olaydır. İsyanın çıktığı tarihlerde Eflâk ve Boğdan Rus işgaline uğramış, Edirne'de ıslahat aleyhtarları ayaklanmış ve III. Selim'in tahttan indirilmesine sebep olan Kabakçı Mustafa isyanı baş göstermiştir. Böylesi buhranlı bir dönemde tamamen şahsi hırstan kaynaklanan bu isyan 1808 tarihinde bastırılmış, 1811 yılı başlarında Abdurrahman Paşa'nın çatışmada öldürülmesi ile tamamen kapanmıştır.²⁴⁷

3.1.2. Babanzâde Ahmet Paşa İsyanı

İkinci isyan yine Babanzâdeler'den Ahmet Paşa'nın 1812 yılında çıkardığı isyandır. Ahmet paşa, yeğeni Abdurrahman Paşa'nın intikamını almak için giriştiği, yine makam hırısından kaynaklanan ve kısa sürede bastırılan isyandır.²⁴⁸

²⁴⁶ Sevgen, N., Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1982, s. 182.

²⁴⁷ Çay, a.g.e., s.397.

²⁴⁸ a.e., s.397.

3.1.3. Revanduz Yezidî İsyanı

Revanduz, Hakkâri ve Irak'taki Sincar mıntıkasında bazı idari değişiklikler yapmak isteyen Sultan II. Mahmud'u bahane eden bölgedeki Yezidilerin 1830 tarihinde çıkardıkları ayaklanma üç yıl sürmüştür.²⁴⁹

3.1.4. Mir Muhammed İsyanı

Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa 1831 yılında Osmanlı Devletine isyan etmiş ve oğlu İbrahim Paşa komutasındaki ordu ile Osmanlı kuvvetlerini mağlup etmiştir. Bu durum karşısında bazı aşiret reisleri cesaret alarak kıpırdanmaya başlamışlardı. Bunlardan bir tanesi de Soran aşiret reisi Mîr Muhammed'dir. Ancak başta Molla Hadî olmak üzere bölgedeki bazı dini liderlerin tepkisi Mîr Muhammed'i engellemiş ve 1833 yılında Osmanlı kuvvetlerine teslim olmuştur.²⁵⁰

3.1.5. Kör Mehmed Paşa İsyanı

1810 yılından itibaren çevredeki diğer Kürt aşiretleri üzerinde hâkimiyetini kabul ettirmeye başlayan Kör Mehmed Paşa, 1831 yılındaki Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanının da etkisiyle 1830 yılında ayaklanmaya başlamıştır. Otoritesini aşağı zap suyuna kadar genişleten ve Akra, İmadiye ile Musul'u kontrol altına alan Kör Mehmed Paşa'nın karşısına, Güneydoğu Anadolu'da eşkıyalık yapan unsurların üzerine giden eski sadrazamlardan Mehmed Reşit Paşa çıkmıştır.²⁵¹

Mehmed Reşit Paşa karşısında tutunamayarak İran'a kaçan, ancak sığındığı İran'da da asi davranışlar sergileyen Kör Mehmed Paşa, İran ve Türk kuvvetlerinin ortaklaşa harekâtı sonucu mağlup edilmiş ve teslim alınarak İstanbul'a gönderilmiştir. Bazı iddialara göre, İstanbul'da idam edilmesi uygun görülmemiş ve Sivas Valisine verilen bir emirle idam edildiği söylene de William Eagleton'un aktardığına göre İstanbul'da eceliyle ölmüştür.²⁵²

²⁴⁹ Çay, a.g.e., s.398.

²⁵⁰ Karal, E. Z., Osmanlı Tarihi, C. V., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983, s. 124.

²⁵¹ Çay, a.g.e., s.398.

²⁵² Gökteş, H., Kürtler, İsyân-Tenkil, İstanbul, Yeni Alan Yayınları, 1991, s.14.

3.1.6. Bedirhan Bey İsyanı

Doğu Anadolu'daki isyanlar arasında Bedirhan Bey ayaklanması oldukça önemlidir. Bazı kaynaklarda “Asakir-i redife miralayı” ve “Cizre ve Bohtan mütesellimi” gibi uvanlarla anılan Bedirhan, Bitlis Emiri Şeref Han'ın soyundan gelmektedir. Cizre emareti babası Abdullah'tan sonra acısı Seyfeddin'e, ondan da ağabeyi Salih'e geçmiş, her ikisinin de kendi lehlerine feragatları sonucu Bedirhan 1826 yılında Cizre Beyi olmuştur. Van bölgesinin önemli aşiret reislerinden biri de olan kayınbabası Han Mahmud'un da desteği ile kısa zamanda bölgede hatırı sayılır bir güç haline gelmiştir.²⁵³

Osmanlı devletine karşı itaatkâr gözüke de, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonucu, Devlet'in yeni ordu kuruluşu için ülkenin her yerinde asker alınması kararına en sert tepkiyi gösterenlerden biri olmuştur. Esas niyeti ortaya çıkan Bedirhan, Osmanlı kuvvetlerinin Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya yenilmesini de fırsat bilmiştir. Bu sırada Cizre aşiretleri de Bedirhan önderliğinde birleşmeye başlıyordu. Kayınpederi Han Mahmud ve Hakkari Mîr'i Nurullah, aralarında Ermeni ve Nasturîlerin'de bulunduğu bir kuvvetle Bedirhan'a destek vermiştir.²⁵⁴

Mehmed Reşit Paşa, 1836 tarihinde Cizre'yi ele geçirmiş ve fakat aynı yıl içerisinde ölmüştür. Mehmed reşit Paşa'nın yerine Hafız Paşa getirilmiş ve Bedirhan sonunda teslim olarak devlet ile anlaşmak zorunda kalmıştır. 1840 yılında Bedirhan'ın bölgedeki gücünü kırmak isteyen devlet, Cizre'nin bazı bölgelerini Musul'a bağlamak istemiştir. Ancak Bedirhan, Diyarbakır Valisi kanalıyla İstanbul'u ikna etmiş ve Cizre, Diyarbakır'a bağlanmıştır. Cizre'nin Musul'a bağlanması konusunda ısrar eden Musul Valisi Mehmed Paşa'dan çok çekinen Bedirhan, bu durum karşısında arkasında yine Devlet'i bulmuştur.²⁵⁵

Ancak Hıristiyan misyonerlik faaliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan Nasturî olayı ve Nasturîler üzerine yürüyerek bunlardan onbinlercesini katletmesi 1843 tarihinde Bedirhan'ın tekrar asi duruma geçmesine sebep

²⁵³ Çay, a.g.e., s.399.

²⁵⁴ Bruinessen, M. V., Ağa, Şeyh, Devlet, Banu Yalkut, (çev.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s.222.

²⁵⁵ Sevgen, a.g.e., s. 101.

olmuştur. Amerikalı ve İngiliz misyonerler ilk olarak 1840'lı yıllarda Hakkâri'deki Hıristiyan Nasturîler'i keşfetmişlerdir. Amerikalılar, Tiyarî bölgesinde bütün ovanın önünde uzandığı bir tepenin üzerine kale gibi bir yatılı okul inşa etmişlerdi. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yanı sıra dini propaganda da yapan Amerikalı misyonerler bununla da kalmayıp Bedirhan taraftarı olan Hakkarî Bey'ine vergi vermeme konusunda Nasturîler'i kışkırtmışlardır. Batılı devletlerin desteğini gören Tiyarî Nasturîler'inin, Bedirhan'a mensup köyleri basması Bedirhan'ı harekete mecbur bırakmıştır.²⁵⁶

Kışkırtmalar karşısında harekete geçen Bedirhan, çok sayıda Nasturî'nin katledilmesine sebep olmuştur. ABD, Fransa ve İngiltere, Osmanlı devletine başvurarak olayı protesto etmiş ve Bedirhan'ın cezalandırılmasını istemişlerdir. Yabancı devletlerin müdahil olmasıyla olay uluslararası bir hal almış, sonucunda ise Osmanlı Devleti çeşitli emirnameler yayınlayarak Bedirhan'ı aldığı esirleri iadeye ve yabancı müdahalesine mahal bırakmamaya davet etmiştir. Ancak Bedirhan, İngiltere'nin Bağdat Konsolosu aracılığıyla devlete sürekli bir takım şartlar ileri sürüyordu.²⁵⁷

Devlet, Bedirhan'ın ikiyüzlü tavırları karşısında isyanı bastırmak üzere Anadolu Müşiri Topla Osman Paşa'yı görevlendirdi. Topla Osman Paşa'nın ordusunun Diyarbakır'da toplandığı Cizre, Van ve Hakkâri dolaylarında duyulunca isyancılarda panik başladı. Bedirhan'ın amcasının oğlu İzzeddin Şîr, önce Musul Valisine, sonra ise Anadolu Ordusuna sığındı. Kayınpederi Han Mahmud'da çıkan çatışmada mağlup olunca savaş meydanından kaçmıştır. Yenilgi üzerine Han Mahmud ile arası açılan Bedirhan yalnız kalmış ve kendisine destek veren bazı aşiretler de Osmanlı Devleti tarafında yer almaya başlamışlardı.²⁵⁸

Müşir Topal Osman Paşa komutasındaki Anadolu Ordusu, Cizre bölgesindeki Bedirhan'ın üzerine yürümeye başlayınca baskına uğramaktan korkan Bedirhan dağlara çekilmiştir. Kısa sürede Bedirhan kuvvetleri mağlup edilmiş ve Bedirhan sığındığı Eruh'ta kuşatılmış ve Temmuz 1847'de teslim

²⁵⁶ Sevgen, a.g.e., s. 77.

²⁵⁷ Bruinessen, a.g.e., s.274.

²⁵⁸ Çay, a.g.e., s.404.

olmuştur. Kaymakam Reşid Bey nezaretinde Girit'in Kandiye şehrine sürgün edilen Bedirhan, 8 yıl burada kaldıktan sonra İstanbul'a oradan da Şam'a yerleşmiş ve 1870 tarihinde Şam'da ölmüştür.²⁵⁹

3.1.7. Şeyh Ubeydullah İsyanı

Nakşibendî tarikatına mensup bir şeyh olan, Şeyh Ubeydullah, Büyük Zap suyu kenarındaki Barzan köyünde yaşamaktaydı. 1880 yılında baş gösteren isyanda, İran'daki Mangur aşiret reisi Hamza ile birçok aşiretin desteklediği Ubeydullah yirmi bin kişilik isyancı gurupla Urmiye'nin güney batısından harekete geçmiş ve Türkçe adı Soğukbulak olan ancak sonradan Mahabad adını alan şehri işgal etmiştir. Daha sonra Meyanduwap üzerine yürüyen Şeyh Ubeydullah burada birçok Azeri Türkü'nü katletmiştir.²⁶⁰

Şeyhin Meraga'ya yürümesi üzerine İran harekete geçmiş ve İran ordusu karşısında tutunamayan Şeyh 1881 tarihinde Türkiye'ye sığınmıştır. Bu tarihe kadar bu bölgede çıkan isyanların en büyüğü olan Şeyh Ubeydullah isyanı, milli duygulardan değil sadece şeyhe bağlılıktan kaynaklanmaktadır. Türkiye'ye sığınan Şeyh, rahat durmaması ve bir takım olaylara karışması neticesinde, küçük oğlu Abdulkadir ile birlikte Mekke'ye sürülmüş ve 1883 yılında orada ölmüştür.²⁶¹

1889'da Emir Ali Bedirhan İsyanı Erzincan'da, Bedirhani Halil ve Ali Remo İsyanı 1912'de Mardin'de, 1908-1914 tarihlerinde Şeyh Abdulselam Barzani İsyanı Musul'da, 1913-1914 tarihlerinde Molla Selim ve Şeyh Şehabettin İsyanı Bitlis'te ortaya çıkmışsa da bu ayaklanmalar kısa sürede bastırılmıştır.²⁶²

3.2. HAMİDİYE ALAYLARI

1877 tarihinde Mithat Paşa'yı Sadrazamlıktan azleden ve bir sonraki yıl da Meclis-i Mebusan'ı lağveden Sultan II. Abdülhamid, Rusya ve İngiltere'nin Doğu Anadolu'daki Ermeni toplumu üzerindeki politikaları karşısında, 1891

²⁵⁹ Çay, a.g.e., s.404.

²⁶⁰ a.e., s.405.

²⁶¹ Bruinessen, a.g.e., s.187.

²⁶² Meydan, a.g.e., s.162.

yılında IV. Ordu Komutanı Zeki Paşa'ya yine Doğu Anadolu'daki aşiretlerden oluşan alaylar kurulmasını emreder.²⁶³

Doğu Anadolu'yu ele geçirme planları olan Rusları durdurmak ve isyan eden Ermenileri bastırmak maksadıyla Van Gölü çevresindeki aşiretlerden kurulan süvari alaylarının her biri 1200 mevcutlu ve 36 alay'dan teşkil olup, Türkmen ve Kürt aşiretlerine mensuptu. Bu süvari alaylarının silahlarını devlet, giyim-kuşamlarını ise o alayı teşkil eden aşiretler karşılamaktaydı.²⁶⁴

Hamidiye Alayları'ndaki Paşalar herhangi bir eğitim almamış olup bunlara bağlı olarak her aşiretten yüzbaşı ve teğmenlerin bulunduğu bir yapı oluşturulmuştur. İngiliz istihbaratında "Kürt Subayları" olarak geçen kavram, Hamidiye Alayları'ndaki Hamidiye Paşalarıdır.²⁶⁵

Hamidiye alaylarını, İstanbul'da açılan beş yıllık "Aşiret Mektepleri" izlemiştir. II. Abdülhamit, bu okullarda kendisine bağlı Kürt askerleri ve sivil bürokratları yetiştirmek istemiştir. Buraya alınan çocukların tamamı Kürt aşiret reislerinin, ağalarının ve beylerinin çocuklarıdır. Ancak ironik bir şekilde bu çocuklar ilerleyen zamanlarda çıkacak Kürt isyanlarının başında yer almışlardır.²⁶⁶

Güç ve kudret kazanan alaylar, bazı yağma ve baskın işlerine de karışmaya başlamışlardır. Bunun yanı sıra büyük kısmı Şafii Kürtlerden oluşturulan alaylar ile bölgede ciddi şekilde Alevi-Şafi gerilimi yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca bölgedeki feodal yapının pekiştirilmesine neden olduğu da görülmüştür.²⁶⁷

Kurulduğu dönemlerde çok faydalı işler de yapan Hamidiye alayları hakkında Ercüment Kuran, alayların başka bir işlevinden bahsetmektedir. Kuran; "Hamidiye alaylarının bir başka yararı, Kürt mahallî emirliklerinin XIX. yüzyıl ortalarında kalkmasıyla Doğu Anadolu şehir ve kasabalarında

²⁶³ Çay, a.g.e., s.412.

²⁶⁴ K.K.K.lığı Yayınları, Türkiye'de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar, Ankara, 1982, s.52.

²⁶⁵ Üşümezsoy, a.g.e., s.185.

²⁶⁶ Billur, O., Türkiye'de Kürt İsyanları, İstanbul, İleri Dergisi, S.27, 2005, s.95.

²⁶⁷ Özdemir, a.g.e., s.88.

hükümet memurlarıyla işbirliği yaparak güçlenen eşraf zümresine karşı denge kurmuş olmalarıdır” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁶⁸

Sultan II.Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra iktidara geçen İttihad ve Terakki Partisi, Hamidiye Alayları'nı lağvederek, aşiret hafif süvari alayları adıyla yeniden düzenledi ve sayılarını da azaltarak 24'e indirdi. Ancak bunun sonucunda da merkezi otoriteye karşı cephe almalar başlamış ve bazı isyanların altyapısı hazırlanmıştır.²⁶⁹

3.3. KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ KÜRT İSYANLARI

Yirminci yüzyılın başından itibaren, gerek enerji politikalarını alt üst eden petrolün bulunması, gerekse şark meselesi çerçevesinde Osmanlı'nın paylaşımının gündeme gelmesi ile bir fitne süreci başlatılmıştır.²⁷⁰

Başta İngiltere, Fransa ve ABD olmak üzere yabancı devletlerin organize ettiği Kürt aşiretleri, önce Milli Hareket'e karşı sonra da çağdaş, laik Türk ulus devletine karşı birçok kere ayaklanmışlardır. Mustafa Kemal Atatürk, sadece isyancı Kürtlere değil isyan eden herkese aynı sert tavrı göstermiştir. 1919-1938 yılları arasında 30'dan fazla Kürt isyanı meydana gelmiştir.²⁷¹

- Ali Batı İsyanı – 1919
- Millî Aşireti İsyanı – 1920
- Cemil Çeto İsyanı – 1920
- Koçgiri İsyanı – Ekim 1920 - Haziran 1921

Bu ayrılıkçı Kürt isyanlarına 20.000'den fazla silahlı ayrılıkçı Kürt katılmıştır. İsyancılar özellikle Ağrı, Dersim (Tunceli), Bingöl, Diyarbakır, Siirt, Şırnak ve Hakkâri civarında gelişmiştir.²⁷²

²⁶⁸ Kuran, E., Türkiye’de Kürt Meselesi, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.79, 1992, s.167.

²⁶⁹ Özdemir, a.g.e., s.88.

²⁷⁰ Dursun, İ., İsrail/ABD ve İngiliz Üçgeninde Kürt Tezgahtı, İstanbul, IQ Yayınları, 2006, s.87.

²⁷¹ Meydan, a.g.e., s.224.

²⁷² Billur, a.g.m., s.97.

Kurtuluş Savaşı sırasında meydana gelen isyanlardan bazıları şöyle gelişmiştir.

3.3.1. Ali Batı İsyanı

İsyanın lideri, Güneydoğu Anadolu'da İngilizler'in teşvikleri ve sağladıkları imkânlarla bölgede bir Kürt Devleti kurmayı amaç edinen Ali Batı'dır. Midyat'ın güneyindeki aşiretlerden birinin reisi olan Ali Batı, İngilizlerle anlaşarak Cizre-Nusaybin-Savur ve Mardin bölgelerini ele geçirmeyi planlıyordu. Türkiye için sıkıntılı günleri fırsat bilen Ali Batı, 11 Mayıs 1919'da Nusaybin'e geldi. Kurmayı düşündüğü Kürdistan devleti için bölgedeki nüfuzlu kişilerin desteğini sağlayan Ali Batı, hapishanedeki mahkûmları serbest bırakırken, diğer yandan halktan para ve asker topluyordu.²⁷³

Yzb. Yusuf Ziya komutasındaki devlet güçleri, Harapkurt köyü yakınlarında karşılaştıkları isyancıları mağlup ettiler. Nusaybin'de barınamayacağını anlayan Ali Batı, Midyat'a geri çekilmek zorunda kaldı. 4 Haziran 1919 tarihinde Midyat'ın güney batısını kuşatan kuvvetlerin arasından beş yüz kadar adamıyla kurtulan Ali Batı, takipler neticesinde 18 Haziran'da saklandığı Medah'ta öldürüldü.²⁷⁴

3.3.2. Cemil Çeto İsyanı

İngiliz ve Fransızların bölgedeki faaliyetlerinden cesaret alan Garzan'daki Bahtiyar aşireti reisi Cemil Çeto, Haydaran Aşireti reisi Hüseyin Paşa vasıtasıyla İstanbul'daki Kürt Teali ve Teavün Cemiyeti ile ilişkiye girmiş ve istikbalde kurulacak "Kürt Devleti" için harekete geçmeye karar vermiştir. Haydaran Aşireti reisi Hüseyin Paşa Mayıs 1920'de Cemil Çeto'yu ziyaret etmiş ve Kürt Teali Cemiyetinin beyannamelerini vererek dağıtımını sağlamıştır.²⁷⁵

²⁷³ Çay, a.g.e., s.449.

²⁷⁴ Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar, Ankara, T.C.Genel Kurmay Harp Dairesi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No.1, 1974, s.41.

²⁷⁵ Çay, a.g.e., s.451.

Bu beyannamelerde; “Paris’teki murahhasımız Şerif Paşa’nın bize bildirdiği vechile sulh konferansı Kürtlerin mukadderatı hakkında kat’i karar vermiştir. Kürdistan müstakil olacaktır. İngiliz ve Fransızlar yakında Mustafa Kemal Paşa Hükümetini bertaraf edeceklerdir. Sizlere başarı haberi tayyarelerle atılacak beyannamelerle bildirilecektir. Siz o zaman silaha sarılıp harekete geçeceksiniz, bunun için şimdiden hazırlanmalısınız” denilmekteydi.²⁷⁶

Kürt devleti kurmak amacıyla üç yüz kadar adamıyla Kuva-i Milliye aleyhine harekete geçerek Garzan bölgesini denetimi altına almak isteyen Cemil Çeto bunda başarılı olamamış, isyan ikinci tümen’e bağlı kuvvetlerce kısa zamanda bastırılmış ve Cemil Çeto dört oğluyla birlikte 7 Haziran 1920 tarihinde teslim olmak zorunda kalmıştır.²⁷⁷

3.3.3. Millî Aşireti İsyanı

Dâhiliye Nezaretinden Sadaret’e gönderilen 31 Ağustos 1919 tarihli yazıda İngilizlerin Millî Aşireti ileri gelenlerini elde etmeye çalıştıkları bildirilmekteydi. Bölgeye yerleşmeye çalışan Fransızların kışkırtması ile 1 Haziran 1920 tarihinde itibaren Urfa ve çevresinde Millî aşiretinin isyanı başlattıkları görülmektedir.²⁷⁸

Giderek büyüyen ve Haziran-Temmuz aylarında bölgeye yayılan isyanda, başlarında Mahmut, Bahur, İsmail, Halil ve Abdurrahman’ın olduğu isyancılar 26 Ağustos günü Viranşehir’i işgal ederek Karakeçili ileri gelenlerini katletmişlerdir. Olaylar üzerine Beşinci Tümen’e bağlı kuvvetler Siverek, Urfa, Resulayn ve Diyarbakır’dan ortak hareketle isyancıları bozguna uğratmışlar, kurtulabilenler 7-8 Eylül gecesi Suriye’ye kaçmışlardır.²⁷⁹

²⁷⁶ Çay, a.g.e., s.451.

²⁷⁷ Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar, T.C.Genel Kurmay Harp Dairesi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No.1, Ankara, 1974, s.180.

²⁷⁸ Meydan, a.g.e., s.228.

²⁷⁹ Çay, a.e., s.452.

3.3.4. Koçgiri İsyanı

Kurtuluş Savaşı sırasındaki en etkili Kürt isyanı, bağımsız Kürdistan kurmayı amaçlayan Kürt Teali Cemiyeti'nin organize ettiği Koçgiri isyanıdır. 1921'deki bu isyan, 1937-1938 yıllarındaki Dersim isyanının büyük provası gibidir. Koçgiri isyanının ilk kıvılcımları, Kürt Teali Cemiyeti'nin Veteriner Doktor Nuri Dersimi'yi (Baytar Nuri) bölgeye göndermesi, bölgedeki Kürt gençleri örgütlemesi ve Kürt ayrılıkçılığını körüklemesiyle çıkmıştır.²⁸⁰

Koçgiri aşiretinin başında iki kardeş bulunmaktaydı. Bunlar, Umraniye Kürt Teali Cemiyeti'nin kurucusu aynı zamanda Umraniye Bucak Müdürü olan Haydar Bey ve İngilizlerle sıkı diyalog içinde olan Refahiye Kaymakam Vekili Alişan Bey'dir. Önceleri Şafii mezhebine bağlı olan Koçgiri aşireti, bölgeye geldikten sonra orada etkili olan Baba Mansur Ocağı dedelerince Alevileştirilerek, Alevi-Kürt aşireti halini almıştır.²⁸¹

Koçgiri aşiretinin Alevi olması, isyanın Sünni aşiretler üzerinde etkili olamamasına neden olmuştur. Nitekim Robert Olson, Şeyh Sait İsyanı'nı Koçgiri İsyanı ile karşılaştırdığında mezhepsel etkinliğin Şeyh Sait isyanında daha etkili olduğunu belirtmiştir.²⁸²

İngilizlerin de desteğini alan isyancılar, ellerinde yeşil, kırmızı ve beyaz renkli bayraklar ile “*Kürdistan'ın orduları / Kahrettiler barbarları / Vatan için öleceğiz / İstemeyiz Moğolları*” sözlerinden oluşan marşlarla harekete geçmişlerdi.²⁸³

Öte yandan Baytar Nuri ve Alişan Bey'de çeşitli yerlerde ve yeni açtıkları Kürt Teali Cemiyetlerinde sürekli Sevr antlaşmasına dayanılarak kurulacak Kürt Devletinden bahsediyorlardı. Batı Dersim aşiret liderleri adına 25 Kasım'da TBMM'ye bir bildiri gönderilerek açıkça tehdit edilmişti. Bildiride; “*Sevr Antlaşması gereğince Diyarbakır, Elazığ, Van ve Bitlis*

²⁸⁰ Korkmaz, C. H., Kurtuluş Savaşı'nın İkinci Cephesi, İç İsyanlar, İstanbul, Altın Kitaplar, 2008, s.38.

²⁸¹ Meydan, a.g.e., s.231.

²⁸² Olson, R., Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı, Bülent Peker ve Nevzat Kıracı (çev.), Ankara, Öz-Ge Yayınları, 1992, s.64.

²⁸³ Korkmaz, a.e., s.191.

illerinde bağımsız bir Kürdistan kurulması gerekiyor. Bu nedenle bu oluşturulmalıdır. Yoksa bu hakkı silah zoruyla almaya mecbur kalacağımızı beyan ederiz” denilmekteydi.²⁸⁴

Alişan’ın girişimleriyle yaklaşık 45.000 milis toplanmıştı. İlk aşamada 2500 kişilik kuvvet Dersim’den yola çıkarak Kemah üzerinden Kuruçay’a ulaşmıştı. İsyancılar, yol üzerinde geçtikleri Türk köylerini yağmalayarak köylüleri katletmişlerdi.²⁸⁵

27 Mart’ta Suşehri’ni basan asiler yağmalamaya ve köylüleri öldürmeye devam ediyorlardı. 30 Mart-3 Nisan arasında Zara’nın güneyindeki köyler kendilerini koruyarak asileri püskürtmeyi başardı. 5 Nisan’da Refahiye’ye saldıran isyancıları bu kez Topal Osman Ağa komutasındaki Giresun Alayı tarafından püskürtüldü ve ağır kayıp veren isyancılar kaçmak zorunda kaldı.²⁸⁶

İsyancıları tenkille (uzaklaştırmayla) görevli Merkez Ordusu, 27 Nisan – 24 Mayıs tarihleri arasında 15’den fazla çatışmaya girerek 500’den fazla isyancıyı öldürmüşler ama liderlerinin kaçmasına engel olamamışlardı. Ne var ki, 17 Haziran 1920 tarihinde Koçgiri isyanını tezgâhlayan Haydar ve kardeşi Alişan ile 32 asi, 500 civarında adamıyla teslim olmak zorunda kalmışlardır.²⁸⁷

Koçgiri isyanının ne denli önemli olduğunu ve Dersim isyanıyla bağlantılı olduğunu Gazeteci/Yazar Soner Yalçın şöyle özetlemiştir: “*Dersim sonuçtur; başlangıç Koçgiri İsyanı’dır.*”²⁸⁸

3.4. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜRT İSYANLARI

Kurtuluş Savaşı sırasında “Bağımsız Kürdistan” vaatleriyle ayrılıkçı Kürtleri ayaklandıran, Anadolu’da çeşitli isyanlar çıkararak Milli hareketi etkisiz hale getirmek isteyen İngiltere, Fransa ve ABD gibi emperyalist ülkeler, Anadolu’yu parçalamak için ellerinden geleni yapmışlardır.

²⁸⁴ Mumcu, U., Kürt İslam Ayaklanması, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1994, s.12.

²⁸⁵ Meydan, a.g.e., s.237.

²⁸⁶ Şimşir, a.g.e., s. 455.

²⁸⁷ Çay, a.g.e., s.455.

²⁸⁸ Yalçın, S., O Belgeler Bu Bilgiler Olmadan Anlaşılmaz, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/14100494.asp>, (03.09.2013).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında da yabancı devletler, yerli işbirlikçileri aracılığıyla çok sayıda isyan çıkarmışlardır.²⁸⁹

- Nasturi İsyanı – 1924
- Jilyan Harekatı – 1925
- Şeyh Sait İsyanı – 1925
- Birinci Şemdinli İsyanı (Seyit Taha – Seyit Abdullah) – 1925
- Raçkotan ve Raman İsyanı – 1925
- Eruhlu Yakup ağa ve oğulları İsyanı – 1925
- Güyan İsyanı – 1925
- Haco İsyanı – 1925
- Sason İsyanı – 1925
- Birinci Ağrı İsyanı – 1926
- İkinci Şemdinli İsyanı – 1926
- Koçuşığı Aşireti İsyanı – 1926
- Mutki aşireti İsyanı – 1927
- Hakkâri İsyanı – 1927
- İkinci Ağrı İsyanı – 1927
- Bicar İsyanı – 1927
- Resul ağa İsyanı – 1929
- Tendürük İsyanı – 1929
- Savur İsyanı – 1930
- Zeylan İsyanı – 1930
- Tutakh Ali Can İsyanı – 1930
- Üçüncü Şemdinli İsyanı – 1930
- Üçüncü Ağrı İsyanı – 1930
- Pülümür İsyanı – 1930
- Buban Aşireti İsyanı – 1934
- Abdurrahman İsyanı – 1935
- Abdülkuddüs İsyanı – 1935
- Dersim İsyenları – 1937-1938

²⁸⁹ Meydan, a.g.e., s.326.

Tüm yerli işbirlikçi ve yabancı devletlere karşı adeta meydan okuyarak kurulan ve çağdaşlaşmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti, kısa vadede iç isyanlarla meşgul edilmeye, uzun vadede bölünmeye çalışılmıştır. Ancak, Kurtuluş Savaşıyla tüm bu oyunları bozan, yerli işbirlikçilerin tüm isyanlarını bastıran Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarında da aynı oyunu bozup isyanları bastırmayı başarmıştır.²⁹⁰

3.4.1. Nasturi İsyanı

Nasturiler, Süryaniler'in Nastur mezhebine bağlı Hıristiyan Kürtlerdir. Süryani Papazı Nasturos tarafından kurulan Nasturi mezhebi, Suriye'den Mısır'a kadar yayılmış, Türkiye'de Hakkâri ve civarında yaşamaktadırlar.²⁹¹

İsyan, Nasturilerin, 1924 yazında Hangediği bölgesinde Hakkâri Valisi olan Halil Rıfat Bey'i yaralayarak esir almaları ve Jandarma komutanını da öldürmeleriyle başlar. İsyan yayılınca 14 Ağustos 1924'te isyanı bastırmakla Cafer Tayyar (Eğilmez) Paşa görevlendirilir. Simko lakaplı Şikak kürt aşiret reisi İsmail Ağa, Zaho bölgesindeki Gılıgoyan Aşireti, Güli ve Gürür aşiretleri ile Gavdan, Manhuran, Pavriz, Brdino ve Kiravi aşiretleri de isyanı bastırmak için Cafer Tayyar Paşa'ya destek vermişlerdir.²⁹²

Asilerin 8 bin kişilik kuvveti mevcut olup bunların sadece bini silahlı kuvvetleridir. İsyanın bastırılması görevi VII. Kolordu Komutanlığına verilmiştir.²⁹³

Nasturi isyanı, 28 Eylül 1924'te tamamen bastırılmış, ayaklananların çoğu ve önde gelenleri Irak'a kaçmıştır.²⁹⁴

İngilizlerin Nasturi isyanındaki etkisi çok açıktır. İsyanın sona ermesi için Fevzi Çakmak Paşa Milli savunma Bakanlığına gönderdiği raporda bunu açıkça ifade etmiştir. İngiliz uçakları Nasturilere zaman kazandırmak için Osmanlı birlikleri bombalamışlardır. Ayrıca bölgeye gönderilen İngiliz ajanı Gracey, Nasturilere

²⁹⁰ Meydan, a.g.e., s.327.

²⁹¹ Mumcu, a.g.e., s.51.

²⁹² a.e., s.51.

²⁹³ Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları II, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2012, s.247.

²⁹⁴ Meydan, a.g.e., s.329.

ve Ermenilere silah, para ve askeri yardımda bulunarak devlet kurma sözü vermiştir.²⁹⁵

Unutulmamalıdır ki, Avrupa’da örgütlenen en eski profesyonel gizli servis, 1568 yılında Kraliçe I. Elizabeth’in bakanı Sir Francis Walsingham tarafından kurulan İngiliz Gizli Servisi (Intelligence Service)’dir.²⁹⁶

İsyandan hemen önce bölgede görülen Hıristiyan misyoner kılığındaki İngiliz subaylar, İmadiye ve Çömelek’te Nasturileri örgütleyerek isyana hazırlamışlardır.²⁹⁷

İngilizlerin Musul’u Türklere bırakmama inadının sonucu olarak sürekli isyanlar çıkartmışlardır. Prof. Dr. Ergün Baybars konuyla ilgili, “*Bölgede bir ayaklanma çıkartmak ve bu yolda Musul konusunda isteklerini kabul ettirmek amacıyla olan İngilizler Nasturileri kışkırtarak bir ayaklanma çıkmasını hazırladılar*” diyerek Nasturi isyanını kimin çıkardığını özetlemiştir.²⁹⁸

3.4.2. Şeyh Sait İsyanı

Türkiye, Lozan Antlaşmasıyla misak-ı milli sınırlarını büyük ölçüde gerçekleştirmiş, İzmir İktisat Kongresini toplamış, halifeliği kaldırmış, Cumhuriyeti ilan etmiş, medreseleri kapatmış ve Tevhid-i Tedrisat kanununu çıkararak kısa zamanda büyük hamleler gerçekleştirmişti. Ancak kısa zamanda atılan bu çağdaşlaşma adımları, dini söylemleri kullanan kesimlerin, Cumhuriyet Halk Fırkası’na karşı kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası altında birleşmesine neden olmuştu.²⁹⁹

Şeyh Sait isyanından iki hafta önce, Ziyaeddin Efendi Meclis kürsüsünde, yeniliğin, içki, dans ve plaj sefasından başka bir şey ifade etmediğini söylemişti. Yeni rejimin sadece ahlaksızlık getirdiğini söyleyen Ziyaeddin Efendi, Müslüman kadınların edepsizleştiğini, sarhoşluğun teşvik

²⁹⁵ Meydan, a.g.e., s.331.

²⁹⁶ Turan, H., Gizli Servisler, Kalipso Yayınları, İstanbul, 2010, s.71.

²⁹⁷ Mumcu, a.g.e., s.51.

²⁹⁸ Aybars, E., Yakın Tarihimizde Anadolu Ayaklanmaları, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988, s.30.

²⁹⁹ Meydan, a.ge., s.335.

olduğunu ve rezil bir idarenin memleketi çamurun içine sürüklediğini söylemişti.³⁰⁰

Şeyh Sait, daha sonra yargılandığı dönemde Ziyaeddin Efendinin bu konuşmasından çok etkilendiğini itiraf etmiştir.³⁰¹

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra dağılmış olan Kürt Teali Cemiyeti ileri gelenlerinden Seyit Abdülkadir, Ceyranlı, Hüsnan, Halit, Hacı Musa ve eski milletvekillerinden Yusuf Ziya ve aileleri, Cumhuriyetin ilanından sonra gizli bir örgüt kurarak “Bağımsız Kürdistan” için çalışmalara devam etmiştir. Yusuf Ziya’nın aracılığıyla Hınıs’ta oturan Şeyh Sait ve ailesi de bu örgüte katılmıştır.³⁰²

Şeyh Sait’in de katıldığı, Erzurum’da 1924 yılında yapılan Kürt Azadi Cemiyeti toplantısında da iki önemli karar alınmıştır:

1- En geç Mayıs 1925’e kadar Güneydoğu Anadolu’da bir Kürt ayaklanması başlatılacaktır,

2- Bu ayaklanma için gerekli dış destek İngiliz, Fransız ve Ruslardan sağlanacaktır.³⁰³

Şeyh Sait’in oğlu Ali Rıza 15 Kasım 1924’te İstanbul’a giderek Kürt Teali Cemiyeti Başkanı Seyit Abdülkadir’le görüşür. Abdülkadir, isyanın “dinsel motiflere” dayandırılması gerektiğini ve bütün güçleriyle yanlarında olduklarını söyler. Atatürk aleyhine yazılmış bildirileri Güneydoğu Anadolu bölgesinde dağıtılmak üzere Ali Rıza’ya verir.³⁰⁴

Şeyh Sait, Piran’daki kardeşi Abdurrahim’in yanına gider ve adamlarıyla buraya yerleşir. 13 Şubat’ta asker kaçaklarını arayan jandarma Şeyh Sait’in yaşadığı evin etrafını sarar. Çıkan çatışmada bir eri şehit eden Şeyh Sait bir Teğmeni de esir alır.³⁰⁵

³⁰⁰ Toker, M., Şeyh Sait ve İsyanı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1994, s.26.

³⁰¹ Meydan, a.g.e., s.336.

³⁰² Aybars, E., İstiklal Mahkemeleri, Ayraç Yayınları, Ankara, 2009, s.207.

³⁰³ Mumcu, a.g.e., s.56.

³⁰⁴ Meydan, a.e., s.338.

³⁰⁵ Toker, a.g.e., s.39.

Oradan kurtulan Şeyh Sait ve adamları Eğil'e geçerler ve burada da bucak müdürüyle on jandarma erini esir alırlar. Genç ili merkezine doğru ilerleyen Şeyh Sait, şehri yağmalayıp, Ziraat Bankası'na da el koyar. Durumu Ankara'ya bildiren öğretmen Mehmet Zeki'yi ise öldürür.³⁰⁶

Piran, Palu, Ergani, Genç ve Lice'yi ele geçiren isyancılar karşısında etkin hareket edemeyen Fethi (Okyar) Bey Hükümeti görevden alınarak yerine 2 Mart 1925'te İsmet (İnönü) Paşa Hükümeti kurulmuştur.³⁰⁷

İlk olarak bölgede olağanüstü hal ilan edilmiş, Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmış, İstiklâl Mahkemeleri kurulmuş ve Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na "Dini siyasete alet edenlerin vatan haini sayılacağı" hükmü eklenmiştir.³⁰⁸

Şeyh Sait önderliğindeki isyancılar, 7 Mart'ta Diyarbakır'a saldırmış ve Türk kuvvetlerine kayıplar verdirmişlerdir. Ancak şehrin savunmasını üzerine alan Mürsel Paşa'nın kullandığı toplar ve Türk Hava Kuvvetlerinin operasyonları ile isyan bastırılmış ve 14 Nisan gecesi Şeyh Sait İran'a kaçmak üzereyken Varto'nun kuzeyindeki Çarburuh köprüsü civarında yakalanmıştır.³⁰⁹

Şeyh Sait isyanı, Cumhuriyet tarihindeki en büyük isyandır. Üç binden fazla kişinin katıldığı isyandan sonra İstiklal Mahkemelerinde Seyit Abdülkadir ve Şeyh Sait'le birlikte isyanın asıl suçlusu olarak 47 kişiye idam cezası verilmiştir.³¹⁰

Şeyh Sait ayaklanmasının nedenleri üzerinde değişik görüşler vardır. Ayaklanmanın dini nedenle mi yoksa Kürt milliyetçiliği nedeniyle mi çıktığı tartışma konusudur.

İsyan sırasında Birecik Kaymakamı olan ve daha sonraları İsmet İnönü tarafından I. Umumi Müfettişliğine getirilecek olan Abidin Özmen ayaklanmayı şöyle nitelendirmiştir: "*Şeyh Sait hadisesi, Kürtlük duygusunun*

³⁰⁶ Aybars, a.g.e., s.210.

³⁰⁷ Meydan, a.g.e., s.342.

³⁰⁸ Aybars, a.e., s.219.

³⁰⁹ Meydan, a.e., s.344.

³¹⁰ Aybars, a.e., s.253.

besleyip büyüttüğü bir vakadır. Haço'nun, Sasonluların, muhtelif semtlerdeki muhtelif şahısların kalkınması bir pilin verdiği cereyanın tesirinden başka bir şekilde tefsir edilemez."³¹¹

Bununla ilgili olarak ABD'li tarihçi Bernard Lewis, Şeyh Sait ayaklanmasının laik reformlara karşı dini bir tepki olarak kabul edilmesinin akla daha yatkın olduğunu belirtmiştir.³¹²

Kör Sadi isimli isyancının idam ipi boğazına geçirilirken söylediği sözler dikkat çekicidir: *"Son sözüm şudur: Memleketin selameti namına muhterem hâkimler heyetinin hakkımızda verdiği kararı minnet ve şükranla karşılıyorum. Kabul ediyorum. Hepimiz idam cezasına müstahakız. Çünkü bu vatana hıyanet ettik. Allah Türk milletinin, Türk memleketinin saadetini müemmen (sağlanmış) ve ebedi etsin. Söyleyeceklerim bu kadardır.*"³¹³

Yine bir başka isyancı olan Şeyh Said'in damadı Şeyh Abdullah'ın son sözleri kısa ama benzerdir: *"Biz hainlere uyduk. Başkası uymasın"*.³¹⁴

Şeyh Sait ayaklanması, tam da Lozan'da Musul sorunu görüşülürken çıkarılmıştı. Bu yabancı devletlerin bu topraklar üzerinde oynadığı oyunlardan bir tanesiydi. Yıllar sonra ortaya çıkacak ve günümüze dek devam edecek olan PKK terör örgütünün kurucusu Abdullah Öcalan'da çok önemli bir itirafta bulunacaktı: *"Şeyh Sait'in devamıydım kullanıldım."*³¹⁵

3.4.3. Dersim İsyanı

Dersim bölgesinin coğrafi konumu, bölgedeki aşiret hayatı ve daha da önemlisi Osmanlı Devletinin uyguladığı idari yapı tarih boyunca bu bölgeyi soygunculuk ve ayaklanma olaylarının merkezi haline getirmişti. Burada yaşayan Zazaların çoğunluğunun Alevi-Bektaşî inançlı olmaları çevre illerdeki Sünnî inançlı aşiretlerle sorun ve anlaşmazlık yaşamalarına neden olmuştu.³¹⁶

³¹¹ Öztürk, S., İsmet Paşa'nın Kürt Raporu, İstanbul, Doğan Kitap, 2008, s.74.

³¹² Heper, M., Devlet ve Kürtler, Doğan Kitap, İstanbul, 2008, s.226.

³¹³ Toker, a.g.e., s.149.

³¹⁴ a.e., s.167.

³¹⁵ Avar, B., Kaçın Demokrasi Geliyor, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2012, s.74.

³¹⁶ Çay, a.g.e., s.481.

Seyyid adı verilen dini otoriteler ve aşiret ağalarının güçlerini kaybetme korkusuyla bölgeye yapılmaya çalışılan yatırımları engelledikleri olaylardan bir tanesi de 1926 yılındaki Koçuşağı aşiretinin tenkili (uzaklaştırılması) ile başlayan ancak 1937-1938 yılında tekrar canlanan ayaklanmadır.³¹⁷

Hem Ağa hem de Şeyh olması nedeni ile Seyit Rıza, Dersim’de manevi ve maddi otoritesini kabul ettirmişti. Ancak, Naşit Hakkı Uluğ, Dersim’e yaptığı ziyarette, “Bu adam Dersim’in karanlık vicdanında bir urdur” diyerek Seyit Rıza’nın esas tehlike olduğunu söylemişti.³¹⁸

1926 ve 1930 yıllarında bölgede yapılan tedip (bastırma) ve tenkil (uzaklaştırma) harekâtlarından sonra çıkarılan İskan Kanunu ve Tunceli kanunları bir dizi kanunlar neticesinde Merkezi otoritenin Dersim’de güçlenmeye başlaması feodal yapılanmayı rahatsız etmeye başlamıştı. Seyit Rıza önderliğinde organize olmaya başlayan ve Haydaran, Abbasuşağı, Yusufanlı, Demenanlı, Kureyşanlı ve Bahtiyar aşiretlerinin de katıldığı bir dizi olaylar başlamıştır.³¹⁹

1937 yılının 20 Mart gecesi, Harçık çayı üzerindeki Pah köprüsünün yakılması kanlı olayların başlangıcı olmuştur.³²⁰

Bölgedeki askeri birlikler ile asiler arasında çatışmalar devam ederken, Türk Hava Kuvvetlerine mensup uçaklar 3 Mayıs 1937 tarihinde Keçişeken köyünü bombalamaya başlamış, 4 Mayıs tarihinde de hükümet bölgede tedip (bastırma) ve tenkil (uzaklaştırma) harekâtının yürütülmesi ile ilgili karar almış ve uygulamaya koymuştur.³²¹

Tunceli harekâtına girişen 25 bin kişilik Türk ordusu, büyük bir mücadeleden sonra Haziran 1937’de isyancıları saklandıkları yerlerde sıkıştırmış ve çoğunu etkisiz hale getirmiştir. İsyanın lideri Seyit Rıza ise 10 Eylül’de Erzincan’da devlet güçlerine teslim olmuştur. Ekim ayının ortalarında

³¹⁷ a.e., s.481.

³¹⁸ Uluğ, N. H., Derebeyi ve Dersim, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2011, s.34.

³¹⁹ Çay, a.g.e., s.483.

³²⁰ Akyürekli, M., Dersim Sorunu (1937-1938), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2010, s.106.

³²¹ Çay, a.g.e., s.483.

başlayan ve 15 Kasım'da biten yargılamalardan sonra kendisiyle beraber 7 kişi idam edilmiştir.³²²

Devlete karşı silah kullanan muhalif altı aşiret yapılan operasyonlarla sindirilmiş, reisleri ve ileri gelenleri ya çatışmalarda öldürülmüş ya da idam edilmişlerdi. Bundan sonraki aşama, tenkil (uzaklaştırma) ve tedip etme (bastırma) harekâtının devamı niteliğindedir. Birinci aşama 1937'de son bulmuş ikinci aşama için 1938 baharı beklenmekteydi.³²³

2 Ocak 1938 günü Ovacık'tan gelen yedi jandarma eri, Kör Abbas, Keçel ve Bal aşiretleri tarafından Maksut Uşağı köyünde öldürüldü. Sonrasında Mercan Karakolu basılarak oradaki iki asker daha öldürüldü. Neticede bölgedeki aşiretler birleşerek direnme kararı aldılar.³²⁴

4.Umum Müfettişliği bölgede yeni bir askeri harekât yapılması konusunda İçişleri Bakanlığını ikna etmişti. Önerdiği üzere 1 Haziran'da hazırlıklar tamamlanmış ve öngörülen bölgelere birlikler intikal etmişti. 12 Haziran'da başlayan harekât iki aşamalıydı: Birinci aşama, 4.Umum Müfettişlik emrindeki birlikler Mercan Deresi, Merho Deresi ve Kalan Deresi'nde tedip (bastırma) ve tenkile (uzaklaştırma) devam edecekti. İkinci aşamada ise, 5 Ağustos'ta tedip (bastırma) ve tenkil (uzaklaştırma) nihayete erdirilecek, 8 Ağustos'ta 3.Ordu görevi devralacak ve harekât 26 Ağustos'tan önce bitecekti.³²⁵

16 Temmuz'da yapılan harekâtle, direnişin en kuvvetli olduğu Laç deresindeki direniş kırılmış, 23 Temmuz'da da mağaralarda saklananlar imha edilmişti.³²⁶

³²² Cılızoğlu, T., Kader Bizi Una Değil Üne İtti, Çağlayangil'in Anıları, İstanbul, Bilgi Yayınları, 2007, s.72.

³²³ Akyürekli, a.g.t., s.115.

³²⁴ Hallı, R., Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar, Ankara, Genel kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, Gnkur. Basımevi, 1972, s.410.

³²⁵ Hallı, a.g.e., s.442.

³²⁶ Akyürekli, a.g.t., s.119.

3.Ordu, tarama faaliyetlerini 16 Eylül 1938 gecesine kadar sürdürdü. Çocuk ve kadın gurupları yakalandı ve bu aşamada ölü veya diri olarak 7954 kişi ele geçirildi.³²⁷

3.Ordu Müfettişliğinin verdiği raporda; “Tunceli’de ayaklanma tertipçisi olan reis, kolbaşı ve seyitler ele geçirilmiş ve bölgeden çıkarılmıştır. Bundan sonra Tunceli’de genel bir ayaklanma tertip edecek, halkı teşvik ve tehdit ederek bunu gerçekleştirecek cüret ve böyle bir teşvik ve tehditte uyacak cesaret kalmamıştır” denilerek iki yıl süren Tunceli Tedip (bastırma) ve Tenkil (uzaklaştırma) harekâtının sona erdiği belirtilmiştir.³²⁸

3.5. PKK (KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ)

Yapılan inceleme ve araştırmalar göstermiştir ki dünya petrol rezervlerinin %60,5’i Ortadoğu’dadır. Ortadoğu’dan Avrupa’ya olası bir petrol akışının kesintisi, Avrupa sanayisinin ve askeri harekât merkezlerinin durması anlamına gelecekti.³²⁹

III.Enternasyonal’in yayın organı International Press Ağustos 1930’da İngiltere’nin Kürt politikasını şöyle açıklamıştı: “*Eğer bugün İngiliz bilginleri, dünya tarihinde önce Kürtlere karşı adalet sağlanması gerektiğinden ve gerçek Kürdistan’ın kurulmasına yardımın zorunlu olduğundan dem vuruyorsa, doğrusu bu adaletin fazlasıyla petrol ve kan koktuğunu söylemek gerekir.*”³³⁰

Emre Kongar da, Musul sorunu çerçevesinde Ortadoğu petrollerinin önemi vurgu yaparak, 1980’lerde başlayan bu sorunun o yıllardan kalma bir İngiliz oyunu olduğunu ancak, o yıllarda din ile karşımıza çıkartılanların şimdi ırkçı eğilimlerle denendiğini söylemektedir.³³¹

Bölgedeki petrol varlığı ABD ve Avrupa ülkelerini kısa zamanda Kürt sempatzanı yapmıştı. Öyle ki, dönemin sorunlarından birisi olan Filistin ile ilgili çözüm önerilerine karşılık Almanya hemen bir Kürt paketi çıkarıyordu.

³²⁷ Meydan, a.g.e., s.475.

³²⁸ Hallı, a.e., s.478.

³²⁹ K.K.K.lığı Yayınları, Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar, Ankara, 1982, s.53.

³³⁰ Aydoğan, M., Bitmeyen Oyun, İzmir, Umay Yayınları, 2009, s.123.

³³¹ Kongar, E., Küresel Terör ve Türkiye, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2002, s.91.

Hatta ABD ve Avrupa ortak hareketle Türkiye-İran-Irak üçgeninde bir Kürt Devleti için her ortamda çeşitli sözler vermeye başlıyorlardı.³³²

1984'te Türkiye ağır sanayi hamlelerine bir de GAP'ı katınca bir anda PKK ortaya çıkıverdi. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), suyun kontrolü ve bölgenin zenginleşmesi demektir. Bölgesel güç olma yolunda önemli bir aşamaydı ve PKK terörü bu işi engelleyecek, yüz yıllık Kürdistan hayalini yeniden gündeme getirecekti.³³³

Ancak PKK terör örgütünün ortaya çıkışı elbette 1984 yılında bir anda olmamıştır. Geniş özgürlükler içeren 1961 Anayasası, soğuk savaş döneminde dünyanın birçok yerinde meydana gelen ideolojik çatışmanın, Türkiye'de de şiddet ve terör üzerinden yaşanmasına mahal vermiş ve bu doğrultuda birçok dernek ve örgüt kurulmuştur. Özellikle Marksist/Leninist temellerin atıldığı bu dönem PKK terör örgütünün de fikrîsel temellerinin atıldığı dönem olmuştur.³³⁴

Türkiye'de Marksist/Leninist ideolojiye dayalı salt Kürtçülük faaliyetlerinin ilki 1 Mayıs 1969 tarihinde DDKO (Doğu Devrimci Kültür Ocakları) 'nun kurulmasıyla başlamış, derneğin eğitim faaliyetlerinde de iki ünlü isim Musa Anter ve İsmail Beşikçi yer almışlardır.³³⁵

Kürtçülük fikrini halka aşlamak amacıyla bildiri, bülten, afiş ve broşürler dağıtan DDKO'nun siyasal alana taşınmasındaki en önemli etken Türkiye İşçi Partisi (TİP) olmuştur. TİP, Dördüncü Kongresinin sonuç bildirgesinde "*Kürt Halkının demokratik özlemi ve istekleri doğrultusunda verdiği mücadelenin desteklendiği*"ni belirtmesi partinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasına neden olmuştur.³³⁶

DDKO derneğinin kısaltmalarında kullanılan harflerin başka bir anlamı daha tespit edilmiştir. Dımırım (ölürüm), Dıkujim (öldürürüm), Kurdistane

³³² Kürt Milli Ordusu Kuruluyor, İstanbul, Yüzyıl Dergisi, Yıl:2, S:6, 17 Mart 1991, s.11.

³³³ Avar, Hangi Dünya Düzeni, s.80.

³³⁴ Yılmaz, Ö., PKK Terör Örgütünün Siyasal Alan ve Legalleşme Faaliyetleri (1975-2006), Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara, Polis Akademisi Başkanlığı, 2007, s.8-10.

³³⁵ Çay, a.g.e., s.496.

³³⁶ Yılmaz, a.g.e., s.9.

(Kürdistanı), Dıgrım (Alırım-Kurarım) Kürtçe sözlerinin baş harflerini dikkat çekicidir.³³⁷

Aralarında, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi Mahir Çayan, Ertuğrul Kürkçü ve Ömer Ayna'nın da bulunduğu on kişi, iki İngiliz ve bir Kanadalı teknisyeni Mardin'in Kızıltepe İlçesine kaçırmış ve orada jandarmayla çıkan çatışmada Ertuğrul Kürkçü hariç hepsi ölmüştü. Olay öğrenciler tarafından kısa sürede duyulmuş ve Fakültede bildiri dağıtılmak suretiyle protesto edilmişti. Bu sırada 7 Nisan günü gözaltına alınan ve 27 Nisan günü tutuklanarak Mamak 2 No'lu cezaevine gönderilen öğrencilerden birisi de Abdullah Öcalan'dır.³³⁸

PKK terör örgütünün kurucusu Abdullah Öcalan, 1949 yılında Urfa'nın Halveti ilçesine bağlı Ömerli Köyü'nde doğmuştur. 1966 yılında Tapu Kadastro Lisesi'ni kazanarak Devlet Bursu ile parasız yatılı olarak okumak üzere Ankara'ya gelir. Marksist ideolojiyle ilk defa burada tanışan Öcalan, 1968 yılında mezun olur ve aynı yıl tapu kadastro memuru olarak Diyarbakır'a atanır.³³⁹

Yeni göreve başlayan memurların en az iki yıl aynı yerde çalışma zorunluluğu bilinmesine rağmen Öcalan, bir yolunu bulmuş ve birinci yılın sonunda İstanbul Bakırköy Tapulama Müdürlüğüne göreve başlamıştı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine giren Öcalan, daha sonra kaydını Ankara SBF'ne yatay geçişle aldirmişti.³⁴⁰

Öcalan, dini sohbetlere katılmış, muhafazakâr yazarların peşinden gitmiş ve son olarak Marksizm fikrini benimsemişti. Örgütün ikinci adamı olan Şemdin Sakık, Öcalan'ın bu arayışlarını şöyle ifade etmişti: “*Gençlik döneminde çaldığı ilk kapı Ülkü Ocakları Derneği'nin kapısıdır. O zamanlar geçerli olan Türkçülüktür. Güç olmayı burada dener. Ama Türkçülük yapması mümkün değildir. Çünkü daha Türkçeyi iyi konuşamaz ve kısa sürede dışlanır.*

³³⁷ K.K.K.lığı Yayınları, Türkiye'de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar, Ankara, 1982, s.59.

³³⁸ Mumcu, U., Kürt Dosyası, Ankara, Tekin Yayınevi, 1994, s.14.

³³⁹ Şener, a.g.t., s.108.

³⁴⁰ Mumcu, Kürt Dosyası, s.16.

*Burada aradığını bulamayacağını anlayınca, siyasi İslam'ın Milli Türk Talebe Birliğinin kapısına dayanır. Bu sefer de dinciliğe soyunmuştur.”*³⁴¹

Askeri liseye girememesi, milliyetçi ve dini gruplar arasında yer bulamamasının da etkisiyle Öcalan, Marksist-Leninist ideolojiye kaymış ve DDKO'nun faaliyetlerinden de etkilenecek şekilde 1970 yılında İstanbul DDKO'na üye olmuştur.³⁴²

Bir yandan DDKO'larda faaliyetlerini sürdüren Öcalan, diğer yandan Marksist-Leninist hareketleri de yakından takip etmektedir. Kültür bağlamında etkinlikleri destekleyen DDKO'lardan, bir grup arkadaşıyla birlikte Doğu sorununun silahlı mücadeleyle çözüleceği fikrini savunmaları nedeniyle ihraç edilmişlerdir. 12 Mart 1971 muhtırasıyla beraber DDKO'lar kapatılmış ve birçok üyesi de tutuklanmıştır.³⁴³

Abdullah Öcalan, 7 Nisan 1973'te birkaç arkadaşıyla birlikte Ankara'da Çubuk Barajı'na giderek gerilla yöntemleri ile ayaklanma hazırlamak gerektiğini ve bunun için parti kurmak gerektiğini anlatırken PKK'nın'da ilk temellerini atıyordu.³⁴⁴

Öcalan, öğrenci evleri, okul kantinleri ve yurtlarda öğrenci kesimini etkilemeye çalışırken, çeşitli semtlerde “Kültür, Güzelleştirme, Yaşatma” sıfatlı dernekler adı altında gençleri ve ailelerini ideolojik olarak eğiterek kadroya katma çabasına girmiştir.³⁴⁵

1975 ve 1976'da Kamer Özkan'ın Ankara Dikmen'deki evinde iki önemli toplantı daha gerçekleştiriyordu.³⁴⁶ Bu toplantılara katılanlar, daha sonra “Apocular” olarak bilinecek grubu oluşturan kadro olacaktır. Grubun içerisinde; Cemil Bayık, Baki Karer, Haki Karer, Kesire Yıldırım, Kamer

³⁴¹ Sakık, Ş., Apo, Şark Yayınları, Ankara, 2005, s.26.

³⁴² Öcalan, A., Bir Halkı Savunmak, Çetin Yayınları, İstanbul, 2004, s.255.

³⁴³ Ulutürk, S., PKK Terör Örgütünün Siyasallaşma Girişimi ve Türkiye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2007, s.46.

³⁴⁴ Mumcu, a.g.e., s.30.

³⁴⁵ Ulutürk, a.g.t., s.55.

³⁴⁶ Mumcu, a.g.e., s.30.

Özkan, Ali Haydar Kaytan, Şahin Dönmez, Mehmet Hayri Durmuş ve Resul Altınok gibi isimler öne çıkmaktaydı.³⁴⁷

Ocak 1977'de Ankara Mimarlar ve Mühendisler Odasında yapılan toplantıda Doğu ve Güneydoğu'da faaliyetlere başlanması kararı alınır. Mayıs 1977'ye gelindiğinde Öcalan, Kürdistan Seferi olarak nitelendirdiği Ağrı, Kars, Tunceli, Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Gaziantep'i kapsayan bir gezi gerçekleştirmiş ve toplantılara katılmıştır.³⁴⁸

Örgütün önde gelenlerinden Haki Karer'in faili meçhul şekilde öldürülmesinden sonra, Kızıl Yıldız (Sterka Sor) örgütünün lideri Alaattin Kapan'ı İskenderun'da öldürten ve artık tek lider olan Öcalan, partileşme çalışmalarına hız vermiş ve Ekim 1977'de parti programını yazmak üzere Gaziantep'e gitmiştir. Irak'taki Barzani yanlısı olarak kurulan Türkiye Kürdistan Demokratik Partisi (T-KDP) içerisindeki anlaşmazlıklar sonucu örgüte katılım artmış ve bu artışla birlikte Apocular bölgede silahlı eyleme başlamışlardır.³⁴⁹

Lice İlçesinin Ziyaret Köyünde Seyfettin Uğurlu'ya ait evde bir kongre gerçekleştirildi. 26-27 Kasım 1978 tarihlerindeki kongrede örgüt, bölgede "Kürdistan Devrimcileri" veya "Apocular" olarak bilinen ismini "Partiya Karkeren Kürdistan" (PKK) olarak duyurdu.³⁵⁰

PKK, Temmuz 1979'da Şanlıurfa Milletvekili Mehmet Celal Bucak'a saldırarak kuruluşunu ilan eder. Olay üzerine, Merkez komite üyesi Şahin Dönmez, güvenlik güçlerince yakalanır ve hakkında çok az şey bilinen örgütün programları ele geçirilerek örgütle ilgili önemli bilgilere ulaşılır. Durum üzerine Öcalan, Şanlıurfa'dan sınırı geçerek Suriye'ye oradan da Lübnan'a kaçar.³⁵¹

12 Eylül 1980 Askeri Darbe harekâtıyla birlikte birçok yasadışı örgüt gibi PKK'da Türkiye dışına çıkmıştır. PKK, Suriye'deki faaliyetlerine KYB

³⁴⁷ Yılmaz, a.g.t., s.14.

³⁴⁸ Öcalan, A., Devrimin Dili ve Eylemi, Weşanen Serxwebun Yayınları, 1996, s.100.

³⁴⁹ Yılmaz, a.g.t., s.17.

³⁵⁰ Özcan, N. A., PKK Tarihi, İdeolojisi, Yöntemi, ASAM Yayınları, Ankara, 1999, s.42-85.

³⁵¹ Bal, M. A., Savaş Stratejilerinde Terör, IQ Yayınları, İstanbul, 2003, s.166.

(Kürdistan Yurtseverler Birliği) ve Suriye'nin istihbarat örgütü Muhaberat'ın onayıyla başlamıştır. Ayrıca 1981-1982 yıllarında 300 kadar PKK'lı Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün kamplarında eğitime devam etmiş, eğitilen militanlar Suriye sınırını geçerek Adıyaman, Sason ve Dersim'e yerleşmişlerdir.³⁵²

Abdullah Öcalan ise Haziran 1981 tarihinde Şam'dan Lübnan'a geçerek Suriye sınırında bulunan ve Suriye ordusunca özel olarak korunan, Filistin Demokratik Halk Cephesinin cephaneliklerinin de bulunduğu Helve Kampını tamamen PKK'ya tahsis ettirmişti.³⁵³

Öcalan, bu dönemi şöyle ifade etmektedir: *“1981'in eğitim tarihimizde oldukça önemli bir yeri vardır. 300'e yakın bir sayıyla eğitimleri geliştirmeye çalışıyoruz.”*³⁵⁴

PKK, lojistik başta olmak üzere her türlü desteği Suriye'den görmüştür. Ancak, eylem yapmak gerektiğinde sınır dışına çekilmek ve bölgede rahat ilerleyebilmek gibi coğrafi şartlar açısından Kuzey Irak daha uygundu. PKK, bunun için bölgede güçlü olan ve Amerika ile işbirliği içinde olan Mesut Barzani'nin Kürdistan Demokrat Partisi (KDP)'nden onay alınarak faaliyetlere başladı. PKK ile KDP arasında 1982 yılında başlayan işbirliği 1983 yılında imzalanan ittifak ve işbirliği protokolüyle resmileşmiştir.³⁵⁵

Türkiye'deki terör faaliyetlerine Eylül 1983 tarihinde başlanması hedeflense de bir takım taktik sebeplerden dolayı gecikme olmuştur. Bunu aşmak amacıyla 1984 yılında partinin “ordu” kanadı olarak Kürdistan Kurtuluş Birliği (Hezen Rızgarıya Kürdistan-HRK) kurulmuştur.³⁵⁶

15 Ağustos 1984 tarihinde PKK için yeni bir dönem başlıyordu. Eruh ve Şemdinli ilçe merkezlerinin PKK'lı teröristlerce basılması neticesinde birer şehit olmuş, dokuz asker ve üç sivil vatandaşa yaralanmıştı. (Ek 2) Saldırıda ilk şehit olan er Süleyman Aydın olmuştu. Yaralı Astsubaylardan Memiş

³⁵² Özdağ, Ü., Türkiye Kuzey Irak ve PKK, ASAM Yayınları, Ankara, 1999, s.34.

³⁵³ Ersever, A. C., Kürtler PKK ve Abdullah Öcalan, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2010, s.84.

³⁵⁴ Öcalan, A., Devrimin Dili ve Eylemi, Weşanen Serxwebun Yayınları, 1996, s.172.

³⁵⁵ Yılmaz, a.g.t., s.49.

³⁵⁶ Şener, a.g.t., s.113.

Arıbaş ise saldırıdan beş gün sonra şehit oldu. Ancak bu haber gazetelere 18 Ağustos tarihinde düşmüş ve ülke üç gün sonra haberdar olabilmişti.³⁵⁷

Saldırının ardından karakoldaki silahları ve cephaneyi de kamyonlara yükleyerek kaçan PKK'lıları, Başbakan Turgut Özal önemsemese de, özellikle Genelkurmay hafife almamış ve ardı ardına operasyonlar düzenlemiştir.³⁵⁸

PKK, silahlı propagandanın yanı sıra Çin'in Komünist Lideri Mao'nun Halk Savaşı adını verdiği sistem çerçevesinde hareket eder. Buna göre;

- Merkezi politika üretecek ve uygulamaları izleyecek doğru bir yönetim,
- Halk kitlelerinin lider kadrosuyla bağlantısını kuracak olan sivil kitle örgütleri,
- Silahlı mücadele unsuru olarak gerillanın geliştirilmesi,
- Halkın destek ve ayaklanmasının sağlanması ve mücadele süresince muhafaza edilmesi,
- Siyasi yapılanmanın gerçekleştirilmesi,
- Eğitim, lojistik ve teknik konularda destek bulmak amacıyla bir korunma ve sığınma alanı olarak, eylem sahasına geçişe müsait ve eylem sonrasında sığınabilecek geri üs alanlarının sağlanması,
- İç ve dış kamuoyunun etki altına alınması,
- Uluslararası desteğin kazanılması.³⁵⁹

8 Kasım 1984 tarihinde, Şırnak'a bağlı Karageçit köyünde beşi kadın ikisi çocuk dokuz kişinin katledildiği ilk köy baskınından sonra, 5 Ağustos 1985'de ikinci köy katliamını gerçekleştirmiş, Van/Çatak'a bağlı Taşbıçak mezrasında yedisi çocuk, biri kadın olmak üzere 10 kişiyi daha katletmişlerdir.³⁶⁰

Çeşitli çevrelerce eylemlerin Türk silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirildi iddiaları ortaya atılsa da, 1992 senesinde gazeteci Mehmet Ali

³⁵⁷ Ayrılkıçılar Saldırısı: 1 Şehit, 12 Yaralı, Milliyet Gazetesi, 16 Ağustos 1984.

³⁵⁸ Özdağ, a.g.e., s.42.

³⁵⁹ Yılmaz, a.g.t., s.49.

³⁶⁰ Özdağ, a.g.e., s.44.

Birand'ın Abdullah Öcalan ile gerçekleştirdiği röportajda durum netliğini ortaya çıkarmıştı. Birand, “Eylemlerinizi arasında öyle eylemler var ki, zamanında kadın da ölüyor, çocuk da ölüyor, yani o korumaya çalıştığınız halkı karşınıza almıyor musunuz?” diye sorduğu soruya Abdullah Öcalan şöyle cevap vermişti: “O, bir eylem, bir derinleşme nedeni olarak ele alınıyor. Bir küçük grup gitmişse, o gruptan yeni bir insanlık nasıl yaratılır, öyle telafi ediliyor. Kalanlar için bu duruma yol açan tutum ve kişilikler ele alınarak, yapılması gerekenler yapılıyor ve böylece ağır vicdani yükten kurtulmaya çalışılıyor.”³⁶¹

1986 senesi içerisinde yapılan saldırılarda 67 sivil vatandaş katledilmiş, 48'i de yaralanmış, Eruh'un Ormanardı köyü ile Şırnak'ın Geçitboyu Köyü basılarak katliamlar yapılmıştır. Bu politika Vietkong tarzı bir terör taktiği olup, 20.yüzyılın başında Taşnaklar'ın Osmanlı Devletine bağlı Ermenilere karşı uyguladığı politika ile büyük benzerlikler göstermektedir.³⁶²

Halk üzerinde kullanılan yoğun şiddet, gençlerin ve çocukların kaçırlması, örgüte asker vermeyenlerin öldürülmesi, İran-İrak Savaşı sırasında Türkiye sınırına akın eden 60.000 ila 80.000 Iraklı Kürdün içeri alınması ve Körfez Savaşı sonrasında Saddam Hüseyin'in Kürt ayaklanmasını bastırmak için gerçekleştirdiği operasyondan kaçan 250.000 ila 500.000 mülteciye sınırların açılması ile PKK terör örgütü, 1988 yılında 1.500 olan silahlı eleman sayısını 1991 yılında 12.000'e ve 1992 yılında 16.000'e çıkartmıştır.³⁶³

1991 Körfez Savaşının ardından PKK, Kuzey Irak'taki varlığını sağlamlaştırmıştır. Savaş sonrası PKK, Irak ordusundan önemli miktarda silah yardımı almıştır. Bunun yanında Irak'ın denetiminden kurtulan Kuzey Irak'ta oluşan silah pazarı PKK'nın modern silahlara ulaşmasını sağlamıştır.³⁶⁴

Türk Silahlı Kuvvetleri ve bölgedeki bazı Kürt gruplarının ortaklaşa düzenledikleri operasyonlarda 1.500-2.000 arasında PKK militanı öldürülmüş, yaralananlar ve teslim olanlarla birlikte örgütün kaybı 4.000-4.500'ü

³⁶¹Abdullah Öcalan Röportajı, 1992, <http://www.mehmetalibirand.com.tr/videogoster.asp?id=21>, (03 Ocak 2004).

³⁶² a.e., s.45.

³⁶³ Yılmaz, a.g.t., s.58.

³⁶⁴ Şener, a.g.t., s.114.

bulmuştur.³⁶⁵ Bunun üzerine 13 Mart 1993 tarihinde KYB lideri Celal Talabani ile anlaşan Öcalan, toparlanmak üzere güçlerini Kuzey Irak'a kaydırması için gerekli zamanı kazandıracak, ateşkes isteğini kamuoyuna duyurmuştur.³⁶⁶

Sonuçta bir terör örgütü olan PKK, rahat durmamış, Cizre ve Diyarbakır'da Nevruz kutlaması yapan halk arasında provokasyon çıkarmıştır. Olaylar üzerine TSK operasyonlarına devam etmiştir. Operasyonları gerekçe gösteren ve başlarında Şemdin Sakık'ın bulunduğu bir grup PKK'lı terörist, 24 Mayıs 1993 tarihinde Elazığ-Bingöl karayolunun Çevrîmpınar yol ayrımında otobüslerden indirdikleri silahsız ve sivil giyimli 33 er, 3 öğretmen ve 2 sivil vatandaşımızı hunharca katlettikten sonra sözde ateşkes de sona ermiş oldu.³⁶⁷

PKK terör örgütünün gerçekleştirdiği toplu katliamlardan bir diğeri de “Başbağlar Katliamı” olarak bilinen katliamdır. 5 Temmuz 1993 günü akşam saatlerinde Erzincan'a 180, Kemaliye İlçesi'ne 70 kilometre uzaklıktaki Yukarı Barasor Vadisi'nin en son köyü olan Başbağlar'a gelen 100 kadar terörist ezanın okunduğu sırada camiye giren örgüt mensupları cemaati zorla dışarı çıkardı. 1,5 saat örgüt propagandası yaptıktan sonra tüm erkekler kurşuna dizilerek 28 kişi katledildi. Daha sonra bütün köy ateşe verildi ve aralarında 214 ev, köy okulu, köy camii, halkevi yakıldı. Yakılan evlerde saklanan biri kadın dört kişi de yanarak hayatını kaybetti. (Ek 3)³⁶⁸

PKK terörünün sembol fotoğrafı haline gelen katledilmiş bebek fotoğrafı ise maalesef 1993 yılının Ekim ayında Siirt'in Baykan İlçesi'ne bağlı Günbuldu Köyü Derince Mezrasında gerçekleşen saldırı sonrası Hürriyet gazetesi muhabiri Hayrettin Karateke tarafından çekilecekti.³⁶⁹

21 Ekim 1993 gecesini mezrayı basan 60 kadar PKK'lı, 31 korucunun çevrede pusuda bulunmasını fırsat bilerek roketatar ve otomatik tüfeklerle ateş açtı. Korucuların dikkati bir noktada toplanırken, başka bir terörist grup, çevresi dağlarla çevrili bir vadi içerisindeki mezrayı sardı. Teröristler evlerinde

³⁶⁵ Ulutürk, a.g.t., s.61.

³⁶⁶ Ersever, A. C., Üçgöndeki Tezgah, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2007, s.195.

³⁶⁷ Şehirli, A., Türkiye'de Bölücü Terör Hareketleri, Burak Yayınları, İstanbul, 2000, s.329.

³⁶⁸ Sarsılıyor, Milliyet Gazetesi, 7 Temmuz 1993.

³⁶⁹ Sembol Oldu, Hürriyet Gazetesi, 22 Kasım 1998, s.5.

tütün saran korucu ailelerini kadın-çocuk demeden silah zoruyla dışarı çıkararak ilkokulun önünde topladılar. Korucuları, “*Aileleriniz bizim elimizde, teslim olmazsanız hepsini kurşuna dizeceğiz*” diye tehdit ettiler. Korucular direnmeye devam ederken, acımasız katliamlardan biri daha gerçekleştirildi. Teröristlerin otomatik tüfeklerle açtığı ateşle, biri hamile olmak üzere 14’ü çocuk, sekizi kadın toplam 22 masum vatandaş katledildi. Gözlerini kan bürüyen, amaçlarının 'Kürtler'i kurtarmak' olduğunu söyleyen örgüt, kendi soylarından gelen masum vatandaşları tek tek katledip, yedisini de yaralamakla yetinmediler ve sekiz evi de ateşe verdiler. Ölenler arasında adı henüz konulmamış bir bebek de vardı. Ölen diğer çocuklardan Firuvet Erdem'in iki yaşındaki oğlu Zeynettin, Yılmaz Erdem'in üç aylık bebeği Yılmaz Erdem ve Saime Erdem'in altı aylık bebeği Saime'de bulunuyordu. Diğer ölenlerin adları ve yaşları ise şöyleydi: Nevrettin Erdem (10), Anıl Erdem (60), Merdiye Erdem (25), Saime Erdem (30), Emiyettin Erdem (8), Münasip Erdem (10), Kevser Erdem (12), Zaru Erdem (55), Saki Erdem (10), Bedriye Erdem (25), Serkan Erdem (3), Barış Erdem (4), Cumhuriyet Erdem (8), Firuvet Erdem (25), Raife Erdem (60), Amine Erdem (28), Hasibe Erdem (15).(Ek 4)³⁷⁰

Tam da bu dönemde bazı basın organlarında askerin köy yaktığı haberleri çıkmaya başlamıştır. Bu tip haberler yıllar sonra da bu siyaset için çokça kullanılacaktır. Bu haberlerden birisi de Evin Aydar (Çiçek) tarafından yapılmıştır. Evin Aydar (Çiçek), eski DEP milletvekili ve PKK'nın 1995'te kuracağı “Sürgündeki Kürt Parlamentosu” ve 1999'da kuracağı “Kürdistan Ulusal Kongresi” oluşumlarının kurucusu Zübeyir Aydar'ın eski eşidir. Evin Aydar'ın haberine göre, TSK Şırnak'ın köylerinde ve mezralarındaki evleri, ekinleri yakıyor, korucu olmak istemeyen halka baskı ve şiddet uyguluyordu.³⁷¹

Örgüt, itibarsızlaştırma eylemi çerçevesinde bir takım eylemlerde bulunuyordu. Bölgede asker üniformasıyla dolaşan grupların varlığı tespit edilmişti. Ormanlarda çıkan yangınlarla ilgili de dönemin İçişleri Bakanı Nahit

³⁷⁰ Katliam 22 Ölü, Milliyet Gazetesi, 23 Ekim 1993.

³⁷¹ Aydar, E., Şırnak'ta Köyler Yakılıyor, İstanbul, Yüzyıl Dergisi, 26 Ağustos 1990, Yıl:1, S:4, s.20.

Menteşe, çatışma sırasında atılan bomba ve havan topunun etkisiyle olabileceğini söylemiştir.³⁷²

Örgüt bir taraftan eylemleriyle hem gündemi, hem hükümeti hem de TSK'yı meşgul ederken, öte yandan da ekonomik gelirine odaklanmıştı. PKK'nın 1984-1997 yılları arasındaki kaçakçılık olayında 2,5 ton eroin, 21 ton esrar, 4,5 ton baz morfin, 2 ton ve ayrıca 2 milyon kök Hint keneviri, 22 asetik anhidrit, 277.000 amfetamin tablet ele geçirilmiştir. PKK, Lübnan'ın Bekaa vadisinde yılda 60 ton eroin üretilip, bunu Doğu ve Güneydoğu illerinden Türkiye'ye sokup, İstanbul ve batı illerine oradan da Avrupa'ya sevk etmektedir.³⁷³

İngiliz NSIS Teşkilatı, PKK'nın 430 milyon Fransız Fransı olan 1993 yılı bütçesinin %44'lük bölümünün uyuşturucu ticaretine dayandığını belirtmektedir. Riskli ancak çok kârlı olan uyuşturucu ticareti, bir'e beş bin kâr payıyla terör örgütüne önemli bir yere sahiptir.³⁷⁴

Amerikan Dış İlişkiler Konseyi (CFR)'nin³⁷⁵ kıdemli üyesi, ABD'nin eski Türkiye Büyükelçisi Morton Abramowitz, Foreign Policy dergisinde yayımlanan yazısında Türkiye'nin Kürt meselesi çerçevesinde parçalanabileceğini³⁷⁶ belirtmesinden bir ay sonra, Almanya'dan yola çıkarak İncirlik Üssüne malzeme götüren NATO tırında, PKK'ya ulaştırılmak üzere hazırlanmış askeri donatım malzemeleri yakalanmıştı.³⁷⁷

Süreç boyunca örgüte destek veren ülkeler Irak, İran, Ermenistan, Libya, Rusya, Yunanistan, Bulgaristan ve Lübnan'dır. Bunun yanı sıra bölgesel unsurlardan da destek gören örgüt FKÖ, IKDP, KYB ve ASALA tarafından desteklenmiştir.³⁷⁸

³⁷² Cumhuriyet, 24 Ekim 1994, s.4.

³⁷³ Şehirli, a.g.t., s.90.

³⁷⁴ Özcan, a.g.e., s.149.

³⁷⁵ Prof. Carrol Quigley, CFR'nin yapısı ile ilgili şöyle demektedir: “Finansal kontrolün özel ellerde toplandığı bir dünya sistemi, dünyadaki tüm ülkelerin politik sistemlerini ve dünya ekonomisini, bir bütün olarak hedeflemektedir.” Avar, Kaçın Demokrasi Geliyor, s.138.

³⁷⁶ Türkiye Parçalanabilir Raporu, Milliyet Gazetesi, 06 Temmuz 1993.

³⁷⁷ Avar, Hangi Dünya Düzeni, s.84.

³⁷⁸ Kalem, A., PKK Terör Örgütünün ETA ve IRA Terör Örgütleri ile Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi SBE, İstanbul, 2011, s.37-38.

TSK, ilk olarak 1994'te sonra da 1997 yılında Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyon düzenlemiş bu operasyonlar sonucunda iyice zayıf düşen örgüt, KDP ile yeniden anlaşma çabalarına girmiştir. 1998 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel başkanlığında Çankaya Köşkü'nde toplanan Milli Güvenlik kurulunda, PKK'yı himaye eden Suriye'ye karşı gerekirse askeri güç kullanılabileceği gündeme gelmiştir.³⁷⁹

Baskılar sonucu Suriye, Öcalan'ı sınır dışı etmek zorunda kalmıştır. Buradan Yunanistan'ın başkenti Atina'ya geçen Öcalan'ı, Yunan Gizli Servisi'nin başı Albay Haralambas Stavrakis ile yardımcısı Bnb. Sava Kalandarides karşılamıştır. Yunan Hükümeti tarafından iltica talebi reddedilen Öcalan, Yunan Gizli Servisi'nin ayarladığı uçakla yanında Bnb. Kalandarides ile birlikte Moskova'ya hareket etti.³⁸⁰

Öcalan'ın Rusya'ya sığınma hakkı talebi 4 Kasım 1998 tarihinde Rusya Parlamentosu'nun alt kanadı DUMA tarafından onaylansa da Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Aleksander Lebedev Dışişleri'ne iki kez çağrılarak uyarılmış, neticesinde Öcalan burada da barınmamış ve İtalya'ya sığınmıştır.³⁸¹

Adalet Bakanlığı'nın Öcalan'ı iade talebi, İtalya'nın Adalet Bakanlığı Müsteşarı Carleone tarafından reddedilmişti. Nedeni olarak, ülkesinin idam cezası ile karşı karşıya olan birisini vermeyeceğini açıklaması üzerine iki ülke ilişkileri olumsuz yönde etkilenmiştir. Öcalan ve yanındakiler İtalya'da da istenmez ve zorunlu olarak tekrar havalanırlar. Uçak Avrupa semalarında daha yere inmeden her ülkeden red cevabı ile karşılaşır. Bu durum batı basınında da alay konusu olmuştur.³⁸²

Son olarak Kenya'nın Yunanistan Büyükelçiliğine sığınan Öcalan, 15 Şubat 1999'da, başlarında Özel Kuvvetler Komutanı Tümgeneral Engin

³⁷⁹ Şener, a.g.t, s.115.

³⁸⁰ Doğan, İ., 1966 Yılından Sonra Uluslararası Komplo, Mem Yayınları, İstanbul, 2002, s.59.

³⁸¹ Ulutürk, a.g.t, s.69.

³⁸² Dilenci Uçağı, Hürriyet Gazetesi, 3 Şubat 1999.

Alan'ın bulunduğu özel ekip tarafından yakalanır ve bir gün sonra 16 Şubat 1999'da Türkiye'ye getirilir.³⁸³

Askeri helikopterle Mudanya'ya oradan da Poyraz isimli hücumbotla İmralı adasına getirilen Öcalan'ı, Albay Hasan Atilla Uğur sorgulamak üzere teslim almıştır. Oldukça tedirgin ve korkmuş gözükten Abdullah Öcalan'ın, Albay H. Atilla Uğur'a ilk sorusu “*Beni asacak mısınız?*” olmuştu. Albay Uğur'un cevabı ise netti: “*Ben devletimin emrindeyim.*”³⁸⁴

3,5 aylık sorgulama, soruşturma ve hazırlıktan sonra 31 Mayıs 1999 günü İmralı adasında geniş güvenlik önlemleri altında mahkemeye çıkartılan Öcalan, dört haftalık bir yargılamadan sonra TCK'nın 125. Maddesine göre idam cezasına çarptırıldı.³⁸⁵

2001 Ekim ayındaki ilk Anayasa değişikliği, koalisyon ortakları Bülent Ecevit, Mesut Yılmaz ve Devlet Bahçeli'nin önerisi ile yapıldı. AK Parti o tarihte henüz iki aylık bir partiydi ancak Fazilet Partisi'nin kapatılmasıyla birçok FP milletvekili de Ak Parti'ye geçmişti. Yapılan ilk değişiklikle Anayasa'ya, “Savaş tehdidi ve terör suçları dışında ölüm cezası verilemez” maddesi eklendi. DYP ret oyu verdi. Sonuçta DSP-ANAP-MHP-SP ve Ak Parti'nin 368 kabul oyuna karşılık, 65 ret oyu ile idam cezasının sınırı daraltıldı.³⁸⁶

3 Ağustos 2002'de ise MHP, Ak Parti ve SP itiraz etse de, Meclis'ten bir yasa daha ANAP ve DSP oylarıyla geçti. “Savaş ve çok yakın savaş tehdidi hâllerinde işlenmiş suçlar hariç” diğer idam cezaları müebbet ağır hapse dönüştürüldü. Öcalan da kapsama girdi. Ardından 7 Mayıs 2004 tarihinde yeni bir Anayasa değişikliği yapıldı. Meclis'te iki parti Ak Parti ve CHP vardı. Teklif, 193 Ak Parti'li milletvekilince TBMM'ye verildi ve “Savaş ve terör”

³⁸³ Apo Türkiye'de, Zafer, Hürriyet Gazetesi, 16 Şubat 1999.

³⁸⁴ Uğur, H. A., Abdullah Öcalan'ı Nasıl Sorguladım, İstanbul, Kaynak Yayınları, 8. Basım, 2011, s.21.

³⁸⁵ Hainin Sonu, Hürriyet Gazetesi, 30 Haziran 1999.

³⁸⁶ Özgönül, E., (t.y.), İdam Cezasını Kim Kaldırdı, <http://www.gazeteport.com.tr>, (03 Eylül 2013).

istisnası da kaldırıldı. Anayasa'ya "Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez" maddesi eklendi.³⁸⁷

Abdullah Öcalan, 16 Şubat 1999'dan beri ilk getirildiği yer olan İmralı adasında cezasını müebbet hapis olarak çekmektedir.

Türkiye, PKK terörüne 1984'ten bu yana çok ağır kayıplar vermiştir. Prof. Dr. Ümit Özdağ, bu kayıplara ilişkin insani ve maddi rakamların doğru olarak tespit edilemediğini söylemektedir. Özdağ, 1984-2009 Ağustos tarihleri arasında 4.241 şehit asker, 217 şehit polis, 1.378 şehit köy korucusu ve 5.669 şehit sivil yurttaş olmak üzere toplam 11.505 yurttaşımızın hayatını kaybettiğini, aynı dönemde PKK'nın vermiş olduğu kaybında 29.639 olduğunu belirtmiştir.³⁸⁸

Terörle mücadelenin doğrudan veya dolaylı ekonomik boyutuyla ilgili Türkiye'de yapılmış tek bilimsel çalışma Prof. Dr. Server Mutlu'ya aittir. Servet Mutlu, tamamı devletin harcamalarını gösteren kaynaklardan yola çıkarak yaptığı araştırmalar neticesinde terörden ve terörle mücadeleden kaynaklanan (doğrudan veya dolaylı) toplam maliyetin 2005 yılı itibarıyla 85,37 milyar TL olduğunu söylemiştir.³⁸⁹

Önceleri "Şark Sorunu" sonra "Güneydoğu Sorunu" ve son olarak "Kürt Sorunu" ismini alan durumla ilgili olarak siyasi partilerden sivil toplum kuruluşlarına, askerden yabancı devletlere kadar hazırlanmış 50'nin üstünde rapor vardır. İşte bu raporlardan biri olan Genelkurmay'ın hazırladığı 7 Aralık 2007 tarihli raporda PKK'nın AB adaylık sürecinden destek aldığına dikkat çekilerek, bazı AB ülkelerinin geçmişte örgüte olan destekleri vurgulanmıştır. Raporda ayrıca terörün henüz bitmediği ve 4.500 silahlı teröristin halen tehdit olduğu bildirilirken, Kürtçe TV, eğitim ve kültürel haklar gibi masum taleplerle siyasallaşmaya çalıştığının altı çizilmektedir.³⁹⁰

³⁸⁷ a.g.m.

³⁸⁸ Özdağ, Ü., 08 Ağustos 2011, PKK ile Mücadelede Verilen Kayıplar, <http://www.21yyte.org>, (05 Eylül 2013).

³⁸⁹ Mutlu, S., Ayrılıkçı PKK Terörünün Ekonomik Maliyeti, İstanbul, 21. Yüzyıl Dergisi, S.5, 2008, s.1.

³⁹⁰ Akçura, B., Devletin Kürt Filmi, İstanbul, New Age Yayınları, 2009, s.29-439.

Hangi ideolojiye dayanırsa dayansın her ayrılıkçı hareket gibi PKK terör örgütü de, kendisini ve yaptıklarını meşru gösterme çabası içindedir. Meşruiyet kazanmak için de kendisi ile “self-determinasyon” (ulusların kendi kaderini tayin hakkı) ilkesi arasında bir bağ kurmaya ve kültürel, sosyal, ekonomik verilerle de haklılığını uluslararası kuruluşlar nezdinde ispatlamaya çalışmaktadır.³⁹¹

Self Determinasyon, yani ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilk olarak 18 Ocak 1918 tarihinde Amerikan Başkanı Woodrow Wilson’ın 14 maddelik liberal ilkeleriyle ortaya atılmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı öncesi İmparatorlukların parçalanmasında etkin bir düşünce olmuşsa da, Milletler Cemiyeti döneminde bir hukuk ilkesi olarak tanınmamıştır.³⁹²

Ayrıca 1912 yılında Wilson, Türkiye sınırları içinde bir Kürdistan ve bir de Ermenistan haritası çizerek “*Amerikan Kapitalizminin temel hedefi, zayıf ülkelerin hammaddelerini ve ulusal pazarlarını açık birer kapı olarak tutmaktır. Bunun için diplomasi ve gerekirse zor kullanılmalıdır*” demiştir.³⁹³

Diyarbakır Bağımsız Milletvekili Leyla Zana’nın Irak’ta Barzani’ye yakınlığıyla bilinen Rudaw gazetesine verdiği röportaj ertesi gün Türkiye’de gazete manşetlerine yansımıştı. Zana, ABD Başkanı Wilson’ın ortaya attığı Self-Determinasyon ilkesine dayanarak “*Kürtlere özerklik yetmez, kendi kaderimizi tayin etmek istiyoruz*” demiştir.³⁹⁴

3.5.1. PKK Sonrası Kürt Siyasetinin Legal Oluşumları

PKK, silahlı eylemleriyle kendini hem Türk hem de dünya kamuoyuna tanıtmıştı. Artık taleplerini yasal mecralarda kovuşturmak gerektiğini düşünüyordu.

Genel Kurmay Başkanlığınca hazırlanan “Neden Hedef Türkiye” adlı belgeselde Türkiye’nin “komşu” ülkeleri tanıtılırken Ermenistan’ın “4T” planı

³⁹¹ Atar, O., Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Terörizmin İdeolojik Kökenleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü, 2005, s.87.

³⁹² Ünsal, Z. E., 05 Ocak 2012, Türkiye’de Self-Determinasyon Neden Mümkün Değildir, <http://www.21yyte.org>, (06.09.2013).

³⁹³ Avar, Kaçın Demokrasi Geliyor, s.74.

³⁹⁴ Zana: Kürtlere Özerklik Yetmez, Taraf Gazetesi, 28 Aralık 2012.

anlatılmaktadır. Buna göre plan şu dört kavrama dayanmaktadır: Tanıtım, Tanınma, Tazminat ve Toprak. Yani, sözde Ermeni sorunu tüm dünyada terör yoluyla "Tanıtılacak", sözde iddialar dünya kamuoyunca kabul edilip Türkiye’ce "Tanınacak", sözde soykırımdan dolayı Türkiye'den "Tazminat" alınacak ve "Büyük Ermenistan" rüyasını gerçekleştirmek için gerekli olan "Toprak" Türkiye'den koparılacaktır.³⁹⁵

PKK terör örgütü de benzer bir sıralama izlemiş, terör örgütleriyle kendini kamuoyuna tanıtmış, siyasi partiler aracılığıyla ve planın arkasındaki devletler tarafından tanınmış durumdadır. Tazminat ve toprak talepleri ise yine siyasi çizgisindeki yetkili kişiler tarafından zaman zaman dile getirilmektedir.³⁹⁶

3.5.1.1. Halkın Emek Partisi (HEP)

HEP, 7 Haziran 1990 tarihinde SHP’den ayrılan 10 milletvekili tarafından Fehmi Işıklar başkanlığında kurulmuştur. 20 Ekim 1991 seçimlerinden önce SHP ile HEP’in kurduğu ittifak neticesinde SHP 88 milletvekili çıkarmış,³⁹⁷ bunlardan 22 tanesi radikal görüşlü Kürt milletvekilleri olmuştu.³⁹⁸

6 Kasım 1991’de milletvekillerinin yemin töreni sırasında bazı Kürt milletvekilleri yemin metninin “milletvekillerinin, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü” korumakla yükümlü kılan kısımlarını tekrarlamaması mecliste kargaşaya sebep oldu. Mart 1992’de ise SHP listesinden meclise giren milletvekillerinden 14’ü istifa edip kendi partilerine (HEP) yeniden katıldılar.³⁹⁹

HEP Milletvekillerinden Ahmet Türk Almanya’da yaptığı bir konuşmada PKK için; “*Hiçbir insan düzenini, yaşamını bozarak bir mücadele içine girmez. Bugün baskı, şiddet ve buna benzer şeyler olmasaydı herhalde hiç*

³⁹⁵ Dört T Planı, http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/ozet/dort_t.html, (04.09.2013); Genel Kurmay Harekât Başkanlığı (Yapımcı), Neden Hedef Türkiye [Belgesel], Türkiye, (ty).

³⁹⁶ Baydemir’den Yeni Tahrik, 07 Ocak 2009, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/119512-baydemirden-yeni-tahrik>, (04.09.2013).

³⁹⁷ 1991 Türkiye Genel Seçimleri, <http://tr.wikipedia.org>, (04 Eylül 2013).

³⁹⁸ Ulutürk, a.g.t., s.72.

³⁹⁹ a.t., s.72.

kimse dağ başlarında olmak istemezdi” diyerek örgütün faaliyetlerini meşru gördüğünü beyan etmiştir.⁴⁰⁰

"Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma amacını taşımak ve bu yolda faaliyette bulunmak” iddiasıyla kapatılması istenen HEP’in, Anayasa Mahkemesi 11 üyenin oybirliği ile 14 Temmuz 1993’de kapatılmasına karar verildi.⁴⁰¹

3.5.1.2. Özgürlük ve Eşitlik Partisi (ÖZEP)

HEP kapatılmadan önce 25 Haziran 1992’de kurulan partiye geçen 18 milletvekili tarafından kuruldu. Aynı yıl parti HEP’e katılarak kendini feshetti.⁴⁰²

Bu onsekiz milletvekilinin isimleri şöyledir: Mahmut Kılınç, Nizamettin Toğuç, Mehmet Hatip Dicle, Mahmut Uyanık, Sedat Yurtdaş, Leyla Zana, Mehmet Sincar, Ahmet Türk, Mehmet Ali Yiğit, Sırrı Sakık, M. Emin Sever, Muzaffer Demir, Zübeyir Aydar, Naif Güneş, Mahmut Alınak, Orhan Doğan, Selim Sadak ve Remzi Kartal.⁴⁰³

3.5.1.3. Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)

Özgürlük ve Demokrasi Partisi, HEP’in kapatılma ihtimaline karşı 19 Ekim 1992’de kurulmuş, ancak 23 Kasım 1993 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi tarafından programındaki devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü aleyhine hükümler bulunması nedeniyle kapatma davası açılmıştır.

30 Nisan 1993 tarihinde ÖZDEP’in avukatlığını Hasip Kaplan’ın yaptığı Anayasa Mahkemesi’ndeki dava devam ederken ÖZDEP’in kurucu üyelerinin toplantısında ÖZDEP’in feshedilmesine karar verildi. 11 Mayıs 1993 tarihinde Baş Savcı tarafından anayasa mahkemesine davanın esasına

⁴⁰⁰ Yalçın, S., İki Milletvekilinin İdamı İsteniyor, İstanbul, Yüzyıl Dergisi, 16 Eylül 1990, Yıl:1, S:7, s.19.

⁴⁰¹ HEP, DEP ve HADEP’te Kapatılmıştı, 11 Aralık 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1172724>, (04 Eylül 2013).

⁴⁰² Beş Parti Kapatıldı, Radikal Gazetesi, 12 Aralık 2009.

⁴⁰³ TBMM Başkanlığı Genel Sekreterliği, Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı, 13 Eylül 2006 tarih ve 58683 sayılı yazısı.

ilişkin mütalaasını hazırlamış ancak, ÖZDEP'in gönüllü kapatmaya gitmesinden dolayı esasa ilişkin mütalaasını sunmamıştır. 14 Temmuz 1993 tarihinde Anayasa Mahkemesi, programının Devletin bölünmez bütünlüğünü ve ulusun birliğini bozmaya yönelik olduğu ve Anayasa ile siyasi partilerin kuruluşuna ilişkin Kanununun 78 (a), 81 (a) ve (b) bölümlerini ihlal ettiği gerekçesi ile ÖZDEP'in kapatılmasına karar vermiştir.⁴⁰⁴

3.5.1.4. Demokrasi Partisi (DEP)

HEP'in kapatma davası sürerken 7 Mayıs 1993'de kurulan partinin Genel Başkanlığı'na Yaşar Kaya getirildi. Ancak kısa süre sonra Yaşar Kaya ve yedi parti yöneticisi tutuklandı. SHP'den siyasete giren ancak partiden ihraç edilen Kürt milletvekilleri bir süre sonra DEP'e katıldı. 4 Eylül 1993'te DEP milletvekili Mehmet Sincar, Batman'da öldürüldü.⁴⁰⁵

Ocak 1994'te yapılan DEP Kongresinde, PKK bayrakları asıldı ve Türkiye işgalci ve düşman ülke olarak tanımlandı. 12 Şubat 1994'te Tuzla tren istasyonuna PKK'nın koyduğu bombanın patlaması sonucu 5'i Yedek Subay Okulu öğrencisi, 6 kişi hayatını kaybetti, 16 askeri öğrenci ve 11 er yaralandı. Olay üzerine açıklama yapan ve başkanlığa yeni seçilen Hatip Dicle, bir savaşta üniformalı herkesin hedef olduğunu söyledi.⁴⁰⁶

Meclis, 2 Mart 1994 tarihinde DEP milletvekilleri Hatip Dicle, Orhan Doğan, Leyla Zana, Ahmet Türk, Sırrı Sakık ve Bağımsız Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın dokunulmazlıklarını kaldırdı. Aynı gün Meclis'ten çıkan Hatip Dicle ve Orhan Doğan gözaltına alındı. Diğer milletvekilleri, arkadaşları serbest bırakılana kadar Meclis'ten ayrılmamaya karar verdi. Ertesi gün DEP milletvekili Selim Sadak'ın da dokunulmazlığı kaldırıldı. Meclis'te bekleyen milletvekilleri 4 Mart'ta Ankara DGM'ye giderek teslim oldu ve kararın iptal edilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Mahkeme Selim Sadak'ın dokunulmazlığını kaldırarak kararı iptal ederken, DGM'nin 16 Mart'ta tutukladığı milletvekilleri cezaevine konuldu. 3 Ağustos'ta başlayan dava 8

⁴⁰⁴ Özgürlük ve Demokrasi Partisi, <http://tr.wikipedia.org>, (04 Eylül 2013).

⁴⁰⁵ HEP, DEP ve HADEP'te Kapatılmıştı, 11 Aralık 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1172724>, (04 Eylül 2013).

⁴⁰⁶ Tuzla Katliamı, Sabah Gazetesi, 17 Şubat 1994.

Aralık'ta toplam 89,5 yıl hapis cezası verilmesiyle sonuçlandı. Anayasa Mahkemesi, Demokrasi Partisi hakkında 16 Haziran 1994'te kapatma kararı aldı.⁴⁰⁷

3.5.1.5. Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)

11 Mayıs 1994'de bu kez Murat Bozlak ve bazı eski DEP'li milletvekilleri tarafından Halkın Demokrasi Partisi kuruldu. 1995 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde 1 milyon 171 bin 623, 1999 yılındaki seçimlerinde 1 milyon 482 bin 196 oy aldı. 1999 yılındaki yerel seçimlerinde 37 belediye başkanlığı kazandı. Partinin kongresinde PKK bayrakları ve Öcalan posterleri açılması, Türk bayrağının indirilmesi nedeniyle gözaltına alınan Bozlak ve bazı parti yöneticileri tutuklandı.⁴⁰⁸

Anayasa Mahkemesi Başkanı Mustafa Bumin, 13 Mart 2003 tarihinde kapatılan partinin kapatma kararının oy birliğiyle alındığını belirterek gerekçeyi şöyle açıkladı: "*Partinin PKK'ya yardım yataklık ettiği ve yasadışı eylemlerin odağı haline geldiği anlaşıldığından Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı siyasi partiler kanununun 101 ve 103. maddeleri gereğince kapatılmasına karar verilmiştir.*"⁴⁰⁹

Bumin, alınan karar gereği beyan ve eylemleriyle partinin kapatılmasına neden olan kurucuları dâhil üyelerinden 46'sının da "*Anayasanın 69. maddesinin 9 fıkrası gereğince gerekçeli kararın resmi gazetede yayınlanmasından başlayarak 5 yıl süre ile bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamayacaklarına*" karar verildiğini açıkladı.⁴¹⁰

3.5.1.6. Demokratik Halk Partisi (DEHAP)

24 Ekim 1997'de kurulmuş ve 2002'de Anayasa Mahkemesi'nde, "örgütlenmesini tamamlamadan seçimlere girdiği" iddiasıyla hakkında kapatma davası açılmıştır.

⁴⁰⁷ Beş Parti Kapatıldı, Radikal Gazetesi, 12 Aralık 2009.

⁴⁰⁸ HEP, DEP ve HADEP'te Kapatılmıştı, 11 Aralık 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1172724>, (04 Eylül 2013).

⁴⁰⁹ Halkın Demokrasi Partisi, <http://tr.wikipedia.org>, (04 Eylül 2013).

⁴¹⁰ HEP, DEP ve HADEP'te Kapatılmıştı, 11 Aralık 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1172724>, (04 Eylül 2013).

DEHAP, DTP'nin kurulması aşamasında hakkında açılan davanın sonuçlanmasını beklemeden kendisini feshederek DTH sürecine katılmıştır.⁴¹¹

3.5.1.7. Demokratik Toplum Hareketi (DTH)

Demokratik Toplum Hareketi (DTH), HEP, ÖZEP, ÖZDEP, DEP, HADEP, DEHAP çizgisinin DTP (Demokratik Toplum Partisi) adıyla partileşmesine giden süreçteki oluşumdur. DTH partileşerek, daha sonraki süreçte Demokratik Toplum Partisi (DTP) ismini alacaktır.⁴¹²

Gazeteci Mehmet Ali Birand da Hürriyet gazetesinde 23 Haziran 2005 tarihli yazısında, DTH'nin partileşme sürecinde yeni bir oluşum olduğunu, etnik temele dayanmayan siyaset yapma amacıyla olduğunu belirtmiş ve Türk-Kürt karışımı bir oluşum diye söz etmiştir.⁴¹³

Eski DEP milletvekili ve DTH Koordinasyon Kurulu üyesi Selim Sadak, Türkiye'nin bölünmesini istemediklerini, İstanbul'u ve Antalya'nın plajlarını bırakmayacaklarını söyledi.⁴¹⁴

DEHAP'ın genel Başkanı Tuncer Bakırhan, partilerinin misyonunu tamamladığını belirterek DTH'ye katılma kararını aldıklarını açıklarken, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın girişimlerine destek verdiklerini vurguladı. Ayrıca Abdullah Öcalan'ın Kürtleri birleştirme fonksiyonu olduğu ve bu anlamda muhatap alınması gerektiği vurgulanırken, "Sayın Öcalan" ifadeleri basında geniş yer buldu.⁴¹⁵

3.5.1.8. Demokratik Toplum Partisi (DTP)

Demokratik Toplum Hareketinin partileştiği ve 9 Kasım 2005 tarihinde kurulmuş olan Demokratik Toplum Partisi (DTP)'nin kurucuları arasında eski DEP milletvekilleri Leyla Zana, Orhan Doğan ve Ahmet Türk gibi isimler bulunmaktaydı.

⁴¹¹ Beş Parti Kapatıldı, Radikal Gazetesi, 12 Aralık 2009.

⁴¹² Demokratik Toplum Hareketi, <http://tr.wikipedia.org>, (05 Eylül 2013).

⁴¹³ Birand, M. A., DTH'yi Engellemeyin, Hürriyet Gazetesi, 23 Haziran 2005, s.6.

⁴¹⁴ Plajları Bırakıp da Ülkeyi Bölmem, 29 Haziran 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=330928>, (05 Eylül 2013).

⁴¹⁵ DEHAP'tan Sayın Öcalan'lı Veda, 18 Ağustos 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=343113>, (05 Eylül 2013).

Türkiye’de ilk defa eş başkanlık sistemini uygulayan parti, Ahmet Türk ile Aysel Tuğluk’u eş başkanlar olarak belirlemiştir. YSK’nın aldığı karar doğrultusunda eş başkanlık sistemine son veren partinin başına Ahmet Türk geçmiştir.⁴¹⁶

2007 Genel Seçimlerine katılan parti, %10’luk barajı geçememe korkusu nedeniyle EMEP, ÖDP, SDP ve bazı sivil toplum kuruluşlarına mensup kişiler ile birlikte Bin Umut Adayları adı altında bağımsız olarak seçime girdiler. Meclis’e 21 milletvekili ile girmeyi başarmalarının ardından yine Kürtçe yemin krizine neden oldular. Kongrelerinde PKK bayrakları açılması, Öcalan’a özgürlük istemeleri, PKK terör örgütüne maddi ve manevi destekte bulunmaları sonucu haklarında Anayasa Mahkemesince kapatma davası açılmıştır.⁴¹⁷

29 Mart 2009’da yapılan yerel seçimlerde %5,7 oy alarak 99 belediye kazanan parti,⁴¹⁸ Anayasa Mahkemesinin 11 Aralık 2009 tarihinde “eylemleri yanında, terör örgütüyle olan bağlantıları da değerlendirildiğinde devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiği” yönündeki gerekçeli kararıyla oy birliğiyle kapatılmasına karar vermiştir.⁴¹⁹

3.5.1.9. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)

2 Mayıs 2008 tarihinde kurulan Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), 41 ilde örgütlenme şartını tamamlayarak 29 Mart 2009 tarihinde yapılan yerel seçimlere katıldı.

İlk seçimde Türkiye genelinde %0,06 oy alan partinin kurucu başkanı Avukat Mustafa Ayzit’tir. Sırasıyla Demir Çelik, Selahattin Demirtaş ve Hamit Geylani’nin başkanlık yaptığı partinin başına 4 Eylül 2011 tarihinde tekrar

⁴¹⁶ Demokratik Toplum Partisi, <http://tr.wikipedia.org>, 05 Eylül 2013.

⁴¹⁷ Öcalan’a Dokunmak Yürek İster, Milliyet Gazetesi, 27 Ekim 2008.

⁴¹⁸ DTP 99 Belediyeyi Aldı, 31 Mart 2009, <http://arsiv.sabah.com.tr/2009/03/31/haber,30438BEAB8484969AA94EBE0A450D20B.html>, (05 Eylül 2013).

⁴¹⁹ DTP Kapatıldı, Hürriyet Gazetesi, 12 Aralık 2009.

Selahattin Demirtaş geçmiş ve günümüzde de halen bu görevi devam ettirmektedir.⁴²⁰

Eski DTP’li vekillerin ve Belediye başkanlarının da katıldığı BDP’nin halen Türkiye Büyük Millet Meclisinde 29 milletvekili bulunmaktadır.⁴²¹

⁴²⁰ Barış ve Demokrasi Partisi, <http://tr.wikipedia.org>, (05 Eylül 2013).

⁴²¹ TBMM, <http://www.tbmm.gov.tr>, (03 Eylül 2013).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEDYA'NIN TOPLUMU YÖNLENDİRMEDEKİ ETKİSİ

Medya (media), İngilizcede “araç, vasıta” anlamına da gelen “medium” çoğulundan türemiş bir kelimedir. Radyo, televizyon ve basın gibi kitle iletişim araçları ve bu araçların kullanımıyla ilgili ekonomik faaliyetleri de kapsayan bir kavramdır.⁴²²

Türk Dil Kurumundaki anlamına göre daha geniş bir anlatımla, iletişim ortamı ve araçları şeklinde özetlenebilir.⁴²³

Medya sektörü, teknolojiye bağlı olarak gelişme göstermektedir. 20.yy'ın başlarında radyonun ve daha sonra 1920'lerde televizyonun icadıyla birlikte 1970'li ve 1980'li yıllarda bilgisayarlı sistemlerin kullanılması bu alandaki en önemli teknolojik gelişmelerdir. Özellikle 1980 sonrası yaşanan gelişmeler medyanın farklı sektörlerle yakınlaşmasını ortaya çıkarmıştır.⁴²⁴

Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte kapsadığı alan daha da genişleyen medya, kamusal olayları topluma aktarırken gerçeğin ne olduğu konusunda tanımlar oluşturmakta ve topluma bir anlama sistemi sunmakta, bu sayede normalin ne olduğunun başlıca belirleyicisi olmaktadır.⁴²⁵

Özellikle 1980'lerden itibaren, medya sektöründe gerçekleşen birleşme devralmalar neticesinde, medya şirketleri yatay ve dikey büyümeye gitmiştir. Bu sayede gittikçe güçlenen sektör, siyasi ve ekonomik güç olarak kamunun karşısına, piyasa liberalizminin önerdiği rekabetçi yapıdan uzak tekeli bir görünümle çıkmışlardır.⁴²⁶

⁴²² Özokçu, E. S., Görsel-İşitsel Medyada Sahiplik, Uzmanlık Tezi, Ankara, RTÜK, 2011, s.3.

⁴²³ Medya, <http://www.tdk.gov.tr>, (09 Eylül 2013).

⁴²⁴ Geçgil, B. A., Medya Piyasalarında Hukuki Düzenlemeler ve Rekabet Hukuku Uygulamaları, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, Rekabet Kurumu, 2005, s.9.

⁴²⁵ Kaya, R., Medya, Toplum, Siyaset, (Ed.) Korkmaz Alemdar, Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar, İstanbul, Afa Yayıncılık, 1999, s.23.

⁴²⁶ Söylemez, S. A., Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği, Ankara, Boyut Yayıncılık, 1997, s.55.

4.1. MEDYANIN TOPLUMU YÖNLENDİRMESİNE DAİR ORTAYA KONAN KURAMLARDAN BAZILARI

Medya, kültürlerin yaşatılmasında, çocukların eğitiminde, bilgi edinmede, eğlenmede ve daha yüzlerce konu ve amaçla faydalanılabilecek bir ortam olarak yaşantımızdaki yerini almıştır. Ekonomik ve çıkar ilişkisine dayalı küresel güçlerin etkisinde yayın faaliyetleri gösteren medya kuruluşları da bulunabilmektedir.

Araştırmada, Kürt kimliğinin tarihsel oluşum süreci, ayaklanmalar ve PKK terör örgütünün Kürt halkı adına söz sahibi olması durumuna geldiği süreç soruşturulmuştur.

Bu süreç soruşturulurken medyanın etkisi özellikle teknolojik gelişmelerle birlikte hızla artan gücü ve etkinliği de göz önünde bulundurularak başta yazılı basın olmak üzere internetten de faydalanılmıştır. Toplumsal etki söz konusu olduğundan bu çalışmada ele alınan iletişim kuramları, Gündem Belirleme-Hazırlama Kuramı ve Ekme-Yetiştirme Kuramlarıdır.

4.1.1. Gündem Belirleme Kuramı

Medya, izleyici için bir gündem oluşturur ve hangi konular hakkında düşünmesi gerektiğini belirler. Gündem koyma olarak da adlandırılan bu model, medyanın konular arasından bir seçim yaparak bazı konuları izleyicinin gündemine getirdiği, bazı konuları ise ihmal ettiğini savunur.⁴²⁷ Medya, hangi konunun iletilerinde hangi ağırlıkla yer alacağına, hangilerinin ise yer almayacağına karar verir.⁴²⁸

McCombs, Shaw ve diğerleri tarafından geliştirilen bu görüş B. Cohen'in 1963 yılındaki çalışmasından çıkarılmıştır. Bu görüşe göre, kitle iletişim araçları halka “ne düşüneceklerini söylemede” çoğu kez başarılı olamayabilir; ancak izleyicilerine “ne hakkında düşüneceklerini ve neyin önemli olduğunu anlatmada çok başarılıdır.”⁴²⁹

⁴²⁷ Erdoğan, Öteki Kuram, s.162.

⁴²⁸ Göktaş, K., Türkiye’de Basının Kamuoyu Oluşturması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi SBE, 2007, s.32.

⁴²⁹ Erdoğan, a.g.e., s.161.

Bir gazetede ya da televizyonda hangi haberin ne şekilde yer alacağına editörler karar verirler. Ajanslar, (haber servisleri) gündem belirleme konusunda en önemli editörlerdir. Ajansların en önemli etkilerinden biri bu servisten haber satın alan kuruluşları birbirine benzetmesidir. Ajansların geçtiği haberler, kitle iletişim araçlarının ve dolayısıyla izleyicilerin gündemini belirlemede büyük etki oluşturmaktadır. Bu etki özellikle uluslararası ajanslara bağımlılıkta kendisini gösterir. Böylece medya aktardığı olaylar ile izleyicilerin hangi konuda düşünmesi gerektiğini belirleyerek dünyayı algılayışlarını da etkiler.⁴³⁰

Küresel güçlerin medya yolu ile yaptıkları veya yapacakları operasyonları meşru gösterme gayretine gazeteci Banu Avar, Suriye, Mısır, Libya ve Türkiye’den örnekler vererek dikkat çekmiştir; “El Cezire, Libya Enerji Bakanı Şükrü Gonim’in ülkeyi terk ettiğini bildirmişti. Oysa bu bir yalan haberdir. Gonim, ofisinde ve masasının başında olduğunu Reuters’e iletmişti. BBC ise 6 Mayıs’ta Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad’ın eşi Esmâ Esad’ın çocuklarıyla birlikte Londra’ya kaçtığını haber ajanslarına geçmişti. Oysa Esmâ Esad, Suriye’deydi ve şehitler günü için mezarlıktaydı”.⁴³¹

Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi’nin Yahudi olduğu haberleri ekranlara peş peşe gelmeye başlamıştı. Kaddafi’nin aneannesinin bir Arap’la evlenerek Yahudilikten döndüğü haberleri iyice yayılmıştı. Aynı günlerde İtalyan Dışişleri Bakanı Frattini, Kaddafi’nin yaralı olarak Trablus’u terkettiğini duyurdu. Ancak, Kaddafi halen oradaydı. Ve Banu Avar, son örneği Türkiye’den vermişti. 1995’te bir grup yabancı gazeteci Diyarbakır-Cizre arasında yanan birkaç araba lastiğinin önünde küçük çocuklara poz verdiriyorlardı. Ortalık sakindi herhangi bir çatışma da yoktu. Ancak yanan lastiklerin siyah dumanı ve önünde koşuşturan çocuklar aynı kareye sıkıştırılıp, Türkiye yanıyor haberleri yapılıyordu.⁴³²

⁴³⁰ Fejes, F., Medya İktidar İdeoloji, Mehmet Küçük (çev.), Ankara, Bilim Sanat Yayınları, 2005, s.303.

⁴³¹ Avar, Kaçın Demokrasi Geliyor, s.118.

⁴³² a.e., s.119.

Amerikan istihbaratının güçlü isimlerinden Profesör Joseph Nye, “yumuşak güç”ten bahsetmişti. Nye’ye göre bu, toplumsal düşüncenin şekillendirilmesi demektir ve en önemli aracı da medyaydı.⁴³³

Kitlesele iletişime olanak sağlayan medya, ortamı veya şartları oluşturmada en etkili araçların başında gelir. Nitekim Hürriyet gazetesinin eski sahibi Erol Simavi, Emin Çölaşan’a verdiği ve 3 Mayıs 1988 tarihinde Hürriyet gazetesinde yayınlanan röportajında askeri darbe konusuna değinerek orduyu darbeye basının hazırladığını söylemiştir:

Simavi: “*Dünyada basın için ‘beş büyük kuvvetten biri, dördüncü kuvvettir’ derler. Bu söz Türkiye için geçerli değildir. Hâkimiyet, elbette kayıtsız şartsız milletindir. O başka. Ama birinci kuvvet Türkiye’de ordu mu? Hayır. Basındır. İkincisi ordudur. Çünkü Orduyu ihtilallere basın hazırlar. Radyo ve televizyon hazırlamaz. Bu iki organ (radyo ve televizyon) hükümetin elindedir*” diyerek, hem basının gücüne hem de televizyonun hükümetin elinde olduğunu ifade etmiştir.⁴³⁴

4.1.2. Ekme-Yetiştirme Kuramı

Kültürel Göstergeler Projesi kapsamında geliştirilmiş olan Yetiştirme Kuramı, kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonun toplumdaki sosyal ve kültürel rolüne vurgu yapan bir çerçeve sunar. 1967–1968 yıllarında Amerika Birleşik Devletlerinde “Şiddeti Önleme ve Nedenleri Üzerine Ulusal Komisyonu” sponsorluğuyla başlayan Kültürel Göstergeler Projesi, 1970’lerden günümüze kadar çalışmalarına devam etmiştir. Kültürel Göstergeler Projesi, daha sonraları Yetiştirme Araştırmaları ya da Yetiştirme Kuramı adıyla anılır olmuştur.⁴³⁵

George Gerbner’in 1960’ların ortasında Pensilvanya Üniversitesi Annenberg İletişim okulunda geliştirdiği ekme-yetiştirme kuramı, özellikle

⁴³³ Ersoy, P., Milliyet Gazetesi, 01 Temmuz 2013, s.6.

⁴³⁴ Hürriyet Gazetesi, 3 Mayıs 1988, s.5.

⁴³⁵ Taylan, H. H., Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi, Konya, Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi, Yıl:2011, S.26, s.357.

televizyon kullanılarak bir psikolojiyi veya ideolojiyi izleyici bilincine yerleştirilmesi ve yetiştirilmesi esasına dayanmaktadır.⁴³⁶

Yetiştirme kuramı, kişilerin sosyal dünya hakkındaki algıları ile ilgilidir. En temel hipotezi, televizyonu çok seyredenler (az seyredenlere göre), televizyon dünyasının yaygın ve tekrarlanan mesaj ve derslerini yansıtan bir dünya algısına daha fazla sahiptir.

Yetiştirme teorisinin söz konusu bu hipotezi, korku ve şiddet üzerindeki araştırmalar için –belki de en iyi- bir çerçeve sunar. Yürütülen çalışmalarda, televizyonu çok seyredenlerde yüksek oranda mağdur edilme korkusu, diğerlerine karşı güvensizlik, dünyanın tehlikeli bir yer olduğu algısı, geleceğin belirsiz ve sıkıntılı olacağı inancı ve yabancılaşma tespit edilmiştir.⁴³⁷

Yetiştirme kuramı da, ana yayın kuşağındaki (prime-time) televizyon programları içeriğinin analizi verileri üzerine temellenmektedir. Kültürel Göstergeler Projesi kapsamında 1967 yılından beri de yürütülen çalışmalarda da özellikle ana yayın kuşağındaki televizyon programlarının içeriğinin büyük oranda şiddet içerikli olduğu bulgulanmıştır. Ekme-yetiştirme kuramı, temelde kitle iletişim araçlarının özellikle de televizyonun izleyicilerin uzun dönemde inançlarını, düşüncelerini ve davranışlarını etkilemede ne kadar büyük güce sahip olduğu görüşünü içermektedir.⁴³⁸

Gerbner'e göre televizyon aracılığıyla verilen iletiler etkisini hemen göstermeyeceğinden insanların verilen mesajı hemen alıp yaşamlarında uygulamaları da beklenmemelidir. İzleyiciye bazen dizi film ve haber bazen de komedi ve eğlence ile verilen iletiler zamanla inançları ve düşünceleri üzerinde etkisini gösterir. Ekilen iletilerin zamanla insanların tutum ve davranışlarının değişmesi tam da Gerbner'in kuramında bahsettiği işlemin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Ekme-yetiştirme kuramı, televizyon başında fazla zaman geçirenlerin, televizyonun ortak paydasını oluşturan ve en çok yinelenen iletilerinden yansıyan bir dünya görüşüne sahip olacaklarını anlatır. Televizyon

⁴³⁶ Erdoğan, İ., Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBE Dergisi, 1998 ½ Yaz, s.149.

⁴³⁷ Taylan, a.g.m., s.357.

⁴³⁸ Erdoğan, a.g.e., s.165.

aracılığıyla önce izleyicilerde bir takım gereksinimler oluşturulur ve sonrasında da bu gereksinimleri giderecek çözümler sunulur. Televizyonun anlattığı hikâyelerle algılar biçimlenir, sahte bir dünya ekilir ve kişiler gerçekliğe göre değil, ekilen bu sahte dünyaya göre hareket ederler. Sonuç olarak ortaya çıkan sanal bir televizyon gerçekliği ve televizyon kültürüdür.⁴³⁹

Televizyonların, büyük şirketlerin ve reklam ağlarının elinde olduğu, kısacası ekonomik bir yatırım alanı olduğu dikkate alındığında televizyon kültürünün aslında bir ticaret kültürü olduğu ya da daha güncel bir ifadeyle, tüketim toplumu - tüketim kültürü oluşturduğu sonucuna da varmak mümkün olur.

Gerbner 1960'da Lasswell'in geçmişteki incelemelerden elde ettiği sonuca bağlı kalarak, medyanın bir kültürde var olan tutumlar ve değerleri "ekip geliştirdiğini" (yetiştirdiğini), böylece bir kültürde "birleştirici rol oynadığını" belirtir. Gerbner'e göre, kitle iletişimi sosyalleştiren ajan olarak rol oynar ve televizyon gerçeğinin izleyicide "ekilmesi" (yani televizyon gerçeğinin izleyicide egemen olması) izleme yoğunluğuyla pozitif bir ilişki içindedir. Çok televizyon seyreden izleyicilerin "günlük yaşamın gerçeklerini" tanımlamasında televizyon gerçekleri egemendir.⁴⁴⁰

Ekme-yetiştirme kuramına göre televizyon gelecekteki tercihleri ve kullanışları etkileyen tutumları eker. Okuryazarlığın ve hareketliliğin tarihsel engellerinin ötesine geçen televizyon, günümüzde nüfusun günlük kültürünün ortak kaynağı olmuştur. İncelenen medya gerçeğinde, medya şiddeti ağırlıktadır. Televizyonun toplumsal yaşamı anlatımında da "şiddet ve tecavüz" önemli bir rol oynar. Örneğin akşam programlarında gösterilen şiddet, gerçek hayatta olandan on kat daha fazladır. Fiziksel tecavüzü pek eker acil ve tıbbi yardım izler. Televizyonu çok izleyenlerde büyük tehlikeler ve emniyetsizliklerin olduğu, "kötü bir dünyada" yaşadıkları duygusunun az

⁴³⁹ a.e., s.166-167.

⁴⁴⁰ Erdoğan, Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme, s.149.

izleyenlerden daha keskin olduğu kanısı vardır. Bunu Gerbner “kötü dünya sendromu” olarak niteler.⁴⁴¹

Siyasi ve ticari güçler, toplumun ne düşünmesini istiyorlarsa medyanın gündemine onu koyarlar. Böylece medyanın arkasındaki güçler insanlara ulaşmanın en kolay yolu olan kitle iletişim araçları vasıtası ile halkı istedikleri şekilde yönlendirebilmektedirler.

Kitle iletişim araçları günümüz dünyasının vazgeçilmezi haline gelmiştir. Bu gerçek, yapılan çeşitli araştırmalarla da saptanmıştır. Bazı toplumlarda kitle iletişim araçları sıkı denetim altında tutulurken, daha demokratik olan bazı toplumlarda ise görece daha az denetim vardır. Sıkı denetim olan toplumlarda kitle iletişim araçlarının bağımsız olarak toplum üzerinde etkili olması zorlaşır.

Televizyon kanalının ana hedefi yüksek seyredilirlik oranı (reyting) elde etmektir. Çünkü bu yüksek seyredilirlik oranı ve bunun ardından elde edilen reklam gelirine bağılı olarak kanalın maddi anlamda gücü artmakta ya da azalmaktadır. Bu nedenle de ülkemiz de dâhil olmak üzere tüm dünyadaki bazı televizyon kanalları, yüksek seyredilirlik oranı yakalamaya çalışırken yaptıkları programın olumsuz etkisini ve sonuçlarını göz ardı edebilmektedirler. Bu felsefenin ürünü olarak ortaya çıkan programlarda kimi zaman değerlere saldırıya yer verilebilmekteyken, kimi zaman da ilk bakışta anlaşılamayan yöntemlerle çeşitli değerler yıpratılabilmektedir.

Ülkemizde 2001 yılında yapılan bir araştırmaya göre okuma ve izlenme oranları toplumun hangi iletişim aracına ne kadar eğilimli olduğunu da göstermektedir. Araştırmaya göre ülkemizde dergi okuma oranı %4, kitap okuma oranı %4,5, gazete okuma oranı %22, radyo dinleme oranı %25 ve televizyon izleme oranı da %94 olarak belirlenmiştir.⁴⁴²

Benzer bir araştırma 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: Türkiye genelinde

⁴⁴¹ Erdoğan, Öteki Kuram, s.168.

⁴⁴² Türkiye’de Okuma ve İzleme Oranları, Anonim, (t.y), [http://istatistikler.net/izleme .html](http://istatistikler.net/izleme.html), (13 Eylül 2013).

“Sık sık kitap okurum” diyenlerin oranı %12,8 iken “Hiç kitap okumam” diyenlerin oranı %44,1 olmuştur. Yine aynı araştırmada “Hiç televizyon izlemem” diyenler %8,1 oranındayken, “Televizyon izlerim” diyenlerin oranı %91,9 olarak belirlenmiştir.⁴⁴³

4.2. ARAŞTIRMA: TÜRKİYE’DE KÜRT KİMLİĞİNİN KÜLTÜREL BAĞLAMDA İNCELENMESİ VE SİYASALLAŞMA SÜRECİ

Bu çalışma, üç temel sorunun tanımlamasının doğru olarak ortaya konulmasıyla anlaşılabilir ve üzerinde düşünülebilecek bir konumdadır. Bu tanımlamaların ilki, Türk milleti tanımlamasıdır. Kürt kimliğinin tarihsel geçmişi değerlendirilmiş ve kimlik tanımı bu yönde ele alınmıştır.

Bir diğer temel sorun Kürt kimliğinin inşası aşamasıdır. Bu kimliğin inşasında ne gibi müdahalelerin olduğu incelenmiş ve bu ayrıştırma girişimlerinin temel nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ki, bu sürecin en kanlı ve en uzun dönemi PKK terör örgütünün 1984’te ilk eylemi yaptığı günden bu güne kadar yaşanan olaylar ve değişen terör örgütü algılaması değerlendirilmiştir.

15 Ağustos 1984’te Siirt’in Eruh ve Hakkâri’nin Şemdinli ilçelerine eş zamanlı olarak ilk saldırılarını düzenlediklerinde bir er şehit olmuş, ayrıca üç sivil vatandaş ve dokuz asker de yaralanmıştı. Bu saldırının ardından teröristlerin Irak’ın kuzey bölgesine doğru kaçtıkları ulusal basınımızda belirtilmişti.⁴⁴⁴

Ulusal basında terörist olarak nitelendirilen saldırganlar, uluslararası basında farklı lanse edilmiştir. Dünyanın önde gelen haber kuruluşlarından BBC saldırıyı tanımlarken, “PKK gerillaları”, “Kürdistan” ve “Gerilla mücadelesi” gibi üslup ve nitelermeler kullanmıştır.⁴⁴⁵

⁴⁴³ Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması. Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 2011.

⁴⁴⁴ Ersever, A. C., Kürtler PKK ve Abdullah Öcalan, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2010, s.123.

⁴⁴⁵ a.e., s.124.

İşte burada da problemin tespitinde bahsettiğimiz üçüncü temel sorun ortaya çıkmaktadır. Medyanın kullanılışı, medyanın sahiplik ilkesine göre değişkenlik göstermektedir. Medya, günümüzde her alanda çok önemli bir rol üstlenmektedir. Medyanın önemli bir kısmının siyasal gücün etkisinde olduğu ve her türlü haberi siyasal iktidarın istekleri doğrultusunda toplumu yönlendirmede ekme-yetiştirme yaptığı, medya patronlarının siyasal bağlantılarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu amaçla, kültürü ve toplumların kültürel özelliklerini en doğru şekilde yaşamak, yaşatmak ve yansıtmakla, tanımlama ve tanınma sorunu ortadan kalkmış bir millet olmak ilk sorunun anlaşılmasında önemli olacaktır.

4.2.1. Araştırmanın Amacı

Terör örgütü de bilinçlendirme propagandası kapsamında basının etkin gücünün farkında olmuştur. Nitekim 1978 yılı sonbaharından itibaren “Serxwebun” isimli dergi yayınlanmaya başlanmıştır. Kürt vatandaşlara Kürt milliyetçiliği fikirleri aşlamayı amaçlayan ve Türkçe yayınlanan Kürtçü dergi, yeni bir ulus meydana getirilmesi gayretleri içerisine girmiştir.⁴⁴⁶

PKK terör örgütünün “kurtarılmış bölge” olarak tarif ettiği bölge olan Güneydoğu Anadolu bölgesinin coğrafi olarak objektif ve sübjektif şartları da örgütün eylem alanı için uygun zemin oluşturmuş ve ideolojisini bölge insanına kabul ettirmeye çalışmıştır.

Hem ülkemizde hem de uluslar arası alanlarda terör örgütü olarak kabul edilen PKK'nın bu süreçte nasıl federasyon ya da özerklik gibi çeşitli talepleri BDP yolu ile gündeme getirdiği ve bu sayede taleplerinin legal hale geldiği – getirildiği çeşitli açılardan değerlendirilmelidir.

Asker, polis, sivil, kadın, çocuk demeden katliam yapan bir terör örgütünün, nasıl olup da bu gün kendisini Kürt hissettiğini söyleyen etnik bir grubun temsilcisi haline getirildiği tarihsel süreç incelendiğinde daha kolay anlaşılabilir.

⁴⁴⁶ Yılmaz, a.g.t., s.70.

Bu açıdan düşünülduğünde, aşırı akımların ister Türkçü ister Kürtçü olsun, şiddet temelli olduğunda ne denli zararlı olabileceği gerek Hitler Almanya'sında gerek Mussolini İtalya'sında gerekse Lenin ve Stalin Rusya'sında en acı örneklerini tarihe kanlı harflerle yazmıştır.

Toplum yapılarına müdahalelerin kanlı darbeler ile yapıldığı yıllardan sonra yaşanan soğuk savaş yılları ve sonrasında özellikle televizyonun hayatımızı neredeyse tamamen ele geçirmesinden sonra, siyasal iktidarların ve küresel güçlerin en önemli ve tehlikeli silahı “medya” olmuştur.

Çalışmanın amacına yönelik olarak, Türkiye'deki Kürt kimliğinin tarihsel gelişimini bilmek, bu günkü sorunu anlamada başta Kürtler ve onları “terörist” olarak değerlendiren Türkler için faydalı olacaktır. Aileler ve farklı kültürlerin binlerce yıldır evlenme ve göç gibi nedenlerle karışması, kaynaşması hangi ailenin Türk, Kürt, Arap, Rus, Yunan, Ermeni vb. olduğu ancak genetik çalışmalar sonucu ortaya çıkabilecektir. Bu noktada önemli olan aidiyet duygusudur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'ün millet tanımını da aidiyet esaslıdır. Irki bir temeli alan millet anlayışı içerisinde olsaydı “Ne mutlu Türküm diyene” yerine “Ne mutlu Türk olana” sözünü tercih edebilirdi. O halde buradaki niyeti doğru anlamalı ve buna göre millet yapısı şekillendirilmelidir.

4.2.1.1. Demokratik Açılım Çalışmaları ve Akil İnsanlar Heyeti

Ak Parti'nin iktidara geldiği 2002'den beri en çok tartışılan konu şüphesiz “Kürt Açılımı” ya da “Demokratik Açılım” adını verdiği projedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ilk kez 12 Ağustos 2005 tarihinde Diyarbakır'daki konuşmasında dile getirdiği “Kürt Sorunu” ülke gündemini oluşturmuş ve tüm Türkiye'yi merak ve heyecan içinde bırakmıştır.⁴⁴⁷

Başbakan'ın dile getirdiği bu “sorun” güneydoğu dışında ilk başta tepkilere neden olmuştur. Ak Parti yönetimi, ilk başlarda “Kürt Açılımı” adını

⁴⁴⁷ Kürt Sorununa Değişik Sesler, 16 ağustos 2005, <http://hursarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=342595>, (10 Eylül 2013).

verdiği projeyi sonrasında yumuşatarak “Demokratik Açılım”a dönüştürmüştür. Bu süre içerisinde gündem çoğu kez değişmiş ve muhalefetin ısrarlarına rağmen herhangi bir şekilde iktidar tarafından bu “açılım”ın içeriği konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Bu sessizlik ve belirsizlik Temmuz 2009’a kadar sürmüş, sonrasında açılım ile ilgili gelişmeler ardı ardına gelmeye başlamıştır. Başbakan Erdoğan 23 Temmuz 2009’da yaptığı konuşmasında, “Kürt Açılımı”nı resmen başlattıklarını açıklamıştır. Suriye ziyareti öncesi Esenboğa Havalimanında yaptığı konuşmada açılımın adının ne olduğunun önemli olmadığını da belirten Erdoğan, “*İster Kürt Sorunu deyin, ister Güneydoğu Sorunu, isterse Kürt Açılımı, ne dersek diyelim biz bu çalışmayı başlattık*” diyerek hükümet olarak Kürt Açılımı ile ilgili ilk adımı attıklarını göstermiştir.⁴⁴⁸

Başbakan’ın sözleri üzerine dönemin İçişleri Bakanı Beşir Atalay Açılımın içeriği ile ilgili bir bilgilendirme toplantısı düzenleyeceğini açıklamış ancak pek de bir bilgi vermeden toplantıyı sonlandırmıştır.

Gazeteci Melih Aşık, durumu Milliyet gazetesindeki köşesinde şöyle yorumlamıştır:

“Günler öncesinden yazılıp çizilmeye başlamıştı. İçişleri Bakanı Beşir Atalay, 29 Temmuz Çarşamba günü bir basın toplantısı düzenleyecek ve ‘Kürt sorunu’na ilişkin hükümetinin ‘açılımı’nı açıklayacaktı. Atalay söz konusu toplantıyı önceki gün yaptı ve gazeteler bununla ilgili haberlerini dün: ‘AKP’den cesur adım’, ‘Kürt sorununa Türkiye modeli’, ‘Kürt açılımı cesur olacak’, ‘İmralı değil Türkiye modeli’, ‘Türk modeli açılım’, ‘Öyle bir çözeceğiz ki dünyaya model olacak’ gibi başlıklarla verdiler. Başlıkların altında da her gazete açılımın ne olduğunu kendi çizgisine göre okuyucularına uzun uzun aktardı. Bize göre olayı en güzel veren gazete Tercüman oldu. ‘Kapalı açılım’ başlığı altında şu spotla: ‘Bakan Atalay, uzun zamandır tartışılan ‘Kürt açılımını’, ‘Demokratik açılım’ diye anlattı, ancak ‘açılım’ın ne olduğunu açıklamadı.’ Açılım adına açıklanan ilk ve tek önlem ‘demokratikleşme’ idi... İyi de bugüne dek demokratikleşme yolunda iktidarın

⁴⁴⁸ Kürt Açılımını Başlattık, 23 Temmuz 2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12129354>, (10 Eylül 2013).

elini tutan biri mi vardı? Sormazlar mı? Eğer çözüm buysa bugüne dek neden ülkeyi ve bölgeyi demokratikleştirmediniz? Aslında olay belliydi... AKP'nin Abdullah Öcalan'la diyaloga girmiş görünmemesi için onun 15'inde yapacağı açıklamadan önce bir şeyler söylenmesi gerekiyordu... İçişleri Bakanı Atalay yuvarlak sözlerle süslü bir basın toplantısıyla bu görevi yerine getirdi. Ancak bu kadarı da bir muhatap alma olmadı mı? Bu arada.. İktidar bu kadar özverili yaklaşım gösterirken... Apo'nun planını açıklamak için Eruh baskınının yıldönümü olan 15 Ağustos'u seçmesi neyin ifadesidir? "İyi niyetin" denebilir mi?"⁴⁴⁹

Kürt Açılımı, hükümetin PKK terörünü bitirmek için kullandığını söylediği projedir. Ancak bunun uygulanmasında muhatap alınanın PKK olması, PKK'nın Kürtleri ne kadar temsil ettiğinin bilinmemesi projeyi muğlak bırakmıştır. Hasan Celal Güzel'e göre Türkiye'nin etnik temelli bir sorunu yoktur. Aslında "Kürt Sorunu" olarak lanse edilen sorun "Kürtçülük Sorunudur." Dış destekli siyasi Kürtçüler ve bunların çıkar peşindeki uzantıları, terör örgütünü kurarak terör eylemlerine ve katliamlara başlamışlardır.⁴⁵⁰

Açılımın diğer adımları merakla beklenirken, 1 Ağustos 2009 tarihinde Ankara Polis Akademisinde "Kürt Çalıştay" gerçekleştirilmiştir.⁴⁵¹

Polis Akademisindeki "çalıştay"a katılan isimler de birbirinden ilginç ve önemli isimlerdi. Dönemin Ak Partili İçişleri Bakanı Beşir Atalay, Ak Parti'ye yakınlığıyla bilinen gazetecilerden Yeni Şafak yazarı Fehmi Kuru, Haber Türk yazarı İhsan Bal, Zaman-Türkiye-Yeni Şafak ve son olarak da Star gazetesinde yazan Mustafa Karaalioğlu, Sabah yazarı Okan Müderrisoğlu, Yeni Şafak yazarı Ali Bayramoğlu, Milli Gazete'den Star'a geçen Nasuhi Güngör, 1993 yılında "Öcalan ve Burkay'la Kürt Sorunu" kitabının da yazarı olan Radikal yazarı Oral Çalışlar çalıştaya katılan gazetecilerden bazılarıdır. Katılımcılardan dikkat çeken iki önemli isim daha vardı. Bunlar, Polis Akademisi Başkanı Prof. Dr. Zühtü Arslan ve Başbakanlık Danışmanı İbrahim

⁴⁴⁹ Aşık, M., Kapalı Açılım, Milliyet Gazetesi, 31 Temmuz 2009, s.15.

⁴⁵⁰ Güzel, H. C., Kürt Açılımı ve Gerçekler (2), Radikal Gazetesi, 30 Temmuz 2009, s.12.

⁴⁵¹ Kürt Çalıştayı'nda Gazeteciler Ne Konuştu, 01 Ağustos 2009, <http://www.ntvmsnbc.com/id/24988285/page/2/>, (10 Eylül 2013).

Kalın'dır. Aynı zamanda eski Zaman Gazetesi yazarı ve Anayasa hukukçusu da olan Prof. Dr. Zühtü Arslan, Ak Parti'nin sivil anayasa taslağını da hazırlayan kişidir. Taslaktan sonra Polis Akademisi Başkanlığına getirilmiştir.⁴⁵²

Başbakanlık Danışmanı İbrahim Kalın ise SETA olarak bilinen Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'nın kurucusudur. SETA'nın "bilgi paylaşımı" yaptığı "kardeş" kuruluşlardan birisi de Amerikan Düşünce kuruluşlarından Stratfor'dur. Stratfor ayrıca ABD'nin istihbarat birimlerine bilgi satan kuruluş olarak da bilinmektedir.⁴⁵³

Çalıştay'a katılan, hem Stratfor hem SETA hem de medya bağlantılı son isim de Taraf gazetesi yazarı Mithat Sancar'dır. Taraf Gazetesi, Wikileaks'in Türkiye'deki tek "bilgi paylaştığı" ortağıdır. Wikileaks'in Türkiye haberleri sadece Taraf'ın manşetlerinde çıkmaktadır.

Haberler, toplantılar, çalıştaylar derken iyice gündeme yerleşen ve hatta sıradanlaşan "açılım"a karşı halkın bakışı da araştırma şirketlerince incelenerek değerlendirilmiştir. A&G Araştırma Şirketi'nin yaptığı araştırma 7 bölgede, 11 ilde ve 1.260 denekle yüz yüze görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya göre; DTP seçmeninin %94,2'si, Ak Parti seçmeninin %61,9'u Kürtçe isim kullanılmasına "evet" derken, katılımcılar 'bölünme endişesi taşıyor musunuz?' sorusuna 45,4 'evet' derken, yüzde 54,6 'hayır' cevabını vermiştir. Ankete katılanlardan 'annem ve babam Kürt' diyenlerin %66,7'si dağdaki PKK'lılara af fikrine 'evet' derken, Diyarbakır'da yaşayanların %83,7'si buna 'evet' demiştir. İlginç sonuçlardan birisi ise terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın affı ile ilgili sorulardı. Genel katılımcılara göre Öcalan'ın affına 'hayır' diyenler %87,1 iken, Diyarbakır'da yaşayanların %61,9'u ve DTP seçmeninin %76,5'i Öcalan'ın affına 'evet' cevabını vermiştir.⁴⁵⁴

⁴⁵² Polis Akademisine Orduyu Kızdıracak Başkan, 30 Nisan 2009, <http://www.odatv.com/n.php?n=polis-akademisine-orduyu-kizdiracak-baskan-3004091200>, (10 Eylül 2013).

⁴⁵³ İbrahim Kalın'ın Derin Bağlantıları, 12 Mart 2012, <http://www.aktifhaber.com/ibrahim-kalinin-derin-baglantilari-570174h.htm>, (10 Eylül 2013).

⁴⁵⁴ Tamirak, Ö., Bölünmekten Korkmuyoruz Ayrılmaya Karşımız, Akşam Gazetesi, 26 Ağustos 2009, s.4.

Açılım kapsamında atılan karşılıklı adımlardan biri de terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın çağrısı ile Irak'ın kuzeyindeki Kandil ve Mahmur kamplarından gelerek Habur sınır kapısından girmesi beklenen 34 kişilik PKK'lı gruptu. Adalet Bakanlığı tarafından grubu sorgulamak üzere 4 kişilik özel yetkili savcı grubu Şırnak'a gönderilmişti.⁴⁵⁵ Ancak, Habur sınır kapısından giriş yapan 34 PKK'lı terörist sınır kapısında özel yetkili savcılar tarafından sorgulanarak serbest bırakıldı. Serbest bırakıldıktan sonra DTP otobüsüne bindirilen PKK'lılar davul zurna eşliğinde zafer işaretleriyle şehir turu attılar.⁴⁵⁶

Görüntüler için Ak Parti grubunda konuşan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan: *“Habur Sınır Kapısı'nda yaşanan manzara karşısında umutlanmamak mümkün mü? Bu bir umuttur. Türkiye'de iyi, güzel şeyler, umut verici gelişmeler oluyor. Bunu son derece olumlu ve sevindirici bir gelişme olarak gördüğümü ifade etmek istiyorum”* demiştir.⁴⁵⁷

Başbakan Erdoğan'ın ağızından çıkan her kelimeyi benimseyen Ak Parti seçmeni ve yöneticilerinin bu tutumu Başbakan'ın ve üst yönetiminin işini oldukça kolaylaştırıyordu. Buna en güzel örneği, Star TV'nin el değiştirmesinden önce Star Ana Haber ekibinden Osman Terkan'ın gündemin sıcak konuları hakkında halka sorular sorduğu bölümlerdir. 11 Şubat 2011 tarihli Star Ana Haber bülteninde, dönemin CHP Genel Sekreteri Prof. Dr. Süheyl Batum'un Türk Silahlı Kuvvetleri hakkında *“Koca bir askeri yıktılar. Koca bir asker derken meğer kâğıttan kaplanmış o da”* sözlerini ve Başbakanla olan tartışmalarını halka sormuş ve ilginç yanıtlar almıştır. *“Bu tartışmada kim haklı?”* diye soran Terkan'a *“Konuyu bilmiyorum ama kesinlikle Başbakan haklıdır”* yönünde cevaplar verilmesi, ne söylendiğinin değil kimin söylediğinin önemli olduğunun küçük bir örneği gibidir.⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ Silopi'ye Özel Yetkili 4 Savcı Gönderildi, 19 Eylül 2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12721386>, (10 Eylül 2013).

⁴⁵⁶ Hepsi Serbest Bırakıldı, 20 Ekim 2009, <http://webtv.hurriyet.com.tr/2/963/0/1/hepsi-serbest-birakildi.aspx>, (10 Eylül 2013).

⁴⁵⁷ Bütün PKK'lılara Dönün Çağrısı, 21 Ekim 2009, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12738491>, (10 Eylül 2013).

⁴⁵⁸ Maral, T., Kurtlar Vadisi Pusu Dizisindeki Muro Karakteri ve AKP'nin Kürt Açılımındaki Rolü, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Yıl:2013-Kış, C:5, S:17, s.31.

Ak Parti Aydın İl Başkanı İsmail Hakkı Eser, 14 Kasım 2008’de yaptığı bir konuşmada “*Recep Tayyip Erdoğan bizim için ikinci Peygamber gibidir*” diyecek kadar Başbakan’ı içselleştirmiş ve kendince yüceltmeye çalışmıştır.⁴⁵⁹

Bir başka örnek ise Denizli’de eşi emekli imam olan ev kadını Fatma Durmuş’un yazdığı ‘İlahilerle Hakka Çağrı’ adlı şiir ve ilahi kitabıydı. Kitabın içindeki en dikkat çekici bölüm olan ‘Tayyibim’ isimli şiirde şöyle deniliyordu:

*“Suçun şiir değil, dini yaşamak. Tayyib’im nerededir bu eşitlik. Bütün sevdikleri sarhoşluk, pislik. Deniz kıyısından bizler tiksindik. Nüfus cüzdanımızda dinimiz İslam, yaşayıpta dinimiz Hristiyan. Nerede Necmettinler, Menderesler. Şart koşmuşlar leylek gibi açmayı, sindirmişler bunlar bizim atalarımızı. Suçun şiir değil, dini yaşamak. Tayyip Allah yolunun bekçisidir. Tayyib’i üzme Allah’ı üzme. Sevenlerini üzme de ayındır”.*⁴⁶⁰

Tayyip Erdoğan’ın açılımla ilgili çeşitli dönemlerde yaptığı organizasyonların en katılımlısı sanatçılarla yaptığı “açılım kahvaltısı” idi. Sinema ve sahne sanatçılarıyla kahvaltıda, radyocularla da öğleden sonra bir araya gelen Erdoğan’ın davetine önemli isimler katılmıştır. Dönemin DTP Milletvekili ve aynı zamanda oyuncu ve senarist olan Sırrı Süreyya Önder, Kurtlar Vadisi Pusu dizisinin başrol oyuncusu, Polat Alemdar karakterini canlandıran Necati Şaşmaz, Kurtlar Vadisi Pusu dizisinde Zaza karakterini canlandıran Ali Sürmeli’de toplantıda bulunan isimlerden bazılarıydı.⁴⁶¹

Başbakan Erdoğan’ın toplumun farklı kesimlerince bu denli içselleştirilmesi, onun bağlantılı olduğu kanalların sayısının çok olması ve bu kanallar vasıtası ile ileteceği algının ne denli güçlü olacağı anlamına gelmektedir. Televizyonu kapatarak bu algıdan kaçamayacağımızı belirten Gerbner, çoğunluğun televizyon izlediği bir ortamda mutlaka izleyen birileri tarafından iletilmek istenen algıya doğru yönlendirileceğimizi söylemesi de bunu göstermektedir.

⁴⁵⁹ AKP’li Başkan, Erdoğan İçin İkinci Peygamber Dedi İddiası, 13 Mart 2003, http://www.radikal.com.tr/politika/akpli_baskan_erdogan_icin_ikinci_peygamber_dedi_iddiasi-926033, (10 Eylül 2013).

⁴⁶⁰ Durmuş, F., İlahilerle Hakka Çağrı, El Basımı, 2008, s.182.

⁴⁶¹ Yılmaz Güney’e Kulak Verseydik Farklı Olurdu, 21 Mart 2010, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=14169801>, (10 Eylül 2013).

Kürt Açılımı çerçevesinde hükümetin geliştirdiği girişimlerden bir tanesi de “Akil İnsanlar” projesidir. Türkiye’nin 7 bölgesi için 9’ar kişiden oluşan heyetler hazırlayan hükümet yetkilileri toplam 63 kişinin (Ek 5) bölgelere giderek hükümetin açılımını halka iletmesini istemiştir. Bu projeye tepkiler de gecikmemiştir. İlk tepkiler bu Akil İnsanlar Heyeti’nin, 1919’da Damat Ferit hükümeti tarafından görevlendirilen ve II.Abdülhamid’in çocuklarından Şehzade Abdürrahim Efendinin başkanlığını yaptığı “Heyet-i Nasiha”ya olan benzerliği ile ilgili olmuştur. Yunan işgalinde bulunan Türk topraklarında işgal kuvvetlerine halkın direnmemesi için halka nasihatlerde bulunan heyet ile ilişkilendirilen Akil İnsanlar Heyeti için Başbakan Erdoğan; “*Algı yönetimi yapacaklar*” demiştir.⁴⁶²

Algı yönetimi ilk olarak Amerikan Savunma Departmanı tarafından ortaya atılmış ve “İstihbarat sistemlerinin ve liderlerin resmi tahminleri, dış ilişkileri ve resmi eylemlerini etkilemenin yanında, toplumların duygularını, motivasyonlarını, etkilemek amacıyla yapılan yayınlar ya da seçilen bilgileri ve göstergeleri inkâr etme eylemi” biçiminde tanımlanmıştır.⁴⁶³

Başbakan Erdoğan 29 Mart 2013 tarihinde Kanal D ve CNN TÜRK tarafından düzenlenen ortak canlı yayında açılım ile ilgili gündemi değerlendirmiş ve Akil İnsanlar Heyeti’ne sahip çıkmıştır. Konuşması içerisinde verdiği mesajlarda ise Türkiye’nin eyaletlere bölünmesinden kimsenin korkmaması gerektiğini vurgulamış ve “Gelişmiş ülkelerin hiçbirisinde eyalet korkusu yoktur. Güçlü bir Türkiye asla eyalet sisteminden korkmamalıdır” diyerek eyaletlere bölünmenin yani başka bir deyişle Başkanlık sistemine geçmenin kötü bir şey olmadığını izleyenlerin algılarına iletmiştir.⁴⁶⁴

Bu noktada Kürt Açılımı’nın nasıl bir psikolojik harekât / algı yönetimi olduğu konusunda Hasan Pulur’un yazısı önem kazanmaktadır:

⁴⁶² Sarıççek, M., 15 Temmuz 2013, Heyet-i Nasiha’dan Akil İnsanlara Algı Yönetimi, <http://www.21yyte.org>, (10 Eylül 2013).

⁴⁶³ Algı Yönetimi, <http://tr.wikipedia.org>, (10 Eylül 2013).

⁴⁶⁴ Eyaletten Korkmamalıyız, 30 Mart 2013, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=haberyazdir&articleid=1127347>, (10 Eylül 2013)

“Diyelim bir haber okudunuz: ‘Ay’da petrol var!’ Petrolün oluşması için bitkilerin fosilleşmesi gerekmekte... Ay’da bitki olmadığına göre, Ay’da petrol de yoktur. Ama siz, Ay’da petrol olduğuna toplumu inandırmak istiyorsanız, bunda da çıkarınız varsa ‘psikolojik harekât’ başlatırsınız. Önce bazı uzmanlar, ‘Ay hakkında bilinenlerin yeterli olmadığını, Ay’daki petrol kaynaklarının dünyamız için yeni bir kaynak olduğunu’ yazarlar. Bu kaynaklara dayanarak gazeteler, televizyonlar haber üretir, sempozyumlar düzenlenir.

İnsanlar, ‘Eyvah, yarın petrol biterse biz ne yaparız, neyle ısınırız, neyle arabalarımızı kullanırız?’ endişesine, hatta korkusuna kapılırlar. Bu sırada Ay’da petrol bulunması ihtimalinin yüksek olduğunu belirten bilimsel görüşler iyice güçlenir. ‘Ay’da petrol yok!’ diyenlere karşı kampanya açılır, bu görüşlere ‘yetersiz, bilimsel değil!’ denilir, hatta bu görüşlere ‘ambargo’ da konur, televizyonda açık oturum düzenlenir, onlardan birinin karşısına ‘Ay’da petrol var!’ diyen beş kişi çıkarılır, adamın söyledikleri güme gider. Herkese beşer dakika konuşma hakkı tanınarak, demokratik hale getirilir, beş dakikaya yirmi beş dakika. Ay’da petrol olduğunu ispatlamak için geniş ve güçlü bir mali fon kurulur ve fon istenildiği gibi dağıtılır.

Ay’da petrol olduğu görüşü popülerleştirilir. Mesela ‘Ay’da Petrolü Sevenler Derneği’ kurulur; göğüslerinde ‘Ay’da petrol var!’ yazılı tişörtler yapılır, bedava dağıtılır. Ay’daki benzin istasyonunda arabasına benzin koyan astronot Coca-Cola içip ‘Yarabbi şükür!’ diyebilir. Televizyon dizileriyle anlaşılır, senaryonun orasına burasına ‘Ay’da petrol var!’ görüşünü destekleyen sahneler eklenir. Ay’da petrol olduğuna inanmayanlar bile ‘Tamam, Ay’da petrol var. Eğer aranacaksa biz arayalım, ama onurumuzla arayalım!’ noktasına gelirler. İşte bu noktada ‘Ay’da petrol var!’ palavrası kazanmıştır, karşısında kimse kalmamıştır. ‘Ay’da petrol var!’ yerine ‘Türkler, Ermenilere soykırım yaptılar’ sloganını koyun, nasıl ‘Ay’da petrol var!’ diyenler ‘psikolojik harekât’la kazanmışlarsa, ‘Türkler soykırım yaptılar’ diyenler de kazanabilirler. Ermenilerden özür bile dilerler. Önümüzdeki günlerde de ‘Kürt Açılımı’na hazır olun.”⁴⁶⁵

⁴⁶⁵ Pulur, H., Ay’da Petrol Var, Milliyet Gazetesi, 24 Temmuz 2009, s.3.

Başbakan'ın açılım ile ilgili projesi Akil İnsanlar Heyetinde yer alan gazeteci Oral Çalışlar, Radikal gazetesinde, “Kürt Konferansından Büyük Kürdistan’a” başlıklı bir yazı kaleme almıştır.⁴⁶⁶

Mümtaz Sarıçiçek, Oral Çalışlar'ın bu yazısını okuyucuya yapılmış bir psikolojik hareket olarak değerlendirmiş ve Başbakan ile birlikte aynı dili kullandıklarını belirtmiştir. Sürekli dillendirilen “Federasyon”, “Eyalet Sistemi”, “Osmanlı'da Kürdistan” gibi söylemlerle algılara Kürdistan varlığı ve Kürt nüfusu operasyonu yapıldığını söylemiştir.⁴⁶⁷

Başbakan Erdoğan Devlet olarak, BDP (DTP) ise Açılımın temeli olarak demokratik haklardan bahsetmektedirler. Buradan sözü edilen konu ise başta dil olmak üzere kültürel haklardır. Ancak kültürel haklar başlığının altı halen boşluğunu korumaktadır.

Hasan Celal Güzel, açılım ile ilgili yapılabilecek kültürel uygulamaları kısaca şöyle özetlemiştir: “*Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Kürtler ile Türkler arasında hiçbir kültür farkı yoktur. Zira bu iki unsur siyasi bakımdan da kültürel bakımdan da aynı milletin parçalarıdır. TRT 6'nın kontrollü bir şekilde yayınlara devam etmesi bölücü yayınlara karşı milli birliği temin açısından faydalı olacaktır. Kürtçe resmi eğitim ve öğretim birçok bakımdan yanlıştır. Federatif bir sisteme sahip ve çeşitli etnik unsurların yaşadığı ABD'de bile bu çeşit bir ikilik mümkün değildir.*”⁴⁶⁸

Demokratik Açılım adını alan Kürt Açılımı süresince yapılan uygulamalar, cepheleşmeye de sebep olmaktadır. Terör örgütü sempatanlarının önceki yıllara oranla daha rahat gösteri yapmaları bazı basın organlarınca duyurulmaya çalışılmıştır. Bunlardan bir tanesi iki farklı görüntünün karşılaştırılarak manşetten verilmesiydi.

Sözcü Gazetesinin 19 Şubat 2013 tarihli manşetinde bir tarafta ellerinde Türk bayrağı olan gruba polis müdahalesinin resmi yer alırken, hemen yanında

⁴⁶⁶ Çalışlar, O., Kürt Konferansından Büyük Kürdistan'a, Radikal Gazetesi, 03 Ağustos 2013, s.4.

⁴⁶⁷ Sarıçiçek, M., 05 Ağustos 2013, Bölücülüğün Taşları Nasıl Döşendi, <http://www.21yyte.org>, (10 Eylül 2013).

⁴⁶⁸ Güzel, H. C., Kürt Açılımı ve Gerçekler (3), Radikal Gazetesi, 31 Temmuz 2009, s.12.

PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan ve bir kadın teröristin resimlerinin yer aldığı poster taşıyan kalabalığın coşkulu resimleri yer almış “Ne hale geldik” manşeti atılmıştır. Haber, “Açılım zarar görmesin diye PKK’lıların yaptıklarına göz yumuyorlar, Atatürk poster ve bayrak açanlara ise terörist muamelesi yapıyorlar” şeklinde verilmiştir.⁴⁶⁹

3 Eylül 2012 günü Şırnak’ın Beytüşşebap ilçesinde PKK’lı teröristler ile güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmada 10 asker şehit olmuş, 7 kişi yaralanmış ve 3 terörist de ölü olarak ele geçirilmiştir. Olay sonrası terörist cenazeleri askeri araca yüklenerek olay yerinden kaldırılmıştır. Alana doğru ilerleyen araç, askeri lojmanın önünden geçtiği sırada burada asılı olan Türk bayrağı askerlerce indirilmiştir. Askerlere gelen talimatın “BDP’liler tahrik olmasın” nedeni olduğu aktarılmıştır.⁴⁷⁰

Açılım merkezli bir başka bayrak olayı ise Acun Ilıcalı’nın Star TV’de yayınlanan “Yetenek Sizensiz” adlı programında, bir yarışmacının giydiği Beşiktaş formasının üzerindeki “Türk Bayrağını” siyah bantla kapatması olmuştur.⁴⁷¹ Acun Ilıcalı, 7 Ekim 2011 tarihinde Başbakan Erdoğan’ın annesi Tenzile Erdoğan’ın vefatı nedeniyle “Yok Böyle Dans” isimli yarışma programını yayınlamamıştı. Durum üzerine Acun Ilıcalı’nın Başbakan’ın açılımına yaranmak için bu harekette bulunduğu iddia edilmiştir.⁴⁷²

4.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Türkiye’de Kürt kimliğinin kültürel bağlamda incelenmesi ve siyasallaşma sürecini araştırırken, yararlanılmaya çalışılan kaynakların öznel olmaması ve bu konu hakkında birçok popülist yayın olması nedeni ile bilgi kirliliği oluştuğu görülmüştür.

Ayrıca PKK terör örgütünün yasadışı bir terör örgütü olması nedeni ile de örgüt dokümanlarına ulaşmada ve yazarı, yılı gibi verilerin

⁴⁶⁹ Ne Hale Geldik, Sözcü Gazetesi, 19 Şubat 2013, s.1.

⁴⁷⁰ Bunu da Yaşattılar, Aydınlık Gazete, 05 Eylül 2012, s.1.

⁴⁷¹ Acun’dan Türk Bayrağına Sansür, Posta Gazetesi, 13 Eylül 2012, s.1.

⁴⁷² Acun Ilıcalı Şehitleri Takmayınca, 23 Ekim 2011, <http://www.internethaber.com/acun-ilicali-sehitleri-takmayınca...-379434h.htm>, (13 Eylül 2013).

bulunmamasından dolayı da kaynak göstermede sıkıntı yaşanması araştırmanın zorlu olduğu yönleridir.

Hemen her araştırma için kaçınılmaz bir veri toplama yöntemi olan belgesel tarama yöntemi, belli bir amaca yönelik olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır.⁴⁷³

Belgesel tarama yöntemi kullanılan bu çalışmada, doktora tezi, yüksek lisans tezi ve konuyla ilgili olabilecek makale ve yazılar taranmış ve kaynakçaya uygun olabilecek olanlar alınmıştır. Bunun yanı sıra siyasi ideoloji çıkarı gütmeyen yapılmış bilimsel ve kaynakçaya dayalı araştırma kitapları da özenle seçilerek kaynakçaya dâhil edilmiştir.

Kürt kelimesinin kelime kökenini araştırarak, geçirdiği değişimler ve dolayısıyla bağlantılı olduğu etnik kökenler incelenmiştir. Çalışmanın temelini, Kürt kimliğinin kültürel ve etnik bir kimlik olduğunun açıklanması oluşturmaktadır. İsyan ya da ayaklanma adı altında çeşitli dönemlerde ortaya çıkan ayrıştırılma süreçlerinin en uzun soluklusu olan ve 1984 yılındaki ilk terörist eylemle adını duyuran PKK terör örgütünün, bu tarihten itibaren günümüze kadar olan eylemleri ve Kürt kimliğinin algılanışına olan etkileri medyanın yansıttığı açıdan ele alınıp değerlendirilmiştir.

İdeolojik olarak hazırlanan ve bilimsel değeri olmayan araştırmalar, bu topraklardaki kardeşliğin ve en önemlisi de gerçekliğin önündeki en büyük engeldir. Bu noktadan hareketle tamamen bilimsel ve tarafsız davranılarak araştırmanın içeriği oluşturulmuştur.

4.2.3. Araştırmaya Konu Olan Gazetelerin Sahiplik Yapısı

Medya, sahiplik yapılarına göre üç kısma ayrılmaktadır:

- Kamu İşletmeleri: Sermayesinin tamamı ya da büyük bir bölümü kamu tüzel kişilerine ait olan işletmeler,

⁴⁷³ Karasar, N., Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, Nobel Yayınları, 23.Basım, 2012, s.183.

- Özel İşletmeler: Sermayesinin tamamı ya da büyük bölümü özel kişilere ait olan işletmeler,
- Karma İşletmeler: Sermayesinin bir bölümü özel, bir bölümü kamuya ait olan işletmelerdir.⁴⁷⁴

Kamuya ait işletmeler, devletin altyapı ve iletişim alanında kamu hizmeti vermesi gerekliliği temeline dayanan, siyasal rejimin korunması ve iç kamuoyunun yönlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Türkiye’de, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) bu kuruluşlara örnektir⁴⁷⁵.

1960’larda özellikle ABD’de hız kazanan teknolojik gelişmeler, 1970’lere gelindiğinde artık teknolojik devrim halini almıştır. Bu tarihten sonra yaşanan özelleştirmeler ve deregülasyon politikaları sonucu birçok medya kuruluşu özel şirketlerin eline geçmiş ve ulus aşırı medya grupları ortaya çıkmaya başlamıştır. 1980’ler ise liberal politikaların hâkim olduğu ve “Yeni Dünya Düzeni” anlayışının geçerli olduğu yeni bir yapı ortaya çıkarmış, medya alanında ileri düzeye ulaşan yoğunlaşmalar yaşanmaya başlamıştır.⁴⁷⁶

12 Eylül Askeri Müdahalesinden sonra, Türkiye’de sermayenin medyaya girişini özendirecek yeterli nedenler ortaya çıkmıştır. Dördüncü kuvvet olarak anılan medya gücünü paylaşma, siyasi çevrelerde itibar görme ve elindeki bu güçle korkutma, bu sayede diğer sektörlerdeki yatırımların etkinliğini artırma (devlet ihaleleri alma, devlet kredilerinden yararlanma vb.), devlet teşviklerinden ve diğer rantlardan öncelik kapma, medyayı diğer banka ve şirketlerin reklamında kullanma, finans sektörünün gözde olduğu 80 sonrası dönemde itibar ve güven isteyen finansçılıkta medyadan yararlanma gibi etkenler bu sektöre olan ilgiyi arttırmıştır.⁴⁷⁷

Türkiye’de medya sektörünün yapılanmasındaki en önemli özellik, medya dışı sektörlerdeki büyük sermaye gruplarının medya alanındaki

⁴⁷⁴ Atılgan, S., Basın İşletmeciliği, İstanbul, Beta Yayınları, 1999, s.26.

⁴⁷⁵ Geray, H., İletişim ve Teknoloji, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2003, s.48.

⁴⁷⁶ Özokçu, a.g.t., s.30.

⁴⁷⁷ Mirioğlu, M., Güzel, M., Medya Sahipliği ve Basın Özgürlüğü, 05 Mayıs 2003, <http://www.bianet.org/bianet/medya/18766-medya-sahipligi-ve-basin-ozgurlugu>. (09 Mayıs 2013).

sahiplikleridir. 1980’lı yıllarla birlikte geleneksel medya sahipliği, yerini “yeni medya sahipliği”ne bırakmış ve bu sayede büyüme olanağı yakalamışlardır.⁴⁷⁸

4.2.3.1. Doğan Grubu

Onursal Başkanı Aydın Doğan olan Doğan Şirketler Grubu Holding A.Ş., 13 ayrı ülkede 7 uluslararası grupta işbirliği içerisinde faaliyet göstermektedir. On üç bini doğrudan olmak üzere 25 bine varan çalışanı olan Doğan Grubu, odaklandığı medya ve enerji sektörleri başta olmak üzere, sanayi, gayrimenkul pazarlama, turizm ve finansal hizmetler alanlarında faaliyet göstermektedir.

1997 yılından bu yana Doğan Şirketler Grubu bünyesinde faaliyet gösteren Doğan Yayın Holding, halen Türkiye’deki en büyük sermayeye sahip basın şirketidir.

- Televizyonlar: Kanal D, Dream TV, Dreamturk TV, Fix TV, EURO D, Kanal HD TV, D MAX, D PLUS, D Shopping, D Tay TV, D Spor, D Yeşilçam, D Çocuk.
- Gazeteler: Hürriyet, Posta, Radikal, Fanatik, Hürriyet Daily News (Turkish Daily News). Ayrıca 25 periodik dergi yer almaktadır.
- Radyolar: Radyo D 104.0, Slowtürk Radyo 95.3, Radyo Moda 96.8.
- Ajanslar: Doğan Haber Ajansı.⁴⁷⁹

Şirket ayrıca Time Warner Grubu ile birlikte genelde Ak Parti’yi destekler nitelikte yayınlar yapan CNN Türk kanalına ve TV2 ile Cartoon Network Türkiye TV kanallarına ve CNN Türk Radyosu’na sahiptir. Bunun yanı sıra grup, D-Smart adıyla bir digital platform işletmecisi olarak da faaliyet göstermektedir.

Şirketin %25’i Almanya’dan Axel Springer AG’ye aittir. 2009’da kesilen 826 milyon TL’lik vergi cezasının⁴⁸⁰ ardından şirket yayınlarının Ak Parti karşıtı tutumu yumuşamakla birlikte sürmüştür.⁴⁸¹

⁴⁷⁸ Özokçu, a.g.t., s.69.

⁴⁷⁹ <http://www.doganholding.com.tr>, (09 Eylül 2013).

4.2.3.2. Çalık Grubu

Temelleri 1981 yılında atılan Çalık Grubu, enerji, tekstil, inşaat, finans, telekom sektörlerinin yanı sıra medya alanında da önemli bir yer edinmiştir. Çalık Grubunun medya sektöründeki kuruluşu Turkuvaz Radyo Televizyon Gazetecilik ve Yayımcılık A.Ş.'dir.⁴⁸²

Çalık Grubunun sahibi Ahmet Çalık'tır. Grubun Genel müdürü ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın kızı Esra Erdoğan (Albayrak)'ın eşi Berat Albayrak'tır.⁴⁸³

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) 5 Aralık 2007'de yaptığı ATV - Sabah ihalesi de Türkiye'de medya-siyaset ilişkisine dair yeni bir tartışma sürecinin başlamasına sebep olmuştur.

ATV - Sabah grubu ihalesi tek katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Bu durumun mevzuata ve ihale şartnamesine aykırı olduğunu savunan Avukat Gökhan Candoğan, satış şartnamesine göre tek katılımcıyla ihale yapılamayacağını belirtmiştir. Toplam beş dakika süren ihaleye sadece Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın damadı Berat Albayrak'ın genel müdürlüğünü yaptığı Ahmet Çalık ve ailesine ait Çalık Grubu teklif vermiştir. Candoğan, her kamu idaresinin kuruluş ve işleyişinin yasayla düzenlendiğini ifade etmiş, TMSF'nin ATV-Sabah grubunu alacağına mahsuben satın almasının fonun gazetecilik yapması anlamına geleceğinin altını çizmiştir. Amacı kamu alacaklarını tahsil etmek olan bir kuruluşun bir ticari faaliyette bulunmasının imkânsız olduğunu belirten Candoğan, TMSF'nin alacağına mahsuben ATV-Sabah Grubu'nu satın aldığı anda kamu alacağını tahsil etmiş olmayacağını, ticari faaliyete başlamış olacağını dile getirmiştir. CHP Konya Milletvekili

⁴⁸⁰ Doğan Holding'e Rekor Ceza, 19 Şubat 2009, <http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/sirketler/02/18/dogan.holdinge.rekor.ceza/514295.0/index.html>, (09 Eylül 2013).

⁴⁸¹ Karlı, B., 06 Ağustos 2013, Türkiye'nin En Büyük Medya Grubu AKP'dir, <http://serbestsiyasa.com/?p=3007#fnref-3007-1>, (08 Eylül 2013).

⁴⁸² Özokçu, a.g.t., s.76.

⁴⁸³ <http://www.calik.com>, (09 Eylül 2013).

Atilla Kart da, ihalenin Ak Parti'nin hükümet yanlısı bir basın oluşturma politikasının parçası olduğunu belirtmiştir.⁴⁸⁴

Çalık Grubu bünyesindeki yayın kuruluşları şöyledir:

- Televizyonlar: ATV; ATV Avrupa, ATV Haber (A Haber), Minika TV, ATV HD TV, Yeni Asır TV.
- Gazeteler: Sabah, Takvim, Yeni Asır ve Fotomaç.
- Radyolar: Radyo Turkuvaz, Radyo Romantik.⁴⁸⁵

4.2.3.3. Samanyolu Yayın Grubu

Fethullah Gülen'e bağlı olan Samanyolu grubu son derece yaygın bir dağıtım ve abone hattına sahiptir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile güç paylaşımı üzerine kurulu bir ortaklık ilişkisi olan bu grubun Ak Parti içerisinde kendisini destekleyen birçok milletvekili vardır.⁴⁸⁶

Grubun bünyesindeki kuruluşlar:

- Televizyonlar: Samanyolu TV, Samanyolu Haber, Mehtap TV, Samanyolu Avrupa, Samanyolu Amerika, Yumurcak TV, Ebru TV, Hazar TV, Dünya TV (Kürtçe), Irmak TV, MCTV, Tuna Shopping TV,
- Radyolar: Burç FM, Akra FM, Radyo Cihan, Radyo Çağ, Radyo Mehtap, Radyo 34, Radyo 2000, Radyo Berfin, Samanyolu Haber Radyo,
- Gazeteler: Zaman, Today's Zaman,
- Haber Ajansı: Cihan Haber Ajansı.⁴⁸⁷

4.2.3.4. Çağdaş Yayıncılık

Burak AKBAY'ın imtiyaz sahibi olduğu Çağdaş Yayıncılık ve Ticaret A.Ş.'nin tek gazetesi Sözcü Gazetesidir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁴ Kışlalı, M., ATV – Sabah İhalesi Yasadışı, Cumhuriyet Gazetesi, 5 Aralık 2007. S.1.

⁴⁸⁵ <http://www.calik.com>, (09 Eylül 2013).

⁴⁸⁶ Samanyolu Yayın Grubu, <http://tr.wikipedia.org>, (09 Eylül 2013).

⁴⁸⁷ Samanyolu Yayın Grubu, <http://tr.wikipedia.org>, (09 Eylül 2013).

⁴⁸⁸ <http://sozcu.com.tr/sozcu-kunye/>, (19 Ocak 2014).

Sözcü Gazetesi, Haziran 2007'de, daha önceden Doğan Yayın Holding bünyesinde yayın yapan Gözcü Gazetesi'nin Nisan 2007'de kapanmasından sonra, isim haklarının alınmasıyla yayına başladı. Gazete 2008 yılının Eylül ayında ortalama 150.000 tiraj alırken, 2010 yılının Aralık ayında 230.000'lere dayanmıştır. 2011 yılında bünyesine Hürriyet gazetesinde çalışan Saygı Öztürk ve yaklaşık 15 yıl Hürriyet Gazetesi Ege Bölge Müdürlüğü'nün tüm baskı makinelerinin sorumluluğunu üstlenen Hakan Kılıç da Sözcü'ye dahil olmuş ve tüm baskı makinelerinin sorumlusu olmuştur.

2011 yılına girildiğinde ise Sözcü, en çok okunan 10 gazetenin içine girmiş, 5. sırada yer almıştır.⁴⁸⁹ 2012 yılına girildiğinde ise Sözcü, en çok okunan gazeteler içinde 303.358 tiraj yapan Sabah Gazetesi'ni, 328.030 tirajla geçmiş ve Türkiye'nin en çok okunan 4. gazetesi olmuştur.⁴⁹⁰

4.2.4. Bulguların Yorumlanması

Yukarıda sahiplik durumları ve sahipliklerine göre iktidar bağlantıları belirtilen medya organlarının tiraj ve izlenme durumları, topluma farklı kanallardan aynı mesajın hangi oranda verildiğini göstermektedir.

Bunun en yakın örneği, 15 Ağustos 2013 tarihinde Başbakan Erdoğan'ın Mısır'daki olaylarla ilgili "Bir Musa çıkar hesap sorar" sözlerini ertesi gün 7 gazetenin birden aynı sözlerle manşete taşıması olmuştur.⁴⁹¹

Daha önce de 7 Haziran 2013 tarihinde yine 7 gazete Başbakan'ın Gezi Parkı ile ilgili sözlerini manşete aynı şekilde taşımıştı: "Demokratik taleplere canımız feda!"⁴⁹²

⁴⁸⁹ Sözcü Gazete Habertürk'ü Tirajda Geçti, 18 Ocak 2011, <http://www.ensonhaber.com/sozcu-gazete-haberturku-de-tirajda-gecti-2011-01-18.html>, (19 Ocak 2014).

⁴⁹⁰ Sözcü Gazete, <http://tr.wikipedia.org>, (20 Ocak 2014).

⁴⁹¹ 7 Gazete, 1 Genel Yayın Yönetmeni, 16 Ağustos 2013, <http://bianet.org/bianet/medya/149188-7-gazete-1-genel-yayin-yonetmeni>, (10 Eylül 2013)

⁴⁹² Çolaşan, E., Yandaşlık Zor Zenaat, Sözcü Gazetesi, 08 Haziran 2013.

Tablo 4.1. En çok satan 10 Gazete'nin iktidara karşı tutumları

Yıl	En Çok Satan 10 Gazete İçinde İktidara Yakın Olan Gazete Sayısı	En Çok Satan 10 Gazete İçinde İktidara Karşı Olan Gazete Sayısı	Belirsiz (Nötr)
2002	4	6	0
2007	5	4	1
2011	6	3	1
2013	7	3	0

Kaynak: <http://serbestsiyasa.com/?p=3007#fnref-3007-1>, (09 Eylül 2013).

Barkın Karslı'nın <http://serbestsiyasa.com> sitesindeki tablosuna göre aşağıdaki gazetelerden Star gazetesi 2004'e kadar Ak Parti karşıtı tutum sergilerken, Ak Parti'ye yakınlığıyla bilinen Doğu Grubuna geçtikten sonra yayın politikası da değişmiştir. Aynı şekilde Milliyet ve Vatan gazeteleri 2011'e kadar muhalif çizgide yer alırken, 2011'de Demirören Grubuna geçmiş ve muhalif çizgisinden vazgeçmiştir. Akşam gazetesi 2002'de Ak Parti karşıtarken, 2007 seçimlerinden 2013 yılı Mayıs ayına kadar görece belirsiz bir tutum izlemiş, 2013 Mayıs ayında TMSF'nin el koymasıyla Ciner Grubuna geçerek iktidar yanlısı gruplara katılmıştır.

Tablo 4.2. 2002-2013 Arası Gazete Tirajları

	2002	2007	2011	2013
Zaman	301,694	830,934	866,905	1,045,497
Posta	414,382	615,991	497,859	446,109
Hürriyet	461,504	500,640	431,267	397,341
Milliyet	280,202	282,692	164,484	175,635
Sözcü	-	-	219,365	378,344
Vatan	273,798	220,224	-	140,873
Sabah	384,000	424,173	326,866	312,105
Habertürk	-	-	235,380	191,091
Akşam	206,966	186,647	142,645	186,647
Star	353,783	264,046	140,873	-
Takvim	122,001	-	132,605	181,406
Türkiye	131,915	224,641	-	-
Güneş	-	160,269	-	-

Kaynak: <http://serbestsiyasa.com/?p=3007#fnref-3007-1>, (09 Eylül 2013).

2002-2013 dönemlerinde çok satan gazetelerin Ak Parti'ye ilişkin konumlarına göre sayısı verilmiştir. Serbestsiyasa.com sitesinin haberinde görülebileceği üzere 2002'de en çok satan on gazeteden dördü iktidardan yana tavır alırken bu sayı 2013'de yediye çıkmıştır. Gazetelerin yakınlık/karşıtlık konumlarının belirlenmesinde, başyazılarında savundukları siyasal görüşler, haber dili belirleyici olduğu kadar, gazete sahiplerinin açık siyasal tercihleri ile iktidar yetkilileriyle aralarındaki bağlantılar dikkate alınmıştır.

Medya gücü, başta televizyon olmak üzere özellikle iktidar sahipleri için son derece önemli bir silahtır. Pennsylvania Üniversitesi Annenberg İletişim Okulu'nun eski Dekanı olan ve 1967 sonrası Kültürel Göstergeler Projesi'nin müdürlüğünü yapan George Gerbner, televizyon çağında enformasyon ortamının çok farklı olduğunu ve televizyon (kanal) bolluğunun devlet tekeline daha tehlikeli olduğunu söylemiştir. Gerbner ayrıca:

“Televizyon bütün insanlara genel bir öğretim programı sunan, bir tür gizli vergiyle finanse edilen ve özel bir Kültür Bakanlığı'nın yönettiği yeni devlet dinidir. Bu vergiyi gerçekten televizyon izlerken ve izleyip izlememek umurunuzda olmadığı zaman değil, banyo yaparken ödersiniz.

Özgürlük televizyonu kapatılarak elde edilmez. Televizyon çoğu insanın gece ya da gündüz en çok hoşlandığı şeydir. Biz, ezici çoğunluğun düğmeyi kapatmayacağı bir dünyada yaşıyoruz. Mesajı bu kutudan almasak bile, başka insanlardan nasılsa alırız” demiştir.⁴⁹³

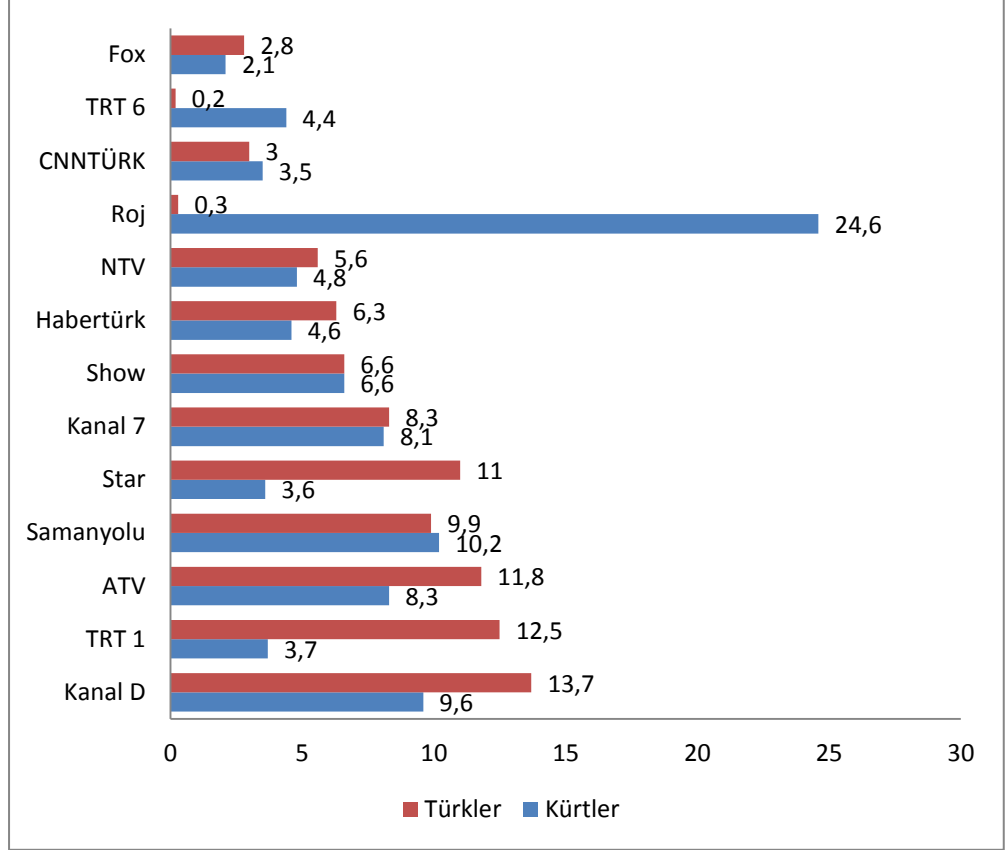
Türkiye'nin önde gelen araştırma şirketlerinden birisi olan Konda Araştırma ve Danışmanlık Şirketi'nin Temmuz 2010 tarihinde “Kürt Meselesinde Algı ve Beklentiler” başlığı altında 59 il, 374 ilçe, 902 mahalle/köy ve 10.393 kişi ile yaptığı görüşmenin raporunda, katılımcıların etnik kökenlerine ve parti tercihlerine göre televizyon izleme alışkanlıkları değerlendirilmiştir.⁴⁹⁴ Buna göre Türkiye genelinde “Haberler” için tercih edilen kanallar %13 Kanal D, %11,2 TRT 1, %11,1 ATV ve %10,2 ile Samanyolu TV olmuştur.

⁴⁹³ Postman, N., Televizyon Öldüren Eğlence, Osman Akinhay (Çev.) Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s.156.

⁴⁹⁴ Kürt Meselesinde Algı ve Beklentiler-Temmuz 2010, <http://www.konda.com.tr>, (10 Eylül 2013).

Etnik dağılıma göre bakıldığında ise “Haberler” için tercih edilen kanallar şöyle sıralanmıştır:

Grafik 4.1. Etnik Dağılıma Göre Haber İzleme Grafiği

Kaynak: <http://www.konda.com.tr>, 10 Eylül 2013.

Ak Parti'nin “Demokratik Açılım Süreci” içerisinde uyguladığı girişimlerden olan “Akil İnsanlar Heyeti” ile ilgili yaptığı çalışmalar da gerek basın ve gerekse de toplum tarafından ilgi ve merakla izlenmiştir.

Bu kapsamda “Akil İnsanlar Heyeti”nin oluşturularak, kamuoyuna duyurulduğu gün olan 4 Nisan 2013 tarihi ile heyetin çalışmalarını tamamlayarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a sonuç raporlarını sundukları toplantının ertesi 27 Haziran 2013 tarihine kadar olan dönem esas alınarak, gazete manşetleri ve haberleri incelenmiştir. Niceliksel yapılan incelemede, ilgili tarih aralığında gazetelerin tirajları Basın İlan Kurumu'nun verileri esas alınarak ilk beş gazete belirlenmiştir.⁴⁹⁵

⁴⁹⁵ Basın İlan Kurumu, *Gazetelerin Tirajları*. <http://www.bik.gov.tr> (21 Ocak 2014).

İlk olarak, yapılan araştırma sonuçları aşağıdaki tabloda çizelge haline getirilmiş ve gazetelerin sadece manşetleri dikkate alınarak “Demokratik Açılım”a dair olup olmadıkları niceliksel olarak belirtilmiştir. Tiraj sıralamasına göre hazırlanan tabloya göre, “Demokratik Açılım” ile ilgili en çok haber yapan gazeteler sırasıyla Sözcü, Sabah, Zaman, Hürriyet ve Posta gazeteleri olmuştur.

Tablo 4.3. Araştırmaya Konu Olan Gazetelerin Manşetlerinin Açılıma Dair Olup Olmadığı

	ZAMAN		POSTA		HÜRRİYET		SABAH		SÖZCÜ	
	Manşet	%	Manşet	%	Manşet	%	Manşet	%	Manşet	%
Açılıma Dair Manşet	13	15,3	8	9,4	9	10,6	19	22,4	24	28,2
Diğer Konular	72	84,7	77	90,6	76	89,4	66	77,6	61	71,8
Toplam	85	100,0	85	100,0	85	100,0	85	100,0	85	100,0

Tirajlarına göre sıralanan gazetelerin manşetlerinin incelenmesinin ardından, “Demokratik Açılım”a dair kullanılan manşetlerde kullanılan ifadelerin olumlu olup olmadıkları yine niceliksel olarak incelenmiştir.

Tablo 4.5’de manşetlerdeki ifadeleri incelenen gazeteler, yine tiraj sıralamalarına göre hazırlanmıştır. İfadeler olumlu, olumsuz ve nötr olmak üzere üç gruba ayrılarak tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Manşetlerdeki “Demokratik Açılım” ile ilgili ifadelerin olumlu olup olmadıkları

	ZAMAN		POSTA		HÜRRİYET		SABAH		SÖZCÜ	
	Manşet	%	Manşet	%	Manşet	%	Manşet	%	Manşet	%
OLUMLU	10	76,9	5	62,5	7	77,8	19	100,0	0	0
OLUMSUZ	0	0	2	25,0	0	0	0	0	24	100,0
NÖTR	3	23,1	1	12,5	2	22,2	0	0	0	0
Toplam	13	100,0	8	100,0	9	100,0	19	100,0	24	100,0

Manşetlerde kullanılan “Demokratik Açılım” ile ilgili ifadelerin durumu incelendiğinde Sözcü Gazetesi’nin konuyla ilgili tüm manşetlerinin olumsuz olduğu görülmektedir. Buna karşılık, Sabah, Zaman ve Hürriyet Gazetelerinin “Demokratik Açılım” ile ilgili hiç olumsuz ifade kullanmadıkları da ortaya çıkmaktadır. Sözcü ve Zaman Gazeteleri nötr ifade kullanmazken, Posta bir, Hürriyet iki ve Zaman Gazetesi de üç manşetinde konuyla ilgili nötr ifadeler kullanmışlardır.

Araştırmaya konu olan gazetelerin manşetlerinin “Demokratik Açılım” ile ilgili olup olmadıkları ve devamında ise bu manşetlerin olumlu olup olmadıkları incelenmiştir. Son olarak araştırmaya konu olan gazetelerin ilk sayfalarındaki tüm manşet ve alt başlıklar incelenerek açılım sürecindeki “Akil İnsanlar Heyeti” çalışmaları için kullanılan ifadeler değerlendirilmiştir.

Tablo 4.5. Araştırmaya Konu Olan Gazetelerin İlk Sayfalarındaki “Akil İnsanlar Heyeti” ile İlgili Tüm Haber Başlıklarının Değerlendirilmesi

	ZAMAN		POSTA		HÜRRİYET		SABAH		SÖZCÜ	
	Haber	%	Haber	%	Haber	%	Haber	%	Haber	%
OLUMLU	1	14,3	0	0	0	0	11	61,1	0	0
OLUMSUZ	0	0	3	42,9	0	0	0	0	49	92,5
NÖTR	6	85,7	4	57,1	4	100,0	7	38,9	4	7,5
Toplam	7	100,0	7	100,0	4	100,0	18	100,0	53	100,0

Tirajlarına göre değerlendirilerek seçilen beş gazetenin belirtilen tarihler arasında “Akil İnsanlar Heyeti” ile ilgili ilk sayfalarında kullandıkları tüm haber başlıkları yine olumlu, olumsuz ve nötr olmak üzere sınıflandırılmış ve yukarıdaki tablo 4.5’de gösterilmiştir.

Konu ile ilgili en çok haber yapan gazete Sözcü Gazetesi olmakla birlikte, kullandığı 53 ifadenin 49’u olumsuz, sadece 4 tanesi nötr olarak değerlendirilmiştir. Sözcü ile birlikte Posta ve Hürriyet gazeteleri de hiç olumlu ifade kullanmayarak dikkat çekmiştir. “Akil İnsanlar” ile ilgili en çok olumlu ifade kullanan gazete Sabah Gazetesi olmuş ve hiç olumsuz ifadeye yer vermemiştir.

Genel tutumları itibarı ile Sözcü Gazetesi hem “Demokratik Açılım Süreci”ne hem de “Akil İnsan Heyeti” ile ilgili girişimlere olumsuz baktığını manşetlerinde ve alt başlıklarında göstermiştir.

Sabah Gazetesi de aksi bir tutum izleyerek, süreç ile ilgili tüm manşet, haber ve alt başlıklarında olumsuz ifadeler kullanarak süreci desteklediğini ortaya koymuştur.

Bu süreç ile ilgili Zaman Gazetesi ise genel itibarıyla olumlu bir tutum izlerken, nötr ifadelerle de ağırlık vermiştir. Sabah Gazetesinden sonra ikinci en çok olumlu ifade kullanan gazete olan Zaman, tüm başlıklarda hiç olumsuz ifade kullanmamıştır.

Hürriyet Gazetesi, “Demokratik Açılım” ile ilgili hiç olumsuz manşet kullanmazken, “Akil İnsanlar Heyeti” ile ilgili tüm ifadelerini nötr kullanarak ortada bir tavır sergilemiştir.

Türkiye’nin en çok satan gazetelerinden birisi olan Posta Gazetesi de Hürriyet’e yakın tutum sergileyerek nötr ifadeleri sıklıkla kullanmıştır. “Akil İnsanlar Heyeti” ile ilgili hiç olumlu ifade kullanmayan gazete, “Demokratik Açılım Süreci” için çoğunlukla olumlu ifadeler kullanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kürt kimliğinin siyasallaşma süreci değerlendirilirken hiç şüphesiz en önemli nokta “kimliklendirme” çalışmaları olmuştur. Kimlik, işlevi itibariyle bir çeşit marka görevi görerek özelde kişileri genelde ise toplulukları birbirlerinden ayırır. Kimlik oluşumu/değişimi ile ortaya çıkan bu ayırım kimi zaman coğrafi koşullar, savaşlar, göçler vs. ile gerçekleşse de kimi zaman müdahalelerle ortaya çıkmıştır.

Türkiye’deki Kürt kimliği çalışmalarına bakıldığında ilk yapılan çalışmaların batılılar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Vatikan papazlarının bölgeye gönderilerek Kürt kimliği ve Kürtçe üzerine eserler yazılması ile başlayan çalışmalar, sonraki dönemde diğer batılı araştırmacılara esin kaynağı olmuştur. Başta İngilizler ve Ruslar tarafından olmak üzere Kürtlerin kökenine ilişkin çeşitli araştırmalar ve tezler ortaya atılarak, iddialarda bulunulmuştur. Kürtlerin, Kardakalardan geldiği, Med (İrani) oldukları, Arap oldukları ve Ermeni oldukları iddiaları batılı çevrelerce en çok öne sürülen iddialar olmuştur.

Bu ayırma çalışmaları Osmanlı döneminde başlayan isyanlarla da zaman zaman ortaya çıkmış, çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan müdahalelerle bastırılmıştır. Kurtuluş Savaşı döneminde ülkenin içinde bulunduğu karmaşık durumdan istifade etmek isteyen Fransa, İngiltere ve Rusya gibi işgalci ülkelerin kışkırtmalarıyla onlarca isyan baş göstermiştir. Cumhuriyet döneminde de devam eden Kürt isyanları Dersim isyanıyla son bulmuş ve 1980’lerde PKK’nın ortaya çıkacağı güne kadar da herhangi bir hareketlenme görülmemiştir.

Irak’ın kuzeyi, Türkiye’nin güneyi ile İran’ın güneybatısı olarak tarif edilen bölge yoğunlukta olmak üzere genelde bütün Ortadoğu’nun sahip olduğu petrol kaynakları bölgenin ne kadar önemli olduğunun ve herkes tarafından kontrol edilmek istenmesinin nedenini göstermek açısından önemlidir. Nitekim Lozan görüşmelerinde İngiliz heyeti adına konuşan Lord Curzon, Musul ve Kerkük bölgelerindeki petrole İngiltere olarak sahip çıkma kararlılığında olduklarının altını çizmiştir. Bunun yanı sıra International Press Ağustos 1930 tarihli yayınında İngiltere’nin Kürt politikasının, Kürdistan’ın

kurulması ve Kürtlere karşı adaletten çok, petrol ve kan üzerine inşa edildiğini belirtmiştir. Ayrıca yazar Emre Kongar da 1980 öncesine kadar çıkan ayaklanmaların din temelli, sonrasında çıkan olayların ise ırk temelli olduğunu ve tüm bu olayların tamamının İngiltere'nin petrol oyunu üzerine kurulduğunu belirtmiştir.

PKK ile günümüze kadar akmaya devam eden kanın durdurulması amacıyla Türk hükümetleri tarafından başta askeri operasyonlar olmak üzere çeşitli program ve projeler uygulanmıştı. Bunlardan en sonuncusu Adalet ve Kalkınma Partisinin uygulamak istediği müzakere yöntemidir. Bu kapsamda "Akil İnsanlar Heyeti" adı altında toplam 63 kişi görevlendirilmiştir. Ülkenin 7 bölgesine giden bu kişilerden beklenen, hükümetin projesini anlatmaları ve halkın tepkisini ölçmeleriydi.

Bu çalışmalar süresince Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın da dediği gibi topluma "algı yönetimi" yapmak üzere gönderilen Akil İnsanlar Heyeti ve Kürt açılımıyla ilgili medyanın alacağı tavır da oldukça önemliydi. Bu çalışmada, tirajlarına göre en çok satan/okunan ilk beş gazete kaynak olarak alınmış, bu gazetelerin manşetleri ve birinci sayfa haberleri incelenmiştir. Gazetelerin "Akil İnsanlar" girişimine nasıl baktıkları ve topluma nasıl ilettikleri bu manşetler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu veriler, toplumun medyadan aldığı verileri nasıl değerlendirdiği, medyanın toplumu yönlendirmesine dair ortaya konan kuramlardan bazıları ile ilişkilendirilmiştir.

Gerek tarih, gerek siyaset ve gerekse de medya konularının bir arada sunulmaya çalışıldığı "Türkiye'de Kürt Kimliğinin Kültürel Bağlamda İncelenmesi ve Siyasallaşma Süreci" isimli bu çalışma, "Demokratik Açılım Süreci" kapsamında "Akil İnsanlar" girişiminin gazete haberleri temelinde içeriksel analizinin yapılmasıyla bütün haline getirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

• Kitaplar

Akçura, B., (2009). Devletin Kürt Filmi. İstanbul: New Age Yayınları.

Akgül, A., (2007). Cumhuriyet Türkiyesinde Nifak Hareketleri. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.

Aksoy, G., (1991). Kürt Dili ve Söylenceleri Üzerine İncelemeler. Ankara: Öteki Yayınevi.

Alemdar, K. , Erdoğan, İ., (2010). Öteki Kuram. Ankara: Erk Yayınları.

Amedî, B., (1991). Kürtler ve Kürdistan Tarihi. İstanbul: Fırat Dicle Yayınları.

Atatürk, M.K., (2010). Medeni Bilgiler. 3.Baskı. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Atılğan, S., (1999). Basın İşletmeciliği. İstanbul: Beta Yayınları.

Avar, B., (2012). Hangi Dünya Düzeni. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Avar, B., (2012). Kaçın Demokrasi Geliyor. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aybars, E., (2009). İstiklal Mahkemeleri. Ankara: Ayraç Yayınları.

Aybars, E., (1988). Yakın Tarihimizde Anadolu Ayaklanmaları. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Aydın, S., (1998). Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği. Ankara: Öteki Ajans.

Aydın, S., Erdal, Y. S., (2007). Antropoloji, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1761.

Aydoğan, M., (2009). Bitmeyen Oyun. İzmir: Umay Yayınları.

Bal, M. A., (2003). Savaş Stratejilerinde Terör. İstanbul: IQ Yayınları.

Balibar, E. , Wallerstein, I., (2000). Irk Ulus Sınıf. Ökten, N. (çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Başbuğ, İ., (2011). Terör Örgütlerinin Sonu. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bayrakdar, M., (2011). Kürtler Türklerin Nesi Oluyor?. 4. Baskı. İstanbul: Kelâm Yayınları.

Bilgin, N., (1999). Evrenselcilik-Farkçılık Geriliminde Kolektif Kimlik. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bir, T., (2011). Uyan Ey Türk Gidiyoruz. İstanbul: Göl Kitap.

Bora, T., (2003). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Milliyetçilik, C.IV. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bruinessen, M. V., (2004). Ağa, Şeyh, Devlet. Yalkut, B.(çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Buchan, J., (1916). Greenmantle. Londra: Holder&Stoughton.

Bulut, A., (2010). Türklerin Etnik Kökenleri. İstanbul: Kalipso Yayınları.

Cılızoğlu, T., (2007). Kader Bizi Una Değil Üne İtti, Çağlayangil’in Anıları. İstanbul: Bilgi Yayınları.

Cihan, E., (1983). Atatürk Milliyetçiliği ve Ceza Hukuku. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Cüceloğlu, D., (2004). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çay, A. M., (2010). Her Yönüyle Kürt Dosyası. İstanbul: İlgi Yayınları.

Çetiner, S., (2005). Sorunlarıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Gerçeği. Ankara: Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı Yayınları.

Çürükkaya, S., (2005). Apo’nun Ayetleri Beyrut Günlüğü. Adana: Doz Yayınları.

Dilaçar, A., (1968). Dil, Diller ve Dileçilik. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Doğan, İ., (2002). 1966 Yılından Sonra Uluslararası Komplo. İstanbul: Mem Yayınları.

Durmuş, F., (2008). İlahilerle Hakka Çağrı. Denizli: El Basımı.

Dursun, İ., (2006). İsrail/ABD ve İngiliz Üçgeninde Kürt Tezgahtı. İstanbul: IQ Yayınları.

Erdoğan, İ., (1994). İşletmelerde Davranış. İstanbul: Beta Yayınları.

Eröz, M., (1987). Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Ersever, A. C., (2010). Kürtler PKK ve Abdullah calan. İstanbul: Milenyum Yayınları.

Ersever, A. C., (2007). çgendeki Tezgah. İstanbul: Milenyum Yayınları.

Fejes, F., (2005). Medya İktidar İdeoloji. Küçük, M.(çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Feyzioğlu, T., (1986). Atatürk ve Milliyetçilik. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Fırat, G., (2010). Kürt Irkçılığı ve Faşızmi. İstanbul: İleri Yayınları.

Fırat, M. ř., (2007). Doğu İlleri ve Varto Tarihi. İstanbul: IQ Yayınları.

Fuller G. E. , Barkey, H. J., (2011). Türkiye'nin Kürt Meselesi. İstanbul: Profil Yayıncılık.

Genelkurmay Başkanlığı, (1983). Atatürkçülük (İkinci Kitap). Ankara: MEGSB Yayınları.

Kolektif, (2012). Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları II. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Geray, H., (2003). İletişim ve Teknoloji. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Gerger, A., (1991). Dağların Ardı Kimin Yurdu. Ankara: Başak Yayınları.

Gökalp, Z., (1992). Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler. İstanbul: Sosyal Yayınları.

Göktaş, H., (1991). Kürtler, İsyancı-Tenkil. İstanbul: Yeni Alan Yayınları.

Güneş, İ., (1997). Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Gürses, E., (2001). Ayrılıkçı Terörün Anatomisi IRA-ETA-PKK. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Güvenç, B., (2003). İnsan ve Kültür. 10. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hallı, R., (1972). Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi.

Heper, M., (2008). Devlet ve Kürtler. İstanbul: Doğan Kitap.

Hobsbawm, E., (1995). 1789'dan Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Mit, Program, Gerçeklik. Akınhay, O. (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- İzoli, D., (2002). Ferheng. İstanbul: Deng Yayınları.
- K.K.K. Yayınları, (1988). Türkiye Cumhuriyetini Kuran Türk Milletinin Tarihi. Ankara: K.K.K. Basımevi.
- K.K.K. Yayınları, (1982). Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar. Ankara: K.K.K. Ankara Basımevi.
- Kalafat, Y., (2011). Türk Kültüründe Kürtler. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Karal, E. Z., (1983). Osmanlı Tarihi, C. V. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karasar, N., (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 23.Basım. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaşgarlı, M. A. , Kalafat, Y., (1991). Türko-Kürtlerde Uygarlık ve Ağızlar Hakkında Düşünceler. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Basımevi.
- Kaya, R., (1999). Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar. K. Alemdar(Ed). Medya Toplum Siyaset içinde. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Keskin, M., (1999). Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kışlalı, A. T., (1993). Siyasal Çatışma ve Uzlaşma. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kızılçelik, S. , Erjem, Y., (1992). Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü. Konya: Emre Grafik Reklam.
- Kongar, E., (2002). Küresel Terör ve Türkiye. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kop, K. K., (1982). Anadolu’nun Doğu ve Güneydoğusu. Ankara: TKAE Yayınları.
- Korkmaz, C. H., (2008). Kurtuluş Savaşı’nın İkinci Cephesi, İç İsyanlar. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kottak, C. P., (2003). Antropoloji. İstanbul: Ütopya Yayınları.
- Ksenophon, (1975). Anabasis (Onbinlerin Dönüşü). H. Örs (çev.), İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Amerikan Ansiklopedisi. (1957). "Media", c.18.
- Meray, S.L., (1969). Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler, Kitap I, Ankara.

Meydan, S., (2010). Cumhuriyet Tarihi Yalanları II.İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Minorsky, V. , Bois, T., (2008). Kürt Milliyetçiliği. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Minorsky, V., (1992). Kürtler. İstanbul: Koral Yayınları.

Morgan, C. T., (1981). Psikolojiye Giriş Ders Kitabı. Hüsnü A. v.d. (çev.). Ankara: Meteksan Yayınları.

Mumcu, U., (1994). Kürt Dosyası. Ankara: Tekin Yayınevi.

Mumcu, U., (1994). Kürt İslam Ayaklanması. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Olson, R., (1992). Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı. Bülent P. ve Nevzat K. (çev.). Ankara: Öz-Ge Yayınları.

Orkun, H. N., (1940). Eski Türk Yazıtları. C.3. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Öcalan, A., (2004). Bir Halkı Savunmak. İstanbul: Çetin Yayınları.

Öcalan, A., (1996). Devrimin Dili ve Eylemi. Şam: Weşanen Serxwebun Yayınları.

Ögel, B. , Yıldız, H. D. vd., (1986). Türk Milli Bütünlüğü İçerisinde Anadolu. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Önder, A. T., (2010). Türkiye'nin Etnik Yapısı. Ankara: Kripto Yayınları.

Özcan, N. A., (1999). PKK Tarihi, İdeolojisi, Yöntemi. Ankara: ASAM Yayınları.

Özdağ, Ü., (1999). Türkiye Kuzey Irak ve PKK. Ankara: ASAM Yayınları.

Özdemir, A. R., (2009). 101 Soruda Kürtler. Ankara: Kripto Yayınları.

Özkırımlı, U., (2009). Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Yaklaşım. 3.Baskı. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Özlem, D., (2009). Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi. Ankara: Doğubatı Yayınları.

Öztürk, S., (2008). İsmet Paşa'nın Kürt Raporu. İstanbul: Doğan Kitap.

Özüyılmaz, Ö., (2010). Gurmanç ve Kürtlerin Kökeni. İstanbul: Karakutu Yayınları.

Postman, N., (2010). Televizyon Öldüren Eğlence. Osman A. (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sakık, Ş., (2005). Apo. Ankara: Şark Yayınları.

Saran, N., (1993). Antropoloji. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Sekban, M. Ş., (2009). Kürt Sorunu. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.

Sevgen, N., (1982). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Smith, D. A., (1994). Milli Kimlik. İstanbul: İletişim Yayınları.

Soydaş, A. U., (2010). Kültürlerarası İletişim. İstanbul: Parşömen Yayınları.

Söylemez, S. A., (1997). Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği. Ankara: Boyut Yayıncılık.

Şehirli, A., (2000). Türkiye'de Bölücü Terör Hareketleri. İstanbul: Burak Yayınları.

Şimşir, B. N., (2007). Kürtçülük (1787-1928). Ankara: Bilgi Yayınevi.

TBMM Başkanlığı Genel Sekreterliği, Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı, 13 Eylül 2006 tarih ve 58683 sayılı yazısı.

Tekarslan, E. , Baysal, A. C., (1987). Davranış Bilimleri. İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 191.

Togan, Z. V., (2013). Oğuz Destanı. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Togan, Z. V., (1970). Umumi Türk Tarihine Giriş. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Toker, M., (1994). Şeyh Sait ve İsyanı. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Torun, E., (2006). II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Kültürel Değişmeler İç ve Dış Etkenler. İstanbul: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.

Turan, H., (2010). Gizli Servisler. İstanbul: Kalipso Yayınları.

Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar. Ankara: Genelkurmay Harp Dairesi Başkanlığı Resmi Yayınları.

Türkdoğan, O., (1999). Etnik Sosyoloji. 3.Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.

Türkdoğan, O., (2007). Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme. İstanbul: IQ Yayınları.

Uğur, H. A., (2011). Abdullah Öcalan'ı Nasıl Sorguladım. 8.Baskı. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Uluğ, N. H., (2011). Derebeyi ve Dersim. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Üşümezsoy, Ş., (2006). Kürt "Kim"liği. İstanbul: İleri Yayınları.

Wells, C., (1984). Kültür ve Politika. Bozkurt G. (çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuz, T., (2003). ABD'nin Kürt Kartı. 2.Baskı. İstanbul: Otopsi Yayınları.

Yerasimos, S., (1994). Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu. Şirin T. (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yusufoğlu, K., (2011). Atatürk'ün Türklük ve Milliyetçilik Anlayışı. İstanbul: Yılmaz Basım Yayın.

• Dergiler

Aydar, E. (1990). Şırnak'ta Köyler Yakılıyor. Yüzyıl Dergisi. Yıl:1, S:4, s.20.

Baydur, M. (1993). Ulus-Devlet ve Ötesine Teorik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Birkaç Not. Türkiye Günlüğü Dergisi. S:23, s.10.

Billur, O. (2005). Türkiye'de Kürt İsyanları. İleri Dergisi. S.27, s.95.

Buran, A. (1987). Doğu Anadolu Ağzlarının Kelime Hazinesi. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi. S.33, s.44.

Buran, A. (2006). Karma Diller ve İki Örnek; Klasik Osmanlıca ve Kürtçe. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S.20, s.19.

Buran, A. (2011). Kürtler ve Kürt Dili. Turkish Studies Dergisi. V.6/3.

Erdoğan, İ. (1998). Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi SBE Dergisi. ½ Yaz, s.149.

Gençoğlu, S. (1991). Neden Türkler Kürtçe Öğrenmez. Yüzyıl Dergisi. Yıl:2, S:1, s.53.

Gökalp, Z. (1918). İhtimiyat: Hars ve Medeniyet. Yeni Mecmua. S:60, s.5.

Gökalp, Z. (1922). Millet Nedir ?. Küçük Mecmua. S:28, s.7.

Gökalp, Z. (1922). Türkler'le Kürtler. Küçük Mecmua. S:1, s.7.

Gökalp, Z. (1923). Şehir Medeniyeti, Köy Medeniyeti. Küçük Mecmua. S:30, s.6.

Kuran, E. (1992). Türkiye'de Kürt Meselesi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi. S:79, s.167.

Maral, T. (2013). Kurtlar Vadisi Pusu Dizisindeki Muro Karakteri ve AKP'nin Kürt Açılımındaki Rolü. Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi. C:5, S:17, s.31.

Mutlu, S. (2008). Ayrılcı PKK Terörünün Ekonomik Maliyeti. 21.Yüzyıl Dergisi. S.5, s.1.

Sağrıç, F. H. (1991). Kürtçe'nin Dilbilgisi Kuralları. Yüzyıl Dergisi. Yıl:2, S:8, s.56.

Taylan, H. H. (2011). Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi. Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi. S.26, s.357.

Yalçın, S. (1990). İki Milletvekilinin İdamı İsteniyor. Yüzyıl Dergisi. Yıl:1, S:7, s.19.

Yarar, E. (1996). Türk Medyasının Asıl Düşmanı Kavram Kargaşasıdır. Yeni Türkiye Dergisi. S.12, s.1211.

Yüzyıl Dergisi. (1991). Kürt Milli Ordusu Kuruluyor. Yıl:2, S:6, s.11.

- **Tezler**

Akyürekli, M. (2010). Dersim Sorunu (1937-1938). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Atar, O. (2005). Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Terörizmin İdeolojik Kökenleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü.

Birkök, M. C. (1994). Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.

Geçgil, B. A. (2005). Medya Piyasalarında Hukuki Düzenlemeler ve Rekabet Hukuku Uygulamaları. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Rekabet Kurumu.

Göktaş, K. (2007). Türkiye’de Basının Kamuoyu Oluşturması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.

Hoşgeldi, S. (2008). Atatürk İlkeleri: Milliyetçilik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi SBE.

Kalem, A. (2011). PKK Terör Örgütünün ETA ve IRA Terör Örgütleri ile Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi SBE.

Özbek, N. (2011). Global İş Kültürü Oluşturmada Devlet Hava Meydanları İşletmesinin Attığı Adımlar. Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.

Özokçu, E. S. (2011). Görsel-İşitsel Medyada Sahiplik. Uzmanlık Tezi. Ankara: RTÜK.

Sarı, Ü. (2006). Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.

Şener, Ö. (2006). Şiddet Temelli Sosyal Hareketlerden Terörizmin Örgütlenme Biçimleri: PKK Örneği. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.

Şirin, T. (2009). Türk Anayasalarında Milliyetçilik. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.

Ulutürk, S. (2007). PKK Terör Örgütünün Siyasallaşma Girişimi ve Türkiye. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Yılmaz, Ö. (2007). PKK Terör Örgütünün Siyasal Alan ve Legalleşme Faaliyetleri (1975-2006). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı.

- **Gazeteler**

Aydınlık, "Bunu da Yaşattılar", 05 Eylül 2012.

Ayşe Hür, "Kürt Nüfusu, Tahminler ve Gerçekler", Taraf, 26 Aralık 2010, s.4.

Üstel, A., İngiliz Raporlarında Kürt Sorunu, Star Gazete, 02 Eylül 2012, s.6.

Cumhuriyet, "Asker Kılığına Giren Adamlar Var", 24 Ekim 1994, s.4.

Emin Çölaşan, "Yandaşlık Zor Zenaat", Sözcü Gazetesi, 08 Haziran 2013, s.5.

Hasan Celal Güzel, "Kürt Açılımı ve Gerçekler (2)", Radikal, 30 Temmuz 2009, s.12.

Hasan Celal Güzel, "Kürt Açılımı ve Gerçekler (3)", Radikal, 31 Temmuz 2009, s.12.

Hasan Pulur, "Ay'da Petrol Var", Milliyet, 24 Temmuz 2009, s.3.

Hürriyet, "Apo Türkiye'de, Zafer", 16 Şubat 1999.

Hürriyet, "Dilenci Uçağı", 3 Şubat 1999.

Hürriyet, "DTP Kapatıldı", 12 Aralık 2009.

Hürriyet, "Hainin Sonu", 30 Haziran 1999.

Hürriyet, "Sembol Oldu", 22 Kasım 1998.

Hürriyet, "Yılın Röportajı", 3 Mayıs 1988, s.5.

Mehmet Ali Birand, "DTH'yi Engellemeyin", Hürriyet Gazetesi, 23 Haziran 2005, s.1.

Mehmet Barlas, "İslam Dünyası Acaba Nelere Öfkelenmelidir?", Sabah Gazetesi, 11 Mart 2013, s.7.

Melih Aşık, "Kapalı Açılım", Milliyet Gazetesi, 31 Temmuz 2009, s.6.

Milliyet Cadde, "Galata'da Bir Manastırın Hikâyesi", 16 Haziran 2010, s.2.

Milliyet, "Ayrılıkçılar Saldırdı: 1 Şehit, 12 Yaralı", 16 Ağustos 1984.

Milliyet, "Katliam 22 Ölü", 23 Ekim 1993.

Milliyet, "Öcalan'a Dokunmak Yürek İster", 27 Ekim 2008.

Milliyet, "Sarsılıyoruz", 7 Temmuz 1993.

Milliyet, "Türkiye Parçalanabilir Raporu", 06 Temmuz 1993.

Murat Kışlalı, "ATV – Sabah İhalesi Yasadışı", Cumhuriyet, 5 Aralık 2007.

Oral Çalışlar, "Kürt Konferansından Büyük Kürdistan'a", Radikal Gazetesi, 03 Ağustos 2013, s.5.

Özkan Tamirak, "Bölünmekten Korkmuyoruz Ayrılmaya Karşıyız", Akşam, 26 Ağustos 2009.

Pınar Ersoy, "Türkiye Eski Başarı Hikayesine Dönmeli", Milliyet, 01 Temmuz 2013, s.4.

Posta, "Acun'dan Türk Bayrağına Sansür", 13 Eylül 2012.

Radikal, "Beş Parti Kapatıldı", 12 Aralık 2009.

Sabah, "Tuzla Katliamı", 17 Şubat 1994.

Sözcü, "Ne Hale Geldik", 19 Şubat 2013.

Taraf, "Zana: Kürtlere Özerklik Yetmez", 28 Aralık 2012.

Vatan, "Kürtlerin Hayali Gerçek Oluyor", 20 Ağustos 2013.

• İnternet Kaynakları

1991 Türkiye Genel Seçimleri. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (04 Eylül 2013).

7 Gazete, 1 Genel Yayın Yönetmeni. (2013). <http://bianet.org/bianet/medya/149188-7-gazete-1-genel-yayin-yonetmeni> (10 Eylül 2013).

Acun Ilıcalı Şehitleri Takmayınca. (2011). <http://www.internethaber.com/acun-ilicali-sehitleri-takmayinca...-379434h.htm> (13 Eylül 2013).

Akın, A., (2013). İngiltere'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Faaliyetleri, http://www.stratejikanaliz.com/kategoriler/ic_guvenlik/

ingilterenin_dogu_ve_guneydogu_anadoludaki_faaliyetleri.htm (22 Temmuz 2013).

AKP'li Başkan, Erdoğan İçin İkinci Peygamber Dedi İddiası. (2003). http://www.radikal.com.tr/politika/akpli_baskan_erdogan_icin_ikinci_peygamber_dedi_iddiasi-926033 (10 Eylül 2013).

Algı Yönetimi. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (10 Eylül 2013).

Aşiret. (ty). <http://www.tdk.gov.tr> (27 Ağustos 2013).

Barış ve Demokrasi Partisi. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (05 Eylül 2013).

Basın İlan Kurumu. (ty). *Gazetelerin Tirajları*. <http://www.bik.gov.tr> (21 Ocak 2014).

Baydemir'den Yeni Tahrik. (2009). <http://www.haberturk.com/gundem/haber/119512-baydemirden-yeni-tahrik> (04.09.2013).

Budun.(ty). <http://www.tdk.gov.tr> (26 Haziran 2013).

Bütün PKK'lılara Dönün Çağrısı. (2009). <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12738491> (10 Eylül 2013).

Çalık Holding. (ty). <http://www.calik.com> (09 Eylül 2013).

DEHAP'tan Sayın Öcalan'lı Veda. (2005). <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=343113> (05 Eylül 2013).

Demokratik Toplum Hareketi. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (05 Eylül 2013).

Demokratik Toplum Partisi. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (05 Eylül 2013).

Doğan Holding. (ty). <http://www.doganholding.com.tr> (09 Eylül 2013).

Doğan Holding'e Rekor Ceza. (2009). <http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/sirketler/02/18/dogan.holdinge.rekor.ceza/514295.0/index.html> (09 Eylül 2013).

Dört T Planı. (ty). http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/ozet/dort_t.html (04.09.2013).

DTP 99 Belediyeyi Aldı. (2009). <http://arsiv.sabah.com.tr/2009/03/31/haber,30438BEAB8484969AA94EBE0A450D20B.html> (05 Eylül 2013).

Edmund Leach Kimdir?. (ty). <http://www.derszamani.net> (26 Haziran 2013).

Etnik Gruplar. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (29 Mart 2013).

Eyaletten Korkmamalıyız. (2013). <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=haberyazdir&articleid=1127347> (10 Eylül 2013).

Halkın Demokrasi Partisi. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (04 Eylül 2013).

HEP, DEP ve HADEP'te Kapatılmıştı. (2009). <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1172724> (04 Eylül 2013).

Hepsi Serbest Bırakıldı. (2009). <http://webtv.hurriyet.com.tr/2/963/0/1/hepsi-serbest-birakildi.aspx> (10 Eylül 2013).

İbrahim Kalın'ın Derin Bağlantıları. (2012). <http://www.aktifhaber.com/ibrahim-kalinin-derin-baglantilari-570174h.htm> (10 Eylül 2013).

Kapusenler. (ty). <https://tr.wikipedia.org> (30 Haziran 2013).

Karşlı, B., (2013). Türkiye'nin En Büyük Medya Grubu AKP'dir, <http://serbestsiyasa.com/?p=3007#fnref-3007-1> (08 Eylül 2013).

Kürt Açılımını Başlattık. (2009). <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12129354> (10 Eylül 2013).

Kürt Çalıştayı'nda Gazeteciler Ne Konuştu. (2009). <http://www.ntvmsnbc.com/id/24988285/page/2/> (10 Eylül 2013).

Kürt Meselesinde Algı ve Beklentiler. (2010). <http://www.konda.com.tr> (10 Eylül 2013).

Kürt Sorununa Değişik Sesler. (2005). <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=342595> (10 Eylül 2013).

Medya. (ty). <http://www.tdk.gov.tr> (09 Eylül 2013).

Merdanoğlu, H., (ty). Türk-Kürt Soy Birlikteliği. <http://www.kemalistyaklasim.info> (25 Mart 2013).

Milliyetçilik. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (26 Haziran 2013).

Mirioğlu, M. , Güzel, M. (2003). Medya Sahipliği ve Basın Özgürlüğü. <http://www.bianet.org/bianet/medya/18766-medya-sahipligi-ve-basin-ozgurlugu> (09 Mayıs 2013).

Özdağ, Ü., (2011). PKK ile Mücadelede Verilen Kayıplar. <http://www.21yyte.org> (05 Eylül 2013).

Özdemir, A. R., (ty). Kurmançlar Kimlerdir. <http://www.21yyte.org> (20.07.2013).

Özgönül, E., (t.y.). İdam Cezasını Kim Kaldırdı. <http://www.gazeteport.com.tr> (03 Eylül 2013).

Özgürlük ve Demokrasi Partisi, (ty). <http://tr.wikipedia.org> (04 Eylül 2013).

Plajları Bırakıp da Ülkeyi Bölmem. (2005). <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=330928> (05 Eylül 2013).

Polis Akademisine Orduyu Kızdıracak Başkan. (2009). <http://www.odatv.com/n.php?n=polis-akademisine-orduyu-kizdiracak-baskan-3004091200> (10 Eylül 2013).

Samanyolu Yayın Grubu. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (09 Eylül 2013).

Sarıçiçek, M., (2013). Bölücülüğün Taşları Nasıl Döşendi. <http://www.21yyte.org> (10 Eylül 2013).

Sarıçiçek, M., (2013). Heyet-i Nasiha'dan Akil İnsanlara Algı Yönetimi. <http://www.21yyte.org> (10 Eylül 2013).

Selçuklular. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (26.08.2013).

SHP'nin Güneydoğu Anadolu Raporu, ağırlıklı olarak dil, kültür ve soy özelliklerine önemli bir yer vermektedir. (ty). http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/rapor_1989.pdf (27 Haziran 2013).

Silopi'ye Özel Yetkili 4 Savcı Gönderildi. (2009). <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=12721386> (10 Eylül 2013).

Sözcü Gazete Habertürk'ü Tirajda Geçti. (2011). <http://www.ensonhaber.com/sozcu-gazete-haberturku-de-tirajda-gecti-2011-01-18.html> (19 Ocak 2014).

Sözcü Gazete. (ty). <http://tr.wikipedia.org> (20 Ocak 2014).

Sözcü Gazetesi. (ty). <http://sozcu.com.tr/sozcu-kunye/> (19 Ocak 2014).

TBMM. (ty). <http://www.tbmm.gov.tr> (03 Eylül 2013).

Türkiye’de Okuma ve İzleme Oranları, Anonim. (ty).
<http://istatistikler.net/izleme.html> (13 Eylül 2013).

Ünsal, Z. E., (2012). Türkiye’de Self-Determinasyon Neden Mümkün Değildir. <http://www.21yyte.org> (06.09.2013).

William L. Eagleton. (ty). <http://en.wikipedia.org> (29 Haziran 2013).

Yalçın, S., (ty). O Belgeler Bu Bilgiler Olmadan Anlaşılmaz. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/14100494.asp> (03.09.2013).

Yaşasın 21 Mart. (ty). <http://tkp.org/icerik/yasasin-21-mart-876> (28.08.2013).

Yılmaz Güney’e Kulak Verseydik Farklı Olurdu. (2010). <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=14169801> (10 Eylül 2013).

- **Ulaşılabilen Film / Video**

Genelkurmay Harekât Başkanlığı (Yapımcı), Neden Hedef Türkiye [Belgesel], Türkiye: (ty).

Mehmet Ali Birand (Yapımcı), Abdullah Öcalan Röportajı, [Haber-Röportaj], Türkiye: 1992.

EKLER

EK 1.

Ön-Türkçe	Türkiye Türkçesi	Kürtçe
Açı, eçe	Yaşlı kadın	Açı, Eçe, Ece
Adın, Edin	Diğeri	Adın, Dine
Aga	Ağabey, büyük kardeş	Ağa
Al	Hile, tuzak	Al
Amanç	Amaç	Amanç
Amuş	Çıkışmaktan dolayı apışıp kalmak	Amoş
Ana	Şimdi, bu an	Anka, inka
Apa, Apo	Amca	Apo
Apa	Abla	Aba
Atı	Yeğen	Ti
Avya	Utanç, ar, haya	Avru
Bak	Kurbağa	Bak, Bek
Baçan	Özel isim	Beçen
Ban, bani	Tepe, çatı, tavan	Ban, Bani
Baran, beran	Koç, erkek ve burulmamış koyun	Baran, beran
Bez	Etle deri arasındaki kısım	Bez
Bırkaru	Güney	Bakur

Ön-Türkçe	Türkiye Türkçesi	Kürtçe
Bird	Vergi	Bıd
Bitig, bitik	Kitap, mektup, yazma	Betik, witik
Bolmak	Olmak	Bo, bu
Böng	Tekme	Pen
Buk, buke, buge	Gelin, nikahlı kız	Buk, buke
Çak	Yapmak	Çekır(m)
Çalang	Geveze	Çelak
Çat	Kuyu, büyük çukur	Çal
Çepiş	Altı aylık keçi yavrusu	Çepuş
Çer, cır cır	Türkü, yır	Çer, cır cır
Çiya, çiye	Dağ, tepe	Çiya, çiye
Çommak	Batmak, dalmak	Comak
Çöğen	Çubuk, Değnek	Çogan
Dol	Göl, deniz	Dol
Etik, etük	Çocuk ayakkabısı	Edik
Ermanç	Ermeç, gaye, ufuk	Ermanç
Gur, kur	Oğul, oğlan, erkek çocuk	Gur, kur, guro
Kal, kâl, kalik	Yaşlı, ihtiyar	Kal, kâl, kalik
Kaling	Çeyiz, başlık	Kalın, kalan

Ön-Türkçe	Türkiye Türkçesi	Kürtçe
Karaçı	Dilenci	Kereçi
Kaş	Yüzük taşı	Kaş
Ked	Son, nihayet	Ked (an)
Kek, keke, kako	Ağabey, evin büyük erkeği	Kek, keke, kako
Keç	Genç, insan yavrusu	Keç
Kend	Kent, şehir	Gund
Kenger	Kenger (bir tür diken)	Kenger
Kımız	Eşki	Mız
Kırt	Kısa, güdük	Kırt
Kon	Çadır, oba	Kon
Koz	Ceviz	Koz
Küwig, kuwik	Erkek hayvan, yabani, vahşi	Küwig, kuwik
Küzeç, kozi	Testi, çanak, çömlek	Kûz
Le, lo	Seslenme ünlemi	Le, lo
Lo (yoğurt cinsinden maddeler)	Lor peyniri	Lo (yoğurt cinsinden maddeler)
Men/Mın	Mın (ben, benim)	Men/Mın
Müren	Nehir	Müre
Noş	Tat	Noş

Ön-Türkçe	Türkiye Türkçesi	Kürtçe
Nukut	Nohut	Nok, nuk
Tawar	Koyun veya keçi sürüsü	Devar
Taz	Kel, dazlak	Tazi
Tor	Tuzak, ağ	Tor
Torak/dorakh	Peynir, çökelek	Torak/dorakh
Torin, torin	Asilzade	Torin, torin
Şor	Tuzlu	Şor
Tat	Yabancı	Tat
Teb	Hile	Teb, tep
Çokluk bildiren “T” son eki	Tarkit (Tarklar) Ağavat (Ağalar)	Çokluk bildiren “T” son eki
Ko, ke, ki	Cıgım anlamı ekleyen ek Anaki (anacıgım)	Ko, ke, ki

Kaynak: Özdemir, A.R., 101 Soruda Kürtler, Ankara, Kripto Yayınları, 2009.

Ayrılıkçılar saldırdı:

1 şehit, 12 yaralı

- Genelkurmay Başkanlığı, 15 Ağustos'ta Siirt'in Eruh İlçesinde 2 jandarma karakolu ve Hakkâri'nin Şemdinli İlçesinde bir subay gazinosuna saldıran teröristleri yakalama operasyonlarının sürdüğünü bildirdi

Haber 7. Sayfada

Teröristlerin yakalanabilmesi için operasyonlar sürüyor

Ayrılıkçılar, iki jandarma karakolu ile bir subay gazinosuna saldırdı

ANKARA, ANKA
SİLAHLI teröristlerin bir gün içinde iki ayrı jandarma karakolunu basarak çevreyi otomatik silahlarla taradıkları açıklandı.
Genelkurmay Başkanlığı'ndan konuya ilişkin olarak yapılan açıklama aynen şöyle:
"15 Ağustos 1984 gecesi, sol ayrılıkçı örgütlere mensup bir grup silahlı terörist Siirt ili Eruh ilçesi jandarma karakol binasına karşı bombalı ve silahlı saldırıda bulunmuş ve ilçe halkı üzerinde baskı ve sindirme eylemlerine başlamıştır.
Söz konusu saldırı sırasında meydana gelen müsademe bir jandarma eri şehit olmuş, 6 er ve 3 sivil yaralanmıştır.
Aynı gün akşamı Hakkâri ili Şemdinli ilçesinde diğer bir ayrılıkçı terörist grup, jandarma subay açık hava gazinosunu, subay lojmanlarını ve ilçe jandarma karakolunu otomatik silahlarla taramışlar ve burada da bir subay, bir astsubay ve bir erimiz hafif şekilde yaralanmıştır.
Her iki olay üzerine derhal incelemeye başlanmış ve her iki bölgeye sevk edilen takviye birlikleri ile teröristlerin yakalanması için geniş bir operasyona başlanılmıştır."

Ayrılıkçı teröristlerin iki jandarma karakolu ile bir subay gazinosuna bombalı ve silahlı saldırı düzenlediği bölgenin haritası...

Köyde katliam hükümette kavga

SARSILIYORUZ

32 ölü PKK, yine köyü basıp 32 kişiyi kurşuna dizdi, yaktı. Diğer köyleri de tehdit etti. Sivas katliamı yüzünden hükümet birbirine girdi

Moral sıfır

Peş peşe patlayan katliamlar, baskınlar, çatışmalar ve dağılmış hükümet görüntüleri, kamuoyunda moral bırakmadı

GÖRÜLMEMİŞ VAHŞET Son günlerde artan PKK saldırıları, karakol baskınları, birçok askerin şehit olması ve Sivas'ta 36 kişinin ölümlü yakılması ile sokağın Türkiye, dün yeni bir katliam haberiyle ailek bulak oldu. Önceki akşam, Erzincan'ın Kemaliye ilçesi Başbağlar köyünü basan PKK'lı canlılar, 28 kişiyi kurşuna dizdi, biri çocuk biri kadın, dört kişiyi evleriyle yakarak katletti

'YAŞAMAK İSTEMİYORUM' diye yalvarıyordu, bir vahşetle tanışan aile, ailesizliği göremenin acısıyla, çöküp kaldığı duvar dibinde boğazını: 'Beni de öldürün. Artık yaşamak istemiyorum'

ÖLÜM KUSTULAR Namaz saatlerinde, ellerinde silahlarıyla camie dalan gözü dönmüş katiller, halkı köyün dışındaki kavaklıkta topladılar. Önce yaklaşık bir buçuk saat propaganda konuşmaları yaptılar. Teröristlerin lideri, bir belsiz konuşmasının ardından "Allah serbesi" diye bağırdı. Aynı anda dört teröristler, köylülerin üzerine kurşun yağdırmaya başladı.

DERE YATAĞINDA Kadınlar ve çocuklar da dere yatağında kurşuna dizildi. Kacmaya çalışan yaralıları, kovalanarak teker teker öldürdü. Daha sonra, köyde 57 evi ateşe veren katiller, kaçtılar. Evlerinde saklanan dört yurttaş, elleriyle arasında diri diri yanarak çığı verdi. Devlet, katliamı ancak sabah öğrenebildi.

KOALİSYONDA ÇATLAK Katliamlarla gelen sarsıntı, koalisyonun dengesini de bozdu. Hükümetin SHP kanadı, İçişleri Bakanı Gazioğlu'na karşılık Kültür Bakanı Şaşar'ın istifasını isteyebileceklerini açıkladı. ANAP lideri Yılmaz da, "Ülke yangını yerine dönmüşken, Meclis'i tatil etmek vatanı ihanettir" dedi

► 18-17 SAYFADA

BASBAĞLAR YOK

Başbağlar köyünde 32 kişiyi buncasına katleden ve vahşetle 'Sivas olaylarına' bağlayan bir mektup bırakan PKK'lı canlılar, ev ve uçandan da yalvarıyor. Olay yerine ancak sebatı ulaşılabildi. Köyün bulunduğu vadi duman içindeydi. Yakılan evlerden balen duman çıkıyordu. Ölenlerden 20'ü, İstanbul'dan köyüne giden tatileydi. Cenazeler ise mezarlık olmadığı için Başbağlar yerine yakındaki Başman köyünde toprağa verildi. (Fotoğraf: Bushan ELİN-Altın BÜRCÜ-CU/BASBAĞLAR)

Karakola baskın: 2 şehit

● Tunceli'de jandarma karakolunu basan PKK'lı teröristler, iki er şehit etti. Martın'ın Derik Karakolu'na saldırılarından biri öldürüldü. Doğubeyazıt'ta yoli kesen PKK, iki aracı yaktı ► 17'DE

'Bu tablo değişecek'

Çiller'in, "Moralimizi bozmayın" mesajı

Derya SAZAK

● Başbakan şöyle konuştu: "Daha güveniyle aile 24 saat oldu, olmadı. Bülent Ersoy daha sabır öneriyor. Vatandaşlarımız, moralini bozmasın. Köyüye gidip dur diyoruz" 14 TE

En çok ölü Türkiye'de

● Son zamanlarda peş peşe yapılan katliamlar, PKK baskınları, çatışmalar, yakıp yıkımlar, Türkiye'yi, dünyada en çok insanı öldürdüğü ülke durumuna getirdi

İZLENİMLER

Yank et kokuları ► 17'DE

Kaynak: Milliyet Gazetesi, 7 Temmuz 1993.

PKK yine çoluk çocuk katletti

MİLLİYET HABER AJANSI

PKK'nın Siirt'in Baykan ilçesine bağlı Derince köyüne yaptığı baskında 22 yurttaş öldürüldü, sekiz yurttaş yaralandı. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nden alınan bilgilere göre, önceki gece saat 21.30 sıralarında üç koldan Baykan'a bağlı Derince köyüne saldıran PKK'lılar, köy korucularına teslim olmaları için çağrıda bulundular. Ancak olumsuz yanıt alınca, evlere roketatar ve uzun namlulu silahlarla saldırıp köylülerin ilkokulda toplanmalarını istediler. Okula gitmemekte direnenlerin bulunduğu bir eve giren teröristler, beş çocuğu kurşuna dizdi, evdeki **Hasibe Erdem**'i de boğazını keserek öldürdüler. Teröristler daha sonra okulda toplanan yurttaşlara yaylım ateş açarak 16 kişiyi öldürdü, sekiz kişiyi yaraladı.

Saldırıda yaşamını yitirenler şöyle:

Nevrettin Erdem (10), **Aml** (60), **Merdiye** (25), **Saime** (30), **Emniyetin** (8), **Keveser** (12), **Zaruh** (55), **Saki** (10), **Bedriye** (25), **Serkan** (3), **Barış** (4), **Cumhuriyet** (8), **Mürivet** (24), **Raife** (60), **Emine** (28), **Hasibe Erdem** (45) ve yaşları üç ile dört ay arasında değişen 6 çocuk.

'ŞEREFİSİZLER'

İçişleri Bakanı **Mehmet Gazioğlu**, "Şerifsizlerin güçleri, sadece savunmasız, masum ve hiçbir günahı olmayan çocuklara yetiyor" dedi.

Gazioğlu, teröristlerin köye roketatarlarla saldırdığını, 4 evin isabet alarak tümüyle yandığını, saldırının geçici köy korucularının köy dışında bulunduğu bir sırada yapıldığını kaydederek, "Orası bir köy. Korumasız, masum vatandaşlara saldırıyorlar. Güvenlik güçleriyle karşı karşıya gelemiyorlar" diye konuştu.

5 ÖĞRETMEN KAÇIRILDI

PKK'lı teröristler, Diyarbakır'ın Hazro ilçesine bağlı **Dadaş** köyü ortaokulunu da yaktılar. Teröristler, ortaokul öğretmenleri **Serap Süslügül**, **Zeki Savuk**, **Ethem Yaşar**, **Ali Yıldırım**, **Hüseyin Yaşar** ve köy imamı **Orhan Çelebi** ile adı belirlenemeyen imamın kardeşini kaçırdılar.

PKK'nın Siirt'in Baykan ilçesi Derince köyünde yaptığı katliamdan sonra Bay-

kan'ın SHP'li Belediye Başkanı **Yılmaz Çınar**'ın otomobili, işyeri ve belediye binasındaki makam odası saldırıya uğradı. **Çınar**, "Korucular, köylerine yapılan saldırının intikamını benden alıyorlar" dedi.

PKK'DA İÇ HESAPLAŞMA

İzmir Buca Cezaevi'nde 6 aydır tutuklu bulunan **Ekrem Arslan** (24), **Mehmet Tuncay** (41) ve **Süleyman Aydın**'ın (34) önceki gece elleri ve ayakları bağlandıktan sonra çarşafarla tavana asıldığı belirtildi. Üç PKK'lı'nın cesedi sabaha kadar asılı tutuldu. Cezaevi yetkilileri, sabah sayımında koğuşlara girince olayın farkına vardılar.

Öldürülen **Cemşid** kod adlı **Mehmet Tuncay**'ın Antalya'da turistik tesisi bombalama suçundan yargılandığı, **Ekrem Arslan**'ın da PKK ile Antalya'da faaliyet gösteren örgüt üyeleri arasında kurye olduğu öğrenildi. **Süleyman Aydın**'ın ise, İzmir operasyonunda 14 Kalaşnikofun yerini polise gösterdiği ve tutuklu olarak yargılandığı belirtildi.

Olaydan sonra yapılan araştırmalarda **Süleyman Aydın**'ı **Mehmet Yıldırım**'ın, **Ekrem Arslan**'ı **Şehmus Yüksel**'in, **Mehmet Tuncay**'ı da **Mehmet Durgun**'un öldürdüğü belirtildi.

KATLİAM 22 ÖLÜ

□ PKK, Siirt'in Derince köyünü bastı. Çoğu kadın ve çocuk 22 kişiyi yaktı

□ Diyarbakır'ın Dadaş Köyü'nde, 5 öğretmen, imam ve karesi kaçırıldı

□ İçişleri Bakanı Gazioğlu, katliam için, "Şerifsizler, güçleri masumlara yetiyor" dedi

►15. SAYFADA

Vahşetin telsiz bandı

HABUR (Eylemi yapan terörist):

(Zağros'a) "Sen roketlemeye devam et... Evlere girin, evleri yakın. Hepsini öldürün, hiç kimseye acımayın...Kadın çocuk öldürün. Özellikle çocukları öldürün...Arkadaşlar, öldürdükleriniz kaç tane oldu..."

►15. SAYFADA

Kaynak: Milliyet Gazetesi, 23 Ekim 1993.

EK 5.

AKİL İNSANLAR HEYETİ LİSTESİ

Akdeniz Bölgesi

Rifat Hisarcıklıoğlu	TOBB Başkanı
Lale Mansur	Sanatçı
Tarık Çelenk	Emekli Bnb.
Kadir İnanır	Sanatçı
Nihal Bengisu Karaca	Gazeteci
Şükrü Karatepe	Refah Partisi E. Kayseri Bld. Bşk.
Muhsin Kızılkaya	Sosyolog
Öztürk Türkdoğan	İHD
Hüseyin Yayman	Gazeteci

Doğu Anadolu Bölgesi

Can Paker	TESEV Başkanı
Sibel Eraslan	Gazeteci
Ayhan Ogan	Sivil Dayanışma Platformu Bşk.
Mahmut Arslan	Hak-İş Sendikası
Abdurrahman Dilipak	Gazeteci
İzzettin Doğan	Cem Vakfı Bşk.
Abdurrahman Kurt	Ak Parti Diyarbakır Eski M.V.
Zübeyde Teker	TUHADFED Bşk.
Mehmet Uçum	Avukat

Ege Bölgesi

Tarhan Erdem	KONDA Araştırma Şirketi
Avni Özgürel	Gazeteci
Arzuhan Doğan Yalçındağ	İş Kadını
Hasan Karakaya	Gazeteci
Erol Ekici	DİSK
Hilal Kaplan	Gazeteci
Fuat Keyman	Akademisyen
Fehmi Kuru	Gazeteci
Baskın Oran	Akademisyen

Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Yılmaz Ensaroğlu	SETA
Kezban Hatemi	Hukukçu
Mehmet Emin Ekmen	Ak Parti Batman Eski M.V.
Murat Belge	Tarihçi
Fazıl Hüsnü Erdem	Akademisyen
Yılmaz Erdoğan	Sanatçı
Etyen Mahçupyan	Gazeteci
Lami Özgen	KESK
Ahmet Faruk Ünsal	MAZLUMDER

İç Anadolu Bölgesi

Ahmet Taşgetiren	Gazeteci
Beril Dedeoğlu	Akademisyen
Cemal Uşşak	Yazar
Vahap Coşkun	Akademisyen
Doğu Ergil	Akademisyen
Erol Göka	Psikiyatrist
Mustafa Kumlu	TÜRK-İŞ
Fadime Özkan	Gazeteci
Celalettin Can	Gazeteci

Marmara Bölgesi

Deniz Ülke Arıboğan	Akademisyen
Mithat Sancar	Akademisyen
Levent Korkut	Sivil Toplum Geliştirme Mrk. Bşk.
Mustafa Armağan	Yazar
Ali Bayramoğlu	Gazeteci
Ahmet Gündoğdu	MEMUR-SEN
Hayrettin Karaman	İlahiyatçı
Hülya Koçyiğit	Sanatçı
Yücel Sayman	Gazeteci

Karadeniz Bölgesi

Yusuf Şevki Hakyemez	Akademisyen
Vedat Bilgin	Akademisyen
Fatma Benli	Avukat
Şemsi Bayraktar	TZOB
Kürşat Bumin	Gazeteci
Oral Çalışlar	Gazeteci
Orhan Gencebay	Sanatçı
Yıldıray Oğur	Gazeteci
Bendeve Palandöken	TESK

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI	Taylan MARAL
DOĞUM YERİ VE TARİHİ	Berlin – 20.10.1978
MEDENİ HALİ	Evli
E-MAIL	tmaral@istanbul.edu.tr
ADRES (EV)	Hadımköy TOKİ B2-12 Blok, D:18 Arnavutköy-İSTANBUL
ADRES (İŞ)	İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı
TELEFON (CEP)	+90 536 563 42 99
TELEFON (İŞ)	+90 212 440 00 30 - 10416

EĞİTİM DURUMU

2012 -	İstanbul Arel Üniversitesi SBE Medya ve Kültürel Çalışmalar ABD
2008 – 2012	Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi
1992 – 1995	Bağcılar Tek. ve End.Mes.Lisesi-İstanbul
1989 – 1992	Bahçelievler Ortaokulu - İstanbul
1984 – 1989	Şirinevler İ.Ö.O. - İstanbul

İŞ TECRUBESİ

2005 -	İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı Şef
2003 – 2005	Güngören Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Vakıf Müdürü